

של פסח

סימני לסדר

מוציא

מצה

אונחויב דיר א
איברטט מלוה טו
פנוליא מואכן דער
נאך ברעכטטוד
ניטלטט מלוה
אונ נעמ די הלב
אונ נאך ברכה
על אכילה מלוה

מרור

דער נאך נעמ
לאטיק אונטונג
איין איז מרוסות
אונ זאג די ברכה
על אכילת מרור

בורך

דער נאך נעמ
איין טטוק פון
דער טריט מלוה
אונ איין טטוק
מרור אונ זאג
בלא טיבול וגו

שילוח ערך

ריכט דייין טיש
מיט ערין גאט
ווערט דיר עז
ביטעריין :

יבבין

נעמ דען אפיקן
פון אונגיב איין
איטליכן איין כ
ביית

ברך

דער נאך בענט
אונ דנק דעמליבן
גאט דזער דיר
דיוזן ביטערט
האט

נריעה

לוח יומי
הלכה למעשה

חג הפסח ה'תשפ"ה

יו"ל על קט

בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

קדש

פר חלב זחב
זחלטטו קידוט
נחאבן

ורחיק

אונ טו טט פר
נעסיין תיכה
דיין הענד לו
וועטיין :

ברפס

דער נאך נעמ
אפיק אונטונק
איין עסיין אונ
זאג די ברכה
באי אכזה בור
פרי האדמה

יהי

די ניטלטט
מלוה טו פון
אנער טפאלטן
די הלב ליי איין
איר אורט דיר
אנדר טו פר
אפיקומק אויב
הלטן

מגיד

דער נאך טו דז
אייל אונ זרוע
פון דען בעקן
אונ זאג האלה

רחיק

וועט די הענד
אונ זאג ער
נטילה דיים

חלה

לזכות

הרה"ת ר' יהודה ליב שי' וזוגתו מרת חנה שיחיו מרזוב

בניהם ובנותיהם:

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן, מאריאשא, מרים מושקא

ובת שבע שיחיו מרזוב

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות

ר' חיים דניאל וזוגתו ומשפחתו שיחיו

פיקרסקי

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות

מרת שרה פעסל בת אסתר מלכה

לרגל יום הולדתה

שביעי של פסח

לשנת הצלחה

לזכות

מרת טובא בת שבע בת הינדא

לרגל יום הולדתה אחרון של פסח

לשנת הצלחה

לעילוי נשמת

ר' אברהם בן יהודה ע"ה

נלב"ע י"א טבת תשע"א

ולעילוי נשמת חי' פרחא בת מכלוף

ע"ה נלב"ע י"ב ניסן תשע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

ע"י ולזכות ר' יהודה וזוגתו ימית

ומשפחתם שיחיו אלמקיים

לעילוי נשמת

הרה"ח השליח הרב יוסף יצחק בן

הרה"ח הרה"ת הרב מאיר ע"ה איטקין

נפטר ו' טבת תשפ"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכות לוי יצחק בן רייזל

לרפואה שלימה

לזכות

הרך הנימול מנחם מענדל שי' מאיעסקי

לרגל היכנסו לבריתו של א"א ט"ז אדר תשפ"ה

ולזכות הוריו

הרה"ת ר' משה וזוגתו מרים חי' ואחותו

חנה שיחיו מאיעסקי

יהי רצון שיוכו הוריהם לגדלם לתורה ולחופה

ולמעשים טובים ומתוך הרחבה

לזכות

הרה"ת שניאור זלמן

וזוגתו מרת שמחה רבקה שיחיו

וילדיהם:

אסתר ברכה, איטא העניא,

אברהם משה, חי' בת', חנה,

ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי

מכל יוצאי חלציהם שיחיו

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה

הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?

צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג הפסח ה'תשפ"ה

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בר"ד משיחת ש"פ פקודי תשל"ד – כקביעות שנה זו:

בנוגע לענינים הקשורים עם קביעות שנה זו שערב פסח חל בשבת, שבגלל זה יש כמה וכמה דינים, שיש כמה ענינים שצריך לעשותם לפני ערב פסח, לפני שבת, לפי שאסור לעשותם בשבת, ועד שישנם ענינים שאסור לעשות בשבת, אע"פ שמצ"ע אין בהם משום מלאכה ורק שבזה מכין משבת לחול. וכיון שאין הכל בקיאים בזה, מהנכון וראוי שרב יכתוב כל פרטי הדינים השייכים לזה, ויתרגמום לשפת המדינה, ויפרסמו בכל המקומות.

תוכן ומפתח

- ו** פתח דבר.....
- ח** שלשים יום קודם החג.....
לימוד הלכות החג / מעות חיטים / זהירות מאכילת מצה / זהירות מחמץ / מבצע מצה
- ט** עניני חודש ניסן.....
תחנון / תענית / בית החיים / אמירת הנשיא / ברכת האילנות / ההכנות ל"א ניסן
- יא** הכנות לחג.....
קביעות שנה זו / קניות / שמחת יו"ט / דינים חומרות והידורים במאכלי פסח / מכירת חמץ / תרופות / נקיון הבית מחמץ / הגעלת כלים / תספורת / מכתבים כלליים ומברקים
- כב** שבת קודש פרשת ויקרא, ז' ניסן.....
- כד** יום חמישי, י"ב ניסן.....
דיני תענית בכורות
- כו** ליל שישי, ליל בדיקת חמץ, אור לי"ג ניסן.....
הכנות לבדיקת חמץ / דין הנוסע מביתו והמתארח אצל אחרים: / ערבית / פרטי דיני בדיקת חמץ / אחר הבדיקה
- ל** יום ועש"ק, ערב שבת הגדול, י"ג ("אחד") ניסן.....
חמץ שהונח בפחי הזבל / עירובי חצרות / הכנות לחג / הכנות לליל הסדר / מנחה, הכנות אחרונות, והדלקת נרות
- לח** ליל שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול, י"ד ניסן, ערב חג הפסח.....
דיני סעודות שבת [עוד פרטים להלן בסעודת היום]
- מא** יום שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול, י"ד ניסן, ערב חג הפסח.....
תפלת שחרית / סעודת שבת וסוף זמן אכילת חמץ / ביעור וביטול חמץ / איסור הכנה ליום טוב / מנחה, הגדה וסדר קרבן פסח
- מט** מוצאי שבת קודש, ליל א' דחג הפסח.....
ערבית / איסור הוצאה ביום טוב / הדלקת נרות / הכנה לסדר / רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן / רשימת המצוות השייכות לליל הסדר / רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר / היין / רשימת הדברים שצריכים "הסיבה" / קידוש / הבדלה / מגיד
- סז** יום ראשון, ט"ו ניסן, א' דחג המצות.....
הלל / קריאת התורה / מוסף-מוריד הטל
- עג** רחיצה ביום-טוב.....
מים חמין / מים צוננים / סבון / מקוה
- עו** ליל שני, ט"ז ניסן, ליל ב' דחג המצות, אחד לעומר.....
ספירת העומר
- עז** סדר השני.....
- עח** יום שני, ט"ז ניסן, ב' דחג המצות, אחד לעומר.....
חול המועד פסח
- פא** יום חמישי, י"ט ניסן, ג' דחול המועד, ארבעה לעומר.....
יום ועש"ק, כ' ניסן, ד' דחול המועד, ערב "שביעי של פסח", חמשה לעומר

פב..... ליל שבת קודש, ליל כ"א ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר
 נייעורים כל הלילה
פד..... יום שבת קודש, כ"א ניסן, יום שביעי של פסח, ששה לעומר
 שחרית
פט..... מוצאי שבת קודש, ליל כ"ב ניסן, ליל אחרון של פסח, שבעה לעומר
צ..... יום ראשון, כ"ב ניסן, אחרון של פסח, שבעה לעומר
צא..... סעודת משיח
צה..... יום שני, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח, שמונה לעומר
צז..... הלכתא למשיחא – נספח
 רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח / פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם / קצת דיני אכילת קדשים
קב..... הכשרת כלים לפסח: מה ואיך להכשיר
קח..... קיצור דיני שכחה וטעות – טבלא
קכג..... מורה שיעור בלימוד רמב"ם היומי

לעילוי נשמת

הרב הגאון הרה"ת אהרן יעקב
בן הרה"ג הרה"ת מרדכי אליהו ע"ה
שווי

זכה להיות מלמד ומגיד שיעור בישיבת תו"ת ליובאוויטש
 במאנטרעאל וניו יארק במשך יותר ממ"ג שנה
 ואח"כ נבחר להיות מו"צ וחבר בבד"צ של ק"ק קראון הייטס
 במשך טו"ב שנים
 נפטר ערב שבת קדש ל' ניסן א' דר"ח אייר ה'תש"פ
 והובא למנוחות בו ביום אחרי חצות
 ת'נ'צ'ב'ה'

זמני מכירת חמץ

אצל מארי דאתרא וחברי הבד"צ שליט"א
ניתן לשמוע בקו הטלפון של הבד"צ

718 604 8000

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו קיצור עקרי הלכות ומנהגים לחג הפסח הבעל"ט, במתכונת של לוח יומי. בחוברת זו באו דינים ומנהגים מ"ח ניסן עד כ"ה ניסן, כולל מדריך מקיף להגעת כלים, קיצור דיני שכחה וטעות. ועוד.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים מנהגים. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. **ועוד ועוד.**

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת אתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב ברוין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' ג'ר"ז יש לכתוב 3217), ואז בעזר"י תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב **מנחם מענדל שי' ראטנברג.**

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוט.

מפאת קוצר היריעה, נדפסו המילואים להערות בקובץ בפ"ע.

* * *

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו'" – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. **ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאז"א יעייין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרוננו,** מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה, מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעך לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת**

1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני תומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות תומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחא"מ דוקא. ואכ"מ).

עוד מקורות ושקו"ט בזה – ראה במילואים (א).

2) ובס' שערם מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"י אמו"ר, ובתוספת נופך מאחמור"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה³."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב⁴."

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך⁵."

* * *

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה – ולא לחכות לרגע האחרון⁶.

בברכת חג הפסח כשר ושמח

מערכת "לוח יומי"

ר"ח ניסן תשפ"ה

ברוקלין נ.י.

לזכות

הרה"ג הרה"ח הרב **יוסף ישע'י ברוין שליט"א**

מד"א וחבר הבד"צ דשכונתנו

כאן צוה ה' את הברכה

בקשר עם יום הולדתו ביום ד' ניסן

לשנת הצלחה בגשמיות וברוחניות בטוב הנראה והנגלה

"יארך ימים על ממלכתו"

וימשיך בהצלחה מופלגה בעבודתו בקודש

להכין "שכונת המלך"

לקבלת פני משיח צדקנו ומיד ממש

* * *

ע"י ידידיו, תלמידיו, מושפעי

מעריציו, תושבי ועסקני השכונה

(3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(4) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"נ כרך ב ע' 485.

(5) לקוטי שיחות חלק יח ע' 341.

(6) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", חוה"מ פסח תשע"ח.

שלשים יום קודם החג

לימוד הלכות החג

מפורים ואילך שואלין ודורשין בהלכות פסח.

הלכתא למשיחא: "חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו שמפורים⁷ ואילך ידרשו הלכות פסח. לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום⁸.

מצוה על כל אחד ואחד שילמוד הלכות הרגל קודם הרגל עד שיהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה.

מעות חיטים⁹

מנהג פשוט בכל ישראל שכל קהל וקהל משימים מס על בני עירן לצורך חטים לפסח (ושאר צרכי הפסח) לקנות ולחלקם לעניי עירן. ובלשון הרב¹⁰: "צושטעלן אלע צרכי החג צו די וואס דארפן דערצו אנקומען – די צרכי הסדר (מצות, ד' כוסות וכו'), און צרכי יום טוב בכלל (בגדי יום טוב, ומאכלי יום טוב), וכיו"ב".
גם נשים מהדרות בכך¹¹.

זהירות מאכילת מצה

"מפורים ואילך"¹², נזהרים מאכילת מצה¹³. והמנהג להימנע אף ממצות חמץ¹⁴ אבל אין נמנעים מלאכול מצה עשירה וקניידלאך וכיו"ב.

זהירות מחמץ

כל שלשים יום לפני הפסח טוב ליזהר ולעיין בכל דבר שעושה שלא ישאר דבוק בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל כשיגיע ערב פסח¹⁵.

מבצע מצה

"שלשלת היחס" שבהקדמת 'לוח היום יום' מובא על שנת תשי"ד: "מעורר ע"ד זיכוי את הרבים ב"מצות שמורה" לחג הפסח".

7) ומה שלא מתחילים מ"ג אדר, שלשים יום שלמים לפני י"ד ניסן, זמן הקרבת קרבן פסח, ובדיקת וביעור חמץ – ראה תוס' בכורות נו, ב. טורי אבן מגילה ל, א, ונת' ביחידות אור ל"ז אד"ש תשד"מ ובשוה"ג בהנחות התמימים שם). ובארוכה – בשיחת ש"פ תזריע תשד"מ. וראה שיחת י"א ניסן תשל"ד. [ולהעיר משיחת פורים תשל"ב בסופה, שנזכר ט"ו אדר].

8) שו"ע אדה"ז ריש הלכות פסח.

9) בנוגע להשתמשות בדמי מעשר ל"מעות חטים" – ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'ר"ז.

10) ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 411.

11) ובשיחות קודש נתבאר שמצות הצדקה מודגשת במיוחד בנשים. ובמדינות אלו שהבעלים נותנים ביד נשותיהם סכומים גדולים ואינם מקפידים על כך, הרי שגם סכומים אלו נכנסים בגדר "דבר מועט" שמוותר לקבל מנשים. בארצות הברית חלוקת הסכומים לעניי צדקה, בכמה וכמה עניינים, נתונה יותר בידי הנשים מאשר בידי האנשים.

12) שלושים יום לפני פסח – ראה לעיל בענין לימוד הלכות החג ("שואלין ודורשין") ובהנסמן שם. וכ"ה בס' קדושת ישראל אות מב. אבל ראה בלוח כולל חב"ד.

13) לפי ש"בימים אלו (ש)מתחילים כבר ענין המצה" – לקו"ש ח"א ע' 293. וראה בארוכה בשו"ת אתרא דרב סי' ג'תרלד.

14) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"ו.

15) ובכמה מקומות נזכר שתוך שלשים יום קודם הפסח יש לחוש יותר בנוגע לחמץ. ויש בזה כמה פרטים וחילוקי דינים. ומהם: הזהירות לא לשאוב בכלי חמץ מיין שהוכן לפסח תוך ל' יום. כשראה שהכניסו למקום שפטור מבדיקה חמץ תוך ל' יום. בגדים שנתכבסו ע"י תערובת חמץ או ניריות שנדבקו בחמץ תוך ל' יום. היוצא מביתו תוך ל' יום ובדעתו שלא לחזור עד אחר הפסח או לעולם. העושה אוצר תוך ל' יום ובדעתו שלא לפנותו עד אחר הפסח. ועוד.

בספר המנהגים – חב"ד: "מתקנת כ"ק אדמו"ר שליט"א, להשתדל, ובפרט רב, שו"ב כו' וכל עוסקי בצ"צ לשלוח לחגה"פ למכירה – עכ"פ להסדרים – מצות עגולות אפיויות"ד, ודוקא – מצות שמורה¹⁶, וכן במקומות שמסדרים סדרים כלליים (כמו במלונים וכדומה) יסדרו זה המסדרים."

בספר השיחות תנש"א¹⁷: "ויש לעורר .. אין די ערטער וואו מ'פראוועט סדרים ציבוריים וכלליים – זיינען דא כמה מקומות וואו מ'האט געמאכט הכנות צופראווען נאר איין סדר (צוליב דעם וואס עס פעלט געלט וכיו"ב). ונחוץ וכדאי ביותר, אז מ'זאל זיך משתדל זיין ביותר מאכן ביידע סדרים, על כל פנים – טיילן די הוצאות אויף ביידע נעכט, ובודאי – וועט מען דערצו ניט דארפן אנקומען, ווייל דער אויבערשטער וועט זיכער בענטשן און צושטעלן צו די עוסקים בזה כל המצטרך, און נאכמער דערפון."

בלקוטי שיחות¹⁸: "און ניט באנוגענען זיך דערמיט אליין, נאר זען ווירקן אויך אויף אנדערע .. בשעת ער וועט עסן שמורה"מצות – וועלן זיך צומאכן אלע פשוט"ע"מצה"בעקערייען, וויילע אלע וועלן אנהויבן נוצן שמורה."

עניני חודש ניסן

בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל¹⁹.

חודש ניסן הוא ראש וראשון לגבי חודש תשרי שאינו בערך כלל להגילויים דחודש תשרי מכיון שהגילוי דחודש ניסן הוא מעצומ"ה ית' לפני הצמצום שלמעלה מכל הענינים²⁰.

"עיקר ההמשכה הוא בחודש ניסן, הדצירוף הוא שם הוי' כסדרן, והיינו אמיתית הגילוי דשם הוי' שם העצם .. דכשהגיע ניסן היינו שכבר נמשך הגילוי מלמעלה בחינת הגילוי דעצמות אוא"ס²¹."

נוהגין לעשות כולו – כל חודש ניסן – קודש כעין יום טוב. וכתב השל"ה²²: "הפסוק רומז "החודש הזה לכם ראש חדשים" כלומר החודש כולו הוא ראשי חדשים כי כל יום ויום הוא כראש חודש". ובשיחת ש"פ צו תשכ"ד, שכיון שכן טוב ונכון לערוך התוועדויות – כעין יו"ט – בכל יום מימי חודש ניסן.

תחנון

בכל חודש ניסן אין אומרים תחנון ולא אב הרחמים לפני מוסף בשבת ולא צו"צ [=צדקתך] שבמנחה בשבת.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

תענית

אין מתענין בכל חודש ניסן אפילו תענית יחיד ואפילו בערב ר"ח אייר. ואפילו תענית יארצייט אין מתענין בכל החדש. אבל הבכורים מתענים בערב פסח. והחתן והכלה ביום חופתם נוהגין להתענות אפילו בר"ח ניסן²³.

16) בכ"מ שצריך לתת לפחות כוית. ובשיחת י"א ניסן תשכ"ב: לכל הפחות ה"כויתים", ומה טוב – מצה האמצעית, ומה טוב – שלש מצות. ובשיחת ש"פ אחרי תשכ"ז: לכל הפחות עבור הסדרים, או לכל חג הפסח. וראה פירוט יותר להלן ב"דינים חומרות והידורים במאכלי פסח", בהערה.

17) ח"א ע' 411.

18) ח"א ע' 154.

19) כן הלכה, כדעת ר"י בר"ה יא, א (ע"פ הכלל דר"א ור"י הלכה כר"י), שבמדרש (שמו"ר פט"ו, יא) הכריע וסתם כדעתו, כי ניסן הוא בח' אתעדל"ע – (ראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ד ע' קצה הערה 8). ובזה"ג (רמט, א) דכן אוקמוה מרי מתניתין. וראה גם זח"ב קד, א. וראה לקו"ש ח"א ע' 235. ח"ג ע' 975 הערה 6. ועוד.

20) ממאמר ד"ה החודש תשמ"ז עיי"ש ואותיות מחכימות.

21) ד"ה החודש הוא איתר"ר ע' סד ואילך – נעתק גם בלקו"ש ח"ב ע' 243 בהערה ד"ה חודש ניסן.

22) הובא ונתבאר בסה"מ תרכ"ו ע' נ. לקו"ש ח"ב ע' 489. ובשיחת ש"פ קדושים תשי"ז שכל החודש הוא "זמן חרותנו" ונקרא במדרש בשם "חודש של גאולה". וראה גם שיחת ש"פ שמיני תש"י. וראה אג"ק ח"ב ע' תה. חט"ו ע' נא. ועוד.

23) אבל לא באסרו חג (כמו שנתבאר במקומו).

בית החיים

אין המנהג בניסן ללכת על בית החיים להתפלל על הקברים. ומי שיש לו יארצייט בניסן הולך אל קבר אבות בערב ראש חודש ניסן. ומי שלא הלך בערב ראש חודש ניסן ויש לו יארצייט בניסן יש להתיר לו לילך בניסן, אך לא יאמר כל התחינות שאומרים בשאר ימות השנה. אבל בקברי צדיקים (שאין הולכים על הקבר להזכיר נשמתו ולהתפלל על שכיבתו שתהא במנוחה לתקן מנוחתו אלא להתפלל על החיים שהיה מליץ יושר בעדם) המנהג לילך גם בימי ניסן²⁴.

אמירת הנשיא

נוהגין מראש חודש ואילך לקרות פרשת הנשיא שהקריב בו ביום וביום י"ג פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה" שהוא נגד שבט לוי. אחר אמירת הנשיא אומרים יהי רצון הנדפס בסידור, וגם כהנים ולויים אומרים אותו²⁵.

נשים וגרים אומרים הנשיא וה"ה רצון" כרגיל²⁶ (ואין לשנות הנוסח²⁷).

שכח ולא אמר הנשיא ישלימו בלילה עד עלות השחר (עם ה"ה רצון)²⁸.

במקור חיים²⁹ הוסיף "לי נראה [ללמוד ולכוון] גם כוונתם בהקרבתם ע"פ דברי רז"ל ב[מדרש] רבה".

"מצוה לחזק המנהג [דאמירת הנשיאים³⁰ וה"ה ר"ר³¹] באופן של חמורין עלי ו"חביבין עלי [דברי סופרים] כו', עד לחביבות של מנהג ישראל (ע"ד המבואר בנוגע למנהג הקפות בשמח"ת)³²".

"ע"פ מארז"ל "כל העוסק בתורת כו' מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כו'", מובן, שמר"ח ניסן ואילך מקריב כאו"א מישאל קרבן הנשיא³³".

ברכת האילנות³⁴

היוצא³⁵ בימי ניסן ["בימי ניסן" כפשוטו – בדוקא³⁶] וראה³⁷ אילנות³⁸ שמוציאין פרח צריך לברך: בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵינוּ מִלֵּךְ הַעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְהִנָּחַת בָּהֶם בְּגֵי אָדָם.

ואינו מברך אלא בפעם הראשונה שרואה בכל שנה. ואחרי שבירך בראיה הראשונה אינו מברך שוב. ואם לא בירך בראיה הראשונה יש לברך על הראיה השניה בלא שם ומלכות.

אין מברכים על אילן סרק. אבל אפשר לברך על אילן המוציא פירות אף שאינם עומדים לאכילה³⁹.

24 ראה שו"ת מלמד להועיל יו"ד סי' קמה. דבר יהושע ח"ב ס"פ. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרפג. שם סי' ג'תתמו. וש"ג.
25 ונת' בלקו"ש חכ"ג ע' 59 הע' 51. ובארוכה – בלקו"ש חל"ב ע' 20 ואילך. וראה גם ר"ד משיחת ש"פ מצורע תשמ"א. שבת שובה ושמח"ת וש"פ ויקרא תשמ"ב. ויקרא תשמ"ג. ש"פ צו תשכ"ד.

26 ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ'רכד.

27 ראה ע"ד אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרעד.

28 ואם שכח עד למחרת, אומרו בלא ה"ה רצון". ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ'שלא.

29 לבעהמ"ס חות יאיר או"ח רסתכ"ט, הובא בלקו"ש חל"ב ע' 21 הע' 27.

30 בחשיבות קריאת פרשת הנשיאים – ראה לקו"ת ברכה צח, ג. אוה"ת נשא ע' רנד. לקו"ש חל"ב ע' 19 ואילך. סה"ש תש"ג ע' 393. ועוד.

31 במעלת היה"ר – שלא מציון דוגמתה בתפלות ועניני "זכרון" דכל השנה – ראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 20 ואילך. נדפס גם בסה"ש תשמ"ז ע' 371 ואילך (משיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז. וראה גם בר"ד משיחה הנ"ל).

32 סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 380 הע' 85.

33 סה"ש תנש"א ח"א ע' 387 הע' 65.

34 וראה גם אג"ק חט"ז ע' שכח בשלילת הקס"ד שלא לברך ברכה זו. וראה במילואים (ב).

35 בנוגע להפסיק מלימודו לברך ברכה זו (וברכת שככה לו וכו') – ראה במילואים (ג).

36 ראה אג"ק חכ"ג ע' ששה. ולאו הנמצאים בארצות הדרומיות אפשר לברך על אילן שבעציץ, כדלקמן בהערה.

37 וסומא לא יברך. ויש מפפקים – ראה במילואים (ד) שקו"ט בזה.

38 ואפשר לברך על אילן הנטוע בעציץ, ראה פרטים בשו"ת באתרא דרב סי' יד'שלה.

39 ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ח'סח.

מברכים כשהאילנות מוציאים פרח ועדיין לא גדלו הפירות. יש מהדרים לראות שני אילנות. גם נשים מברכות. יש אומרים שאין לברך על עצי ערלה (אלא אם כן בספק ערלה⁴⁰) ולא על עץ מורכב. לדעת רוב הפוסקים אפשר לברך גם בשבת ויו"ט. איחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות, טוב לברך בלא שם ומלכות⁴¹.

ההכנות ל"א ניסן

יהי רצון אז מ'זאל אויסנוצן . . דעם צייט וואס ס'איז נאך געבליבן ביז י"א ניסן, אויף ממלא זיין די אלע החלטות טובות וואס מ'האט געהאט אין דעם, און נאך מוסיף זיין אין החלטות טובות כהנה וכהנה⁴².

כאן המקום אויך להוסיף: אזוי ווי ס'איז דאך דא אזוינע וואס גרייטן זיך בהנוגע צו יום הולדת וכו' און מ'טראכט אין וואס זאל דאס באשטיין, אין ענין הצדקה . . און ענין התורה וכו'. איז כאן המקום להעיר (מיט אן עי"ן) און להאיר (מיט אן אל"ף), אז צום אלעם ערשטן דארף מען דאס פארבינדן מיט ענין פון תורה. און ניט נאר פון א ענין הצדקה וואס גייט אוועק אויף תורה. איז דאס טאקע "תמכין דאורייתא" און "ותומכיל מאושר" זאגט ער אין זהר אז "מאושר", א"ת מאושר אלא מראשו, אז דאס איז ממשיך פון ראש און מקור כל הברכות דורך דערויף וואס ער איז "תמכין דאורייתא", אבער אעפ"כ קומט דאס ניט צו לימוד התורה (אע"פ וואס פריער שטייט "זבולון בצאתך" און דערנאך ערשט "יששכר באוהלך"). דאס מיינט פשוט אין אנדערע ווערטער, אז אין וואס פאר אן ענין עס זאל ניט זיין, דארף בא יעדערן זיין – אט דער וואס וויל – אויף א מתנה בכלל איז דאך ניט שייך שטעלן קיין תנאים, אבער א מתנה איז דאך פארבונדן מיט גורם זיין א נחת רוח – איז וואס עס זאל נאר זיין, צדקה באופן כך אדער פעולות טובות באופן כך ומעשים טובים באופן כך – איז נכון ורצוי וטוב וישר ונעים וכו' (מיט אלע פופצן תוארים וואס ער זאגט אין "אמת ויציב"), אז עס זאל זיין בא יעדערן דער ענין פון הוספה אין ענין פון לימוד התורה. וכאמור – סיי אין נגלה און סיי אין פנימיות⁴³.

הכנות לחג

קביעות שנה זו

קביעות שנה זו נדירה מאוד, ובלשון הרב: "א זעלטענע קביעות". וראה בארוכה בהערה⁴⁴ כאן. ובכמה מקומות שבשנה זו – "עת רצון" בנוגע לגאולה האמיתית והשלימה⁴⁵.
וישנם כמה חידושים במיוחד בהנוגע לדיני פסח⁴⁶:

○ דרשת שבת הגדול מוקדמת (ביום שבת קודש, ז' ניסן)

○ תענית בכורות מוקדם (ביום חמישי, י"ב ניסן)

○ מכירת חמץ מוקדמת (ההרשאה אצל הרב לפני יום ששי, ערב שבת קודש, י"ג ניסן,

40 עכ"פ בחו"ל.

בגוף הענין שאין לברך בעצי ערלה – ראה במילואים (ה).

41 אבל אם בנוסף לפירות נשאר עדיין גם פרחים, אפשר לברך בשם ומלכות.

(המקורות – ראה במילואים (ו)).

42 מר"ד יו"ד שבת תשל"ג (ע"פ סרט הקלטה).

43 מר"ד פורים תשל"ב (ע"פ סרט הקלטה. ונדפס בישיחות קודש ח"א ע' 539).

44 ובפ"י הרע"ב סוכה פ"ה מ"ה: דלא שכיחא כולי האי שיבוא ע"פ בשבת. ובשו"ת תורה"ו ס' קכו (בטעם שנתעלמה הלכה מבני בתירא): בשנים מרובות לא חל ע"פ בשבת ונשתכח מהם הדבר וכו' כש"כ שנוכל לומר במילתא דיחידאי דנשתכח וכו' שלא חל כ"כ בשנים מרובות. ורבו הגירסאות בענין זה בירושלמי רפ"ו דפסחים באופן החשבון מתי חל. וראה בארוכה במאמר "בואו חשבון" שבהגהות יפה עינים בסוף מס' ערכין. וראה גם שיחת י"א ניסן (והתוועדות שלאח"ז) תשל"ז. לקו"ש חכ"ז ע' 87 הע' 33.

פסח הראשון בקביעות כזו, בשנה שני' לצאת בני' מארמ"צ (ב'תמט) בשנת הקמת המשכן. וכן בשנת כניסתם לארץ ("פסח גלגל" בשנת ב'תפח). וראה לקו"ש ח"ח ע' 106 הע' 26.

בשנים האחרונות: בשנת תש"י, תשי"ד, תשל"ד, תשל"ז, תשמ"א, תשנ"ד, תשס"א, תשס"ה, תשס"ח, תשפ"א.

45 ראה במילואים (ז).

46 ע"י ההוראה מזה שב"ג ניסן, יום ההילולא דק"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע, מתעסקים בבדיקת חמץ, ביטול חמץ, מכירת חמץ וביעור חמץ – ראה בישיחת אור ל"ג ניסן תשמ"א.

והמכירה לגוי – בי"ג ניסן)

○ בדיקת חמץ מוקדמת (בליל ששי, י"ג ניסן)

○ שריפת חמץ מוקדמת (ביום ששי, ערב שבת קודש, י"ג ניסן)

○ ביעור חמץ מוקדם (ביום ששי, ערב שבת קודש, י"ג ניסן, מבערים הכל מלבד החמץ לסעודות שבת, והשאר מבערים ביום שבת קודש, י"ד ניסן לפני סוף זמן איסור הנאה)

○ ביטול חמץ מוקדם (אחרי הבדיקה בליל ששי, י"ג ניסן, ועוד פעם – אחרי הביעור, ביום שבת קודש, י"ד ניסן, לפני סוף זמן איסור הנאה)

○ סדר וסעודת יום שבת (שחרית וסעודת היום מוקדמות. והסעודות – עיקרן ממאכלי פסח, ושיעור מצומצם לחלה וכו', ובאופן שלא ישאר מאומה אחרי זמן הביעור).

הלכתא למשיחא (בפרטיות להלן בלוח)⁴⁷.

לכללות הענין – ראה הנסמן בהערה⁴⁸.

ע"ד הנחיצות ללמוד הלכות המיוחדות דשנה זו⁴⁹, ראה בתחילת הלוח⁵⁰. וראה גם בשיחת ליל י"ג ניסן תשמ"א: איז דא אן ענין מיוחד בקביעות שנה זו וואס איז פארבונדן מיט דינים מיוחדים און א זהירות מיוחדת, וואס בנוגע צו דעם ענין דארף מען ארויסהעלפן א סאך אידן: בקביעות שנה זו איז ערב פסח חל בשבת הגדול. וואס דא ווערט גלייך די שאלה ווי דארף מען זיך פירן אין דער סעודה שני', וואס טוט מען מיט שייירי הסעודה וכו', און וואס דארף מען טאן בנוגע צו סעודה שלישית, וכיו"ב. וואס איז דעם שבת זיינען דא חיובים וואס פארבונדן מיט דער מצוה פון עונג שבת (דער ענין פון שלש סעודות וכו'), און עס זיינען אין אים דא חיובים וואס זיינען פארבונדען דערמיט וואס עס איז ערב פסח – וואס ביידע חיובים שטייען אין דער זעלבער תורה, איז דאך א זיכערע זאך אז מ'קען אויספירן ביידע חיובים בתכלית השלימות ובתכלית ההידור – מ'דארף נאר וויסן ווי אזוי צו דורכפירן דעם ענין. וואס אין דעם ענין דארף מען ארויסהעלפן אויך די אידן וואס זיינען "ראשיכם שבטיכם".

.. ווען עס קומט צו "המעשה אשר יעשו", ער דארף וויסן ווי צו פירן זיך; בערב פסח שחל בשבת – ווייסט ער ניט ווי מ'דארף זיך פירן! און דא העלפט ניט טעלעפאנירן צו א רב וכו', ווארום שבת טאר מען ניט טעלעפאנירן, און ניט אלעמאל קען ער זען פאראויס אלע שאלות וואס וועט ביי אים נתעורר ווערן במשך פון דעם שבת .. ווען עס רעדט זיך אבער וועגן א דין וואס איז פארבונדן מיט שו"ע **אורח חיים** – איז בשעת ער ווייסט ניט דעם דין, וועט דאס אים שאטן, ווארום ער וועט ניט וויסן ווי צו פירן זיך בנוגע למעשה בפועל. און ער קען ניט זאגן אז ער וועט אפּלערנען די הלכות בזמן אחר – ווארום דאס זיינען הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט דעם זמן פון ערב פסח שחל בשבת, און דער זמן קומט, צי ער וויל יע צי ער וויל ניט, ובמילא קען ער ניט זאגן אז ווען עס וועט קומען צו א שאלה בפועל, און ער וועט ניט וויסן וואס צו טאן, וועט ער גיין לערנען די הלכות –

(47) בטעם הקרבת ק"פ בשבת וההוראה מזה – ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 104 (משיחת י"א ניסן (ועוד) תשל"ז). בטעם שלא גזרו (שמה יעבירונו' לגבי הקרבת ק"פ – ראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ה (חלקו נמצא בלקו"ש ח"ז ע' 48).

(48) ראה שו"ע סתמ"ד ובנו"כ שם. שו"ע רבינו שם. ובכ"מ. והרובה שיחכים – יענין בס' חק לישראל להגרי"י וועלץ ובריבוי הספרים וחבורות ע"ד ע"פ שחל בשבת. ולכן כמעט אל באו כאן מ"מ וציונים, שברוב הדברים כאן אפשר למצוא מקורו טהור בדברי הפוסקים שקדמונו שצוינו בספרים הנ"ל, וזאת בדבר ש"ב משום חידוש או במילתא דתליא בפלוגתא.

(49) נוסף על החיוב ללמוד הלכות החג בכלל (וראה גם שיחות כ"ו אדר וש"פ ויקרא ה'תנש"א. ובכ"מ).

(50) עוד ע"ד הנחיצות לימוד ההלכות דערב פסח בשנה זו – בשיחת ש"פ תצוה תשל"ז. ש"פ משפטים תשמ"א.

וראה גם שיחת ש"פ מצורע תשמ"א: כאן המקום להעיר בנוגע צו דער קביעות המיוחדת פון שנה זו, וואס דעם יאר איז דא דער ענין מיוחד וואס ערב פסח איז חל בשבת, וואס דעמאלט קומען צו כמה הלכות מיוחדות וואס זיינען נטוא בכל השנים, וואס וויבאלד אז "רצה הקב"ה לזכות את ישראל את ישראל לפיכך הרבה להם תומצ" – דערפאר איז דער יאר אויסגעשטעלט אין אן אופן אז ערב פסח איז חל להיות בשבת, וואס דעמאלט קומען צו הלכות מיוחדות. וואס אלע יאר איז דאך דער דין אז שלשים יום קודם התח הייבט מען אן לערנען הלכות החג – איז עאכר"כ בשנה זו ווען עס קומען צו נייע ענינים אין וועלכע מאיז ניט איינגעוואוינט, דארף זיכער זיין א השתדלות בנוגע צו לערנען הלכות החג וכו'.

[ובהמשך השיחה, הוראה לעשות כיוניו "צבאות השם" ולהסביר להם שנפתחה "חזית" חדשה השנה, ולדבר אתם ולחנכם בההלכות המיוחדות דשנה זו.

ועוד שם, ע"ד אסיפת הרבנים להחליט ע"ד כל ההלכות בנוגע לפסח דשנה זו, ובאופן – והוא העיקר – שזה יגיע לבעלי בתים].

ווארום ביז דעמולט וועט דורכגיין דער זמן! וואס דערפון איז פארשטאנדיק, אז עס איז ניטא קיין אנדער ברירה, און ער מוז אפלערנען אלע הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט שו"ע או"ח, וואס דעמולט וועט ער וויסן "את המעשה אשר יעשו" בנוגע צו יעדן ענין.

. . דו דארפט אבער וויסן אז אין פיר און צוואנציג עשה ארום הויבט זיך אן דער טאג פון ערב פסח שחל בשבת הגדול, און דו האסט א ציווי פון דעם נותן התורה און מצוה המצוות, מלך מלכי המלכים הקב"ה, אז דו זאלסט זיך פירן באופן מסוים, כדי אז דער ענין פון שבת זאל זיין כהלכתו, און דער ענין פון ערב פסח זאל זיין כהלכתו, און ביידע ענינים זאלן זיין אין אן אופן פון "גדול". . במילא מוז ער לערנען די הלכות וואס זיינען דערמיט פארבונדן, כדי ער זאל וויסן "את המעשה אשר יעשו".

און אין דעם ענין דארף מען ארויסהעלפן "ראשיכם שבטיכם" נאכמער ווי מ'דארף ארויסהעלפן "חוטב עציך" און "שואב מימך": בנוגע צו "חוטב עציך" און "שואב מימך" – האט ער דאך דעם קיצור שו"ע, אדער אן אנדער קיצור דינים אויף ענגליש וכיו"ב, און אזוי ווי כל ישראל בחזקת כשרות, איז בשעת מ'האלט אין איין טומלען (אין "קאלענדאר" וכיו"ב) אז ערב פסח איז חל בשבת – איז א זיכערע זאך אז ער קוקט אריין און דעם קיצור שו"ע, און ער לייענט דאס איבער עטלעכע מאל, אזוי אז ער געדיינקט וואס עס שטייט דארטן; ווען עס רעדט זיך אבער וועגן "ראשיכם שבטיכם" – איז וואס הייסט ער זאל האבן צו טאן מיט קיצור שו"ע – ס'איז בזוי בזיונות! ער דארף לערנען שו"ע מיט די נושאי כלים! . . וואס דערפון איז פארשטאנדיק אויף וויפל ס'איז נוגע צו באווארענען דוקא "ראשיכם שבטיכם", אז זיי זאלן לערנען די הלכות וואס זיינען פארבונדן מיט ערב פסח שחל בשבת (ועד"ז אלע הלכות וועלכע זיינען פארבונדן מיט שו"ע או"ח), כדי אז ווען מ'וועט קומען צו שבת הגדול, זאלן זיי וויסן "את המעשה אשר יעשו".

קניות

לקנות⁵¹ מצות שמורה⁵².

לקנות יין עבור החג. ומצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו⁵³.

לקנות הגדות וסידורים. כמו כן, מפות למצה⁵⁴ וגביעים⁵⁵.

בשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז ניתנה ההוראה הבאה: "וואלט געווען זייער כדאי און זייער פאסיק – אז פאר חג הפסח זאל יעדער אידיש קינד באקומען זיין אייגענע "הגדה של פסח", און מה טוב – א "הגדה" באגלייט מיט ציורים וכ' פון די פארשידענע מצוות און פאסירונגען (אין סיפור יציאת מצרים) וועגן וועלכע עס רעדט זיך אין דער "הגדה" – וואס (די ציורים) מאכן דעם אינהאלט פון דער "הגדה" נאך מער צוגענגלעך פאר קינדער. און דארט אויך אנשרייבן "להשם הארץ ומלואה", און אונטער דעם – דעם קינד'ס נאמען."

ובשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ח⁵⁶: ומה טוב – אז פאר יום טוב זאל מען קויפן א קינד א נייעס סידור וכיו"ב. במכ"ש דערפון וואס ע"פ דין דארף מען אים קויפן קליות ואגוזים – דברי רשות.

אסור לאדם שיאמר על שום מין בהמה חיה ועוף "בשר זה לפסח הוא", אלא יאמר "בשר זה ליום טוב". וכן לא יאמר אדם לשלוחו "הילך מעות הללו וקח לי בהם בשר לפסח", אלא יאמר "קח לי בשר ליום טוב". אבל על דגים ועל כל שאר דברים שאינן מין בשר כלל, מותר לומר "זה יהא לפסח". ויש מחמירין שלא לומר על שום דבר "זה לפסח", חוץ מן החטים וכיוצא בהם מדברים הצריכים שימור מחימוץ (שהשומע שהוא אומר חטים אלו לפסח יהא סבור שאומר "חטים אלו אצניעם ואשמרם מחימוץ לצורך הפסח"). וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה. לא אסור

51 אפשר לצאת ידי חובת מצה במצה שעברה עלי' י"ב חודש או יותר.

ומ"מ, אם כל השנה אין שומרים אותה מחימוץ צריכה ביעור – ראה במילואים (ח).

52 בנוגע למצות מסולת נקי' או קמח מלא ("ראזעווע") – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תרה.

בדאי אפשר, ניתן להשתמש גם במצות מכוסמין. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ז'סב. ושם סי' כ"ד לגבי מצות משבולת שועל.

53 בפ' משובח – ראה במקורות ועיונים להל' יומית אות שעב. וראה אצלנו בלוח יומי לפורים דיני הטוב והמטיב בהערה.

54 בנוגע לכתביבת נוסח הברכות לאכילת מצה עם שם ה' על המפה – ראה שו"ת באתרא דרב יט'שמה.

55 מנהג אנ"ש הוא להשתמש בגביע לקידוש בלי רגל – ראה מזה בשו"ת אתרא דרב סי' ח'תתקפה בארוכה.

56 סה"ש ח"א ע' 343. וראה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 227.

אלא לומר "בשר זה לפסח", אבל לומר "בשר זה על פסח" (כמו שהוא המנהג לומר כן בלשון אשכנז – "אויף פסח") מותר.

במכתב כללי מ"א ניסן תשמ"ז: אידן, ובמיוחד אידישע בעל-הבית'טעס, אויך קינדער און קינדערלעך, ווארפן זיך אריין אין די הכנות צו פסח מיט טעג און טעג פריער, און אפילו יחידי סגולה⁵⁷ וועלכע זיינען זיך נוהג אריבערצוגיין⁵⁸ אין אן אנדערע א "פסח'דיקע דירה" אויף פסח, געפינען ריבוי הכנות אין צוזאמענהאנג מיט פסח און פירן זיי דורך בחפזון און בזריזות.

שמחת יו"ט

כל שמונת ימי הפסח חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחן? הנשים קונה להן⁵⁹ בגדים ותכשיטים⁶⁰ כפי ממונו. [ואנשים וקטנים⁶¹ – כמפורט בידינו יום א' דפסח].

דינים חומרות והידורים במאכלי פסח

המנהג הפשוט שנוהגים בכל החומרות במשך חג הפסח, החל משעת סוף זמן אכילת חמץ⁶², וכן גם באחרון של פסח⁶³, וגם כשמבשלים לפני החג עבור חג הפסח.

האריז"ל כתב הנזהר ממשוה⁶⁴ חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. – ואולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בודאי בעל בחירה הוא גם אז⁶⁵.

השומר פסח מחמץ כהלכתו ויחמיר בו כל החומרות שמחמירים המחמירים יועיל לנפשו מאד כל השנה.

מצות מצה ומצות חמץ ניתנו תחילה לישראל במצרים וקיבלום עליהם באהבה ובחיבה והחמירו בהם בכלליהם ובפרטיהם וכל המאריך בדקוקיהם מאריכים לו ימיו ושנותיו.

בתשובת אדמו"ר הזקן הובא שכתב האריז"ל להחמיר כל⁶⁶ החומרות בפסח.

כתבו בספרים, שכל אחד ואחד מחמיר לעצמו ועושה גדרות וסייגים בפסח ואינו יוהרא ולא דבר תמוה. ואין לא לתגודדו, כי משפחה משפחה מנהג אבותיהם בידיהם. וכבר כתב הרמ"א שאין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחנם הוקבעו⁶⁷. וכן מבואר בספרים, בנוגע לחומרות שיש שנוהגים בהם ואחרים אינם נוהגים כן, שאין להלעיג על שום מנהג וחומרא רק להניח לכל אחד להתנהג בדרכו הטוב.

ולאידך⁶⁸, אם ירצה האדם להחמיר תמיד גם זה איננה דרך כבושה כי פעמים רבות הוא חומרא דאתי לידי קולא. ויש לזהר גם שלא יהא הטפל חמור מהעיקר. ומבואר בספרים, שעבודת ה' צ"ל בהדרגה ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול. וצריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם

57) ובהערה שם: להעיר מדרכי חיים ושלוה (מנהגי בעל המנחת אלעזר) ה' פסח סתקע"ב: בכל ימי הפסח ה' בביתו בית תבשיל מיוחד (שה' סגור כל השנה עם כל הכלים) ונפתח משנה לשנה לימי הפסח.

58) ובהערה שם: לא ראיתי ולא שמעתי רבותינו נשיאנו נוהגים כן.

59) דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקני') – ראה במילואים (ט).
60) ע"ד מנעלים – ראה במילואים (י). (ושם, אם חייב לקנות בגדים בכל רגל ממש).

61) ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120) מעיר מל' הרמב"ם ה' יו"ט פ"ו ה"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119): ופשיטא – לא לרגזו עליהם, ח"ו, היתכן שכשואשר מדברים אודות ענינים הכי נעלים, צי"מ כו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים"? אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני צי"מ וכו'.

62) ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג' תצ.

63) ורק במנהגים מסויימים שזכרו לקמן יש שהקלו בערב פסח, או בבישול לפני פסח.

64) לבד ממצה שרוי' – ראה להלן בלוח באחש"פ.

65) ומה שאינו נראה לעין אינו בכלל – ראה שו"ת באתרא דרב סי' ז' תתקנו.

66) ונתבאר בשיחות אחש"פ ופסח שני תש"מ.

67) ורק במנהג תמידי עלינו להתנהג בפסח בכל זהירות דקדוקי המצוה ולהתרחק מכל שימצא ולחוש לדעת המחמירים, אבל אם יקרה איזה שאלה בעובדא פרטית מזה אין אומר שצריכים להחמיר ועלינו לראות מש"כ הפוסקים אם לאיסור או להיתר. וגם קאי רק בעובדא בפסח עצמו ולא מה שנעשה קודם הפסח – שו"ת חבלים בנעימים סי"ח בכוונת אדה"ז.

68) ולהעיר מיוסף אומץ לר"י יוזפא סתרצ"ט: אף שחומרות אלו גדולות הן עד מאוד וכמעט לבלי צורך מכל מקום מנהג יפה הוא לבער החמץ כל מה דאפשר. וראה משנ"ב סתמ"ב סקכ"ח.

69) בהבא לקמן, ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יט' שכתב. וש"נ.

ולפי התנאים המתלווים להם לפי העת לפי החברה לפי הנושא ולפי המקום. ויש מי שרוצה לעשות מצוה וחסידות, ויחננו בחסירות, ומיחזי כיוהרא, ונותן מקום לחטוא ולדבר עליו תועה, והכל לפי מה שהוא אדם ולפי המקום ולפי הענין.⁶⁹

לא יאמר אדם "כמה טורח פסח זה", כי רשע מה הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם = מה טורח זה לכם". ועכשיו אין העולם נזהרין בזה, ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר "מה טורח זה" על טורח הקרבת הפסח, שהיא מצוה מן התורה, ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות "כמה טורח", אין איסור בדבר.⁷⁰

מצה עשירה: עיסה שנילושה במי פירות ולא נתערב בהם שום מים בעולם אין זה חמץ מעיקר הדין, אבל כבר נהגו במדינות אלו להחמיר שלא ללוש אפילו במי פירות בלבד.⁷¹ ואם עבר ולש אפילו אפאה מיד אין אוכלין אותה בפסח. ואין לשנות המנהג⁷² אם לא לחולה או זקן הצריכים לכך.

מצת מכונה: במכתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: הרבנים הגדולים ז"ל יראי ה' וחרדים לדבר הוי' אשר בדור שלפנינו⁷³ אסרו את המאשין ומהם אשר לא רצו לגלות הטעמים שלהם בכדי שלא יסתרו אותם אבל פסקו בתוקף לאיסור ומהם שכותבים שהוא חמץ גמור איך ימלא לבנו לעבור ח"ו על דבריהם⁷⁴. . וכאשר כבודו שואל מאתי אני איני מסכים על זה בשום אופן ואין לנו לחדש דברים כי אם לילך בדרך הישרה שהניחו לנו רבותינו הק' צוקללה"ה.

במכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע: על דבר המצות מאשינאווע, והנה אשיב רק בהנוגע לו, כי בכללות ענין מצה זו אין אני חפץ לדבר והוא דבר הידוע לכל. אמנם בדבר שאלתו מה יעשה, הנה בלתי ספק אצלי אשר בודאי ישנה במדינתם שמורה מהודרה. . אפוי' בתנור כנהוג אצלינו ונאפות בידים. . כי האפשר הדבר אשר לא יהיה מצת שמורה כחוק.

ובר"ד משיחת י"ג ניסן תשי"א, במענה לשאלה האם ליתן מצות מכונה לילדים: צו וואס? מצה איז דאך א ענין פון אמונה, דארף מען אויף דעם ארבעטן פון קינדויז אן. עס שטייט אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן, מיינט מען דאס ניט קיין מאשינאווע. שרוי' אדער אנדערע הידורים מאכט ניט אויס⁷⁵, אבער ניט קיין מאשינאווע.

בשיחות קודש בנוגע ל"במצע מצה" הודגש: "דוקא קיילעכדיקע, דוקא האנט מצה⁷⁶ און דוקא מצה שמורה"⁷⁷.

(69) ולהעיר, שבשנת תרצ"ב סיפר כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע שאביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, היה אומר שאין לנהוג בהדורים בתח המצות. - הטעם שלא יחול בקבלה בנדר. ובמק"א, מובא שהתבטא: פאר חומרות האב איך זייער מורא.

(70) ולהעיר מאג"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ב ע' תקכו, במכתב לזוגתו הרבנית: הנני מבקשך דוא זאלסט זעך ניט אן שטריינגען מיט דעם פסח מאכן דוא דארפסט היטיין דעם גיזונג און השי"ת זאל דיך היטיין אין אללעס.

(71) לפי שחוששין שמה נתערב בהם מים כל שהוא, ואם נתערב בהם מים אפילו כל שהוא הרי אלו מחמיצים חימוץ גמור שחייבים עליו כרת ולא עוד אלא שממהרים להחמיץ העיסה יותר ממים לבדם.

(72) כי יש מי שאומר שמעיקר הדין מי פירות הן מחמיצים, ולא עוד אלא שהן ממיהין להחמיץ יותר ממים.

(73) להעיר בשבט"ת באר משה ירושלמסקי ח"א בכליל תפארת ע' שנה מנה בין האוסרים כ"ק אדמו"ר הצמח צדק "כאשר העיד תלמידו רבינו הגאון הצדיק מופת הדור מוהרש"ז מלובלין זלה"ה בעל תורת חסד שראה בעצמו תשובה כ"ק באיסור מאשין מצות".

(74) וראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"א ע' שטז (חלקו נעתק בפנים) בחששות שבמצת מכונה.

(75) ולהעיר משה"ש תרצ"ה ע' 527, שבשנת "תרס"ג ראה אדנ"ע אפ"י ע"י מאשין בווינא, ולא הי' שבע רצון לא מהמכונה גופא כ"א מהוואליקעס [=המרמדים] הפירוים וכו'.

אלא, שבהרבה מהמכונות דאז לא פעלו המכונות ע"י חשמל רק ע"י גלגלים, ואילו בזמן האחרון משתמשים במכונות חשמליות שהאדם רק לוחץ על כפתור. ואכ"מ יותר.

(76) ובאג"ק ח"א ע' רחצ: "בהנוגע למצה ע"י מאשין - בשדי חמד מע' חומ"צ ס"ג. בהגדת המבאר (פיטערקוב, רדע"ת). שערים המצוינים בהלכה על קצו"ע סק"י בסופו". וכן נסמן עד"ז בלקו"ש ח"א ע' 242 הערה 19 בנוגע למבצע מצה (הנעתק כאן בפנים).

(77) והיינו בעיקר עבור ליל הסדר (ראה לעיל "מבצע מצה"). וידוע שנשלחו ע"פ הוראה מרובתינו נשיאנו מצות מכונה לימי הפסח לכמה מקומות. אבל להעיר משיחת ש"פ אחרי תשכ"ז: לכל הפחות עבור הסדרים, או לכל חג הפסח.

ולאחרונה נתפרסם מענה בכת"ק "מציא להם עכ"פ 6 מצות שמורה וישתדל שבכ"י מימי חה"פ (נוסף על הסדרים) תאכל אחותו עכ"פ כזית מהשמורה". ובפשטות, היינו (גם) מחמת שיש "קצת מצוה" בכל יום בפסח (ראה להלן בלוח לחוה"מ).

קטניות: אורז ושאר מיני קטניות אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל, ויש אוסרים והמנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות. וגזרו בכל מיני קטניות והעובר עליו חייב מיתה בידי שמים ועובר על לא תסור. ואף אם יתכנסו בית דינו של שמואל הרמתי ואליהו ובית דינו וכל גדולי ישראל אף עמהם אין בידם להתיר קטניות בפסח⁷⁸. וגם בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול אסור לבשל קטניות.

בכלל קטניות: אורז, אפונה, בוטנים, דוחן, חומוס, חמניות, חרדל, כוסמת, פרג, פולים, עדשים, סויה, קינואה⁷⁹, שומשום, תירס, ועוד הרבה מינים שלא נתפרטו כאן⁸⁰. גם שמן קטניות⁸¹ (שמן בוטנים, חמניות, לפתית (=קנולה, רייפסיד) סויה, שומשום, וכדומה⁸²) אסור⁸³.

לא נהגו בהם אלא איסור אכילה אבל מותר ליהנות מהם בפסח וכן מותר להשהותם עמו בבית. לחולה ולקטן הנצרכים לכך מותר לבשל ולהאכיל קטניות. וצריכים בדיקה רבה קודם שיעשה מהם תבשיל לברור מהם גרעיני דגן שדרכן להימצא ביניהם. ויש לייחד כלים מיוחדים לכך. ואם אפשר ללוש במי פירות, עדיף. ויחלטנו תחילה ברותחין, והיינו ליתנם בתוך המים כשהמים רותחים כבר. ועדיף לבשל שאר קטניות מאורז דוחן וכוסמת.

פירות יבשים, סוכר ועוד: בפוסקים הובא ששבכמה מקומות נהגו גם שלא לאכול שום פירות יבשים. וכן החמירו גם בסוכר⁸⁴, מיני מלוחים, צפורן, כרכום, ודבש ועוד⁸⁵. אבל אם ידוע שאין בהם חשש חימוץ אין צריך להחמיר בהם. ויש שנמנעו מלהשתמש בהם גם עם הכשר לפסח משום אל תטוש תורת אמך.

בכמה מקומות הובא בנוגע לסוכר, שיבשל אותו קודם פסח כדי שהיה לח בלח קודם פסח. וכבר כתבו הפוסקים, שצריך חקירת חכם איך ומה נעשה כי דבר זה משתנה לפי המקום ולפי הזמן. רבותינו נשיאינו לא השתמשו בסוכר כלל בפסח⁸⁶.

מצה שרויה: נזהרים ביותר ממצה שרוי' (מלבד באחרון של פסח שמהדיין לשרות, ראה אצלנו שם). ולכן המצות שעל השולחן מכוסות, שמא יפלו עליהם מים. וכן שלא יפול מפירוורי השמורה במים או במרק. והמנהג להחמיר שלא להשתמש גם בכלים שיש בהם חשש שרוי' עד לשנה הבאה.

(78) **הלכתא למשיחא:** בשו"ת תשובה מאהבה או"ח סי' רנט (שדבריו הובאו בפנים) מסיים: עד שנזכה ונחי' ונראה ונירש טובה בארץ חמדה טובה ורחבה ויוליכו לארצנו כימי עולם וכשנים קדמוניות אז נאכל גם אורז ומיני קטניות.

(79) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' ז'תסג.

(80) ויש שהחמירו גם בקפה. ורוב הפוסקים כתבו להקל.

ויש שנמנעו משתיית תה.

ויש שהזכירו מנהג להימנע מגרעיני אבטיח ודלעת. ויש שהחמירו אפילו שלא לאכול פירות וירקות שהגרעינים נאכלים, שדומה לקטניות, וכגון מלפפונים וחצילים.

והעולם אומרים שבמאכלים מסויימים נמנעו מפני שלא הי' מצוי בימיהם. אבל להעיר שמצונו שכמה מהצדיקים לא אבו לאכול "מאכלים חדשים", כי מאכלי פסח צריכים הרבה סייעתא דשמיא, ולכן אותם המאכלים אשר אכלו אבותינו ואבות אבותינו מכבר הרי התפללו עליהם ואפשר לסמוך עליהם ולאכלם, משא"כ "מאכלים חדשים" הרי אין עליהם כ"כ בקשות ותפילות להשי"ת שיהיו שמורים על צד היותר טוב. והמליצו גם ע"ז "אל תטוש תורת אמך".

(81) אבל השמינים שאינם נעשים ממיני קטניות מותרים, ובפרט – כשנעשה לשם פסח. ויש המחמירים שלא להשתמש בשום שמו, ורק בשמן מן החי (=שמאלץ). וראה שו"ת שבה"ל ח"ח סי' קסג סק"ז, במי שרוצה לשנות מנהג זה.

(82) ושמן כותנה מותר מן הדין. ויש המחמירים גם בזה. וראה אג"ק חכ"א ע' צו.

(83) תפוחי אדמה אינן בכלל קטניות. ויש שהחמירו בקמח מתפוחי אדמה. ורוב הפוסקים כתבו להקל.

(84) בפוסקים הובא שאף סוג הסוכר שאין בו חשש חימוץ נהגין למוכרו לנכרי.

אמנם, בימינו אין כמעט חשש חימוץ ורק צריכים השגחה משום חומרא דמשהו חמץ בפסח. ובזמננו שהסוכר עם הכשר מהודר לפסח, ואין אפילו חשש רחוק, אין טעם ע"פ דין להימנע.

(85) ויש שנמנעו גם מחלב. והאריכו מזה בפוסקים. ובלאו הכי, הרבה נמנעים מחמת שהוא מוצר תעשייתי.

(86) מסופר שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע התבטא בקשר לזה: איך האב ניט האלט אז מען מאכט מיר נאך.

ובר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ט: במענה לשאלה מדוע לא נדפס בס' המנהגים שהמדרים אין משתמשים בסוכר בפסח (כמו שנזכר שהמדרים אין שותים גם מים חוץ לסוכה). (א) את זה הורה כ"ק מו"ח אדמו"ר להדפיס. (ב) כל המנהגים נמצאים לע"ע בספר המנהגים. (ג) איני יודע אם זה הוראה לרבים. אם יהודי יעשה בעצמו צוקער או שידוע בבירור שאין חשש מדוע יש לאסור עליו.

אין מנהגי ליבואוויטש איז אז די שמורה וואס ליגט אויפן טיש בשעת'ן עסן זאל זיין צוגעדעקט, צוליב דעם חשש פון שרוי, עס זאל זיך ניט פארגיסן אויף די שמורה א טראפן וואסער אדער זופ, און עס זאל ניט אריינפאלן קיין ברעקל שמורה אין די וואסער אדער אין די זופ.

קודם ששופכין מים, או משקין שמים מעורבים בהם, לכוס או לקערה, בודקין שלא יהיו בכלי פירורי מצה.

למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו.

מצד ענין החינוך צריכים גם קטנים להזהר ממצה שרוי⁸⁷.

במי פירות פשיטא דאין להחמיר כלל בכל הפסח⁸⁸. ופשוט, שזהו רק אם אין חשש של תערובת מים.

כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לא הי' אוכל מצה שמורה ביחד עם דגים או בשר מצד חשש שרוי, רק עם יין⁸⁹.

הערינג: אין אוכלים בפסח דגים מלוחים שקורין הערינג, וכן דגים כבושים.

תבלינים: זה מכמה שנים אשר מנהגנו לא לקחת קידה [=זנגביל] וקנמון⁹⁰ [בחרוסת] מחשש תערובת חמץ.

יין שרף: המנהג שלא להשתמש ביין שרף בפסח⁹¹.

צנון: אדמו"ר הצמח צדק אסר אכילת צנון בפסח בלי טעם⁹².

קילוף: נוהגים שלא לאכול פירות וירקות אא"כ נקלפו תחילה⁹³. ובפרט בימינו שמרססים על הפירות וירקות בחומרים שונים.

ביצים: נוהגים שלא להשתמש בפסח בקדרה שבישלו בה ביצים בקליפתן. ונשים נוהגות שיש להם קדירה מיוחדת לבישול ביצים בפסח. אין המנהג אצלנו לשטוף כל הביצים לפני פסח⁹⁴. ומכל מקום במקום שיש חשש חמץ יש לשטוף במים צוננים לפני הבישול⁹⁵.

לקנות ולבשל לפני החג: המנהג העיקרי שנהגו בו אבותינו הראשונים הוא שלא לקנות שמן דבש וחלב בתוך הפסח מחניות של גוים מטעם דשכחי פירורין של פת בעת אכילת הגוים ויתערבו במשקין הנזכרים. ומפי השמועה, שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הי' צריך לאכול בפסח שקדים מתוקים לשם רפואה, והקפיד שיקנו אותם קודם הפסח בחנות שאין מוכרים שם כלל דברים של חמץ. והרבה נוהגים לקנות כל המוצרים לפני פסח⁹⁶. וכן מבשלים הכל לפני פסח.

87 ובמק"א בנוגע לקטנים: שרוי אדער אנדערע הידורים מאכט ניט אויס אבער ניט קיין מאשינאווע. ויש לחלק בקל.

88 ויש שהחמירו גם בזה מכמה טעמים.

89 ובמק"א: רק עם "שמורה- מילך" או יין, בלי חשש תערובת מים. וראה גם אצלנו התמים גל' ז (ניסן תשס"א) הע' 4.

90 והיינו, בבת אחת, ביחד ממש. וראה גם סה"ש תרצ"ב ע' 41 ובהנסמן שם.

91 שלא לאכול קצת דגים ואח"כ מצה, וכן איפכא (שיש שסיפרו מפי השמועה על רבותינו נשיאינו שזוהרם בו) - לא ראינו אצל כ"ק אד"ש ליהרר בזה (אף שכידוע קינה פיו הק' הרבה אחרי המצה).

92 וראה גם דרכי חיים ושלום סתקצ"א. וראה הנסמן במעדני שמואל ס' קיז סקל"ד אות ו.

וכן שאר תבלינים תעשייתיים. וראה לקמן.

93 ובשו"ת הצמח צדק הובא ש"אשתקד נשלח תשובה לכל המדינות מהגאון ר' עקיבא איגר נ"י שהחמיר מאד וצווח ככרוכיא להיזהר בעשיית י"ש לפסח". ומסופר שהתבטא ע"ז הצמח צדק, שכיון שאסר רעק"א מטעם הכמוס [בלשוננו: ונוסף על כל זאת אי גם יהיבא להו כי כן הוא שנעשה משקה זה באמת בלי שום תערובת חמץ עוד רחוק בעיני ורוחי זרה למשתי אותו בימי דפסחא מטעם הכמוס עמדי וצפון בקרבי העת לא עת לגלותו כיום] "קענען מיר ניט אריבער גיין". וראה הנסמן באוצר מנהגי חב"ד ניסן ע' נד.

94 וכבר הובא המנהג בפוסקים, וגם בנוגע לשום. וכתבו שאף אין לזה טעם אין להקל בפני עם הארץ. ועכ"ז, בכ"מ נהגו בחומרא זו.

92 ויש מקום להקל שלא לקלף במבשל לפני פסח. ותלוי במנהג.

94 אבל יש לבדוק קודם פסח שלא נדבק לכלוך בביצים, וכן נכון לבדוק התבניות של הביצים שאינן מלוכלכות.

95 והעירו גם שטיפת הביצים עלולה להחזיר חיידקים לתוך הביצה, ולכן גם מטעם זה יש לרוחצם רק סמוך לשימוש, וחמירא סכנתא מאיסורא.

96 ובמועד לכל חי ס"ב סד"כ: מנהג עירנו להכריז להזהיר לכל עם הקהל שיקנו הפירות שלשה ימים קודם הפסח וכו' והטעם כדי שיהיה להם שהות לבררם היטב ולנקותם כראוי ושהיה להם ביטול קודם הפסח, וזה צריך גם כן להזהר במלח שיבררו היטב שלא ימצא חטה

אכילה אצל אחרים: רבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושת'י, אבער נעמען אליין מעג מען. ובמק"א: נאר מ'דארף געבען א אפשרות צו נעמען. ועוד נזכר בזה: היינו מכבד זיין אדער מקפיד זיין וואס מען איז ניט טועם, איז פסח ניט אזוי, מען דארף ניט איינג מאכן מצד ההידורים של פסח, אבל נעמען אליין קען מען.

בכמה מקומות נהגו שלא לסעוד אצל אחרים, כי לא כל אדם שוים בזהירותם והמרבה לזהר ה"ז משובח.. ואפילו מי שאינו נוהג חומרות, מה טוב שבימי הפסח יקיים "אשרי יושבי ביתך" יותר מבשאר ימות השנה. והנהוג בישראל שבחג הפסח נמצאים ביחד איש וביתו (ובביתו) ובפרט ראש המשפחה. נוסף על שקשה ביותר להדר כפי הרצון בעניני פסח – כשנמצאים במקום אחר. וקל להבין.

כמו כן, נוהגים להימנע ממוצרים תעשייתיים⁹⁷ עד כמה שאפשר⁹⁸, ובמיוחד – בתבלינים.

חפצים על השולחן: מובא בפוסקים שנמנעים מליתן על השולחן חפצים שאינם מיוחדים לפסח, שחוששים שמא יפול מחמץ נוקשה שבהן לתוך מאכל.

ניסוי המדפים: כתבו הפוסקים שטוב להניח חתיכת דפין או סמרטוטין על כל דף ודף כדי שלא ישתמש להדיא בגופו.

מסננת בכיור: מי שרוצה לשאוב בפסח מבארות של נכרים או מבארות של ישראל שלא נזהר בהן מחמץ כל השנה טוב⁹⁹ שיסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב. ולכן, נהגו להניח מסננת בד בכיור¹⁰⁰.

נגיעת הפותחן ביין: בלוקטי דיבורים מובא בין ההכנות לפסח: להסיר החותמות מעל בקבוקי היין – ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה והיו נזהרים שלא יגע ברזל הפראפענציהער [=הפותחן] ביין.

כלי או אוכל שנפל על הרצפה: כתבו הפוסקים שאם נפל אוכל או כלי במקום שרגילים ליתן חמץ אסור לאכלו בפסח אפילו אם הגעילו אותו מקום קודם פסח. וכל זה חומרות יתירות כי די בחומרא של הגעלה. ולמעשה, נוהגים להימנע מלהשתמש במאכלים וכלים שנפלו על הרצפה עד לשנה הבאה.

הזכרת לחם: בכמה מקומות שאין להזכיר שם לחם בפסח. ומפי השמועה שכ"ק אד"ש אמר גם בנוגע לתיבת חמץ¹⁰¹, שלא כדאי להזכירו בפסח.

מכירת חמץ

מכירת חמץ במשרדי הבד"צ (בשעות הנקובות כאן בעמוד ה). מומלץ להגיע מוקדם.

דיני מכירת חמץ, י"ל בקובץ בפ"ע. ובאנגלית – בנספח בסוף הלוח.

או שעורה וכיוצא.

97) הפוסקים הזהירו אודות הנחיצות להיזהר ביותר בהכשרים והשגחות למוצרי פסח – ראה במילואים (יא).

98) והקלו רק בדברים הנחוצים ומזכוכים דלא סגי בלאו הכי, ובדברים פשוטים ולא מורכבים, ורק כשקשה לעשות בעצמו, ורק כשנעשה קודם הפסח, וכמובן – רק בהשגחה מעולה (ראה בהערה הקודמת).

99) אבל מעיקר הדין אין מחזיקין איסור מספק.

ובמקום שיש ודאי פירורי חמץ במים – חייב לסנן מן הדין (ראה שו"ע אדה"ז סת"ז סמ"ז, ודלא כמחמירים שסינון אינו מועיל מחמת שדרכו של לחם להתפורר וניסות המים נאסרים, גם אחרי הסינון – לפי שה"ז צונן בצונן (אף שיש מחמירים גם בזה). ואין לחוש שנכבש מעל"ע, שהמים נובעים תמיד (ראה שו"ת טוטו"ד סוסי' ריד. ערוה"ש סת"ז סל"ג). אמנם, כשיש משקה חמץ לא מהני סינון.

והאריכו בכ"מ במה שא"צ להכין מים לפני פסח שיתבטל בששים, ואין חוששים למחמירים במשהו חמץ צונן בצונן, או משקה חמץ שאין סינון מועיל (מחמת שהוא משהו שאינו יכול ליתן טעם, ואינו מורגש כלל, אם מחמת שהנהרות גדולים או שהמים נובעים ומתחלפים. וצירפו דעת השאלות שחמץ בטל בששים, ובפרט במשהו חמץ של נכרי ושל הפקר ש"א שאין אסור תערובתו. וי"א שאינו אסור במחובר. ועוד שכמ"פ נטל"פ (שמעיקר הדין מותר בפסח)).

100) ומפי השמועה שבביקור כ"ק אד"ש במוסדות החינוך קודם הסדר העיר שיש לבדוק מפעם לפעם אם לא נתפסו שם דברים בלתי רצויים.

101) וראה היכל הברכה פ' ראה יב, כא, שחמץ בפסח סם המות אלקים אחרים לא יזכירו ולא ישמע על פיו.

בקביעות שנה זו, המכירה מתבצעת מוקדם מרגיל.

תרופות

מי שמוכר לטול תרופות¹⁰² במשך החג¹⁰³, אין לו לפסוק על עצמו להחמיר ולהימנע מלהשתמש בהם בחג, אלא עליו לקבל הוראת היתר לכך מרב מורה הוראה¹⁰⁴.

כל הבידורים שצריכים לעשות אצל הרבנים במשרד הבד"צ לקראת חג הפסח (כבשאלת התרופות הנ"ל וכיוצא בזה), אין לדחותם לרגע האחרון.

נקיון הבית מחמץ

ניתן להתחיל במצות בדיקת חמץ לפני ליל י"ד [ובשנה זו שחל בשבת, ליל י"ג], ליל בדיקת חמץ. ובדיקה זו חייבת להיות בלילה לאור הנר, אבל ללא ברכה, וצריך ליזהר שלא להכניס לשם עוד חמץ. וישייר חדר אחד לבדוקו בליל י"ד [ובשנה זו, ליל י"ג] בברכה.

דוגמא פרקטית: באם ייכנס למקום העבודה במשך החג, ולכן אינו כוללו במכירה, אין צריך לבדוקו דוקא בליל בדיקת חמץ, אלא יכול לבדוקו לפני כן, בלילה אחר כנ"ל, ובתנאי שאחרי הבדיקה לא יכניס לשם עוד חמץ.

כשמגקים חדר ורוצים להכניס לשם חפצים לפסח [או אלו המזיזים ארונות ומקרר וכדומה], כדאי שבלילה, אחרי הניקוי, יבדקו את החדר מחמץ לאור הנר (או פנס חשמלי), טרם הכנסת חפצי הפסח, ולא לסמוך על הבדיקה בליל י"ד [ובשנה זו, ליל י"ג].

תזכורת: יש לזכור לנקות היטב את המקלדת של המחשב מחמץ.

הגעת כלים

לפרטי דיני הגעת כלים – ראה בנספח בסוף הלוח.

"ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאיין בהם לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעים את הכלים ולא כמו שנוהגין עכשיו".

כלים חדשים אינם צריכים הגעלה¹⁰⁵.

בטעם המנהג להכשיר השולחנות והשיש וגם לכסותם – ראה הנסמן בהערה¹⁰⁶.

תספורת

יש להסתפר לכבוד החג שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.

102) ביוטמינים יש להחמיר יותר מבתרופות (ראה הערה הבאה). לפי שאינו לרפואה רק לחזק מזנו. ועוד, שכמ"פ מעורב חמץ בהם עצמם ולא כבתרופות שהוא רק לדבק. אבל, במקום חולי וחולשה אפשר להקל כשהוא דרך לעיסה.

103) שאינו נחשב אוכל כלל. וכשעטוף בדבר אחר עדיף טפי, שכל מה שאפשר לעשות בהיתר עושים.

ול"ש אחשבי, כשאוכל לרפואה לרוה"פ (ראה שו"ת הרדב"ז ח"א סמ"ד. כת"ס או"ח סי' קיא. יד אברהם יו"ד סק"ה ס"ג ובדרכ"ת שם סק"ח. יד"י יו"ד ס"ג בפיה"א סק"ח. אג"מ או"ח ח"ב סצ"ב. ושאיני דין התריאק"ה – שידוע שהוא אוכל גמור ונאכל גם לבריאים (ראה רבינו מנוח חומ"צ פ"ה ה"י ויב). ואפשר דמיירי בבריא, או בחולה שלא נפל למשכב (ראה מחנ"א דלקמן בדעת הרמב"ם). ועוד, דשאני תריאקה שהחמץ גופא לא נפסל מאכילת כלב. או כלך לד"ז, שא"צ לחמץ עבור הרפואה (ראה קובץ פעמי יעקב חו' סד ע"פ תשוה"ג סל"ד). ועו"ל, דשאני תריאקה שדרך עשייתו כך, והו"ל כדרך הנאתו, ומה"ט אסור לחולה ולא מחמת אחשבי" (כ"מ דעת אדה"ז סתמ"ב סכ"ב שלא הזכיר כאן אחשבי. וכן בט"ז סק"ג. וי"ל, דמה"ט אינו כנפל מאליו. ובאמת ברא"ש פסחים פ"ב ס"א, לגבי אלמור"י, משמע דתרוויהו צריכי, אחשבי ואורחי' בהכי). ואילו בתרופות הוא שלדה"ג.

גם למחמירים בדין אחשבי' לרפואה, כשהחמץ נמצא רק לדבק ודעתו על סממני הרפואה ל"ש אחשבי' (כבחמץ שנפל מאליו) – חזו"א סקט"ז סק"ח. שו"ת מנח"ש ח"א סי"ז. ובתריאק"ה החמץ גופא הוא המרפא. אבל ראה שו"ת אול"צ ח"ג ס"ח סק"ב. ועוד, שכמ"פ הוא חמץ נוקשה. וכמ"פ נשתנה והו"ל עפרא בעלמא. ועוד, שאינו דרך אכילה אלא דרך בליעה (ראה שו"ת מנח"ש שם. ועוד).

כן להעיר מרמב"ם יסוה"ת פ"ה ה"ח, שמתור גם שלא במקום שכנה כשאין הנאה לחיך. ומיירי גם כשעירב דבר מר בפסח. והב"ד במג"א סתס"ז סק"ב. אבל במחנ"א הל' מאכ"א ד"ה עמדת, שהוא רק בחולה.

104) ראה שו"ת באתרא דרב סי' מא' תרצו.

105) ויש שהחמירו. וגם למחמירים די בהגעלה וא"צ ליבון. ועצה פשוטה לעשות ליבון קל, להניח על האש לכמה דקות עד שתהא היד סולדת בו – ראה הלכה יומית אות תקעט ובהערות וציונים. שו"ת באתרא דרב סי' מא' תקצב.

106) ואע"פ שהוא נהנה ומתרפא מחמץ בפסח, אין בכך כלום, כיון שהוא שלא כדרך הנאתו אין בו איסור אלא מדברי סופרים ובמקום רפואה לא גזרו חכמים.

מכתבים כלליים ומברקים

מכתבים כלליים: מכתבים כלליים ומברקים שנכתבו בשנים שקביעותם כשנה זו (ערב פסח שחל בשבת, ופסח במוצאי שבת), וכן ברכות לפני עריכת הסדר בשנים כנ"ל – ראה בהערה¹⁰⁷.

יום ראשון, א' ניסן, ראש חודש

בראש חודש מתגלה בכא"א מישראל ניצוץ משיח שבו, בחי' היחידה, שהיא ניצוץ מבחי' היחידה הכללית, נשמתו של משיח, וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו וכל עניניו שנעשים חדורים בבחינת היחידה, והעיקר, שע"ז נעשה התגלות וביאת משיח צדקנו ועד כפשוטו ממש, נשמה בגוף, "מלך מבית דוד כו"¹⁰⁸.

באחד בניסן ראש השנה למלכים (מלכי ישראל) ולרגלים. "אותו היום נטל עשר עטרות"¹⁰⁹.

הלכתא למשיחא: זמן הבאת עצי הכהנים והעם – באחד בניסן בני ארץ בן יהודה¹¹⁰.

לדינים, ומנהגים, ומעלת חודש ניסן, ראה לעיל עניני חודש ניסן.

בתפלה ובברכת המזון מוסיפים יעלה ויבוא. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בברכת המזון: הרחמן לר"ח.

במעין שלש: "וזכרנו לטובה ביום ראש החודש הזה". דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בשחרית: חצי הלל¹¹¹. ואברהם זקן וגו'. קדיש תתקבל. שיר של יום ("היום יום ראשון בשבת"). הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. קריאת התורה.

בקריאת התורה: ארבעה קרואים בפרשה של ר"ח. לכהן קוראים שלשה פסוקים עד "עלה תמיד". ללוי חוזרים וקוראים מפסוק "ואמרת להם" עד "רביעית ההין". לשלישי ממשיכין מן "עלת תמיד" עד "ונסכה". לרביעי מן "ובראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה. חצי קדיש. הגבהה וגלילה.

אחר הגבהה וגלילה: אשרי ובא לציון (ואין הש"צ מסיים בקול), אחר כך יהללו, ואחר החזרת ספר תורה להיכל – חליצת התפילין והנחת תפילין דר"ת, [מזמור¹¹² תהלים ע"י הש"צ לפני קדיש], חצי קדיש, מוסף¹¹³. דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: הקרבנות החל מהיום באים מהתרומה חדשה – מתרומת "מחצית השקל" של השנה.

הלכתא למשיחא: מוסף ר"ח (2 פרים, איל, 7 כבשים לעולה, ושעיר לחטאת).

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יעלו לרגל לא רק שלש פעמים בשנה, אלא "מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו".

הנשיא: אחרי תפילת מוסף¹¹⁴ (ותהלים) אומרים¹¹⁵ "ויהי ביום כלות גו' ויהי המקריב ביום הראשון

(107) מכתבים כלליים דשנות תשל"ד, תשל"א, תשמ"א – באידיש: לקו"ש חכ"ב ע' 243. שם ע' 248. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ח"ב ע' תרנה. שם ע' עדרת. שם ע' תרעט. שם ע' תשי. שם ע' תשטו. בלה"ק: אגרות מלך ח"ב ע' קג. שם ע' קמ. שם ע' קצ. שם ע' קצו.

מברק לשנת תשי"ד – הגש"פ ח"ב ע' תתסו. לשנת תשמ"א – לקו"ש חכ"ב ע' 280. הגש"פ ח"ב ע' תתסח.

ברכה לפני עריכת הסדר לשנת תשל"ז – לקו"ש ח"מ (ב) ע' 33. הגש"פ ח"ב ע' תתמו. ועוד – בהוספת לשיחות קודש תשל"ז. לשנת תשמ"א – לקו"ש חכ"ב ע' 282 ואילך.

(108) סה"ש תשנ"ב ע' 123. ובהערה 20 שם: ובהדגשה יתירה כשנכנסים... ליום השבת שאין לו בן זוג (כמו שישראל אין להם בן זוג) בחי' היחידה בימים.

(109) שבת פז, סע"ב – הובא בפרש"י ר"פ שמיני (מסדר עולם (פ"ז)). וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ע' 335 ואילך.

(110) תענית פ"ד מ"ה. ועי"ש בתויו"ט. אבל להעיר ממשמעות פירש"י עירובין מא, א ד"ה מבני סנאב, שכולם היו ע"פ הגורל.

(111) בנוגע לברכת הלל כשאין גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

(112) ראה שו"ת באתרא דרב סי' כז'תקיו. וש"ג.

(113) בנוגע להוראה מפי השמועה ע"ד אמירת "קוה" ו"אין כאלקינו" בר"ח מתוך סדר התפלה לשבת בסידור, ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יט'קצו.

(114) וראה גם שיחת ש"פ צו תשמ"ז שכך מנהג ישראל.

(115) וראה בשיחת "ג ניסן תשמ"ו שנקרא בפי כל "אמירת" או "קריאת" הנשיאים שאינו ענין של לימוד והבנת, כ"א אמירה וקריאה

וגו" ואח"כ ה"יהי רצון".

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש.

"נוהגין בקצת מקומות שלא להסתפר בראש חודש מפני חשש סכנה כי כן הזהיר רבינו יהודה החסיד" [ובצוואת ריה"ח – נזכר גם שלא ליטול צפרניים¹¹⁶. ואכ"מ].

"מנהג עתיק ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד עם פרש"י, ואפשר להוסיף עם עוד פירושים, מהקאפיטל בתהלים שהוא מסומן כמספר שנות חייו, ואם הקאפיטל מחזיק פחות מי"ב פסוקים, וכן בשנת העיבור, אז כופלים שיעלה כמספר חדשי השנה ואם הוא מרובה בפסוקים אזי לומדים שנים או יותר פסוקים בכל ר"ח".

בשיחת ש"פ ויקרא תנש"א נתבאר שאף שההלכה היא ששואלין ודורשין בהלכות הפסח ל' יום קודם החג, דלא כדעת רשב"ג (הסובר שתי שבתות קודם הפסח, דהיינו היום – ר"ח ניסן), מ"מ אלו ואלו דברי אלוקים חיים. ובפרט שבזה אפשר לקיים ב' הדעות במעשה בפועל, ע"י שבר"ח מוסיפים בלימוד ההלכות באופן נעלה יותר הן בכמות הזמן והן באיכות הלימוד. וכן בנוגע להוספה במעות חייטים. עיי"ש.

מנחה: יעלה ויבוא.

האוכל מבעוד יום, ונמשכה סעודתו עד שחשיכה, אפילו כמה שעות בלילה, מזכיר של ראש חודש בברכת המזון, אם אכל כזית לפני השקיעה¹¹⁷, וזאת בתנאי שעדיין לא קרא ק"ש¹¹⁸ או התפללו מעריב (באמצע הסעודה).

יום שני, ב' ניסן

יום הילולא של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. נסתלק אור ליום א' ב' ניסן שנת תר"ף בראסטאב. ושם מ"כ¹¹⁹.

אין אומרים א"ל ארך אפים (וכן בכל חודש ניסן)¹²⁰.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השני גו' נשיא יששכר וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

יום ועש"ק פרשת ויקרא, ו' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום הששי נשיא לבני גד וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבוע פרשת אותו השבוע שנים מקרא ואחד תרגום. ונוהגין מטעם הידוע לגמור כל הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום ערב שבת אחר חצות. [ומצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת שחרית, ועדיף לפני שחרית].

חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה.

זמן הדלקת נרות שבת קודש בשעה 7:05 (18 דקות לפני השקיעה).

בתושב"כ, וכן תפלה – אמירת היה"ר אח"כ, באופן השווה לכל נפש. אבל להעיר ממקור חיים דלקמן. 116) וראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'צט.

117) לפי שהכל הולך אחר התחלת הסעודה, שאז חל עליו חיוב הזכרה מעין המאורע ולא נפקע ממנו חיוב זה ביציאת היום.

118) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כד'תשצג.

119) ובכ"מ בשיחות ואגרות קודש שהוא גם "יום התחלת הנשיאות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו". וראה בארוכה שיחת ב' ניסן תשמ"ח (בסה"ש במקומו). ובלקו"ש חל"ב עמ' 23 ובהערה 38.

120) ראה שיחת ו' תשרי תשל"ה. וכ"ה במענה בקשר להדפסת סידור תהלת ה' הוצאת תשל"ח "לציין בשוה"ג ההוראה שא"א א"פ בכ"י שא"א תחנון" (צילום גותיק"ק נתפרסם בקובץ התמים (החדש) חוברת לד' ע' 72. תשורה דלקמן ע' 38. ונעתק בסידור רבינו הזקן עם ציונים והערות הגדמ"ח ח"ג ע' א'תמו. וראה בסקירה שבתשורה לנישואי זילברשטרום-קטן כ"ה שבט תשע"ז ע' 35 ואילך).

זאת, למרות מש"כ בסידור אדה"ר רק בנוגע לע"פ. וראה גם השלמה לשר"ע רבנו הזקן להרה"ג והרה"ח וכו' ר' נחמי ז"ל מדובראווא בעהמ"ס דברי נחמי' סי' קלא ס"ט, נסמן בס' המנהגים ע' 13. וכן ראינו במעשה רב.

שבת קודש פרשת ויקרא, ז' ניסן

אין אומרים "אב הרחמים" (וכן בכל חודש ניסן).

אחרי מוסף ותהלים אומרים "ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון". בקביעות שנה זו ז' ניסן, חל בשבת, כבשנת חנוכת המשכן – ראה הנסמן בהערה¹²¹.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל¹²²: "וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי וכפרתם את הבית". ובפירוש הפסוק – הנה לפירש"י שם, יתחילו לעתיד שבעת ימי המילואים בר"ח ניסן ויגמרו בז' בניסן¹²³.

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם: כל ישראל מזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים¹²⁴. ובפרט, לפני הפסח, שכל ישראל, האנשים והנשים, מזהרים להקריב קרבן פסח בערב פסח, והיא מצות עשה שיש בה כרת, ויש "להזהיר את ישראל לטהר [בכדי] שיעשו פסחיהן בטהרה"¹²⁵. לפיכך, בקביעות שנה זו שערב פסח חל בשבת, הטמא בטומאת מת (וכעת כולנו טמאי מתים) עליו להתחיל מהיום¹²⁶ ליהזר מטומאת מת, בכדי לעשות הפסח בטהרה, לפי שהזאה בשביעי אינה דוחה שבת. ואם חל שביעי שלו בשבת ערב פסח, נדחה לפסח שני לפי שהעמידו דבריהם במקום כרת. [ואפילו לשיטות שטומאת מת הותרה בציבור – בקרבן פסח מהדרינן אטהורים, כלומר, משתדלים לכתחילה להקריב בטהרה]. הטמאים שצריכים לספור שבעה נקיים ולטבול, ולהביא קרבן ביום השמיני¹²⁷ עליהם להתחיל מאתמול למנות שבעה ימים (לאחרי שהפסיקו בטהרה), בכדי לעשות הפסח בטהרה.

770: מנחה מוקדמת. מנחה: קריאת התורה בפרשת צו.

אין אומרים "צדקתך" (וכן בכל חודש ניסן).

נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו, אם אינו ערב פסח כבשנה זו, והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד להם המעשה אשר יעשו¹²⁸. כנ"ל, בקביעות שנה זו מקדימים הדרשה להיום, שבת ז' ניסן.

770: דרשת שבת הגדול (מוקדמת) ע"י הרב בשעה 7:30 לפנות ערב.

מוצאי שבת קודש, אור לח' ניסן

מוצאי שבת קודש בשעה 8:06.

ערבית. אומרים ויהי נועם. קידוש לבנה¹²⁹.

הבדלה. ויתן לך.

המשתמשים בצפורן (cloves) עבור בשמים: יש לזכור להצניע כעת (לאחר הבדלה) את הצפורן, בין הדברים הנמכרים במכירת חמץ, מאחר ובפסח אין משתמשים בצפורן עבור בשמים להבדלה.

121) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 248 הערה ד"ה נשיאים. חכ"ג ע' 42 ואילך. שיחת ש"פ מקץ תשמ"ו.
122) מה, כ – הפטורת פ' החדש.

123) וראה לקו"ש חכ"ב ע' 198. ובד"ק שם ש"ז ה"ה חידוש לעתיד לחטא על המזבח ועל הבית גם בשבעה לחדש". וראה מנחות מה, ב: פרשה זו אליה עתיד לדרשה. ועיי"ש עוד בגמרא.

124) וראה לקו"ש חל"ב פ' שמיני באורדך.

125) וראה לקו"ש חל"ו ע' 208.

126) ראה ראב"ד הלכות קרבן פסח פ"ו ה"ב. תוד"ה שחל – פסחים צ, ב. ולדעת הרמב"ם – בטומאת מת שהנזיר מגלח, גם בשאר שנים שחל שביעי בחול, מתחיל מהיום. וי"א שכן הוא גם בשאר טומאות, לפי שאין שוחטין על טבול יום לכתחילה. טמא שרץ מותר לו לטבול בשבת דמיחזי כמיקר.

127) ומהם: זב בעל ג' ראיות, זבה גדולה, ואולי גם נדה שטובלת בליל שמיני (לאחרי חומרא דר' זירא שסופרת שבעה נקיים). [ולהעיר מב"ח יו"ד סוסי' קפ"ג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. וראה השקו"ט בהערה שבתחילת הקובץ, במילואים (א)].

128) נתבאר בלקו"ש ח"ג ע' 953 ואילך.

129) על פי הקבלה אין לקדש הלבנה עד אחר ז' ימים למולד. וראה ספר השיחות תשנ"ב ח"א ע' 68. וש"נ.

מלוה מלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר... מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור השולחן כגון פריסת מפה וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

יום ראשון, ח' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השמיני נשיא לבני מנשה וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: כל הטמאים טומאת שבעה, עליהם להזהר מטומאה מהיום.

כשמנקים הארוגות והמקררים וכו' לפסח, נכון לבדוק שם בלילה לאור הנר, ללא ברכה, טרם שמחזירים הארוגות למקומם. וכן כשמכניסין חדר לצורך מאכלי פסח¹³⁰.

יום שני, ט' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום התשיעי נשיא לבני בנימן וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: הטמא בטומאת מת (וכעת כלולו טמאי מת) צריך להזות עליו מאפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. נמצא שהיום הוא האפשרות האחרונה להזות ביום השלישי ולהיטהר מטומאת מת, כדי להקריב בטהרה קרבן פסח, כיון שההזאה אינה דוחה שבת¹³¹.

תקופת ניסן היום בשעה 6 אחה"צ¹³².

יום שלישי, י' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום העשירי נשיא לבני דן וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: לכתחילה, מצוה לבקר את קרבן הפסח שלא יהיה בו מום ד' ימים קודם השחיטה.

הלכתא למשיחא: "לעתיד יהי יום הכפורים ביו"ד בניסן"¹³³.

בעשרה בניסן מתה מרים, וקבעו בו תענית כשחל בחול¹³⁴. אבל, המנהג שאין מתענים¹³⁵.

אור ליום רביעי, יום הבהיר י"א ניסן

התוועדות יום הבהיר י"א ניסן 7700 בשעה 9:45 בערב.

בשיחת י"א ניסן ה'תשמ"ח נאמר: יש לנצל יום זה [י"א בניסן] באופן שעל ידו יתוסף בכל עניני תורה ומצוותיה ומתוך שמחה ע"י התוועדות של שמחה, במעמד כו"כ מישראל אנשים נשים וטף (כמובן עם מחיצה ע"פ שו"ע) שמחה של מצוה ושמחה של תורה, עד לשמחה גשמית הקשורה עם

130) ראה אוהב שלום קאמינקא ח"א ע' פ. בדיקת חמץ וביעורו ע' קכד. מקור בהלכה סת"ג. ועוד.

וברשימת הגר"י ע"ה לנדא (נדפס בקובץ יגד"ת גליון נב ע' קג) בשם אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שבכלל כשמכשירים חדר קודם הפסח לפסח, על פי הרוב שוכחים אחר כך לגמרי לבדוק, ואם גם בודקים אותו היא בדיקה מוטעית, מען נארט זיך, כי אז כבר מונחים שם כמה דברים, ואינה עולה הבדיקה יפה, ויש לבדוק את החדר בעת שמכשירים אותו כמו מי שהולך בדרך, כי בזמן המוגבל לבדיקה הבדיקה היא רק בדיקה מוטעית, ועל כן יש לבדוק קודם בלי ברכה.

וראה שד"ח מערכת חומ"צ ס"ה סק"א. שיעורי קנה בשם פ"א סכ"ט.

131) וראה לעיל יום ד' ניסן.

132) התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד.

לפרטי דינים: "ראה ב"י אור"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ר-טו. סר"ו ס"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ – נסמנו בלקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ז ע' 577. וראה בארוכה הנסמן אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תצד.

133) אהבת יהונתן פרשת החדש, עיי"ש הטעם.

134) כמ"ש בסיומן תק"פ שהוא מהימים שראוי להתענות בהן.

135) וראה מג"א סתב"ט סק"ו.

הגוף הגשמי, ע"י אכילה ושתיה לחם לבב אנוש יסעד, ובפרט מאכל המשמח ומשקה המשמח – ופשיטא בהגבלות הידועות (ד' כוסיות, וכוסיות קטנות, וגם זה – לאו כל מוחא סביל כו') ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן גם לקטנים בשכל, שמצד עצמם עלולים לחשוב שע"י הנהגה אחרת כו' ידגישו את שייכותם ל"שמחה של מצוה" ... שלא בערך מכפי שנצטוו ע"י זקני המשפיעים, עד לציווי של נשיא דורנו, בלשון צחה וברורה.

וכאן המקום לעורר גם אודות יום הולדתו של הרמב"ם, מורה הנבוכים בדורו ובדורות שלאח"ז עד סוף כל הדורות, בערב פסח, לערוך בו התוועדות של שמחה הקשורה עם עניני תורה ומצוותיה, בהשתתפות רבים מישראל, אנשים נשים וטף, ובלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו, "לקטן ולגדול", ומכיון שבערב פסח אין הזמן מתאים לעריכת התוועדות ברוב עם הדרת מלך, יעשו זאת בסמיכות לערב פסח, ואדרבה כשנעשה שלא בזמנו צריך להיות באופן של פירסום עוד יותר.

יום רביעי, יום הבהיר י"א ניסן

יום הולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תרס"ב. (בקובץ התמים מובא שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב אמר מאמר דא"ח באותו יום, ערב שבת קודש אחר מנחה). בגודל מעלת יום זה – ראה הנסמן בהערה¹³⁶. מתחילים באמירת קאפיטל ככד בתהלים¹³⁷.

כדאי צו זאגן יעדער טאג בל"ג . . דעם רבינ'ס קאפיטל תהלים . . וואס דאס איז אלץ א כלי אויף דעם קיום ברכותיו במילואן וואס ער האט אייך געבענשט¹³⁸.

ומהנכון אשר בכל יום יאמר בל"ג דעם רבינ'ס קאפיטל תהלים, . . ואיזה פעמים בשבוע ילמד תורת הדא"ח של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ . . אשר זהו כלי רחב להמשכת ברכות צדיק הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעוה"ז עולם המעשה¹³⁹.

בשיחת י"ג ניסן ה'תנש"א נאמר: "בודאי ישנם כו"כ שכבר למדו פירושי הפסוקים דמזמור זה כפי שנתבאר בפנימיות התורה וכבר נתפרסמו בדפוס – פירסום שהוא לדורות". פירושים לקאפיטל קכד, נדפסו בתהלים ע"פ תהלות מנחם ובקובץ י"א ניסן – שנת הקכ"ד וראה בהערה¹⁴⁰. אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר¹⁴¹ וגו'". ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: לא הספיק לבקר את קרבן הפסח (לבדוק שאין בו מומים) אתמול, יבקר היום (לשיטת שד' ימים כולל יום השחיטה).

יום חמישי, י"ב ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

במעלת יום י"ב ניסן, סיום וגמר פרשת הנשיאים – ראה הנסמן בהערה¹⁴².

136) ראה בלקוטי לוי"צ אגרות במכתבים ל"א ניסן – חלקם נסמנו להלן בהערה. ובכ"מ בשיחות קודש, אפס קצהו הובאו בס' יום מלכנו, ובקובץ צדיק למלך חוברת א' (י"א ניסן תשנ"ב) שער אחד עשר בניסן.

137) ראה סה"מ קונטרסים ח"ג ע' כג הערה 4. ספר המנהגים ע' 17. ולהעיר משיחת י"ב תמוז תש"כ (שיחות קודש ע' 349 ואילך) שזה נוגע לנשמת בעל יום ההולדת, גם אצל צדיקי הדור.

138) אג"ק ח"ג ע' שנו.

139) אג"ק ח"ג ע' שסט.

140) ראה שיחת כ"ף מרחשון תשד"מ (התועדויות ע' 480 ואילך). ואני תפילתי ח"א ע' 133.

141) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שכג-ה. שם ע' תיט. ד"ה ביום עשתי עשר תשל"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' צט ואילך) ותשל"ב. וראה גם הנסמן בכמה מכתבים כללים ד"ה י"א ניסן וד"ה נשיא לבני אשר.

ההוראה מהנשיא ד"א ניסן – ראה שיחת י"א ניסן תשמ"ה.

וראה סה"ש תש"נ ע' 395, שאשר הר"ע התענוג, שקשור עם בחי' היחידה, עצם הנפש, ושם ע"ד השייכות לבחי' אחד עשר שלמעלה מעשר ספירות (ראה גם סה"ש תשמ"ט ע' 389. ושם ע' 390: עפ"ז י"ל שלידת עם ישראל בחג הפסח מתחילה ביום "אחד עשר" בניסן. וראה גם סה"ש תשנ"ב ע' 350 הערה 50). ובהערה 42 (וש"ג), ש"אשר" בגימטריא תק"א שמורה על בחי' שלמעלה מסדר השתלשלות.

142) ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, י"ב ניסן תש"ג (סה"ש תש"ג ח"ב ע' 393 ואילך).

הגעלת כלים: יש (מהמדקדקים) שנוהגין להגעיל ג' ימים קודם הפסח¹⁴³.

אלו שיש להם שיניים תותבות, וכן אלו שיש להם "פלטות" ו"גשרים" לישור השיניים, ו"סתומות" עליהם להימנע מאכילת ושתיית דברים חמים (בשיעור שהיד סולדת בהם) או חריפים¹⁴⁴ של חמץ במשך 24 שעות לפני "הגעלתם". ה"הגעלה" צריך להיות לפני כניסת השבת, ולכן יש לחשב את ה-24 שעות קודם הזמן הזה.

מכירת חמץ במשרד הבד"צ היום מהשעה 12:00 לפני הצהריים ועד 7:45 בערב (ושוב, לאחר בדיקת חמץ, מהשעה 11:00 בלילה ועד לשעה 1:00 לפנות בוקר). באם נוסעים למקום אחר לחג חשוב לעדכן על כך את הרב.

דיני תענית בכורות

נוהגין הבכורות להתענות ולהשלים בכל ערב פסח, זכר לנס שנצולו ממכת בכורות.

בקביעות שנה זו שערב פסח חל בשבת, כיון שאסור להתענות בשבת, נדחה [=מקדימים] התענית ליום חמישי, ומתענים היום, י"ב ניסן. באם עושים סיום (כדלהלן), הסיום נערוך היום וכל הבכורים המשתתפים מותר להם לאכול אחר כך. [שכח להתענות היום, נחלקו הפוסקים אם יתענה למחר בערב שבת, ולמעשה, יש להחמיר לעשות סיום למחר, אא"כ אין באפשרותו לעשות סיום והתענית קשה עליו¹⁴⁵].

מי צריך לצום? כל בכור, אפילו הבכור מאב בלבד או מאם בלבד וכן בן קיימא הראשון שנולד לאב אחרי נפל [ודאי], וגם גר שהוא בכור¹⁴⁶. אבל חתן בשבעת ימי המשתה, וכן בכור הנולד בניתוח קיסרי¹⁴⁷, וכן הנולד אחרי, אינו צריך לצום.

נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא קטן [לאחרי ל' יום משנולד] עד שיגדל ואז יתענה הוא בעצמו¹⁴⁸. וגם בשנה זו, נהגו להחמיר שהאב ישתתף בסיום.

אם האב בכור וצריך להתענות בעד עצמו, תתענה האם [והיינו להשתתף בסיום מסכתא כדלקמן. ויש מקילין שיביאו לה מסעודת הסיום במקום תענית] תחת בנה הקטן עד שיגדיל. אבל במקום צער, וכל שכן אם היא מעוברת או מניקה, אין האם צריכה להתענות, [וכן המנהג בכלל] שתענית האב עולה גם בעד בנו [וכשאין לה בעל שיתענה בעד בנו, וכן אם התענתה בעבר – ראה בהערה¹⁴⁹].

במקום שאין מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול בסעודת מצוה. ונתפשט המנהג שבמקום להתענות בערב פסח משתתפים הבכורות (או האב שמתענה במקום בנו, כנ"ל) בסיום מסכתא (סעודת מצוה) וממילא התענית נפקעת ומותר לאכול כל היום. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [נהגו להקל שגם סיום משניות ומסכתות קטנות נחשב כסעודת מצוה¹⁵⁰]. המנהג

143 והוא משום רזיוות, וגם שלא יצטרכו לדקדק אם הוא ב"י או לא, וגם כשמבשלים אם הוא מעל"ע מהגעלה או לא. וראה עוד בטעם הדבר בתבואות שמש שפירא סל"ד ובהנהגותיו מזרח שמש על מהרי"ל, מחמת כלים הצריכים מליו ועירו, ושגם בליבון דינא הכי, והוא מחודש. ובפשטות, שאח"כ הוא טרוד בכמה עסקים של פסח ולא יוכל לדקדק בנינו ההגעלה כראוי. וכ"כ בשו"ת מעגלי צדק לר' בנימין הלוי סי". וראה בשכנה"ג סתנ"ג בהגב"י סק"ז, והובא בכה"ח סקכ"ז, דהני נשי דידן חמירו על עצמן להגעיל מר"ח וכשר הדבר שיעשו הדבר בנחת ולא בבלבול ועוד דרובן מתחילין מר"ח לעשות המצות וצריכות לכלים מוכשרים.

ובמשנ"ב סתנ"ב בבה"ל ס"א בה"ל סד"ה שאין, כתב שיש מהדרין שפוסקין מלהשתמש בהם חמץ ג' ימים מקודם. וצ"ע.

144 בטעם ההיתר לאכול דברים חריפים (או חמים) במשך החג – ראה שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' נ. ובארוכה – שו"ת מאזני צדק ח"ג סל"ו ואילך.

145 וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 66 ואילך. ח"מ (א) ע' 193 ואילך. ולפענ"ד אין שם הכרעה למעשה. ודלא כמ"ש בהוספות למנהגי חגה"פ שבהגש"פ עם לקו"ט מנהגים וביאורים הוצאת תשנ"ה ואילך.

146 כמה נסתפקו בזה. וראה במילואים (יב).

147 שאינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון. וראה במילואים (יג) שקו"ט בזה.

148 ולגבי קטן שהגדיל ב"ד שחל בשבת – ראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 68 ואילך. ח"מ ע' 195 ואילך.

149 עיין בשו"ע אדה"ז סי' תע ס"ו הפרטים בזה.

150 שקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ. וראה שיחת ט"ו בשבט תשל"ט. התוועדות תשד"מ כרך ב ע' 1050. ולהעיר מסה"מ תשי"א ע' 296. ע"ד אופן הלימוד – להעיר משיחת ש"פ משפטים תשט"ז.

שמתקבצים אצל המסיים קודם שסיים, והוא מסיים לפניהם המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו, ואח"כ עושין סעודה. ונכון שישתתפו גם בסיום המסכתא וגם בסעודת מצוה¹⁵¹. מנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים להסיום דערב פסח.

כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו [=לטאטא ולנקות את החדר] קודם הבדיקה – ביום י"ב ניסן¹⁵². ויזהיר כל אדם את בני ביתו שייכבדו גם תחת המטות.

הנוהגים ללוש מצת מצוה בערב שבת צריכים בשנה זו לשאוב המים ביום חמישי סמוך לחשיכה בבין השמשות של ליל ששי.

ליל שישי, ליל בדיקת חמץ, אור לי"ג ניסן

הכנות לבדיקת חמץ

מכיון שכשחל ערב פסח להיות בשבת אי אפשר לבדוק בליל שבת שהרי אסור לטלטל את הנר לבדוק לאורו, לפיכך מקדימין הכל לבדוק בליל ששי שהוא ליל י"ג ומברכין על ביעור חמץ. הבדיקה הערב נעשית בכל הפרטים כבשאר השנים, והיינו לבדוק כל המקומות שמכניסין בהן חמץ (כולל במקום שיאכל סעודות שבת), להניח החמץ הנמצא בבדיקה והחמץ שמשיירים לאכילה במקום מוצנע, ולבטל החמץ שאינו ידוע.

כבר נתפשט המנהג להניח במקומות שונים בבית פתיתי חמץ קשה¹⁵³, כדי שלא יתפרר, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר [וסגור לגמרי באופן שלא יפתח, אבל לא בנייר כסף שיכול לעכב את שריפתם היטב], זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבודק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין.

רצוי להכין מראש רשימה מפורטת עם המקום המדויק בו הונח כל אחד מעשרת הפתיתין. נכון להשתדל שבכל הפתיתין יחדיו יהיה לפחות שיעור "כזית" (שכאשר מקבצם ביחד בשק הנייר וכו' ובכף העץ, יקיים מצוות ביעור חמץ מדאורייתא, אף ששורפים קודם זמן האיסור [ובפרט בשנה זו]¹⁵⁴).

קודם שיתחיל לבדוק צריך להצניע כל החמץ המוכן ומונח – בבית או בשאר חדרים הצריכים בדיקה – לאכול ממנה בלילה ובשבת עד שעת הביעור, שישמרנו יפה מפני התינוקות והעכברים. וכיצד ישמרנו מפניהם? מצניעו בתיבה וכיוצא בה, מקום שאין התינוקות ועכברים יכולין ליטול משם, או יתלנו באויר, או יכפה עליו כלי רחב, ויניחנו במקום גבוה קצת שלא יוכלו התינוקות ליטלו משם, ולא יכפה עליו כלי קטן וצר, מפני שהעכברים יכולין לגלותו.

151) אם לא שמע הסיום: הדבר שנוי במחלוקת. וראה שיחת ש"פ פינחס תשמ"ה (לענין תשעת הימים). וכתבנו מזה בשו"ת באתרא דרב סי' ד'תתקלד'. ולמעשה, צריך לשמוע הסיום (וראה דברי יחזקאל החדש ע' שסז. ויש שהביאו משד"ח אס"ד מערכת ביהמ"צ ס"ח: אם אינם שומעים. אבל שגגה היא בידם, דקאי לענין מי שאוכל בשר בסיום מסכת שלא בדרך לימודו אלא שמייהר או אחר הסיום דלאו שפיר עבדי (לדעתו, ראה לעיל מזה) ועי"כ "ואם אינם שומעים", היינו שלא ישמעו לנו, "עכ"פ לא יאכלו רק בשר עוף". והדברים מוכרחים ממקור הדברים בשו"ת הרמ"ץ ח"א סמ"א, יעו"ש), ובפרט בערב פסח (משא"כ בתשעת הימים).

אם שמע הסיום ולא השתתף בסעודה: נחלקו גם בזה (וראה שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' קלג), ולמעשה מקילים בזה בשעת הדחק (ולהעיר מהשק"ט בשמיעת הסיום בטלפון וכדומה), ואינו דומה למי ששולחים לו לביתו שאסור לאכול, הדתם מיירי ששלחו לו משיירי סעודת מצוה, אבל כאן שמע עכ"פ הסיום.

152) משנ"ב סת"ג סקמ"ז.

153) בפנימיות הענינים – ראה לקו"ש ח"מ (ב) ע' 141.

154) יש שכתבו שבנוסף לכך יש להקפיד שבכל א' מעשרת הפתיתין יהיה פחות משיעור כזית, כדי שאם יאבד א' מהם לא יצטרך לבדוק שוב. ברם, מקום לומר שלדעת אדמו"ר הזקן שגם על פחות מכזית עוברים ב"בל יראה ובל ימצא" מדרבנן (ובמק"א – באו"א. ואכ"מ) גם אם יאבד א' יצטרך לבדוק שוב. ודוחק לחלק ולומר שכאשר החצי שיעור אינו לפניו אין עליו יותר חובת בדיקה. אמנם, עדיין ישנה מעלה מסויימת בפחות מכזית, שאם יאבד א' מהפתיתין, עדיף שיהא פחות מכזית, כי כזית יש דררא ד"בל יראה" מדאורייתא ובאכילתו יש חיוב כרת, משא"כ בפחות מכזית. (ועוד כתבו שבפירושים קטנים אם מטונפים א"ח בבדיקה. אבל בד"כ עוטפים הפתיתים כך שאינם מתנפלים). ולהעיר, שיש המורים בדוקא שלפחות א' מהפתיתים יאה בגודל כזית, לצאת להשיטה שאין חובת בדיקה וביעור בפחות מכזית.

דין הנוסע מביתו והמתארח אצל אחרים:

מי שבכוונתו לנסוע בערב שבת כדי להיות בחג במקום אחר ומוכר את כל החמץ שבבית לגוי, אינו מחוייב לבער החמץ מביתו. ונכון שישאיר לפחות חדר אחד שאינו נמכר, ולערוך הלילה, ליל י"ג ניסן, בדיקת חמץ בחדר זה. באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ג ניסן, עליו לעשות בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ג ניסן.

באם מתאכסן בליל י"ג ניסן אצל אחרים, אם בעל הבית לא נמצא בביתו – חייב לבדוק עבור בעל הבית. אם בעל הבית נמצא שם ובודק חמץ בביתו, יניח שם האורח חמץ משלו¹⁵⁵, ויוכל גם לבדוק שם בעצמו¹⁵⁶ (אף שמן הדין גם בעל-הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתור שלוחו). באם אין לו חמץ משלו, מעיקר הדין אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו¹⁵⁷, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן¹⁵⁸. ומכל מקום¹⁵⁹, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית, ויזהר לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמע הברכה, כדלקמן.

כמו חצי שעה לפני צאת הכוכבים אסור לאכול¹⁶⁰ (אבל טעימה בעלמא – מזונות או פת פחות מכביצה ופירות אפילו הרבה – מותר עד זמן הבדיקה) וללמוד (אלא אם כן בשיעור קבוע או אם ממנה שומר¹⁶¹) ולעשות מלאכה ולהיכנס למרחץ. התחיל קודם החצי-שעה הנ"ל, מותר להמשיך אבל יפסיק כשמוגיע זמן הבדיקה.

בקביעות שנה זו, בכורים שקשה להם התענית, לפי שאין רשאים לסעוד קודם הבדיקה ויש להם הרבה חדרים לבדוק, יכולים לטעום מעט קודם הבדיקה, או יצוו לאחר לבדוק והם יאכלו.

ערבית

בדיקת חמץ אחר תפילת ערבית. "בשו"ע יש בזה חילוקים. . והמנהג המקובל הוא כנ"ל – תמיד לאחר תפילת ערבית¹⁶²".

זמן תפלת ערבית בשעה 8:03.

מתפללים מיד בזמנה. "כיון שקבעו [חז"ל] זמן [לבדיקת חמץ], אם כן מי שאינו בודק בתחילת זה הזמן אינו נקרא עצל אלא עבריין שעבר על גזירת חכמים¹⁶³". וצריך האדם להיות רזיז ומהיר על ככה שלא יתעצל ויתעכב בשום ענין כי אפילו לקבוע למוד לא התירו שמא ימשך אלא אחר שהתפלל ערבית יצא לבדוק מיד. וגם בקביעות שנה זו, כן הוא.

תזכורת: למי שלא הספיק – קידוש לבנה.

פרטי דיני בדיקת חמץ

יש מהמדקקים ליטול ידיהם קודם הבדיקה. מאחר שבדיקת חמץ היא באה לטהרת הרגל, מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות.

וקודם שיתחיל לבדוק יברך ברוך כו' על ביעור חמץ. אמירת הברכה במקום שמתחיל לבדוק.

ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה. ו"אפשר לומר. . דמצוה לזכות את בני ביתו גם כן במצוה

155) אבל על מה שאוכל האורח משל בעל הבית, אין על האורח חיוב בדיקה. וכבני ביתו של בעה"ב האוכלים משלו (ראה שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח). ועוד יל"ע – ראה במילואים (יד).

156) ואף שאין הבית שלו – חייב בבדיקה.

אבל אינו מברך. וראה במילואים (טו).

157) ראה בשו"ת מהרש"ם ח"ג סרצ"א.

158) ואם יחדו חדר לו ולמשפחתו (אבל בלא קבלת קנין) – ראה במילואים (טז).

159) ראה במילואים (ז).

160) באם אחרים בודקים עבורו, מותר לו לאכול – ראה שו"ע אדה"ז סת"ע ס"ז. וראה מג"א סת"א סק"ה.

161) או אפי' שעון מעורר, ובתנאי שמפסיק מיד בהישמע הצלצול.

162) ולהעיר מלקוטי שיחות חלק יז ע' 434.

163) קונטרס אחרון לשו"ע אדה"ז.

זו, שהרי עושים מצוה בבדיקתם, אף שאין החיוב עליהם". ומצוה מן המובחר שלא לסמוך לכתחלה בבדיקת חמץ אלא על אנשים בני חורין שהגיעו לכלל המצות דהיינו מי"ג שנה ואילך. ולא ישוחו בינתים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר.

בנוגע לבחורי ישיבה – ראוי שכל חברי החדר ימנו אחד מהם לבדוק החמץ שבחדר. באם רוצים לבדוק בעצמם, ישמעו את הברכה ממנו, באם אפשר, ואח"כ יבדקו בחלק מהחדר.

לא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה אפילו מעניני הבדיקה. ואם שח בינתיים שיחה שאינה מענין הבדיקה כלל, צריך לחזור ולברך.

נכון שלא ישיח שלא מעניני הבדיקה כל זמן בבדיקתו.

הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר, שאור הנר יפה לבדיקה וחיפוש במחבואות בחורים ובסדקים. ואין בודקין לאור האבוקה אלא לאור נר קטן יחידי. לכתחילה יש לזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה. במקום חשש שריפה וסכנה – עליו להשתמש בפנס חשמלי.

בודקין על ידי נוצת עוף. מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר.

וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרע.

חייב לבדוק ולחפש אחרי חמצו בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ באקראי. לפיכך כל חדרי הבית והעליות, אפילו אותן שברי לו שלא אכל בהן חמץ מעולם, הרי הם צריכים כדינה בלילה לאור הנר [אלא אם כן אין דרך להכניס שם חמץ].

גם אחר שכיבדו היטב בכל המקומות צריך לחזור ולבדוק בכל המקומות לאור הנר בחורים ובסדקים הצריכין בדיקה שמא יש שם מעט חמץ¹⁶⁴.

בבית שהתינוקות מצויין בו, אפילו חורים הנמוכים מג' טפחים צריכין בדיקה, שמא הצניעו שם התינוקות מעט חמץ.

יש לזכור לבדוק את המכונות (לאור פנס חשמלי¹⁶⁵).

164 (שהכיבוד אינו מועיל כלום למה שבחורים וסדקים.

והנה בסדה"י כתב: "לא יאמר אדם הרי הנשים ובני הבית כיבדו כבר כל המקומות ביום י"ג, ולא נשאר מקום שלא פינו ומה צריך לבדיקה זו כי לא אמצא דבר, כי אע"פ שנאמר שאתם הוא, מ"מ המצוה מוטלת עליו בלילה זה והוא מצוה מדברי סופרים לבדוק הכל לכתחלה כאילו לא נעשה דבר". (וראה גם בדרך פקודיך מ"ע ט בחלק המעשה, שמרבית המון עם לוקחין נר קטן והולכין בבית לארכה ולרחבה ואין מטריחין א"ע לבדוק כראוי וסומכין על בדיקת הנשים שמכבדין החדרים ביום שלפניו וכו' והנה אנשים האלה עוברים על דברי חז"ל שאמרו שהבדיקה לא מהני ביום וקורבו לומר שברכתם לבטלה כיון שבזמן הברכה אינם עושים כלום כי בדיקה לא מקרי והשבתה לא מיקרי).

אמנם, לכאורה הכוונה רק בחורים וסדקים. אמנם במקום שאין חשש הנ"ל, מועיל הכיבוד (ראה פמ"ג סת"ג בא"א סק"ט ובמחה"ש שם לגבי חתיכות גדולות. ה"י סוסי" תלג בכוונת הבלוש שם לענין כיסים. וכן בתיבות ומטלטלין ובתי ידיים שכשמהפכים אותם מתבער, וכן אם מכבדים חדרים שידוע לא נשאר עוד חשש חורין באומדנא ברורה – ראה א"א מבוטשאטש סת"ג ד. דע"ת סת"ג ס"א מכתבי הדע"ק (והוא בשינוי קצת ממש"כ בספרו א"א). וכן כשיש ידיעה ברורה שלא נותר משהו בסדק – א"א מהדו"ת סת"ג ס"א. וראה שבו"י פסח פ"ד ס"ב בדבר שאפשר לבדוק במשמוש היד. ומה"ט הרבה מקילים ביותר בבדיקה בליל י"ד. ובדע"ת שם בשם הדע"ק, דסגי אח"כ בנר כל דהו ואין חיוב בחיפוש היטב. ועוד זאת, שבשעת הכיבוד בד"כ משתמשים בחומרי ניקוי הפוגמים. ובפחות מזכות כשמשונף קצת א"צ ביעור ובדיקה. ויש שצירפו דעת הר"ן בחידושויו נדה נו, א דכיבוד לחוד סגי (וראה שו"ת עמק הלכה סק"ח, הובא בפת"ש סוסי" תלב). אבל לא קייל"ן הכי. וראה שו"ת פנים מסבירות למהר"י שפירא, הובא בברכ"י סת"ג סק"ז ובשע"ת סק"א. ובהגהות חמ"ש סת"ג ס"א היקל כשיכבדו ג"י קודם ליל י"ד).

ומ"מ, אחתי אלהבית בדיקה בליל י"ד, שנוסף לזה שנכון לשייר חדר אחד לבדוק בליל י"ד שלא להפסיד הברכה – גם אם לא שייר צריך לחזור ולבדוק לפחות חדר א' בליל י"ד שלא לחלק בינו ובין כל ישראל. ואכן, הדבר מבואר בשו"ת תרוה"ת סק"ג, שג' טעמים בבדיקת ליל י"ד אחרי הכיבוד: א) שלא לחלק בין בדיקה לבדיקה. ב) דכיבוד לחוד לא סגי משום דילמא מישתכח בגומא. ג) ואף כי אין להקל במצוה זו דאחמור בה רבנן טובא וצריך לבדוק בדיקה גמורה לחורין ולסדקין וכו'.

ובימינו, עיקר הבדיקה הוא לראות אם יש חורים וסדקים שאין הכיבוד מועיל, וכן לראות אם לא כיבדו באיזה מקום, וכן אם לא הכניסו שוב חמץ אחרי הניקוי (ראה מנחת שלמה פסחים ד, א. הליכות שלמה פ"ה. שו"ת קנין תורה ח"ב סק"א. ועוד).

ועוד להעיר, שלכתחילה אין לסמוך על בדיקה שע"י הנשים. ואפשר, דכיבוד שאני, ובפרט בזמננו. ועוד שאחרי שכבר כיבדו הוא בכלל בדיעבד.

165 ואולי יש ללמד זכות על המקילים לבדוק ביום, כשחלונות המכונות מזכוכית צלולה (משא"כ זכוכית בזמנם), דלא גרע מאכסדרה שלאורה נבדקת. ואף שגם באכסדרה לכתחילה יש לבדוק בלילה, ה"ט שלא לבטל תקנת חכמים שתקנו לבדוק בלילה בשעה שבנ"א

באם בכוונתו להיכנס למקום העבודה (משרד וכדומה) במשך החג, ולכן אינו כוללו במכירה, אזי צריך לבדוקו מחמץ. ואין להפסיק בשיחה עד גמר כל הבדיקה, כולל הרכב ומקום העבודה, כנ"ל. **מנהגנו להאריך ביותר בבדיקת חמץ.**

אחר הבדיקה

רבים מהמון עם טועים וסוברים שכל החמץ שמוצא בבדיקתו מחוייב לשרוף, והיא טעות, רק שמחוייב לבער החמץ מרשותו¹⁶⁶, ואם מוצא לחם יפה ראוי לאכילה יבערנו מן העולם ע"י אכילה או ע"י נתינה לגוי, ובלבד שיבערנו מרשותו¹⁶⁷.

אחר הבדיקה רצוי למנות את הפתיתים שבשק ולראות שמניינם עשרה (או, באם הוכנה מראש רשימה עם פירוט מקום הנחת הפתיתים וכיו"ב – כנ"ל – לסמן בה את הפתיתין שנמצאו).

באם קרה ואחר הבדיקה והחיפוש לא נמצא א' הפתיתין, מעיקר הדין יש לערוך מחדש את הבדיקה בכל הבית (אך ללא ברכה). ואם יודע באיזה חדר נמצא – יבדוק רק שם. באם בדק שוב ועדיין לא נמצא הפתית החסר אז יש לסמוך בדיעבד על הביטול.

בגמר הבדיקה מניח שק הנ"ל, הנוצה ושירי הנר – אם ישנם – בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר (אבל לא יד הכף, שנשאר בלתי מעוטף) ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו. ואחר הבדיקה יזהר בחמץ שמשירי, להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. ואין זו עצה ותקנה טובה בלבד, אלא הטילו חכמים דין וחובת זהירות בחמץ, ומי שאינו נזהר עובר באיסור.

וכשם שנזהרים בחמץ הנמצא בבדיקה לעוטפו ולגונזו במקום משומר ביותר עד לשריפת החמץ שלמחרת, כך יש להזהר גם בשאר החמץ שעדיין בבית, שאסור להשאירו פתוח ולהרשות לקטנים להגיע אליו ולהסתובב עמו בבית.

לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים.

וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר כל חמירא וכו'.

ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. ומכל מקום תיקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו ויאמר כל חמירא וכו'.

בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים לשון ארמי צריך ללמדם ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתיו.

תרגום כל חמירא בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתו, ושלא פיניתו"¹⁶⁶

מצוין **בבתיאם** (ש"ע אדה"ז סת"ג ס"ה). ומשמעות כל הפוסקים שכ"ה אפילו בהשאר חדר א' לבדוק אור ל"ד, וכנראה בכדי שלא לחלוק בין ביעור לביעור בנוגע לבדיקה בלילה דוקא), משא"כ במכונות, כיון שעיקר דין תשבייתו ל"ש בזה (עפ"מ"ח ה"י סת"ל"ז סק"ז בנוגע לבדיקת הכיסים. וראה גם ש"ע אדה"ז שם סכ"א, ובמ"מ עה"ג מצייין לח"י). ועצ"נ.

166) ואם רוצה לבער קודם שעה שישת אינו צריך לבערו מן העולם לגמרי אלא די לו במה שמבערו מרשותו דהיינו שימכרנו לנכרי או יתננו לו במתנה גמורה. וכן אם קודם שהגיע זמן הביעור הוציא החמץ מרשותו והפקירו והניחו במקום שהוא מופקר לכל כגון בדרכים וברחובות שרשות לכל אדם לעבור שם ולטול החמץ, אפילו אם לא נטלו שום אדם והרי הוא מונח שם כל ימי הפסח ובעליו רואין אותו מונח שם, אין צריך לבערו. וצריך שיפקירו לגמרי בפיו ובלבו, ולא יהיה בדעתו בשעת הפקר לחזור ולזכות בו לאחר הפסח.

167) אלא שנהגו להשאיר פרוסה לקיים מצות ביעור, מן העולם, והמנהג בשריפה כבנותר. וע"פ הקבלה, לשרוף עשרה פתיתין (168) התיירגום "שביערת" אינו מתאים, כי בשפה המדוברת פירושו "ששרפת", ולא זו הנוונה. ואכן כ"ה בתרגומים באידיש שכתבו ונדפסו מן קדמת דנא ("אויסגעראמט").

אמנם, בכתי"ק כ"ק אד"ש (נדפס בנלכה מאורחותיו ע' 250) העיר בסימן שאלה ותמיהה על תרגום אנגלי להגש"פ (לאברהם רגלסון, ונדפס בתשי"ב בהוצאת שוליינגר) שכתבו "removed". אבל למעשה, ברוב הסידורים, כולל סידורי חב"ד בתרגום אנגלי, ראיתי נמצא תירגום הנ"ל. וראה העיטור ה' ביעור חמץ בפ"י הברכה "על ביעור חמץ" (מל' ביערתי הקדש וביעור שביעית. וכ"מ בל' הח"י סת"ל"ז סק"ח.

ושלא ידעתי יהא בטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

כשמבטל החמץ בליל י"ד [ובשנה זו, בליל י"ג] מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ובשבת עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבוטל.

שכח לבדוק בזמנה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בר"ד משיחת אחש"פ תשמ"ה: מ'האט געזען בא רבותינו נשיאינו אז לאחרי בדיקת חמץ האבן זיי זיך געזעצט עסען א סעודה מיט לחם¹⁶⁹.

יום ועש"ק, ערב שבת הגדול, י"ג ("אחד") ניסן

הילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק¹⁷⁰ (נסתלק בשנת תרכ"ו ומנוחתו כבוד בליובאוויטש).

"מען געפינט זיך אין א זמן פון עת רצון – וואס י"ג ניסן איז דער יום ההילולא פון כ"ק אדמו"ר הצ"צ, און אויך דער יום ההילולא פון דעם ב"י – מרא דארעא ישראל¹⁷¹. . . קומט נאך צו די נתינת כח און זכות פון די יומין זכאין פון חודש ניסן, און אין חודש ניסן עצמו – דער יום ההילולא פון צמח צדק, וואס משיח נקרא בשם צמח, און ער איז ממשיך דעם צמח וצדקה דורך זיינע פסקי דינים און הלכה, שיי אין נגלה לתורה סיי אין פנימיות התורה; דער יום ההילולא פון דעם ב"י וואס ער האט ארויסגעגעבן דעם "שולחן ערוך לפנימים" עד סוף כל הדורות – אין נגלה לתורה, צוזאמען מיטן "מגיד מישרים" – די ענינים פון רזי תורה¹⁷²".

"היינט איז דאך דער יום הסתלקות פון דעם צמח צדק, וואס דער נאמען זיינער ע"ש ספרו, אבער ביחד עם זה איז דאס אויכעט די נעמען פון משיח צדקנו כמדובר כמ"פ . . . און ער האט זיך אויכעט עוסק געווען און מפרסם געווען בכמה ממאמריו אזוי ווי עס דארף זיין דער אחכה לו בכל יום שיבוא¹⁷³".

לעולם ישכים אדם לטרוח ולהכין צרכי שבת בערב שבת בבוקר, ובפרט היום שרבו ההכנות לליל הסדר.

שחרית כרגיל, ואומרים מזמור לתודה (כיון שאינו ערב פסח).

במה שאין אומרים תחנון ביום י"ג ניסן – ראה בהערה¹⁷⁴.

אבל ראה מקור"ח להח"ו סתל"ד ס"ב. ונראה שכך גם כוונתו ור"ל שהברכה קאי בעיקר על השריפה, משא"כ בנוסח כל חמירא). שו"ת נשמת חיים סי' ק' (ושם, קיאי על המכירה, ולהדעות שהמכירה מהני רק מחמת הביטול. אבל אין כן דעת אדה"ז. ובשו"ת שאילת שלום מהדו"ת סרס"ז, והובא בשד"ח א"ס ד מערכת חומ"צ ס"ה סקמ"ה, שמפורסם בפי העולם בשם הגאון מ' יוזפא מזאלקאווא שהכוונה על מה שמכר ולא נעשה המכירה כדינו). דע"ת סתל"ד ס"ג (בשם דע"ק, דשמו לא נשרף לגמרי. וצ"ל לפ"ז שהביעור היינו גוף השריפה ולא הכילוי – ראה גם תרגום אונקלוס שמות ג, ב. ובאו"א, שבנפלה עליו מפולת ה"ז כמבוער. ועוד שם בשם יד יוסף, דקאי על המכירה ושמו לא היתה כדין, כנ"ל). וראה בכ"ז שו"ת דבר משה תנינא או"ח סצ"ד. בית ארזים סתל"ד סק"א. שם בגליונות למור וקציעה סתל"ד (שמ, ג), ונדפסו גם בסו"ס מו"ק מהדורת מכון ירושלים. הגש"פ בית אהרן בפ"י דבר אהרן (ו, ב). מילי דפיסחה אות כה. ברכת הפסח ס"ט הע' א. או"צ ח"ג פ"ז סט"ז בהע'. גל' האוצר ניסן תשפ"ד. וראה משמיע שלום (וולפא) סל"ג. וראיתי למי שפ' דקאי על אפרו שאסור בהנאה. ויש מי שכתב דשיגרא דלישנא הוא, וסיבת האמירה שלא ישכח לומר "דלא בעירת"י". ובשם הגר"ח שמבטל החמץ שנשרף לקיים מצות תשבייתו ע"י ביטול ושריפה יחד.

169 וברשימה אחרת: כפי שראו בהנהגת רבותינו נשיאינו שלאחרי בדיקת חמץ אכלו סעודה של חמץ, אלא שנהרו ביותר כו'. ומשמעות הדברים דקאי (גם) בלילה. וכל אדה"ז בשר"ו סתל"ד ס"ב: "החמץ המוכן ומונה בבית כו' לאכול ממנה בלילה ולמחר עד שעה ה". וראה הנסמן בהערה להלן בלוח בערב פסח בבוקר.

170 ואולי י"ל – גם יום התחלת הנשיאות של ממלא מקומו אדמו"ר מהר"ש (לקו"ש חל"ב ע"ב 23 הערה 39. וש"ו).

171 בשה"ש תשמ"ח ח"א ע' 357 הערה 2: ידוע הפתגם שהסתלקותו של הגב"י (וכן הצ"צ) בי"ג ניסן מרומזת בכתוב (אסתר ג, יב) "ויקראו **סופרי המלך** (ע"ש חיבור השו"ע) בחודש הראשון (ניסן) בשלשה עשר יום בו". (ונתפרסמו עלי ההגהה לשיחה הנ"ל, שכ"ק אד"ש כתב ע"ז "לציון מקומו". (ברשימות דברים חיתריק (הוצאת תשמ"ט) ח"ג ע' קמב כתב שכ"ה בלקו"ד. וליתא. ובס' עדן ציון ע' פב הביא כן בשם כ"ק אד"ש שכתב "שמעתי מכבר וכו'". אבל ראה מגדל עז ע' רסג הערה 15, שנתברר אח"כ שאי"ז מ"כ אד"ש. וראה השתלשלות הדברים בכרך חב"ד ניסן תשמ"ו ע' 69 הערה 15. ונמצא הוא בכתבי רח"א ביהאוויטסקי ע' קלט. וראה גם בטאון חב"ד ניסן תשכ"ו ע' 24. 172 לקו"ש חכ"ב ע' 203. שם ע' 211.

173 ר"ד משיחת י"ג ניסן תש"ג (מסדר הקלטה).

174 בשר"ו אדה"ז סתכ"ט ס"ט: אין כאן פנוי אלא יום י"ג שלא ה' בו יו"ט וכו' א"כ יצא רוב החודש בקדושה לפיכך נוהגין לעשותו כולו קודש כעין יו"ט. ובשיחת י"ג ניסן תשמ"ו שצמחה ליישב שהרי בלא"ה הוא כנגד שבט לוי. וראה המענה (מימי הספירה תשמ"ה) שבתורה מחתונת זילבר ה' כסלו תשנ"ח ע' 8. ובשר"ו הצ"צ [בעל ההילולא] או"ח סי' קט: ע"י במהר"ל וכו' מביא שם שיום י"ג שבו

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה"¹⁷⁵. ואין אומרים "יהי רצון"¹⁷⁶.

בלוח כולל חב"ד בקביעות שנה זו: יש נוהגין להחמיר שלא לאכול גם היום מצה¹⁷⁷ ומכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרוך.

בעלי שיניים תותבות עליהם לנקותן היטב ולוודא שלא נשאר עליהן אפילו משהו של חמץ בעין, ואחר כך יכשירן. בקביעות שנה זו, יש להכשירן היום – בערב שבת¹⁷⁸ בעירוי מים רותחים מכלי שני (ואם בטוחים שמכלי ראשון לא יתקלקלו השיניים התותבות, יש לערות עליהן מכלי ראשון). ויזהר מרוטב שהיד סולדת בו, ובשבת סמוך לסוף זמן איסור חמץ רוחצן היטב (ומותר לערות עליהן מים חמים בשבת לחומרא). וכשיש חשש שיתקלקלו – די בנקיון גרידא. [נוסף לזה שלא יאכל חמץ חם או חריף במשך מעת לעת לפני זמן איסור חמץ. וכדאי שישטפו הפה והשיניים היטב אחרי אכילת חמץ בשבת קודם שיאכלו מאכלים חמים אף שהם כשרים לפסח].

צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים – באם אפשר להוציאם, יוודאו שאינם מונחים בפה בעת האכילה בפסח. ואם הם קבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, וכן בנוגע ל"סתיומות", אזי אחרי שינקום היטב, כנ"ל, בשבת סמוך לסוף זמן איסור אכילת חמץ ישתו מים חמים – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך יכשירום¹⁷⁹. **ויכין מים חמים לפני שבת לשם כך.**

אלה שיש להם שיניים תותבות, וכן אלה שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים, עליהם להימנע מאכילת ושתיית דברים חמים או חריפים של חמץ במשך 24 שעות לפני סוף זמן איסור אכילת חמץ, היינו החל מהיום בשעה 10:42. ויש הנמנעים מ-24 שעות לפני "הגעלתם"¹⁸⁰.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה¹⁸¹. השנה, שעיו"ט חל בשבת, יש להחמיר כן בע"ש¹⁸².

בשנה זו, אין לבשל לשבת זו חמץ שדרכן לידבק בקדרה או בקערה שהרי אסור להדיח כלים שלא לצורך השבת. וגם בזמננו שאפשר להשתמש בכלים חד-פעמיים לבישול, אין ראוי לשנות להקל¹⁸³.

יו"ט דהיינו שיום י"ג הי' איסור חג ליו"ט של הנשיאים ונכון הוא. וראה הנלקט בס' גוילי אפרים פ"ח במעלת יום י"ג ניסן. (175) סידור תורה אור וסידור תהלת ה'. ועוד. וכ"ה בהגהות לסידור רבינו הזקן ע' כו וע' סד. לקו"ש ח"ב ע' 19 הע' 1. סה"ש תש"ג ח"ב ע' 396 ובהע' 51. ונתבאר בישיבת י"ג ניסן תשמ"ה. תשמ"ו. תנש"א. י"ב ניסן תשמ"ז. ועוד. וראה סה"ש ע"ש ע' 394 הע' 24, בלשון אדה"ז בשו"ע שלא נזכר להדיח שקוראים "זאת חנוכת המזבח" ביום י"ג. וראה גם בר"ד משיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז (וחלקו נמצא בלקו"ש שם. וראה שם הע' 21) ההוראה בעבודת ה'. (אבל ראה ספר המנהגים ע' 36 גוכת"ק נדפס בתשורה לחתונת ברוך, כ"ג אלול תש"ע).

(176) ובשיחת ש"פ צו תש"ג (בלתי מוגה) שמעולם לא ראיתי שיהי' איזה נוסח יה"ר מיוחד ליום י"ג ניסן.

(177) וכ"כ בשר"ת פרי השדה ח"ג סי' קפז סק"ב והב"ד בחק ישראל ס"י. ועוד. [וכבר העירו ממש"כ בחי' רבינו יונה סדר ליל פסח שאם אפה פתו לצורך הפסח אפי' בי"ג אין אוכלין ממנו עד הפסח. אבל בפשטות הכוונה שם לאסור רק בי"ד – ראה הערת המהדיר שם שבביבי אש סק"ו. ובדיקת הדברים שם – ילה"ע הנלקט יוסר ע' 80].

(178) ראה שו"ת מנח"ח ח"ה סוס"י לו. ויען יוסף ח"ב סרנ"ה. ושם, ששיטת הפה בחמין (כדלקמן) מותר בשבת שאינו ניכר כמתקן. וצ"ל דלא איכפת לן במה שפולט החמין מפיו, שדרך להדיח פיו בחמין ואינו נראה כמתקן (משא"כ בשמן וחומץ – ראה שו"ע אדה"ז סע"כ ח"סל"ט). ויש שהקלו גם להגיעל השיניים מעיקרא בשבת – שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ס סק"ל.

(179) ויש שהקפידו לעשות מילוי ועירוי ג' ימים.

וכבר האריכו בכמה צדדי קולא בזה – ראה במילואים (יח).

(180) בטעם ההיתר לאכול דברים חריפים במשך החג – ראה שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' נ. ובראכה – שו"ת מאזני צדק ח"ג סל"ו ואילך.

(181) ושקו"ט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמנינו. ואכ"מ.

(182) שו"ת מהר"י ברונא סק"י"ח בשם מהר"ל. וראה דרכ"ת סקט"ז סק"פ. אבל ראה כה"ח סת"ח סקצ"ח שבע"ש שלפני פסח אין להחמיר.

(183) ראה שו"ת עמק התשובה ח"א סס"ט סק"ד. ובפרט במקום שאין עירוב, שגדר גדול יש בדבר כיון שקשה מאד לנקותם אח"כ. ול"ש לזרוק לבית הכסא. וגם מחשש שלא יתפזר חמץ בבית.

אבל קטניות וכן מצה שרוי' מותר לבשל לשבת זו בכלים של חמץ, וכן מותר לטגן דגים או בשר עם קמח מצה, ע"מ לאוכלן לפני סוף זמן אכילת חמץ. ויזהר שלא יתערבב עם כלים ותבשילים של פסח.

למעשה, מכינים כל המאכלים לשבת באופן שיהיו כשרים לפסח ובכלים של פסח¹⁸⁴ (וכמובן, לבד מצה שאסור לאכלה ביום השבת כבכל ערב חג הפסח), ואין אוכלים שום חמץ בשבת חוץ מהחלות לשבת. מומלץ להכין פיתות (שאינן מתפררות) עבור סעודות השבת. [אפשרות נוספת¹⁸⁵: להכין מצה עשירה (מצה שנילושה בשאר משקין ולא במים) עבור סעודות השבת. אלא שאין לאכלה אחרי סוף זמן אכילת חמץ. וגם כיון שברכתה מזונות צריך לאכול הרבה, כשיעור שיוכלו לברך המוציא וברכת המזון, והיינו שיעור ארבע ביצים, וגם זה – רק אם אם שבע ממנה (ואם אוכלה עם לפתן המשביע ה"ז כאילו שבע ממנה לבדה)]. מכינים קוגעל כשר לפסח (ללא חמץ)¹⁸⁶.

להסיר מכושול: לאחרונה נתברר שבחלק מהסיגוריות יש חשש חמץ¹⁸⁷, ויש מקום להחמיר שלא ליהנות מהן בפסח ע"י עישון¹⁸⁸. וזהו בנוסף להשאלות הקשורות בעישון בחג, ובעישון בכלל, משום סכנה¹⁸⁹.

ביעור חמץ

בקביעות שנה זו מקדימים לשרוף כל החמץ שברשותו בערב שבת, והיינו כל החמץ שנמצא בבדיקה, וכן כל החמץ הנשאר, ולא ישאר אלא לשתי סעודות שבת (ויזהר להניחו במקום מוצנע שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים). זמן הביעור בשעה 11:49. והרבה נהגו שלא לאכול חמץ אחרי זמן הביעור חוץ מהמוכרח לשבת קודש¹⁹⁰. ובכלל, נכון שלא לאכול הקטנים חמץ שלא יתגרר, ואפשר להאכילם מצה.

אע"פ שמן הדין יכול לבערו סמוך לחשיכה שהרי מותר לאכול עד למחר בשעה חמישית מכל מקום טוב ליהרר לבערו בערב שבת קודם חצות היום, כלומר קודם שתכלה שעה חמישית זמנית (כמו בשאר השנים)¹⁹¹.

אף שמן הדין מותר היום במלאכה כיון שאינו ערב פסח, מכל מקום כשהגיע זמן השריפה יש להימנע מכל המלאכות עד שישרוף החמץ¹⁹².

בשנה זו, מי שלא ביער החמץ בשעה זו, יבערנו אחר כך עד השקיעה. ויכול גם להוציא מרשותו ולהפקירו ולהניחו במקום מופקר לכל (כיון שהחמץ עדיין מותר בהנאה, ואפילו באכילה).

בקביעות שנה זו: לפני סוף זמן שריפת חמץ, באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים. וכן לייעד הלחם לסעודות שבת במקום מסויים¹⁹³ (באופן שיכולים לסגור באופן

184 ראה במנהגי מהר"ל – במנהגי הפרושים ליהרר ממכשול. וכ"כ בשו"ת מהר"ל החדשות סמ"ט. ובמג"א סתמ"ד סק"ד בשם מהר"ו, שטוב לבשל בכלים חדשים. והיינו כלים שאינם של חמץ.

185 ויש המעדיפים לא להנהוג כן מחמת החשיבות באכילת סעודת חמץ דוקא בע"פ.

186 וכפשוטו ההלכה בשו"ע שלא לבשל דייסא וכדומה לשבת זו. ובכמה ספרים הזהירו במיוחד בנוגע לקוגעל – ראה יוסף אומץ (האן) דיני ע"פ בשבת (ע' ריא). מנהגות וורמייזא (קירובם) מנהגי שה"ג בהגהות (ע' רכט). מנהגים דק"ק וורמיישא (לד"י שמש) מנהגי ע"פ בהגהות (ע' פג). מקו"ח בקיצור הלכות סתמ"ד ס"ג. חיי"א כלל קכח ס"ה. אזהרות נחוצות לבעל דרכ"ל לע"פ שחל בשבת ס"ד (נדפסו בשו"ת צבי תפארת ח"ב סצ"ה. ושם – בס"ה. ובסו"ס דרכי חו"ש). וראה בהגהות בכת"ל לעלוז צא"ח בשנת תשל"ד. 187 ולהעיר משו"ע אדה"ז סת"ז סכ"ד.

188 אם כי יש מקילים מכמה טעמים – שו"ת יחו"ד ח"ב ס' ט. שו"ת מעשה חושב ח"ה ס"ב. ועוד

189 ראה שו"ת מנח"ש ח"ב ס' ט סקכ"ט. צי"א ח"א ס"כ פ"ג. ח"ז סכ"א. אג"מ אור"ח ח"ה סל"ד. חזו"ע יו"ט הע' עט. ולהעיר מאג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' קלב. רשימות דברים ח"א ע' קפ.

190 שק"ט ב"מ במנהג זה אם הוא מדינאי, או חומרא יתירה – ראה במילואים (יט).

191 כ"כ בלוח כולל ח"ד. וכ"ה בעלוז צא"ח בשנת תשל"ד שעברה הגהתו הק'. וכן מעשה רב. וראה בארוכה קונטרס "מנהג ומקורו – זמן שריפת חמץ בע"פ שחל בשבת". וש"נ.

[וילה"ע בכללות הענין ממש"כ הצפ"ג חומ"צ פ"ג ה"ג לחדש שהביעור בזמנו בע"ש הוא מעיקר הדין. אבל כל הפוסקים ל"כ כן].

192 ראה במילואים (כ) בדעת הפמ"ג שהוא חצי שעה קודם סוף שעה חמישית.

193 ותלוי בכמה פרטים באופן המכירה שע"י הרב, אם המכירה חלה בשעת הביעור או לפני כניסת שבת, ואם החמץ לסעודת שבת נכלל במכירה. ולא ראיתי להאריך כיון שכ"ז נוגע לרבנים יושבים על מדין. ובמק"א הארכנו באופן הקנינים כשרוצה שיחול לאחר זמן. ולא עת האסף פה. וראה שו"ת באתרא דרב ס' מאת"קא.

וכבר נז' לעיל, שנוגע במיוחד להקונים חמץ בע"ש, שאם המכירה נעשית בע"ש ע"מ שיחול לפני כניסת שבת נמצא שהחמץ שלא ה'

המותר בשבת. בשבת אסור להדביק הארון בדבק או לקשור. ואפשר לעשות עניבה או כריכה ללא קשר). להוציא מהבית את כל שקיות הזבל, שואב־האבק וכדומה. בדיקת וניעור הכיסים מחר בשבת קודש לפני סוף זמן ביעור חמץ.

בצק שהפרישו לקיים מצות הפרשת חלה עובר עליו בבל יראה¹⁹⁴, אף שאינו שלו¹⁹⁵ ולאידך, אין ביטול והפקד מועיל לר¹⁹⁶. ולכן גם אינו יכול למוכרו¹⁹⁷. ואם אין הבצק נשרף כהוגן, יתנו לכהן¹⁹⁸ והכהן ימכרו לנכרי.

נשים שעדיין לא הכשירו את טבעות הידיים או עגילים שנגעו בחמץ חם, או בזיעה (=אדים) של חמץ, ובכוונתן להשתמש בטבעות אלו בפסח, יזכרו להכשירן כעת בעירוי מים רותחים. מומלץ לשטוף פח האשפה ולהשתמש מעתה רק עם שקית לשאר החמץ שיבערו אח"כ.

חמץ שהונח בפחי הזבל

לתשומת לב תושבי קראון הייטס, שהמקרה דלהלן חדש עבורם (היות ועל-פי חוקי עיריית נ.י. נדרשו התושבים – בתקופה האחרונה – לרכוש פחי זבל ורק לתוכם יש להניח את שקי האשפה. כלומר, פחי הזבל הם רכוש הבעלים, גם כשהם נמצאים ברשות הרבים. לפיכך צריכים לשים לב שלא ישאר חמץ בפחים):

אם הפח שייך ליהודי (או גם במקומות שהפח שייך לעירייה אם נמצא בתוך חצרו הפרטית), יבער את החמץ לפני סוף זמן ביעור חמץ. ויכול לשפוך עליו אקונומיקה או חומר מפגל אחר עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים, אין צריך לבער את החמץ שבתוכו.

במענה לשאלת רבים: מה עושים במצת העירוב שהשתמשו בה בערב פסח של שנה שעברה לעירובי חצרות? יש שהציע לאוכלה לאחר שבת הגדול [ובשנה זו – אחרי שבת שלפני] בצורה מבושלת, אך הראשונים כמלאכים כתבו במפורש שנוהגים לשורפה או לבערה בערב פסח. ובטעם הדבר שלא ניתן להשתמש בה לשנה הבאה, ביאר כ"ק אד"ש שהיות ובמשך השנה כולה אין המצה נשמרת כראוי לפסח, על כן זקוקים לבערה¹⁹⁹.

סוף זמן שריפת חמץ: 11:49 לפני הצהריים.

יעשה²⁰⁰ לחמץ מדורה בפני עצמו [ולא עם דברים אחרים] וישרפנו ויבטלנו. יש לזכור לקחת

ברשותו בעת המכירה אינה נכללת במכירה.

194 בח"י סתנ"ז סק"י שאם כבר אכל משאר העיסה אינו עובר על הבצק. והרבה חולקים (ראה בית מאיר שם. הגהות טהרת השולחן. ועוד).

195 לפי שיכול לישאל עליו. וראה שו"ע אדה"ז סתנ"ז ס"ז.

196 ואינו יכול לבטל (מצד הסברא דהואיל ואי בעי מיתשיל) – דזהו רק לענין שיעבור ב"י אבל א"י לבטל או למכור (ראה מאירי פסחים מו, א. כלבו סמ"ט, הובא בא"ר סתנ"ז סק"ה ובפמ"ג במ"ז סק"ה. צל"ח פסחים שם. ישועי"ו סתנ"ז סק"ד. שו"ת שאג"א סע"ז. נתה"מ ס"ר סק"א. בית אפרים אור"ח סמ"א. חת"ס אור"ח ס' קיה. תורת חסד סמ"ד (ושם שכך מפורש בירושלמי. אבל כמה חולקים). וראה ח"י סתנ"ז סק"י. אבל ראה פ"ח סתנ"ז ס"ב. שו"ת פני"ח ח"א ס"ג. שם ח"ב ס"ה. מקו"ח פתיחה לסתל"א).

ולכאורה יש למכור החלה עבור הכהן מצד השבת אבידה כבשור"ע אדה"ז סתמ"ג ס"ו. אבל כיון שהוא הפקר לכהנים א"ע ב"י (ובאמ"ב פסח ס"ב גם אם הוא ממון כהן), ואי"ז משיב אבידה.

וראה קובץ בית אהרן וישראל גל' קצו כמה סברות להיתרא. וראה גם קובץ אסיפת חכמים גל' יא.

197 אבל בשור"ע אדה"ז סת"מ ס"א ובק"א שם, שמי שהטמין חמצו בחצירו של חבירו שלא מדעתו שלא השאיל לו חבירו מקום בחצירו הניח שם חמצו אינו עובר עליו מה"ת. ולפ"ז, בהניח החלה במקום הפקר שאינו ברשותו לא יעבור מה"ת. ומ"מ מדרבנן חייב בביעור.

198 ראה פמ"ג סתנ"ז בא"א סק"ד.

199 ומלפנים נהגו בכ"מ בקהילות ישראל שבערב שבת הגדול הולך השמש מבית לבית ונותן לכל אחד קצת ממצת העירוב דאשתקד, ועושים עירובי חצירות בפת לשבת זה. (ובט"ז הביא רק חלק הראשון של המנהג לחלק ממצת העירוב, וכותב על זה שזהו איסור, שהרי באותה שבת אין שם שם עירוב כלל. ולכן כתב שאולי נתפשט המנהג שהי' השמש משייר בביהכ"נ מן העירוב חתיכה קטנה, וטועים בזה שמחלקו כולו, ושעל כן טוב על כל פנים לערב אותו שבת משלו בעיסה שעושים הלחמים לכבוד שבת, ולזכות לכל הקהילה).

ולמעשה נתבטל המנהג (מכמה טעמים), ועשו כבפנים.

200 ומצוה שישורף חמצו בעצמו ולא ע"י שלוהו. ואם צריך לשלוח שליח, נכון שלא ישלח קטן – ראה שו"ת באתרא דרב ס' יד"מא.

מהבית שק הנייר שבו פתיתי החמץ (והכף והנוצה ושירי הנר) מהבדיקה בלילה²⁰¹. בשנה זו, אין מבטלין החמץ עד למחר בבוקר שהרי צריך הוא לאכול ממנו בשבת. שכח לבדוק בליל ששי בודק היום ובברכה.

מי שלא בירך בשעת בדיקת חמץ, יברך על הביעור ללא שם ומלכות²⁰².

ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר יהי רצון כו' [הנוסח נמצא בסידור]. בקביעות שנה זו, אומרים "כל חמירא" רק למחר בשבת. ומפי השמועה, שכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר ה"ה רצון" בערב שבת בשעת ביעור חמץ²⁰³.

כתב השל"ה: יהי זריז לבער החמץ ולבטלו במהירות וזריזות וכו' ויהרהר בתשובה ויפשפש במעשי ויחשוב ככה יבער היצר הרע ולא יראה ולא ימצא עוד אצלי.

במקרה חירום כשמצויה סיבה לא התאפשר לסדר מכירת חמץ לפני זמן שריפת חמץ, יש ליצור קשר עם רב מוסמך²⁰⁴.

אם לא הגעיל כליו לפני סוף זמן הביעור מותר להגעיל גם אחר כך עד כניסת השבת.

אפיית מצה בערב פסח: כשחל ערב פסח בשבת, נוהגים ללוש המצות בערב שבת אחר חצות היום²⁰⁵. בספר המנהגים – חב"ד²⁰⁶: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג לחלק מצות שמורה ערב חג הפסח אחרי מנחה כשהוא לבוש בנגד משי של שבת ויו"ט ובחגירת אבנט". וכ"ה בכ"מ שלובשים בגדי שבת ויו"ט אחר חצות.

הלכתא למשיחא: לדעת כמה ראשונים כשחל ערב פסח בשבת, כקביעות שנה זו, מביאים חגיגת י"ד בערב שבת ואינו נפסל בליל ט"ו. אבל שאר הראשונים חלקו עליהם. ולמעשה, אינו מביא חגיגה בקביעות שנה זו²⁰⁷.

הלכתא למשיחא: מכשירי קרבן פסח שאפשר לעשותן קודם השבת אינן דוחין את השבת. לפיכך, יסדר היום כל ההכנות הנצרכות עבור שחיטת הפסח מחר, כולל הבאת הקרבן והסכין, השחזת ובדיקת הסכין, הקדשת הסכין, חתיכת יבלתו של הקרבן (אם נצרך) וכו'.

עירובי חצרות

כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר. אבל התירו על ידי עירובי חצירות.

המנהג לעשות עירובי חצרות בערב פסח (ובקביעות שנה זו – בערב שבת) ע"י מצה אחת שלמה²⁰⁸ [אבל בקביעות שנה זו, שחל ערב פסח בשבת, אין להשתמש במצת מצוה שמייוחדת עבור מצות אכילת מצה בליל הסדר] ומערבין בה לכל שבתות השנה, ולא יעשו עירוב חצרות בערב פסח אלא אם יש ב' בתים שיתורו על ידי עירוב זה לטלטל ולהביא העירוב מזה לזה דרך פתח או חלון.

201) בשו"ע אדה"ז כתב: יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שונעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות.

בפועל, לולב והושענות – שורפים אין אף מיטען מיטוואך, ולא לשריפת החמץ (סה"ש תרצ"ג ע' 85. אמנם, לפעמים ראינו מעשה רב לשרוף בעת ביעור חמץ, וגם יש שקיבלו הוראה כזו בקשר ללולב הנמסר להם מהקודש).

202) ראה במילואים (כא) שק"ט באופן קיום מצות תשביתו בשנה זו.

203) וכן המנהג הנפוץ. וכן נמסר שנהגו בכמה חצרות. וראה גם שו"ת תשוה"ג ח"ב סרי"א. שו"ת ויען יוסף ח"ב סרנ"ג דיני ע"פ שחל בשבת. ובפשוטו, שנוסח היה"ד שייך לשריפת החמץ שנועשית בע"ש. ועוד להעיר ש'אדה"ז בסידורו החמיר מאד בדין בקשת צרכיו בשבת.

[והנמצא ביומן תשמ"א במעשה רב שאמר "כל חמירא" גם בע"ש – כנראה שגה הרושם ברואה].

204) ע"פ ההגהות בכת"ק לעלון לפסח תשל"ד (בקביעות שנה זו).

205) והמנהג גם בקביעות כזו לומר הלל בשעת מעשה (ודלא כשו"ת מנח"א ח"א סנט"ק סק"ד, והב"ד בחק לישראל סי"ב). ובקביעות כזו, א"צ לומר בשעת הלישה שכל הפירושים יהיו הפקר.

206) ע' 38.

207) ראה משנה פסחים סט, ב. רמב"ם הלכות ק"פ פ"י ה"ב. רא"ש פסחים פ"י סכ"ה. צ"ח פסחים סט, ב. שו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ג.

208) ואף שבשבת ע"פ (בקביעות ש"ז) אין לאכול מצה – ראוי לקטנים (וי"א גם לחולים המוכרחים לכך). וגם ראוי לאכילה בע"פ אחרי בישול ברותחין בכלי שני (להמקילים לעשות כן בשבת) ובפרט כששרה ברוטב. וי"א שא"צ שתהא ראוי כל השבת, וסגי שראוי ביה"ש בכניסת השבת.

ויש שהחמירו לערב גם במצה וגם בחמץ (ראה שו"ת שמע ישראל סע"ז), וכמובן, יאכל החמץ בשבת לפני סוף זמן אכילת חמץ והנשיאר יבער לפני סוף זמן הביעור.

לפרטי הלכותיה – ראה הנסמן בהערה²⁰⁹.

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו²¹⁰.

וצריך לברך עליו ברוך אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוּב. ואומר: בְּדִין יְהִי שְׁרָא לָנָא לְאַפּוּקֵי וְלַעֲיּוּלֵי וְלַטְלִטּוּלֵי מִבֵּית לְבֵית וּמִחֲצָר לְחֲצָר וּמִחֲצָר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בֵּין בְּשֶׁבֶת זוּ וּבֵין בְּשֶׁאֵר שְׁבִתוֹת הַשָּׁנָה לָנוּ וְלְכָל הַדְרָים בְּשָׁכֻנָּה הַזֹּאת. ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..."

ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו²¹¹.

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [=מצה] משלו [בשיעור כגרוגרות (=כשליש ביצה) לכל אחד מבני החצר [כלומר לכל בית²¹²], ואם הם יותר מי"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גרוגרות, שהם כששה ביצים פת. [מצות עבודת-יד אינן אחידות. כן להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מזור" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – בהשערה ממוצעת, כשלש מצות. במצות גדולות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שזיכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחן] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שזיכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

הכנות לחג

בקביעות שנה זו צריך לגמור כל ההכנות לחג היום, בערב שבת.

הסדר בליובאוויטש בערב פסח היה, שאחר שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ואח"כ עוסקים בשארי ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה ג"כ – להסיר החותמות מעל בקבוקי היין ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נוהרים שלא יגע ברזל הפראפענציער [=פותחן] ביין²¹³.

"ערב פסח. . אין ליובאוויטש. . אין איין און דעם זעלבען טאג איז געווען א גרויסער אונטערשייד אין דער שטימונג צווישען דעם ערשטען האלבען טאג און דעם צווייטען האלבען טאג. דער חצות היום האט מבדיל געווען אין אזא הבדלה אז עס פלעגט זיין ווי צוויי באזונדערע צייטען אין יאר.²¹⁴"

כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

הכנות לליל הסדר

"יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך" – כך בכל השנים. ולפיכך, השנה יש להכין מערב שבת את הפריטים הנצרכים לליל הסדר [מצות, יין (לפתוח את הבקבוקים),

209) ראה בשו"ע אדה"ז סשס"ו ואילך.

210) ראה בפרטיות בשו"ע אדה"ז סי' שפב.

211) מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות.

וראה במילואים (כב) שקן"ט בדעת אדה"ז ואם הוא רק בדיעבד או גם לכתחילה.

212) כ"מ בשו"ע אדה"ז שם. וכ"ה בפ"י רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריטב"א שם. מאירי שם. שלה"ג שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. ה"ט. ה"ז) משמע לחלק בין שיתופי מבואות לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכל בית. וראה תו"ט עירובין פ"ז מ"ח. מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח סשס"ח סק"ד.

213) ספר השיחות תש"ג ע' 74. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 129.

214) לקו"ד ח"א ע' 264. ועיי"ש ע' קלד ואילך (חלקו הועתק לקמן).

סימני הקערה, צליית הזרוע, לבדוק את החסה מתולעים ולייבשה (מחשש שרויה ב"כורך"), גירוד החרין, הכנת החרוסת, ועוד].

חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום [ובשנה זו – בערב שבת] וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבלייל הסדר ממהרים ולא ישתדל לבדוק כראוי. ויזהר שלא להשרות המרור במים אפילו צוננים במשך מעת לעת – כ"ד שעות רצופים. ואם הניחם במים מלהוציאם מהמים בשבת. ולכתחילה יעשה ע"י נכרי.

חריין: אף לאלו שאין מקפידין בכך בכל ערב פסח, השנה אחרי גירוד החרין נכון לכסותו שלא יפוג טעמו עד מוצאי שבת.

מצה: כדאי לבדוק את המצות היום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות²¹⁵.

הפרשת חלה מהמצות – וכן החלות לשבת²¹⁶ – לפני שבת.

ביצה: אין לקלף ביצים לליל הסדר לפני שבת, שלא תעבור עליהם הלילה.

זרוע: נהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש. אפשר לצלות גם על אש התנור, רק יזהר לצלותו באופן שלא יגע במתכת, וכן שלא ע"י שפוד או מזלג ממתכת (אלא ישתמש בשפוד של עץ²¹⁷), שיהא צלי אש ולא צלי דבר אחר.

דין השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב שבת יתבאר לקמן בדיני ליל הסדר.

במדינות אלו נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל פסח, ואפילו בשר עגל ועוף (שאינן הפסח בא מהם). אבל דבר שאינו טעון שחיטה, כגון דגים וביצים, מותר לאכלם צלויים.

צלי קדר (פירוש: שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה, אלא מתבשל במוהל [=רוטב] היוצא ממנו) – אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח, אף על פי כן יש לאוסרו מפני מראית העין, שלא יטעו להתיר גם צלי אש. [ויש להחמיר גם בטיגון במעט שמן]. ואפילו אם בשלו מתחילה במים ואח"כ עשאו צלי קדר, יש לאסור. אבל צלאו ואח"כ בישלו מותר.

תזכורת: לפני שבת – לפתוח את הארזיות והעטיפות של הבגדים החדשים, להוריד את התוויות מכירה או של הניקוי יבש, לקרוע א ת התפרים בכיסים, לבדוק ולהדק את הציציות וכדומה.

טבילת כלים חדשים – לפני שבת. שכח להטביל לפני שבת – ראה בהערה²¹⁸.

215 מצא כפולות ונפוחות ישרפם (ובשבת ויו"ט יכפה עליהם כלי). אבל אם עבר עליהם הפסח מותרים באכילה.

במצות דקות שלנו ברובם לא שכיח נפוחה. וכן גם בכפולה, ל"א להקל במצות שלנו. ובכלל, בקמטים קטנים השייכות במצות שלנו הרבה מקילים שאינו נגדר כפולה, והמחמיר יחמיר רק במקום הכפל עצמו ולא מסביבו. כפולה היינו רק כששני צידי הכפל דבוקים זה בזה (או אפילו מונחים זע"ז ממש אבל אינם דבוקים) בלי הפסק אויר.

216 אם לא הפרישו חלה מהחלות אסורים באכילה וצריך ליתנם כולם לגוי במתנה גמורה קודם סוף זמן הביעור בשבת. ומה"ט כתבו הפוסקים שבשבת זו צריך לומר בתוך ביתו "עשרתם" אפילו בחור'ל.

217 כ"ה בס' המנהגות לר"א מלוניל ע' 156. ולכא' ה"ט ששפוד של עץ שאינו של רמון ה"ו רק מדרבנן (ראה כס"מ ק"פ פ"ח ה"ז). אמנם, בכ"מ משמע שאם אינו של רמון לא סגי לצלות בשל עץ זצ"ל בגחלים דוקא.

ולמעשה, הרבה צולים על הגז. (ויש שבכלל אין צולים רק מבשלים, או שמבשלים ואח"כ צולים. וראה שערים מצויינים בהלכה לאאזמור"ט ק"ח בקו"א. ואכ"מ בהשקו"ט אם צריך שלהבת של עצים דוקא).

ואולי מחמת שנוהרים שלא יהא דומה לק"פ. ואכן באבודרהם סדר ההגדה הביא כן בשם ר"פ בטעם שאין לדקדק בזה. (אמנם, שם מיידי שלא לחזר אחרי שפוד של רמון בדוקא). אלא שלא הובא בפוסקים. הן אמנם, שהובא בד"מ סתע"ג סק"ט. אבל בשו"ע שתק לדברי המחבר. ובפרט למנהגו שמשמשים בבשר עוף, ש"ל דל"ש בזה הסברא להדר לצלות ע"ג גחלים, שבלא"ה אינו כשר לפסח. וכש"כ בימינו שאין הרגילות לצלות ע"ג גחלים, וממילא נוסף לזה שג"ז טורח גדול (כשפוד של רמון), עוד זאת שכיון שאינו רגיל לצלות ע"ג גחלים עדיף שלא לחזר אחרי גחלים, שנראה כקדשים בחוץ. ובגזו שבימינו לפעמים ה"ז כככלי מנוקב שלרמב"ם (ק"פ פ"ח ה"ט) ש"ד בכה"ג, אפי' הבלש נוגע בברזל. וראה כס"מ שם. ואת"ל דה"ט שאסכלה מנוקבת עדיף משפוד לפי שהאש שולט בבשר, וכש"כ בעוף שהו"ד דק ורך.

ויש שכתבו ליישב כשצולה מעל הגז (ולא באופן שנוגע ברשת ברזל) ותחוב במקצתו בשפוד ברזל כיון שאין כולו נוגע בברזל. ואף שבפסח אינו כשר כה"ג, מ"מ ג"ז בגדר זכר, שסו"ס ל"ד לשפוד שכולו נמצא בתוך השפוד. ועוד, שכיון שבפסח צריך רק לקלוף את מקומו והשאר כשר סגי בהכני. וא"ש לפ"ז גם לראב"ד שם. אבל ראה ח' ר' ארי לייב ח"א ס"ד. וראה חידושי בן דוד פסחים עד, א – ס"כ. 218 אם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה ולא יבדק על טבילה זו. אבל רק אם בדעתו

לחתוך מפות ניילון ופלסטיק עבור שבת ויו"ט.

עצה טובה להכין מגבות נייר חתוך לשבת (עבור ניקוי אחרי סעודות השבת).

מותר להסתפר ולטייל צפרניים לכבוד שבת וחג עד כניסת השבת.

במקום האפשרי – כגון שאינו אוכל בשבת בחדר האכילה – נכון לסדר גם השולחן לליל הסדר מערב שבת בכדי שלא יצטרך להאריך בהכנות במוצאי שבת ויישנו התינוקות. אבל הקערה נוהגין לסדר בליל פסח וקודם קידוש.

נהגו כשקונין קדירות חדשות [של חרס] בפסח מבשלין בהן פעם אחת קודם יו"ט (לפי שעי"ב בשולחן ערוך) הן מתחזקין ומתקשין ומחזיקין מים ביו"ט וזהו גמר תיקון עשייתן ואסור משום תולדת מכה בפטיש²¹⁹.

מנחה, הכנות אחרונות, והדלקת נרות

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. [נכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע²²⁰: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"]. השנה שעבר פסח חל בשבת, הטובל בשבת, אינו צריך מחור טבילה נוספת מקדושת שבת לקדושת יו"ט.

הלכתא למשיחא: חל להיות יו"ט אחר השבת, ויש מצוה לטהר את עצמו ברגל, מטבילים את הכלים מלפני השבת (שלא ישהה את הכלי ויבוא לידי תקלה להשתמש בו לתרומה או מפני שנראה כמתקן) אבל האדם עצמו טובל בשבת.

הלכתא למשיחא: טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל²²¹. ושבת ערב הרגל כרגל, שעם הארץ נאמן על הטהרות כברגל²²².

שנים מקרא: בקריאת שמו"ת מנהגנו לומר כל ההפטרות. ובפרטיות, כמנהג רבותינו נשיאנו – בועש"ק, ההפטורה דפ' צו. ובש"ק בבוקר – עוה"פ משביעי עד גמירא עם הפטרה דערב פסח ("וערבה").

מנחה: אומרים הודו, פתח אליהו וכו' כרגיל.

אם קנה בגדים חדשים ליום טוב עדיף ללבושם מערב שבת לכבוד שבת קודש (אא"כ נמוע מלעשות כן מחשש חמץ).

המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשבת ולשני ימי החג.

כיון שצריך לאכול סעודת הלילה במקום שהנרות דולקות, וכן בעת הקידוש טוב ליתן עיניו בנרות, כדאי שיהי' בעת הסעודה (ולא רק בעת הקידוש) עכ"פ נר אחד שבירכו עליו. ולכן יסדרו להדליק הנרות בסמיכות למקום הקידוש והאכילה – היינו אכילת הפת עכ"פ²²³ – שיוכלו לראות הנרות משם²²⁴.

להשתמש במים ביום טוב (להדחת כלים וכדומה, שהרי אינם ראויים לשתי). ואם אין בדעתו להשתמש במים ביום טוב – יתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו. ומכל מקום אחר יום טוב צריך להטבילו בלא ברכה. בכלי זכוכית – שחיוב טבילתו מדברי סופרים – כשלא הי' באפשרות להטבילו לפני יו"ט מותר להטבילו ביו"ט, אבל לא בשבת.

219) ראה הפרטים בשו"ע אדה"ז סי' תקב ס"ט.

220) אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשורה גארדאן-דייניץ שבט תשע"ח.

221) רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

222) ע"פ ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ז (ושם, באו"א קצת). וראה או"ש מטמאי מו"מ פ"א ה"א. וצ"ע שהשמיטו ברמב"ם.

223) ולהעיר שבכה"ח סרע"ג סקמ"ז כתב שמדברי הוזה"ק והאריז"ל משמע שצריך לאכול כל הסעודה במקום הנרות. אבל אין הכרח שצ"ל דוקא הנרות שבירכו עליהם. ויכול לקיים ענין זה ע"י נרות החשמל. ובפרט כשנעשה באופן כזה מחמת הזהירות מחמץ.

224) וכשמגיע אורו למקום האכילה סגי בהכי – ראה קצוה"ש סע"ד בבדה"ש סק"א. משנ"ב סת"ר"ט עשה"צ סק"כ. כה"ח סרע"ג סקמ"ו. [אבל בכלל מנהגנו שהנרות על השולחן דוקא – ראה שו"ת באורא דרב סי' א' תכה וסי' ב' תתקמא].

כיון שאסור בשבת לטלטל הפמוטים וכן המפה והשולחן שמתחת לפמוטים, יש לסדר הנרות והמפה – באם מניחן על השולחן – באופן שיהא בנקל לבער הפירוורים בשבת. וניתן לפרוס מפת פלסטיק על השולחן, ולהעמיד הנרות בסוף השולחן, והמפה פרוסה רק עד מקום הנרות. או לחתוך המפה מפלסטיק מסביב למקום הנרות, כדי שיוכל לזרוק המפה אחר כך. ויש הממליצים להשתמש בנרות חד-פעמיות לצורך זה ולנער המפה. ונכון להניח דבר היתר כגון ספר קודש על השולחן קודם שבת בכדי שיוכלו לטלטל השולחן אחרי כיבוי הנרות לצורך ניקוי המקום.

הכנת אש לנרות: אין מוציאים אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט²²⁵. לכן, השנה בערב שבת יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש להדלקת הנרות בליל א' ובליל ב' דחג הפסח.

נר נשמה ליארצייט שחל ביום טוב, עדיף שידליקו היום בנר שדולק לשתי ימים, שכן לכמה דעות אסור להדליקם ביום טוב (אלא אם כן מדליקם ביחד עם שאר הנרות במקום ולצורך הסעודה, או כשמדליקים בבית הכנסת אצל עמוד התפלה לכבוד בית הכנסת)²²⁶.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

אסור לחמם נר ביו"ט כדי להדביקו במנורה, ולכן יכין הנרות עבור יו"ט מערב שבת.

מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט²²⁷ מים או שמן בכוסית בערב שבת [ומותר לעשות כן] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל א' דיום טוב.

לתת צדקה עבור יום השבת קודש ועבור שני ימי החג.

זמן הדלקת נרות שבת: 7:13 (18 דקות לפני השקיעה). אם איחרו את הזמן עד אחר השקיעה, אסור להדליק נרות. נוסח הברכה: להדליק נר של שבת קודש²²⁸.

מצוה על כל אדם שיממשם בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, בפרט אם לבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום.

ליל שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול, י"ד ניסן, ערב חג הפסח

קורין אותה שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול²²⁹.

יום הולדת הרמב"ם. "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש אחר חצי היום".

קבלת שבת וערבית ליל שבת כרגיל. בלכה דודי: "ברנה ובצהלה".

שכח ולא הניח החסא (סאלאט) במקרר לפני שבת מותר להכניסו בשבת ואין בו משום מוקצה (גם למנהגו שאין אוכלים מהמרור בשבת) ולא משום הכנה משבת ליו"ט.

סוף זמן קידוש לבנה – כל ליל ט"ו בניסן. שכח לקדש לפני שבת, ימתין ויקדש בליל יו"ט²³⁰.

225 (ש"ע אדה"ז סתק"ב ס"א).

226 (וראה שו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקס. ולהעיר, שמנהגנו גם שלא להדליק נר מיוחד להבדלה במוצ"ש שחל ביו"ט בכדי שיוכל להבדיל על אבוקה. (וראה שו"ת ריב"א אה"ע סי' קז).

227 אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

228 אם טעתה ואמרה להדליק "נר של יום טוב", אם נזכרה תוך כדי דיבור חזרת ואומרת "של שבת קודש". לאחר כדי דיבור – לא יצאה, וחזרת ומברכת כל זמן שהנרות דולקות. (נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", בחוהמ"פ פסח תשע"ט).

229 פרטי הנס מובאים בטור ובשו"ע אדה"ז רס"ל תל. ונתבאר בריבוי מקומות בלקוטי שיחות.

230 לכתחילה אין לקדש בליל שבת, אא"כ בסוף הזמן. אמנם, בהיות וסוף זמנו בליל ט"ו, עדיף לקדש בליל יו"ט מליל שבת (ע"פ מג"א סתק"ו סק"ז. וראה אלף למטה סתרכ"ה סק"ו). וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'דצט.

דיני סעודות שבת [עוד פרטים להלן בסעודת היום]

קידוש בגביע יפה חד-פעמי, או בגביע כשר לפסח ויזהר שלא יגע בלחם. אפשרות נוספת: לקדש בגביע של חמץ ולהניחו אחרי הקידוש עם כלי החמץ. העושה כן לא ישייר מקידוש להבדלה.

באם אפשר, נכון לסדר מקום נטילת ידים בסמיכות למקום האכילה, וכשאי אפשר, בהליכה לצורך הסעודה, יש להקל שאינו הפסק.

יאכל החלות במקום שלא יתגשבו פירורים ובמקום שאפשרי בקל לנקות אחר כך. אין לאכול החלה על גבי שטיח, או כסא בעל חריצים, כפשוטו. ויזהר שלא ידבק חמץ על הבגדים. ואין להשתמש בסכין של פסח.

יאכל לפחות יותר מכביצה פת²³¹.

יש המעדיפים לאכול בחדר שמושכר לגוי בשטר המכירה. אבל גם בזה יש ליזהר בכל הפרטים הנ"ל ודלהלן²³².

אם אפשר, כדי לצאת מכל הספיקות²³³, עדיף לאכול כל הסעודה בחדר אחד מתחילתו ועד סופו. ושם יאכלו סעודת שבת עם בשר ודגים וכל מטעמים²³⁴. אפשרות נוספת: אחרי אכילת הפת לעקור לחדר אחר לאכול מאכלי פסח ולחזור לפני ברכת המזון לאכול קצת פת במקום הראשון ולברך שם ברכת המזון²³⁵. ואם אי אפשר (ולדוגמא בסעודת שבת בבוקר והוא קרוב לסוף זמן אכילת חמץ), יש לקדש באותו חדר שיאכלו שם החמץ²³⁶, ויאכלו שם פת יותר מכביצה ויברכו ברכת המזון, ואח"כ ימשיכו סעודת שבת בחדר שיאכלו שם מאכלי פסח עם ברכות הנהנין לפנייהם ולאחריהם.

בדיעבד אם קידש בחדר אחד והלכו לאכול פת בחדר אחר באותו בית, אין צריך לחזור ולקדש אם כשקידש היה דעתו לאכול שם. אבל לכתחלה טוב שלא לעשות כן. אבל מבית לבית או מבית לחצר (אם בשעת אכילתו שם אינו יכול לראות משם את מקומו שקידש בו אפילו דרך חלון) אינו מועיל מה שהיה בדעתו מתחלה על כך וצריך לחזור ולקדש.

קטנים שלא הגיעו לחינוך אין להאכילם חמץ, אלא יאכלו שאר מאכלים [של פסח]. ומותר להאכילם מצה אבל קטנים שהגיעו לחינוך, ראוי שיקיימו סעודת שבת באכילת פת, ויש מקום להקל²³⁷ שיאכלו רק כזית ולא יברכו על נטילת ידים.

אם אוכל בגינה צריך ליזהר שלא יפלו מים על העשבים. וראוי להזהר אף בשאר משקין. וטוב שלא לאכול כלל בגינה אם ישתמש שם עם מים מפני שבקושי יוכל ליזהר שלא יפול שם מעט מים.

מצות מיוחדות שנשמרו בקפידא עבור ליל הסדר הרי הם מוקצה בשבת (אא"כ יש לו בריוח ואינו מקפיד שלא ליתנם לקטנים), אבל שאר מצות אינם מוקצה לפי שראויים לקטנים²³⁸.

231) ובזה גופא – כל כזית בכדי אכילת פרס, והזיתים תכופים זל"ז.

232) ומכמה טעמים. ותלוי גם באופן המכירה ובתנאי שנעשה עם הגוי (ושקו"ט בכ"מ כדת מה לעשות בנוגע להמכירה. וראה גם שו"ת מענה אליהו להאדר"ת סי' קיא). ועוד, שיש לחוש שכשלוקח חמץ לאכול (ברשות הגוי בהתאם לתנאי) נעשה שלו להתחייב באונסין. ואכ"מ.

233) קידוש במקום סעודה (ראה שו"ע"ר סרע"ג ס"ב), איסור שינוי מקום בסעודה וחובת ברכת המזון במקום אכילת פת (ראה שו"ע"ר סי' קעח ס"ד וסי' קפד ס"א), משכו ידיהם מן הפת (ראה שו"ע"ר סי' קעז ס"ו ואילך). ועוד.

234) שבכך מקיים מצות עונג שבת כדבעי.

ומ"מ הרוצה לאכול מאכלי שבת אחר הסעודה כדלהלן נמי ש"ד, שלא מצונו להדיא שבשבת צריך לאכול בשר ודגים בתוך הסעודה (משא"כ ביו"ט שהוא מדין שמחה – ראה יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. מעדני יו"ט פ"ז סכ"ה סק"ז. ועוד. ואכ"מ. והארכנו מזה בלוח לחגה"ש).

235) ובאופן אחר קצת: אחרי אכילת פת כשיעור בחדר הראשון, לאכול "מעט פת", ואפילו פחות מכזית (וי"א דוקא כזית), בחדר השני בריחוק מהשולחן והכלים, ואחר כך להמשיך הסעודה עם מאכלים כשרים לפסח בחדר שני ולברך ברכת המזון שם.

ויש מפקקים גם בזה, אבל ראה במילואים (נג) בארוכה להוכיח כדלעיל.

236) או עכ"פ לשתות רביעית יין מלבד כוס הקידוש במקום שקידש.

237) ראה שו"ת לב חיים ח"ב ספ"ח.

238) וגם ראויים לאכילה באם נשורו ברובט בכלי שני עד שנימוחו. וכש"כ בליל שבת שראויים לאכילה מעיקר הדין.

אין לצרף מצות מיוחדות הנ"ל ללחם משנה, אבל מצות רגילות אפשר לצרף²³⁹.

הנשים יזהרו שלא ללבוש בשעת האכילה בשבת תכשיטים שכבר נוקו מחמץ.

כנזכר לעיל, אין לבשל לשבת זו חמץ שדרכן לידבק בקדרה או בקערה שהרי אסור להדיח כלים שלא לצורך השבת. ואם עבר ובישל ונדבק בכלים ואי אפשר לקנחם היטב שלא ישאר בהם מאומה (אפילו מעט חמץ בענין שאין צריך לבערו מעיקר הדין) מותר להדיחם בשבת כדיעבד. אבל אם אפשר לו לקנחם היטב, אסור להדיחם בשבת. וכל זה כשיש חשש איסור חמץ, אבל כלים של פסח שאכלו בהם בשבת אסור להדיחם בשבת שלא לצורך אכילה בשבת, שהרי הדחה זו אינה לצורך השבת, ואסור להדיח כלים שלא לצורך השבת.

יזהר שלא לערות מכלי פסח לתוך כלי חמץ בעוד שהאוכל חם אלא יערה לתוך כלי שני של פסח או כלי חד-פעמי ומשם לכלי של חמץ²⁴⁰.

במקום שיש עירוב, עצה טובה להשתמש בכלים חד פעמיים מפלסטיק וכדומה עבור מאכלי חמץ, וזורקם לאחר האכילה למקום הפקר [אבל לא לתוך פח אשפה השייך לו]. במקום שאין עירוב – יש המעדיפים להשתמש בכלים רגילים (ולא בכלי נייר וכדומה) שניתן לשוטפם לפני זמן הביעור ולהטמינם אחר כך. ואפשר גם להשתמש בכלים חד פעמיים ולקנחם היטב עם מגבות נייר או מפיות, ואחרי הסעודה זורק הנייר לבית הכסא [ראה בפרטיות בלוח למחר בסעודת היום]. אפשרות נוספת: להשליך כלים חד פעמיים לתוך דבר הפוגם שמוכן לשם כך מערב שבת ויודא שכל החמץ נפגם. למעשה, נהוג לאכול רק מאכלים הכשרים לפסח בסעודה, והפת אוכלים בנפרד בתוך מפית נייר, ושאריות הפירוורים והמפית נזרקת לבית הכסא.

בליל שבת, לאחר אכילת החלה, יצניע החמץ שנשאר עבור אכילת היום במקום מיוחד שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים.

אחר אכילת חמץ – הן בלילה והן ביום – יזהר מאד לשטוף ידיו קודם שיגע בכלים ובמאכלים לפסח. וינער בגדיו, וכן קפלי הבגדים (המכפלת שבמכנסיים וכדומה) והכיסים, וכן זקנו לתוך בית הכסא, וישטוף ידיו ופניו באמבטיה וכדומה. וכמובן – יזהר שלא ינער החמץ בסמיכות לכלים ומאכלים של פסח. וישגיח גם על הילדים הקטנים ככל הנ"ל, ושלא יכניסו פירוורי חמץ בחדרי הבית. בקשר לניקוי המפה והכלים – ראה מחר בסעודת היום.

צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים יזהרו באכילתם לאכול רק חלק הרך של הפת, ובאופן שלא יכנסו פירוורים בין החורים וסדקים שבפה. ויש המציעים לרכך הפת במים וכדומה.

כדאי ונכון שמי שיש לו שיינים תותבות או סתימות בשיניים ישטוף פיו ושיניו היטב אחר אכילת חמץ קודם שיאכל מאכלים חמים (אף שהם כשרים לפסח). וכן לא יאכל מאכלים חריפים אחר אכילת חמץ קודם שישטוף פיו היטב מהחמץ.

שכח לבדוק חמץ בליל ששי ונזכר הלילה, יבדוק הלילה ללא ברכה בחדרים שדולק שם אור החשמל. ובמקומות שכנגד החלון וכן המרפסות יבדוק מחר לאור היום. שאר המקומות יבדוק בליל יו"ט לאור הנר.

ואם נמצא אצלו מצות שלימות בצמצום ושאר המצות אינן שלימות, ומקפיד שלא ליתנם לקטנים (עכ"פ לפני פסח) הרי הן מוקצה לפי שאינם עומדים לאכילת קטנים. וכ"מ בפמ"ג בתע"ב בא"א סק"ח.

239) רק יזהרו שלא יגעו זב"ז. וראה בשערים מצויינים בהלכה לאאזמו"ר סי' קטו סק"ו שבלחם משנה אין צורך שיגעו זה בזה, רק שיהיו שניהם בידו (ראה בט"ז סרע"א סק"ב ובא"ר שם סק"ד. שו"ת בא"מ ח"ו סי' קלד). ויש לחלק בין נד"ד לבתי ידים שבמג"א סי' קסז סק"י). וכן נוהגים בליל הסדר שיש הפסק מפה.

240) ראה פר"ח סתמ"ד סק"ג. א"ר שם סק"ג. מ"ק"ח בקיצור הלכות שם. פמ"ג שם בא"א סק"ד. מחה"ש שם סק"ד. דרה"ח דיני ע"פ שחל בשבת ס"ו. ועוד, שלא לבוא לידי ממשול. ובדיעבד אין לחוש.

יום שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול, י"ד ניסן, ערב חג הפסח

כתב השל"ה: בערב פסח יקיים אדם שויתי ה' לנגדי תמיד בכל היום כולו בעבודת השם יתברך ביראה ובאהבה. ובמכתבי ר' עקיבא איגר: בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם ה' לנו יו"ט בשמחה ובשחיטת הפסח וקריאת הלל, וכעת בעוונותינו הרבים צריכים עכ"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום להיות ירא וחדוד ועוסק במצוות כל היום בביעור ובביטול חמץ ובתיקון והכנסת הסדר, ואחר חצות היום אסור מדינא במלאכה [גם כשחל בחול].

תפלת שחרית

בערב פסח שחרית משכימין לבית הכנסת²⁴¹ כדי שיגמור סעודתו קודם שעה ד'²⁴². ב-770 מתפללים בשעה 7:30 בבוקר.

סדר התפילות כבכל שבת.

יש להזהיר לש"צ שלא יאריך בתפלה בשבת זה שחרית – ושיאמרו אותה קצת במרוצה – משום אכילת חמץ שלא יבואו לידי איסור. אך יזהרו שלא יתפללו בחפזון ובמרוצה.

לעולם קורין צו את אהרן קודם פסח בפשוטה וסימן פקדו ופסחו [פקדו לשון ציווי כלומר צו קורין סמוך לפסח].

הפטרה: כששבת הגדול הוא בערב פסח מפטירין "וערבה"²⁴³.

אין אומרים אב הרחמים [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

הלכתא למשיחא: חל יום טוב הראשון של חג באחד בשבת חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים מפני שהקדימו לעבודה²⁴⁴.

סעודת שבת וסוף זמן אכילת חמץ

אסור לאכול מצה כל היום מעמוד השחר ואילך. [ומנהגנו שלא לאכול מצה מפורים ואילך]. קטן או קטנה שאינן יודעין מה שמספרים להם ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום ואפילו בלילה קודם קידוש. אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה אסור להאכילם בערב פסח.

יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום טוב ראשון של פסח כדי לאכול בליל שני לתיאבון. מנהג חב"ד: התחל מבוקר ערב פסח עד אחרי כורך של סדר השני אין אוכלין מכל המינים – הנכנסים בחרוסת ומרור²⁴⁵, וגם תבשיל של מרור

241 (ראה סה"ש תש"ח ע' 199 (וש"נ) בנוגע לזמן הקימה. ועיי"ש עוד (ס"ב).

242 בהמעלה דסעודת חמץ ביום זה – ראה גם שיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה). ולהעיר משמועות וסיפורים ח"ב ע' 110.

243 לפי שהוא מעין המאורע שבאותו פרשה כתוב הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' ובערב פסח הוא זמן ביעור מעשרות בשנה הרביעית ושנה שביעית שבשמיטה.

244 סוכה פ"ה מ"ז. רמב"ם תמידין ומוספין פ"ד ה"ב. ובדפוסים: חל יו"ט הראשון של חג בשבת. ואינו מובן. והיא ט"ס דמוכח.

בנוגע לכה"ג אם לוקח מחצה כבכל שבת – ראה חזון יחזקאל סוכה בסופה.

בנוגע אכילת המצות בשבת ערב פסח – מפורש בראשונים שחילקום בשעה שביעית (ראה פירש"י ותוס' פסחים נח, ב). והיתר אכילתם בע"פ – אף שהוא אחרי חצות היום שלכו"ע אסור באכילת מצה – ראה במילואים (כד). [ויש שפירשו בדבריהם שרק החלוקה בשבת, אבל האכילה במוצ"ש כביו"כ שחל בשבת (וביו"כ לא חילקו שחששו שיאכלו ביו"כ שהוא בכרת)].

פעם הראשונה שחילקו לחם הפנים, ה' בשבת ערב פסח (אחרי עריכת לחה"פ בשמיני למילואים שחל ביום ראשון. ובתוספתא מנחות פ"ז פ"ב שלא סידרו לחה"פ עד שבת הבאה. וכמה דעות בזה. אכ"מ), שכשהקימו המשכן סידרו לחם הפנים בז' ניסן שחל בשבת, וחילקו החלות בשבת הבאה בע"פ.

סידור הקנים של לחם הפנים ונטילתן אינה דוחה את השבת. לפיכך, נכנס מע"ש ושומטן ונותנן לאורך השולחן, ובמוצ"ש [וברמב"ם]: באחד בשבת. ואכ"מ] נכנס ומכניס את הקנים בין החלות. וכן הוא גם אם חל יו"ט במוצאי שבת, שסידור הקנים דוחה יו"ט – ראה עשירית האיפה מנחות פ"א אות תקלו. מנ"ח מצוה צו סק"ד. ובחי צדק מנחות צו, א.

245 ומינים שאין מנהגנו להכניס בחרוסת – אין חשש (ראה שו"ת באתרא דרב סי' לד"שצג. ושנ"ת).

ולא מצאתי אם יין בכלל המנהג. והיינו לפני שעה עשירית, שלאחרי שעה עשירית בלא"ה אסור לשתות יין מעט. ובכל שאר המקומות שנתפרש המנהג נז' דק ע"ד פירות וירקות. והכי מסתברא. ולפענ"ד כן מוכח משיחת ש"ה ג' תשמ"א (דאל"ה עדיפא הול"ל בטעם שלילת שתיית יין הרבה). וכפשוט שאין להוכיח מקידוש על היין בשבת ע"פ. וראה גם שו"ת באתרא דרב סי' ז'תתיד.

בכלל. [אך מותר לאכול עוף ובשר, ביצים, תפוחי אדמה ובצל – אף שכל אלו שייכים לזרוע ביצה וכרפס].

אוכלים חמץ בסעודת הבוקר ובוצעים על לחם משנה כמו כל שבת. ויזהר לאכול במקום אחד ולא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר. לפרטי ההלכות – ראה גם לעיל בדיני סעודת ליל שבת. גומרים אכילת החמץ לפני סוף זמן אכילת חמץ.

אסרו חכמים את החמץ ב' שעות קודם חצות היום (דהיינו חמישית וששית). אלא שכל שעה חמישית לא אסרוהו אלא באכילה, אבל מותר ליהנות ממנו כל מיני הנאות בשעה חמישית ולפיכך יכול עדיין למכרו לנכרי. כנ"ל, בקביעות שנה זו שחל בשבת מקדימים המכירה לערב שבת.

סוף זמן אכילת חמץ: 10:42 בבוקר.

אחר האכילה לפני סוף זמן אכילת חמץ יש לנקות היטב את הפה והשיניים מפרורי חמץ. וכתבו הפוסקים, שאחר אכילתו ינקה שיניו בקיסמי שיניים, שיכניסם בעדינות (באופן שלא יגרום הוצאת דם) בחורים וסדקים שבשיניים כדי שלא ישאר חמץ דבוק שם. וכן אפשר להשתמש בחוטים דנטליים חתוכים אם אין דרכו שיוצא דם בשעת מעשה. ואחר כך ישפשוף שיניו באצבעו היטב וישטוף הפה היטב במים. וראוי להשתמש בחומר ליצרון שפוגם החמץ.

אין להשתמש במשחת שיניים, וכן לא במברשת, ואפילו יבישה, אם דרכו שיוצא דם בשעת ניקוי השיניים. וגם כשאין דרכו להוציא דם אין להשתמש במברשת שאינה מיוחדת לשבת. אבל במיוחדת לשבת מותר להשתמש בה אם משפשוף במברשת יבישה, ומותר לשטוף את המברשת מחשש חמץ, ויצניע המברשת אחר כך עם שאר הכלים שנמכרו לגוי.

בעלי שיניים תותבות שהכשירום מערב שבת (כנזכר לעיל), מדיחם היטב סמוך לסוף זמן איסור חמץ (ומותר לערות עליהן מים חמים לחומרא²⁴⁶). צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים והם קבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, וכן בנוגע ל"סתמות", אזי אחרי שינקום היטב, סמוך לסוף זמן איסור חמץ ישתו מים חמים – שהוכנו לפני שבת לשם כך – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך ישירו²⁴⁷.

אחרי סוף זמן אכילת חמץ ניתן לאכול רק מאכלים כשרים לפסח. ואם לא בירך ברכת המזון, אין צריך ברכה לפנייהם (כשלא עשה עקירת השולחן). אבל אין לאכול ממאכלי הסדר – מצה, אגוזים, תפוחים וכו'.

מי שניעור משנתו בשעה מאוחרת, אין לו לאכול פת לפני התפלה. ואם כבר עבר סוף זמן אכילת חמץ, ישתה רביעית יין נוסף לכוס הקידוש²⁴⁸, ויקיים מצות סעודת שבת בבשר ודגים ושאר מיני לפת, ועדיף גם בפירות משבעת המינים, ובפרט – תמרים, ולכתחילה יאכל כביצה. וכן עדיף בתבשיל הסועד כגון תפוחי אדמה²⁴⁹.

ביעור וביטול חמץ

סוף זמן ביטול חמץ: 11:48 לפני הצהריים.

מובן ופשוט שחייבים לבער כל החמץ הנמצא, כדלקמן, ואי אפשר להניחו במקום המכור

246 ראה שו"ת מנח"י ח"ח סל"ז. ויען יוסף ח"ב סרנ"ה.

247 ויש שהקפידו לעשות מליו ועירור ג' ימים. ונתבאר לעיל במילואים (יח).

248 ואין חשש שמחמת שתיית היין לא יוכל לאכול בליל הסדר לתיאבון, לפי שהוא בגדר "הרבה יין" שגורר התיאבון – ראה פמ"ג סתע"א בא"א סק"ד. משנ"ב סתע"א סק"ז. ואף שהפמ"ג הכריע דלא ידעינן כמה (וראה הגהות עובר אורח להאדר"ת (מכת"י) רס"י תעא שנסתפק) – ראה שעה"צ שם בטעם שאין להחמיר, וכש"כ בנדו"ד. וראה הלכות ליל הסדר (אשכנזי) סתע"ג ס"א הע' 1 אות ה, שר"ל גם בבעת אדה"ז דאליבא דאמת אפי' כוס אחד נק' הרבה. [נבד"כ אין לשתות גם הרבה יין משעה עשירית – ראה שיחת שבת הגדול תשמ"א].

249 המקורות לכל זה – ראה במילואים (כה).

לגוי²⁵⁰. כלים או מפה שהשתמשו בהם לחמץ, לאחר שמנקים אותם יש להצניעם במקום המכור לגוי (כדלהלן).

מותר לטלטל חמץ בשעה חמישית אע"פ שאסור באכילה שהרי הוא יכול להאכילו לבהמה חיה ועוף או ליתנו לנכרי²⁵¹. אבל משעת הביעור ואילך שהוא אסור בהנאה הרי הוא מוקצה.

אחרי האכילה – ולפני סוף זמן ביעור חמץ – כל הכלים שנשתמש בהם חמץ יקנחם היטב באצבעו שלא ישאר בהם חמץ בעין, וינער היטב המפה שאכלו עליה מהפירוורים הדקים [ראה להלן מה לעשות עם הפירוורים] ויטמין המפה עם שאר כלי החמץ בחדר [או בארון] שאינו רגיל לילך שם כל ימי הפסח. בזמננו, בלאו הכי נהגו הרבה להשתמש במפות ניילון וכלים חד פעמיים עבור הסעודה, אבל החלות אוכלים על נייר טישו, ומכל מקום ינער המפה והכלים היטב מהפירוורים, ויכול אחד כך לזרוקם לפח אשפה. ואחרי הסעודה זורקם בבית הכסא. ויזהר שלא לגרום סתימה בבית הכסא.

מן הדין אפשר לנער הפירוורים הדקים על הקרקע במקום דריסת הרגלים אפילו בתוך ביתו שכשתגיע שעה ששית כבר מבוערים הם ע"י דריסת הרגלים. אבל אין לעשות כן²⁵². ואם נשאר חמץ אחר האכילה, מפררו לחתיכות קטנות וישליכו לבית הכסא²⁵³, או אם יש עירוב יבטלו ויניחו במקום הפקר מחוץ לרשותו. במקום שאין עירוב ונשאר חתיכות גדולות, יתנו במתנה גמורה לנכרי ויזהר להקנות לו החמץ בהגבהה או משיכה, ואין לו ליתן החמץ בידיים להגוי, אלא יניח החמץ על הקרקע והגוי יטלנו מעצמו²⁵⁴. אם אין לו נכרי, ישליכו לתוך דבר הפוגם שמוכן לשם כך מערב שבת, ולא יטלטל דבר הפוגם משום מוקצה.

אין לזרוק החמץ בתוך הפח אשפה ששייך ליהודי (וגם במקומות שהפח שייך לעירייה אם נמצא בתוך חצרו הפרטית) אלא אם כן נעשה שם מאוס עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב, כגון ששפכו שם אקונימקה לפני שבת. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים (במקום שיש עירוב כדון), מותר לבטל החמץ ולזרוקו שם ואינו צריך לבער את החמץ שבתוכו.

ינער פירווי חמץ מעל בגדיו במקום הפקר (אם יש ערוב) או בבית הכסא, ולא ינערם לרוח משום איסור זורה.

צריך לבדוק ולנקות מקום שאכלו חמץ בערב שבת ובשבת. ואחרי שיטאטא את הפירוורים ינער פירווי חמץ מהמטאטא בבית הכסא ואח"כ יניח המטאטא בין כלי החמץ המכורים לנכרי. (אסור להחליף את המברשת של המטאטא בשבת במברשת לפסח). ואין להדיח הרצפה בשבת.

לפני סוף זמן ביעור חמץ: באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של כלי החמץ²⁵⁵. ולסגור ולנעול באופן המותר בשבת. אסור להדביק הארון

250 ולכן יצמצם וישיר רק מזון ב' סעודות כ"ל.

251 ובמקום שאין נכרים ובהמות מצוי ליתן לו – ה"ז מוקצה מסוף זמן אכילת חמץ (רמב"ם חומ"צ פ"ג ה"ג ע"פ רבינו מנוח שם ומג"א סתמ"ו סוסק"ג. ובפמ"ג ס"ש"ח במ"ז סק"ה כתב להעמיד שרק כשדעתו ליתן לגוי מותר בטלטול. וב"מ במג"א גופא. וטעמו, משום שהוא נולד, שכעת נעשה ראוי רק לבהמה וגוי. וראה בארוכה בשו"ע אדה"ז סתצ"ז בקו"א סק"ו והב"ד המג"א. והובא גם במשנ"ב ששכ"ב בשעה"צ סק"א. וראה פמ"ג ששל"ה בא"א סק"ד. ולהעיר מפמ"ג סתמ"ד בא"א סק"א בנוגע למצה בע"פ שחל בשבת "אם רוצה ליתן לעופות". וראה בשו"ת להורות נתן ח"ג סי"ט וחס"ו סי"ח. ולא נחית כלל להג"ל.

אלא שבאמת במג"א קאי רק למ"ד נולד אסור בשבת. ולדין נולד מותר בשבת, ואין טעם להחמיר. וראה בהגהות יא"פ למג"א שם. וצ"ע שבפמ"ג משמע דנחית עלה מטעם אחר, שאם אין בדעתו ליתן אינו עומד לאכילתם. ופשטות המשנ"ב סתמ"ד סק"א, שהתיר לטלטלו ולהשליכו לביהכ"ס (וראה פמ"ג שם במ"ז סק"ו) משמע דקאי גם במקום שאין גויים מצויים (אף שיל"ד). ולהעיר, שאם החמץ שנשתייר לשבת נמכר לגוי (למאן דאית לי הכי) מעיקרא אין בית מיושב, שהרי הוא של הגוי, ועדיף מדעתו ליתן לגוי (א"כ להסבא שכשנשתמש בו קנאו להתחייב באונסין).

והעירוני משום ש"מארי סופר סק"ד ואילך. ואינו תח"י. והנעתק מדבריו בלהורות נתן הוא רק בגדר מצוי, ומתי נק' שגויים וכלבים מצויין).

252 ראה ערוה"ש סתמ"ד ס"ט. משנ"ב סק"ו. וגם בזמננו שהקרקע מרוצף אינו מטונף בעפר (ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ו).

253 ואין בזה שום איסור – ראה במילואים (כו).

254 כשאינו מוציאו דרך רשות הרבים. אבל אם מוציאו דרך רה"ר, אין ליתן לו כ"א מזון סעודה אחת ולא יאמר לו בפירוש להוציאו. ואם הוציאו הנכרי וחזר ובא לבית הישראלי יכול לחזור וליתן לו מזון סעודה אחת וכן אפילו מאה פעמים.

255 בנוגע לחמץ עצמו – צריך לבער הכל. ובפרט, כשקיבל מתנה (או קנה לאכול) אחרי זמן המכירה בע"ש, שאינו יכול להניח החמץ

בדק או לקשור. ואפשר לעשות עניבה או כריכה ללא קשר.

יזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתיידיים [=כפפות] והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות לפני שעת הביעור לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ. ובקביעות שנה זו, אפילו אם בדקו לפני שבת, יבדוק הכיסים של התינוקות בשבת לפני שעת הביעור כיון שאכלו חמץ בשבת. וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתיידיים והכיסים של הבגדים, אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל, לא בליל י"ד ולא בשעת הביעור, ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה.

נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו, יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו [גם חמץ הידוע לו] כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו, ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח.

בקביעות שנה זו, אחרי שגמר סעודת שחרית צריך לחזור ולבטל כל חמצו כדרך שמבטל בשאר ערבי פסחים. ואפילו אם טעה וכבר ביטלו מאתמול בערב שבת בשעת שריפת חמץ. ובביטול היום יאמר: כל חמירא כו' [הנוסח בארמית נמצא בסידור, ושונה קצת מהנוסח שנאמר בליל בדיקת חמץ]. ומשמעותו בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שראיתיו מעולם ושלא ראיתיו מעולם, שראיתיו בשעת הבדיקה ושלא ראיתיו בשעת הבדיקה, שביערתיו ושלא ביערתיו, יהא בטל ויהא הפקר"²⁵⁶ כעפר ארץ". נוסח ה"הי רצון" אין אומרים בשבת (ונאמר בערב שבת, בשעת שריפת חמץ). וישים אל לבו היטב לזכור הביטול, שכיון שאינו זמן שריפתו חוששים שמא ישכח. ונכון לקבוע זמן שכל המסובים יאמרו "כל חמירא" ביחד בכדי שלא ישכחו.

טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו.

הביטול יאמר לפני סוף זמן ביעור חמץ, שהרי לאחר זמן ביעור חמץ אי אפשר לבטלו.

שכח לבער החמץ וכבר הגיע שעה ששית – זמן איסור הנאה – יכפה עליו כלי עוד מוצאי יום טוב ויבערנו אז. ואם שכח להצניע כלי החמץ קודם זמן איסור הנאה, והם נקיים מחמץ, מותר להצניעם אחר כך גם בשבת. ובכלים חד – פעמיים אפילו יש בהם חמץ מותר לטלטלם (מדין גרף של רעי), ובמוצאי יו"ט יבער החמץ שבהם.

המוצא חמץ בביתו (או בכל מקום שברשותו) אחרי זמן הביעור וכן בפסח: מן הדין, אם החמץ נמצא בערב פסח כשחל בחול, אחר זמן הביעור ועד שקיעת החמה, וכן בחול המועד – חייב לבערו מן העולם מיד שיראנו. השנה, אם מצאו בערב פסח שחל בשבת, אחר זמן הביעור או ביום טוב (וכן בשנים שיש במשך החג שבת חול המועד) כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, וכן שלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב (או במוצאי שבת) – יבערנו. כשמבער החמץ במשך חג הפסח (מה שאין כן במבער בערב פסח כשחל בחול לאחר זמן ביעור): אם החמץ הוא כזית ויותר, והוא חמץ גמור, מברך עליו "על ביעור חמץ". בזמינו שנהוג למכור כל החמץ "בכל מקום שהוא" – יש אומרים שאין לבערו, וישים את החמץ אצל שאר החמץ הנמכר. הרוצה להחמיר ולשורפו (מצד החשש שמא המכירה לא חלה על חמץ זה) לא יברך על שריפתו. ואין לו לחשוש משום גזל הגוי, כיון שבדעתו לשלם לגוי לכשיתבענו, ומותר לקחת מהגוי על מנת לשלם. ויכוון שאינו רוצה לזכות בחמץ. ומטעם זה, כדאי שלא לגעת בחמץ אלא ידחפנו בקנה וכדומה²⁵⁷.

מתחלת שעה ששית ולמעלה אסרו חכמים את החמץ גם בהנאה. ואפילו חמצו של נכרי אסור בהנאה (לפיכך אסור להריח פת חמץ של נכרי משעה ששית ואילך).

במקום הנמכר לגוי וצריך לבער החמץ.

[256] כך אומרים גם בשבת, ודלא כהמפקקים בזה שמוותר להפקיר בשבת לצורך מצוה.

[257] ונתבאר באריכות בכינוי תורה חוה"מ פסח תשע"ו בבית חיינו צדדי השק"ט בהנ"ל והמסקנא כ"ל.

כלי חמץ לאחר זמן האיסור אינם מוקצה, זולת אם מקפיד שלא להשתמש אפילו דרך עראי בצונן (בכלי חרס וזכוכית המנהג פשוט שלא להשתמש אפילו דרך עראי בצונן). בקדרות, אם אינן עומדות לשימוש בצונן, הרי הן מוקצה.²⁵⁸

אין לשהות בחדר שיש בו חמץ המכור לנכרי.

אם מוכרח להיות בחג במקום שיש בו חמץ של אחרים – ישאל שאלת חכם.²⁵⁹

בשנת תשמ"א נודע ב"ד 12:30 אה"צ, כי ב"ד 1:30 עומד כ"ק אדמו"ר שליט"א להכנס להתוועדות. התברר כי כ"ק אד"ש הודיע על כך למזכירו כמה שעות קודם לכן, אולם אמר לו שלא יפרסם זאת. משום כך ה' הקהל מועט ביותר בתחילת ההתוועדות. היתה זו התוועדות מוזרה במקצת. יין לא הובא (ע"פ הוראת כ"ק אד"ש) ורק על שולחנו של כ"ק אד"ש עמדה צלחת עם מספר בננות וכן קנקן מים. בשעה היעודה נכנס כ"ק אד"ש לאולם ופתח בשיחה על עניניו של קרבן פסח. הסביר את הענינים הכתובים בפסוק "בעשור לחודש הזה וגו'" וביאר את ענינם בעבודת האדם. לאחר שיחה זו אמר כ"ק אד"ש, שבתחילה עלה בדעתו להורות להביא יין גם להתוועדות זו, אולם אדה"ז פוסק בשו"ע שאין לשתות יין לאחר השעה העשירית. על כן רצה שיובאו פירות, אולם בטחונו בה' שיהיו פירות רבים פעל רק ברוחניות ואילו בגשמיות אין פירות עבור כולם. אולם לאידך, אין זה דרך-ארץ שהוא לבדו אוכל ושותה וכל הקהל יושב ו"מתענה". על כן, מאחר שעבור כל הקהל לא יספיקו הפירות שבצלחתו, אפילו אם יפוררו אותם לפיזורים, יתן, איפוא, מהפירות ל"מרא דאתרא", וכדאי שהוא יצרף אליו את הבי"ד, וכך תחשב אכילתם ושייתם כאילו אכל ושתה כל הקהל. כ"ק אד"ש הפריש מצלחתו כמה פרוסות בננה ואת הצלחת, עם כל אשר עלי', וכן את קנקן המים, נתן ל"מרא דאתרא" הרו"ש דווארקיין... במשך ההתוועדות כ"ק אד"ש אמר "לחיים" על מים.

בשיחה השני' אמר כ"ק אד"ש, שבפסח מצרים יש ענין נוסף שעדיין לא דובר עליו, והוא: פסח זה הקריב כל יהודי בביתו, וכך הפך ביתו למשכן עבור הקב"ה. ההוראה מזה: כאשר אומרים ש"ושכנתי בתוכם" אמור על "בתוך כל אחד ואחד" – יש הטוענים שזה "פשעט"ל ולא פשוטו של מקרא; אולם בפסח מצרים רואים ברור, בפשוטו של מקרא, שכל בית יהודי הוא משכן! הורה לשיר את הניגון שלפני מאמר ואמר מאמר ד"ה "יערבה לה' וגו'".

בשיחות האחרונות ביאר פסוק עם פירש"י וכן הערה לזוהר מאביו ג"ע. בתוך הביאור על ההערה לזוהר דיבר על כך שצריך להיות "עבדו את ה' בשמחה". וזאת כאשר מתבוננים שבחג הפסח נגלה עליהם מלך מלכי המלכים – אין צמצום! אין הסתר! וההסתר הקיים בפועל הוא רק לצורך הגילוי! כך גם בעבודת האדם: יכול האדם להתבונן שהנה עומדים להתפלל תפילה נעלית כתפילת המנחה והוא הרי יודע את מעמדו ומצבו האמיתי, ואיך ישמח? ברם, למרות זאת עליו לשמוח, וזאת כאשר יתבונן שהוא מגיע ממשפחה חסידית ולא מאלה ש"הבדילנו מן התועים". וכן קיבל חינוך חסידי – הרי דבר זה יביא אותו לשמחה גדולה!

בסיום ההתוועדות הורה לשיר "ניגון הכנה", ניגון אדה"ז, "ניע זשוריצי" וכן "ימין ה'" (של כ"ק אדמו"ר ה"צ"). (לא הזכיר אודות ברכה אחרונה). התוועדות נסתיימה ב-00:40.

258 ראה בשו"ת באתרא דרב סי' מא' תקע.

259 הנה כשאין החמץ שלו אינו חייב בבדיקה – שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח. שם סת"ו ס"ג (אא"כ בביהכ"נ. ונת"ל בנייני בדיקת חמץ במתאכסן בבית אחרים). ולעירי גם משע"ת סת"מ סק"ד שבאינו בתורת פקדון אצלו ל"ח דאתי למיכל וא"צ לילך מביתו (כמו במפקדי יין. ולכא' כוונתו לע"ז סא, א – בנייני י"ג). ומ"מ, בחמץ של ישראל הרי חייב בביעור בפסח, משום ערבות. וצ"ע במש"כ בק"ה פסחים סי' ס' להתיי, והוכיח מתוס' פסחים י, א. ובאמת כ"ה להדיא בתור"פ פסחים י, א. אבל אינו, דהתם עכ"פ בדק, ועשה ככל שביכולתו. וכש"כ במקום שגם לא ביטל, שבעה"ב עובר מה"ת בב"י וחיוב מה"ת בתשבינו. אמנם, מש"כ בט"ז יו"ד סי' קי' סק"ט ומקו"ח סת"ז סק"ז שאסור לגור בבית שאינו בדוק – מיידי בחמצו. והנה, לגבי ביתו של נכרי, ראה בחזו"א או"ח סי' קכד שכתב להתיי ליכנס לבית נכרי ואף לגור שם, אם אינו משאיל לו או משכיר מקום מסויים. [ולכא' לא שנא מנכרי שאין מזונותיו עליו שמותר לו לאכול בביתו של ישראל על שולחנו בשעה שאינו אוכל עליו. וגם אם משאיר הנכרי חמצו בבית ישראל – אם ברור וידוע שלא ישתה הנכרי חוץ לביתו של ישראל שחמצו מונח בתוכו רק כחצי היום ואח"כ יחזור לבית הישראל ליטול חמצו משם א"צ אפילו לעשות לפניו מחיצה. ואף שלכתחלה לא יניחון הישראל לילך מביתו אלא אם כן יטול חמצו עמו אפילו לא ישתה שם חוץ לביתו רק שעה אחת – היינו בביתו של ישראל, אבל אם נמצא הישראל בבית הגוי, מדוע אסור]. ולכאורה יכול לעשות קונם דבהקדש בדילי. ועכ"פ, צריך מחיצה. וראה שו"ת שביבי אש ח"ג ס"א. שערי הוראה חו' יט ע' קנה ואילך בארוכה. וראה אצלנו בנוגע הנהוג בביתו בביהכ"נ של כ"פ לא בדקו כהוגן, בשו"ת באתרא דרב סי' מא' תנת.

סעודה שלישית בשבת זו יקיימו בבשר ודגים וכיוצא בהן בשאר מיני לפתן, או במיני פירות (וכמנהגנו בסעודה שלישית בכלל, לטעום איזה דבר)²⁶⁰.

אסור לאכול מצה עשירה מ"שעה עשירית" (4:14 אחר-הצהריים לערך) כדי שיוכל לאכול כזית מצה לתיאבון. אבל במדינות אלו אין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה חמישית [סוף זמן אכילת חמץ] ואילך. ולכן מקיימים חובת סעודה שלישית בבשר ודגים או פירות.

ומכל מקום, משעה הנ"ל (4:14) גם משאר מינים [כגון פירות, ירקות, בשר, ודגים] לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם, וכן לא ישתה יין משעה זו. בנוגע לשתיית הרבה יין – ראה בהערה²⁶¹.

איסור הכנה ליום טוב

אין להכין משבת ליום טוב וגם ע"י נכרי²⁴⁵. כל ההכנות לליל הסדר, כולל סידור השלחנות, הכסאות, והכרים וכסתות, והיין וכו', אין לעשותם עד מוצאי שבת. ואם יש קצת צורך בזה לשבת עצמו אפילו משום נוי יש להקל.

יש שכתבו שנכון לישון אחר סעודת שחרית שיוכל להיות ניעור היטב בלילה. ואף שאצל חסידים לא נהגו בכך, נכון להשכיב הקטנים. ההולך לישון בשבת לא יוציא בפיו בפירוש שהולך לישון עבור יום טוב²⁶².

דין ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת – ראה בהערה²⁶³. שאר פרטים בדיני הכנה – ראה למחר (אחר מנחה).

מותר להשקות ירקות תלושים במים כדי שלא יכמשו²⁶⁴. אבל אם אינן ראויים לאכילה היום שאסורים בטלטול אסור להשקותן²⁶⁵.

נכון שלא להחליף בגדיו מבגדי שבת לבגדי יו"ט עד הלילה²⁶⁶. אבל מותר להחליף בגדיו בעוד היום גדול שיש שהות ליהנות מזה בשבת גופא ואינו ניכר שמכין ליו"ט. וכבר נזכר לעיל, שעדיף להחליף בערב שבת לכבוד שבת קודש (אא"כ נמנע מלעשות כן מחשש חמץ).

מנחה, הגדה וסדר קרבן פסח

מנחה: כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. בכלל, יש להקדים מעט תפילת מנחה כדי להספיק ולומר "סדר קרבן פסח" (אחרי מנחה) לפני שקיעת החמה (7:32).

מנחה: קריאת התורה בפרשת שמיני.

אין אומרים "צדקתך" [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

אחרי מנחה²⁶⁷ אומרים ההגדה (לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים) מ"עבדים

260 ובכ"מ (זח"ג צה, א – הובא במג"א סתמ"ד סק"ב בשם הש"ה) מובא שרשב"י עסק במעשה מרכבה בסעודה שלישית דע"פ שחל בשבת. וראה תורת לוי"צ לש"ס ע' ג.

הנה, בכלל י"א שע"פ קבלה ס"ג צ"ל אחרי מנחה. אבל מנהגנו בכלל שלא להקפיד בדבר וטועמים משהו קודם מנחה. ואכ"מ. 261 ראה שיחת שבת הגדול תשמ"א.

262 כ"כ כמה אחרונים. וצ"ע בשיטת אדה"ז בענין זה – ראה ס"ח סרס"ו. מג"א סר"צ. שש"ז סק"א. א"ר ותו"ש שם. אדה"ז סר"צ ס"ו. שש"ז ס"א.

263 דין ביצה שנולדה ביו"ט שאחר השבת – ראה בשו"ע אדה"ז סימן תקי"ג בארוכה. וראה סימן תצח ס"י. ולענין כדי שיעשו – סימן תקט"ו ס"א.

264 שכיון שירקות הללו ראויים לאכילה ביומן מותר להשקותן כדרך שמתיר לטלטלם.

265 ובא"ר סתע"ג סק"ד כתב להתיר עפ"ז ליתן עלי החסא במים בערב פסח שחל בשבת. (ואף שאין אוכלים מרור בערב פסח, אינו אסור מדינא. ועוד שנהגו לטלטלו. והובא בדע"ת סתמ"ד ס"א. אלא ששם כתב באו"א, שהיתר הטלטול הוא לפי שאינו מדינא. ולכאורה, מה בכך, סו"ס אסור באכילה משום חומרא. אבל ראה ח"י סתמ"ו סק"ד. ובכוונת הא"ר – צ"ל שנהגו לטלטלו לפי שראוי לאחריים שאין נוהגים בכך, או לקטנים. והיינו הך. וראה הגהות דברי שלום (להר"צ מסטראפקוב) למעדני שמואל סקט"ו סק"ו – ע' ש). 266 וראה במילואים (כז).

267 וככל הנראה במעשה רב (וראה ביומנים דקביעות זו) אומרים הגש"פ מיד אחרי מנחה וברבים לפני אמירת סדר ק"פ. וכ"מ מסדר הדברים בשיחת ש"פ אחרי תשמ"א. אבל כשהזמן קצר יש להקדים אמירת סדר ק"פ שתהא בזמנה לפני השקיעה.

היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו"²⁶⁸.

בשיחת שה"ג תשמ"ח²⁶⁹ בזה"ל: בחג הפסח ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לטף – שעושים כו"כ דברים כדי שלא ישנו התינוקות, ומזה מובן גם בנוגע לשבת שלפני הפסח, שבת הגדול, שמסבירים להם וכו'. – וראה ראב"ה²⁷⁰: נהגו התינוקות להקדים ולקרות האגדה ביום שבת הגדול... כדי להסדיר בפיהן ויבינו בפסח וישאלו. וכ"ה בגליון מהרי"ל²⁷¹: ואמר מהר"י סגל דיש לחזור האגדה של פסח עם הנערים בשבת הגדול. – אבל לא ראיתי נוהגים כן, ואולי גם ע"ז אחז"ל דלא ראיתי אינו ראוי²⁷².

סדר קרבן פסח: ונשלמה פרים שפתינו ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים, ובזמן שבית המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים, כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה. נוסח האמירה נדפס בסידור²⁷³.

בקביעות שנה זו, ב"סדר קרבן פסח" אומרים את הנוסח כרגיל בכל שנה. ולא כהשיטה לשנות את הנוסח ולפרט אופן הפשטת הקרבן וכו' בקביעות כמו של שנה זו. (וכן אין מדלגים על פרטי צליית הפסח, אף שבשנה זו אין צולים הפסח עד אחר שבת).

בכמה משיחות כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע נזכר על דבר הנהגת אביו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ללמוד בעיון סדר קרבן פסח והלכות קרבן פסח, וכן נהג גם הוא. וראה גם שיחת יום א' דחגה"פ ה'ש"ת (אחר התפלה בחדר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע): איין מאל בין איך אריין צום רבי'ן ערב פסח נאך מנחה, און איך האב געזען אז ער זיצט און לערנט משניות און טרינקט א גלאז טיי, און דער רבי האט מיר געזאגט, אז זיין פאטער האט ניט געזאגט דעם 'סדר קרבן פסח' נאר ער האט דאס געלערנט²⁷⁴. בשנה זו במיוחד, שהיום ארוך ראוי הדבר לעשות כן.

בשיחת שבת מברכים ניסן תשמ"ח נזכר שיש להתכונן להקרבת הפסח, ובהכנה זו נכללת גם (ולכל לראש) לימוד פרטי הענינים דהקרבת הפסח, החל מסדר קרבן פסח שנדפס בסידור השוה לכל נפש.

נאך דעם אמירת – ריכטיגער געזאגט – לימוד קרבן-פסח וואס פלעגט דויערן העכער א שעה און אמאל אנדערהאלבען שעה פלעגט ווערען גאר א אנדער ליכטיקייט אין שטוב, אזא אצילות'דיגע אויפגעלייגטקייט אז אלץ איז געווען פרייליך, יעדער זאך אויף וואס די אויג איז געפאלען האט געהאט א בעזונדערן חן...

עס פלעגט זיין א קורת-רוח'דיגע שטימונג. די שטימונג פון ערב פסח נאכן לימוד הקרבן פסח איז געווען ניט נאר א הכנה צו א יו"ט, נאר דאס אליין איז געווען יו"ט ממש, א פרייליכקייט וועלכע קומט פון מחשבה טובה, אין די גרעסטע בעסטע האפענונגען פון ביאת המשיח.

אט קומט משיח און עס איז דער בנין בית המקדש און מען איז מקריב דעם קרבן פסח און מען איז זיך עוסק אין דעם מיט אזא עונג. דער עונג פון ערב פסח איז געווען אנדערש פון שמחת תורה אדער יו"ט כסלו. ערב פסח איז געווען א קורת-רוח'דיגע, עונג'דיגע אויפגעלייגטקייט בב"א.

דער ליל שמורים האט געשפראצט פון יעדער ווינקעלע, דער גאולה-ריח האט זיך געשפירט פון יעדער זאך, עס האט זיך געפילט אז מען שטייט אין א יחוס'דיגען מצב. אט אט, נאך א רגע און נאך

268 מנהג העולם (והובא הענין בשו"ע אדה"ז סרצ"ב ס"ו. סת"ל ס"ב) שפוסקין בשבת זו לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות. אבל בסידור רבינו הזקן לא הובא כלל.

269 טעם הפשוט להמנהג – כיוון שאומרים גדה, ובי"ט אין אומרים (ראה בלבוש או"ח סתרס"ט), ואח"כ מתחילין לומר פרקי אבות. וראה גם סידור יעב"ץ – שמנחת שבת. ביהגרא או"ח סוסי' רצב. ח' חת"ס או"ח סת"ל. וע"ז החסידות – לקו"ש חל"ז ע' 12 ובהנמסר שם.

270 269 סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 364 הע' 67. הציטוט דלקמן מועתק מהשיחה, אלא שהמראי מקומות הועברו לכאן בשולי הגליון.

271 270 סימן תכה.

272 271 דף י"ד סע"ב.

273 272 עדיות פ"ב מ"ב. ועוד.

274 273 ביאור נוסח אדמו"ר הזקן בזה התבאר בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים מ"כ אד"ש. פרטי הלכות קרבן פסח – ברמב"ם הלכות קרבן פסח. סידור יעב"ץ. מנחת חינוך מצות ה"ח, יג"ז. ערוך השולחן העתיד ח"ד הלכות ק"פ. ועוד.

275 274 ובכ"מ ע"ד הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע – בחגירת אבנט ובעמידה. ולכאן ילה"ע משו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ט. (ודלא כמהדו"ק שם ס"ד. סמ"ח ס"א. וראה אוה"ת דרושים לשבועות ע' קנט. אג"ק ח"א ע' שכד). וי"ל לפמ"ש בלקו"ש (דלקמן בפנים) שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש.

א רגע וועט געשעהן אזא זאך וואס נאר מיר אידען האבן דאס, וואס געהערט נאר צו אונז אליין²⁷⁵.

כתב אדמו"ר הזקן: וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו, שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן. – לשון אדה"ז הנ"ל נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות²⁷⁶. ושם²⁷⁷: שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש.

"לא חייבוהו לאומרו בדיוק בשעה שהיו מקריבין את הקרבן-פסח בפועל ודיו שיהי' בזמן שהקרבת קרבן-פסח כשרה". ולכן, בדיעבד אם איחר, יש עדיין מקום לאומרו עד הלילה [שי"א שבדיעבד ניתן לשחוט, או עכ"פ לזרוק מדמו עד צאת הכוכבים].

קרבן פסח

"ויהי" והוא העיקר - **שמהדיבור** בכל זה. . יומשך ויבוא המעשה בפועל **תיכף ומיד**, כולל ובמיוחד בנוגע להקרבת קרבן פסח. . בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן פסח" **בדיבור** (כמ"ש "ונשלמה פרים שפתינו"), כיון שיקריבו קרבן פסח **במעשה בפועל** בבית המקדש השלישי. כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הרב (הרה"ג וכו' הרי"י שי' פיקרסקי) ואמר: ומסתמא תמצאו היתר שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד' ימים²⁷⁸.

בענין ברכת שהחיינו בעת הקרבת קרבן פסח - ראה בהערה²⁷⁹.

להלשון בסדר קרבן פסח "הפסח נשחט בשלש כתות" - יש להעיר מאגרות קודש²⁸⁰ ש"צ"ע אם לעת"ל תהי' שחיטתו בג' כתות, עיי"ש.

בקביעות שנה זו - כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת. אבל אין מקריבים קרבן חגיגה. גם מכשירי הקרבן אינן דוחין שבת, וכן צליית הקרבן אינה דוחה שבת. וראה עוד בהערה²⁸¹.

הלכתא למשיחא: מלבנים את אבני המזבח וההיכל בסיד בערב פסח. בקביעות שנה זו, נעשה מאתמול בערב שבת. היום, בשחיטת פסח הראשון, החליל מכה לפני המזבח. גם בקביעות שנה זו, חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא ודוחה את השבת²⁸².

הלכתא למשיחא: בערב פסח תוקעים 48 תקיעות. כשחל בשבת, כקביעות שנה זו, תוקעים עוד 9 תקיעות עבור קרבן מוסף שבת.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל²⁸³: "ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל עם הארץ פר חטאת". ובפירוש הפסוק - פירש"י שם: בעונינו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האלה פר בארבעה עשר בניסן למה. ואומר אני שמא בי"ד בניסן של פסח ראשון שנתחנן בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבו בי"ד בניסן כדי שיתחנן לעבודה קודם יום טוב לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות.

275 (275) לקוטי דבורים ח"א ע' קלד. ועיין שם עוד **בארוכה**.

276 (276) כרך לב עמודים 36-43.

277 ע' 41.

278 (278) סה"ש תנש"א ח"א ע' 426. וראה בהערה 16 שם.

279 (279) בקרבן נתנאל על הרא"ש פסחים פ"א ס"י סק"ו שאינו מברך שהחיינו, וה"ט שיוצא יד"ח בשהחיינו שבקידוש. וכ"כ בהגהותיו נתיב חיים לשו"ע או"ח סת"ב פ"ט סק"ב. וראה משה"ק ע"ז בשו"ת שבה"ל ח"ג סס"ט. וראה שם סס"ה סק"א. ח"ט ס' קיג. וראה בארוכה קובץ עץ חיים באבוב חו' לג. אוצר דינים תורת הקרבנות קרבן פסח ע' מד ואילך.

280 (280) בנוגע לשהחיינו על האכילה - ראה שה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 742.

281 (281) ראה רמב"ם ק"פ פ"א ה"ז ואילך. עוד שקול"ט אם הפסח דוחה שבת או חובת הגברא דוחה שבת, וכן אם דחוי' או הותרה ונפק"מ

באם פטור מכרת, ואם דוחה שבת למי שדר בחו"ל ועלה לירושלים וכן למי שאין לו קרקע, ואם מותר לשחוט בזר בשבת, או ע"י שליח - ראה הנסמך במשנת אפרים על הל' ק"פ פ"א ה"ב. ה"ז ואילך. נספחים ס"ב.

282 (282) כ"מ בפשטות הגמ' סוכה ג. ב. רמב"ם כהמ"ק פ"ג ה"ו. וראה עולת שלמה ערכין ז, א בפירש"י ד"ה ולא ה'.
283 (283) מה, כב - הפטורת פ' החדש.

מוצאי שבת קודש, ליל א' דחג הפסח

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (וכן לפני הכנה ליום טוב, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש" (בלא שם ומלכות²⁸⁴).²⁸⁵

ערבית

זמן תפלת ערבית כזמן מוצאי שבת²⁸⁶. שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו²⁸⁷. דיני הטועה בתפלת ערבית, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מבואר בכתבי האריז"ל²⁸⁸, שבשאר ימים טובים ושבת עולין העולמות במדרגות מדרגה אחר מדרגה, שבכל תפלה ותפלה עולה מדרגה אחת, מה שאין כן בליל פסח שעולין בפעם אחת כל המדרגות והוא על ידי תפלת ערבית.

בר"ד משיחת חה"פ תרצ"ז: [בכל השנה] אומר היחיד "אני ה' אלקיכם" [להשלמת רמ"ח תיבות בקריאת שמע] בלחש, ולא בקול רם. אבל בפסח מאיר עצמות א"ס ב"ה בכל נפש מישראל, לכך יכולים לאמר "אני ה' אלקיכם" אפילו בקול רם.

נוהגים לגמור את ההלל ("הלל שלם") בציבור²⁸⁹ בנעימה בברכה תחילה וסוף בלילה הראשון של פסח אחר תפילת ערבית וכן בלילה השני.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

כופלין הודו לה' אחר כל אחד מהג' פסוקים יאמר נא, וגם כשמתפללים ביחיד. השליח ציבור מקריא הודו גו' וכל המתפללים²⁹⁰ עונין אחריו הודו גו' יאמר²⁹¹ גו'. וחוזר הש"ץ ומקריא: יאמר

284) אם טעה ואמר בשם ומלכות ללא כוס חוזר ומבדיל על הכוס.

285) טעתה והדליקה נר לפני שאמרה המבדיל ולא אמרה ותודיענו – תאמר מיד אחרי ההדלקה לפני הברכה.

286) הנוהגים לברך לפני ההדלקה (ביו"ט או בכלל) וזכרה אחרי הברכה שלא אמרה המבדיל, אסור לה להפסיק באמירת המבדיל אחרי הברכה לפני ההדלקה (ע"פ רמ"א סרע"א ס"ה. מג"א סרצ"ט סק"ט. שו"ע אדה"ז שם ס"ב. מחה"ש ותהל"ד שם). ואם אפשר תרמו למי שעומד אצלה לומר המבדיל ותצא מדין שומע כעונה (ע"פ שו"ע אדה"ז שם ס"ח), ואם אין שם מי שיוציא אותה, עכ"פ תהרהר בלבה ברכת המבדיל. וראה במילואים (כח) שקו"ט בדעת אדה"ז בהז.

287) וכן נהגו 7703. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תלו.

אבל מ"מ יש להזדרז ולא לאחור יתר על המדה שלא יישנו התינוקות. וראה במנהגי מהר"ל (סדר ליל שני) שכשחל ע"פ בשבת (אף שהמתניו בתפלת ערבית עד חשיכה) ש"ץ המתפלל מעריב ימהר בכל יכולת דהליה קצו והמלאכה מרובה. אבל איהו מיירי לאלו שאפו מצות ג"כ במוצ"ש.

287) בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנה"ז, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

288) ראה שעה"כ ענין הפסח דרוש ג', הובא בכה"ח סתפ"ז סקל"ו. וראה דמ"צ מצוות אכילת מצה בתחילתו. שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"א.

ובמורה באצבע להחיד"א ס"ז סקר"ו, הובא בחיים לראש סדר תפלת ערבית ס"א: ילך לבית הכנסת ויכוון מאד בערבית כי רבו מאד רזין עילאין ואורות גדולים בשמים גדולי גדולים תלי תלים.

289) והמתפלל ביחידות – יאמרנו ביחיד וברכה. וכן גם הנשים רשאות לומר הלל וברכה. ובג"ק מתאריך כ"א מ"ח תש"כ (ללא חתימה, ונתפרסם לאחרונה מארכיון הר"מ ע"ה הארלגי) בנוגע לאמירת הלל בחנוכה לנשים (שלא נהגו בהז' ופוק חזי מאי עמא דבר, ולא ראינו דא'), שאף שנשים אומרות הלל בליל פסח בהגדה לא מצינו מחייבים אותם לומר הלל בליל פסח בתפלה.

שכן ולא אמר הלל בערבית יאמר קודם קידוש (רוח חיים סתפ"ז סק"ד. כה"ח שם סקמ"ב). ואם לא נזכר עד לאחר ההגדה, כדאי שיאמרנו כולו בשלימות אחר הסדר, וללא ברכה (ראה בארוכה במאירי פסחים קין, ב. רשב"א ברכות יא, א. ועוד).

וצ"ע איש מקום לאומרו אחר קידוש, וכש"כ בעת ההגדה (לפני לפיכך וכדומה), וכדעת הראשונים שבוז פטור הלל על שולחנו מברכה, שהרי מפסיק באמצע ההגדה (ראה רוח חיים שם), ולא תיקנו אמירת הלל שלם על שולחנו, או ש"ל שבזה שאומרו בעמידה גלי דעת' שאינו אומרו בדרך שירה, ול"ח להפסק כיון שהוא לצורך. וילע"ע.

290) ולא הש"ץ. ודלא כמשמעות ס' המנהגים ע' 41 (ונגדרו אח"ז בכ"מ). וראה קובץ העו"ב גל' תשצב. גל' תתיט. קובץ שערי אור ע' 149. וכבפנים, כ"ה גם בס' המנהגים בכת"ב במנהגי ר"ח בהערה (צילום נדפס בס' בחדרי תורת ח"ג ע' 76), ומשום מה נשמט בדפוס (שם ע' 36).

אבל בשאר הפעמים המנהג שהש"ץ אומר הודו תחילה. וראה קובץ העו"ב גל' תתרפח. אבל להעיר מיומן ליל א' דפסח תשכ"ז (נדפס בתשורה פרידמן-מונדישין אדר"ח מרחשוון תשע"ט ע' 17). וראה גם הליכות שלמה פסח פ"א ס"ב.

291) צריך לשמוע "יאמר נא ישראל וגו' יאמר נא בית אהרן וגו' יאמר נא יראי ה' וגו'" מפי הש"ץ, ואם לא שמע לא יצא. ומ"מ, אף שיוכלו הצבור לצאת במה ששומעין מפי הש"ץ, טוב יותר שיאמרו בעצמם בנחת (שלא בקול), שלפעמים אינו מכוון (ראה מג"א ומחה"ש סתב"ב סק"ח. משנ"ב סק"ב).

גו', ועונגין אחריו: הודו גו' יאמרו גו' וכן ביאמרו, אנא ה' (ד' פעמים). – אחרי הפסוקים יאמרו גו' – אומרים: הודו גו' כל"ח.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה²⁹². אבל אם טעה ואמר חצי הלל כמו שאומרים בראש חודש וכבר סיים עם ברכת יהללך, חוזר²⁹³ ומברך²⁹⁴.

אחרי הלל שלם, קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום.

מאחלים איש לרעהו: גוט יום טוב.

סוף זמן קידוש לבנה – כל ליל ט"ו בניסן²⁹⁵.

שכח לבדוק חמץ באור לשלשה עשר ונזכר הלילה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

איסור הוצאה ביום טוב

למרות שמותר להוציא מרשות לרשות בחג, אין בזה היתר גורף. מותר רק לטלטל חפצים שיש בהם צורך קצת בו ביום. דבר שזקוקים אליו רק למחרת, אסור להוציאו מרשות לרשות ביו"ט.

דבר שגמרו להשתמש בו וקצת רוצים להחזירו, כגון להביא הביתה הגדה של פסח לאחר תום הסדר, באם יש חשש שאם לא נתיר לו להחזיר לא ה' מביא מלכתחילה, כיון שחושש שמא יגנב או יאבד, מותר להחזירו. אבל, כל שאין חשש כזה, כגון שיכול להניחו במקום המשתמר, אסור להוציא מרשות לרשות²⁹⁶.

יש אומרים שאין להוציא מחזיק מפתחות בחג, באם לא כל המפתחות נצרכים לצורך שימוש בו ביום²⁹⁷.

הדלקת נרות

בשנה זו, הדלקת נרות אחרי צאת השבת – אחרי השעה 8:15 ואחרי אמירת ברוך המבדיל בין קודש לקודש מאש הדלוקה מלפני השבת. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב שבת, אפשר לבקש מגוי שידליק אש ביום טוב. למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש.

אף שמותר לטלטל בחוץ נר של שמן, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנשב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלי, ויזהרו שיהיו הדפנות של זכוכית באופן שלא יכבה אף אם יהי' הרוח מנשב אז²⁹⁸.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש. [טענתה בהברכה או שכחה שהחיינו – ראה בטבלא שבסוף הלוח].

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

[ומה שהקהל אומר פסוקי יאמר נא ויאמרו גו' לפני הש"צ, לפי שאינם מדין עניית ראשי פרקים, שהמנהג היום שהעני' היא רק בפסוק הודו, ואמירת פסוקים הנ"ל היא רק מחשש שלא שמעו או לא כיוון, כנ"ל].

(292) המקורות ושק"ט בזה – ראה במילואים (כט).

(293) אבל אם לא סיים אינו חוזר ומברך. ואין לומר שברכתו על חצי הלל לא עלתה לו להלל שלם. וראה מעדני כהן ויגש תשפ"ד.

ולאידך, באמר הלל עבור חנוכה ולא עבור ר"ח ודאי לית לן בה.

(294) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כה"ר. ושנ"ת.

(295) ואומר כל הנוסח עם הפסוקים וכו' – ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב ס' א'רצט.

(296) ראה פרטי הדינים בשו"ע אדה"ז סתק"ח.

(297) ראה שו"ת אנ"מ או"ח ח"ב סק"ג. משנ"ה ח"ז סע"ו. שש"כ פי"ט הע' יד.

(298) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' כה"תרד. ושנ"ת.

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום אסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול²⁹⁹. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלו עד מקום האשפה, וישליך השיירים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט [ובקביעות שנה זו – בערב שבת דוקא], שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה³⁰⁰.

יו"ט שחל להיות אחר שבת אסור להדליק ביו"ט שיורי הפתילות שנדלקו וכבו בשבת (אלא אם כן נדלקו וכבו פעם אחת קודם השבת) מפני שהם יותר נוחים להדליק כשנדלקו כבר פעם אחת וכבו שהאור נאחז בהן היטב ונמצא שהכבייה שנכבו בשבת היא מכשרת ומכינה אותם להדלקה ביו"ט ואין שבת מכינה ליו"ט לפיכך אסור להדליק ביו"ט אפילו בצד השני שלא נדלק עדיין גזרה שמא ידלק באותו צד שנדלק כבר ונכבה בשבת ויש לחוש לסברא זו ולעשות פתילות חדשות.

הכנה לסדר

מצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו. ומכל מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהי' ודאי חשיכה, ("בזמן הראוי לאכילת מצה", שהיא מן התורה, ו"כל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו", והיינו בזמן צאת ג' כוכבים קטנים³⁰¹, ובשנה זו, בזמן מוצ"ש), בשעה 8:15.

מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים לליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו, יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים, דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה, וישיבו להם עבדים היינו וכו'. ובר"ד משיחת אחרון של פסח תש"מ: ס'איז א דבר פלא, אז אע"פ וואס דאס איז א פסק דין אין שולחן ערוך אז "מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כו" – געפינט מען ניט אז מ'זאל זיך אזוי פירן.

גם בקביעות שנה זו, כשחל פסח במוצאי שבת צריך להביא שני תבשילים [זרוע וביצה], אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, אף שלא היתה חגיגה נאכלת לליל זה³⁰².

השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב החג [ובקביעות שנה זו – בערב שבת], עליו להכין אותם בחג בצורה המותרת בחג. ולכל לראש, להכין רק את כמות הפריטים הנדרשת ללילה הראשון בלבד, שכן יש איסור להכין ביום הראשון של החג עבור היום השני (אלא אם עושה כל פעולת ההכנה בבת אחת).

זרוע: בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא ש"יכול לעשותו בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדיון,

299) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדיון אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ.

300) והנה, יש שכתבו להקל שבדברים קטנים שא"ר לכלום ואין להם חשיבות אין דין מוקצה – ראה קצוה"ש סי' קטז בבדה"ש סק"י. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. וצ"ע שברעי הותר מדין גש"ר ולא מטעמו – ראה הקדמת הב"י לסע"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז סע"ז ס"ב. וכן בכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונר סי"ב. אוצר נחמד גל' ט ע' לב ואילך בארוכה. ואכ"מ עוד.

301) נתבאר בחוברת הבד"צ לשבועות תשע"ה.

302) ראה הטעם בשו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ג.

ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש". מי ששכח לצלות את הזרוע בערב החג [ובשנה זו – בערב שבת] ויש לו זרוע מבושלת, יכול להשתמש בה. ואם רוצה בדווקא בצלי³⁰³, מותר לו לעשות את הצליה בחג³⁰⁴, אך עליו להזהר משני דברים: א. להכין רק הכמות הנדרשת לאותו לילה. ב. לוודא שהבשר [שמנהגו להסירו כמעט כולו מעל עצמות הזרוע] ייאכל ביום המחרת [אף שבדרך כלל מנהגו שמדקדקין שלא לאכול הזרוע אח"כ – הרחקה שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח³⁰⁵], שכן, כל ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב (צליה/בישול) הוא רק אם אוכלים ממנו בחג. **זהירות נוספת:** באם הזרוע צלויה אין לאוכלה בליל הסדר, אלא רק ביום למחרת, שכן בלילה אסור לאכול בשר צלי. גם אם הזרוע רק בושלה בחג יש מחמירים שלא לאוכלה בלילה³⁰⁶.

מנהגו להסיר כמעט כל הבשר מעל עצמות ה"זרוע".

מרור: דעת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שאסור לפרר את המרור (חריין) ביום טוב **אפילו בשינוי**, לפי שדרך לגוררו הרבה ביחד³⁰⁷. לכן, מי ששכח לפרר את המרור לפני החג, ישתמש בחסה (הבדוקה היטב מתולעים) או יחתוך את התמכא [חריין] בסכין לחתיכות קטנות.

חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה³⁰⁸, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבודקם ולנגבם מבעוד יום [ובשנה זו – בערב שבת] וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבבילל הסדר ממחרים ולא ישתדל לבדוק כראוי.

חרוסת, מי מלח: מותר להכין את החרוסת ומי-המלח³⁰⁹, בליל הסדר, **ללא צורך** בשינוי³¹⁰.

מצות: כדאי לבדוק את המצות מבעוד יום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות. באם שכח מותר להסיר הכפולות ונפוחות (גם בשבת), ואין בזה חשש בורר³¹¹. (ויניחם בצד ע"מ לשורפם לאחר יו"ט³¹²). כמו כן, אין חשש בורר לברור השלימות משבורות.

שכח להפריש חלה מהמצות, אסור להפריש בשבת ויום טוב. במצות מחוץ לארץ אוכל והולך ומשייר כדי חלה לבסוף ומפריש לאחר יום טוב. אבל מצה מארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש.

לכתחילה אין לצרף ללחם משנה מצה שנשרפה בחלקה באופן שאינה ראויה כלל לאכילה. אבל

303 ולכאורה עדיף כך, שהמנהג לצלות מפורש בשו"ע, משא"כ המנהג שלא לאכול הזרוע אח"כ. וראה בהע' הבאה. וילע"ע.

304 וכן הנהיגו רק לבשל הזרוע ושכחו לבשל, וכן הנהיגו לבשל ואח"כ לצלות, יכולים גם לבשל בחג.

305 וצ"ע בשיחת ליל ב' דהה"פ שטי"ו, ואם נרשמו הדברים בדיק, שהרי כשנצלה ביו"ט א"ז הידור לאוכלו, כ"א מדינא. ודוחק גדול לומר, שר"ל שלמעשה נקטינו – דלא כפס"ד אדה"ז – שמוותר לצלות גם ביו"ט, דאמרינן מתוך לצורך מצוה וגם לצורך מנהג (וע"ד אפיית מצה ביו"ט כשע"פ חל בשבת – שו"ע אדה"ז סתנ"ח ס"ד. או המנהג לעשות ג' מצות מעשרון א' – שם ס"א), והאריכו בזה בכ"מ. (וראה מש"כ בנינינו בפמ"ג סתמ"ד במז"ד סק"ב. אבל לדין אמרינן מתוך גם בבישול – ראה שו"ע אדה"ז סתנ"ה קו"א סק"ד. ודוחק לומר, שא"ז רק הכשר מצוה, שהמצוה אינה בצלייתו כ"א בהנחתו על השולחן. ולכאן י"ל בזה דכיון שאפשר בלא"ה (ע"י תבשילין אחרים, ואינה מצוה גמורה. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתנ"ג ס"ו. ועוד ועיקר, שהרי אפשר לאוכלו), ל"ש מתוך, ובמכ"ש ממש"כ אדה"ז בשו"ע סתמ"ו ס"ה. ולהעיר מהשק"ט בהדלקת נר יאצ"ט ביו"ט. ומצינו בזה בכ"מ דברים הנראים כסותרים בנוגע להוצאה הבערה ובישול לצורך מנהג. ואולי תלוי בחשיבות המנהג, או אם מחמת המנהג ה"ז צורך גמור להאדם. וראה שו"ת מהרש"ג י"ד ח"א ס"ב סק"ה. ואכ"מ). וכ"כ בבא"ח ש"א פ' צו ס"ל. והדברים מחודשים. ואדרבה, בערך השולחן טייב סתנ"ו סק"א, אף שהאריך להוכיח שאין לאכול הזרוע גם ביום [כמנהגנו. וכדעת שו"ת בית יהודה עייש או"ח סנ"א. מנהגי אלגרי ס"ד סט"ו. חסדי דוד פארדו תוספתא ביצה פ"ב סק"י. וכ"מ בשו"ת נכנסת יחזקאל ס"ג. ועוד], כתב שאם עבר וצלה צריך לאוכלו ביום, דלא דחינן איסור משום מנהג. וכ"ה להדיא בשו"ת בית יהודה שם (ועיי"ש ששולל להדיא הסברא דמתוך לצורך מצוה בנדר"ד). ועוד. וראה כה"ח סתנ"ג סק"ג.

306 וכן מוכרח בדעת מהרש"ל (בשו"ת ספ"ח – הובא בב"ח מג"א סק"ח וט"ז כאן סק"ד). וכ"מ בדעת הח"י סק"ז. וראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"א ס' קנו. ויל"ע בדעת אדה"ז שם סכ"א, עיי"ש.

307 ולא כפסק החיי אדם ועוד שהתירו לפרר ולגרר בשינוי.

308 ובשבת – גם בורר (משא"כ ביו"ט כיון שאינו בורר לימים הרבה).

309 בשו"ת מס' פסחים תורה אור במצה שמורה: כרפס בחומץ או במי מלח עזין. והנה, מי מלח עזין – היינו שני שליש מלח. ולהעיר ממעשה רב להוסיף מלח לפני טיבול הכרפס.

310 כפי שכותב אדמו"ר הזקן. ולא כפסק החיי אדם ועוד שהצריכו עשיית שינוי בהכנת מי-מלח גם בחג.

311 ע"פ שו"ע אדה"ז ס' תק ס"ח.

312 מצה כפולה ונפוחה שנמנעים מלאוכלה משום חומרא אינה אסורה בטלטול בשבת ויום טוב. וגם כשאסורה מן הדיו, אם חלק מהמצה מותר באכילה מותר לטלטל כולו. וכשהתחיל כבר לטלטל בהיתר, מותר להמשיך לטלטל בעודה בידו במקום הפסד.

אם ראויה לאכילה ע"י הדחק, אף שעומד ליחתך, אפשר לצרפה. ובשעת הדחק, אפשר לצרפה בכל אופן.³¹³

בשעת הדחק כשאין לו מצות שלימות ללחם משנה יש להקל לסמוך על האומרים שמצה שחסר בה רק חלק אחד ממ"ח חלקים עדיין נחשבת כשלימה³¹⁴. וכשגם זה אי אפשר, י"א שגם שלימה ופרוסה ביחד (מצה וחצי) היא בכלל לחם משנה. וכשאין לו אפילו מצה אחת שלימה, יקח לפחות שתי פרוסות. אבל לכתחילה צריך להקפיד על לחם משנה ממש – היינו שתי מצות שלימות לגמרי.

יש שכתב שאין לחרוך מצה שבורה ביו"ט לעשותה שלימה, משום תיקון מנא³¹⁵. וכל שכן שאין לעשות כן בשבת. ובכלל, יש מפקפקים על הנהוג לצרפם ללחם משנה כשנחרכו³¹⁶.

לא נהגו להחמיר ולהדר להקנות המצה (או המרור) לאורחים או לבני ביתו³¹⁷.

להסיר מכשול: איסור גמור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר או גליל ניילון (או נייר-כסף) בכדי לעשות מהן מפות לשולחן, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה המדויקת של השולחן, משום איסור מתקן מנא.

מנהג בית הרב בקבלה מדור דור להתחיל סדר הראשון תיכף אחר תפלת ערבית ושלא להאריך בו כדי לאכול האפיקומן קודם חצות לילה. לא כן הסדר השני אשר עורכים אותו בשעה מאוחרת בלילה והאדמו"ר מאריך בביאור ההגדה ובעניני תורה והתעוררות לעבודה.

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד: "הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט געזאגט אז די נעכט, – הכוונה על ב' לילות הסדרים דחגה"פ – איידער מען טוט עפעס מעניני הסדר דארף מען א קוק טאן אין סידור"³¹⁸.

מטעם זה, וגם מצד קוצר היריעה, לא נפרטו כאן הלכות ליל הסדר בפרטיות המתאימה, ומקומם בסידור ובהגדה. ובמיוחד – חשוב לעיין בהגדה עם לקוטי טעמים ומנהגים של כ"ק אד"ש לדעת מה לעשות. בכל זאת, לתועלת הקוראים, נרשמו כאן נקודות אחדות:

רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן

את הכרפס טובלים במי מלח ולא בחומץ. בברכת "בורא פרי האדמה" מכוונים להוציא (נוסף ל"מרור") גם את ה"כורך". ב"מגיד" אין מגביהים הקערה ורק מגלים מקצת המצות³¹⁹. אחרי

313) ראה שעת"ס סרע"ד סק"א. ארחות חיים ספינקא שם סק"א. משנ"ב שם סק"ב. שש"כ פנ"ה ס"ז.

314) ראה שו"ת באתרא דרב ס' לא'תשיא.

315) שאסור גם ביו"ט, וגם לצורך או"נ.

ועוד יל"ע שהרי אפשר מעיו"ט. ולהעיר משו"ת תורת חסד סכ"ח סק"ח שלתקן אוכל מאיסורו אינו בגדר אוכל נפש. אבל ראה מש"כ ללמד זכות בשו"ת מגדנות אליהו ח"ג ס' קח, עיי"ש באורך. וראה משמרת המועדות ס' תקו ס"ג. ולהעיר שלפעמים מחמת דקות המצה נתפס האש במצה ואסור לכבותה ביו"ט (אא"כ באופן שהוא כיבוי לצורך או"נ ממש).

316) ואין אפ"ל אחר אפ"ל, כשאנו כל צרכם. ובפרט שגם לאחר שנחרכה אינה נראית כשלימה ממש. ועוד שלפעמים החלק החרוך א"ר לאכילה, ולכמה דעות כשנשרפה אינה בגדר שלימה שעומד לחתוך, ראה באה"ט סע"ד סק"א, שעת"ס שם ומשנ"ב שם סק"ב.

אמנם, אנו בשעת"ס קיימנו, כשאין לו אחר ויש לסמוך על המקילים בשעת"ס. ח. וגם, מעליותא איכא בהכי אם נראית עכ"פ כעין שלימה, וע"ז חיבור ב' חצאי לחם כשאין לו לחם אחר (ראה שו"ע אדה"ז סק"ס"ח ס"ד). וכש"כ כשהדרך להחזירם לתנור לשפר הטעם, והיקל בכע"ז בשעת"ס בשו"ת שאלי ציון ס"ט סק"ו. וראה וישמע משה וישלח תשפ"ה.

317) כן מוכח מסתימת ושתיקת כל הפוסקים בדבר הרגיל ושכיח טובא. ולא ראינו שיעשו כן גם אצל המדקדקים במצוות ולא חזינא לרבנן קשישיא דעבדי הכי. עוד מקורות וטעמים בהז – ראה במילואים (ל).

318) וראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א.

וראה בריש ס' בחפזון פסח (בשם "קיצור של"ה מס' פסח", וכן צויין בכת"ק כ"ק אד"ש (עם סימן שאלה), מה שרשם לעצמו ע"מ להעתיק להגש"פ): מי שהוא יר"ש ורוצה לעשות הסדר כהלכתו כאשר כתבנו יכתוב בס' ההגדה שלו בכל מקום ומקום הגהה כיצד לעשות וזוה לא יבוא לדי שכתה.

וכן מעשה רב לקרוא בלחש מתוך ההגדה ההוראות. ולפני ורחץ קורא "ורחץ ו'כרפס", ולפני רחצה – עד אחרי "כורך".

319) טעם השינוי – ראה בארוכה בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשכ"ד. ושם, שענינם של נשיאי חב"ד – הפצת המעיינות חוצה, ומצד הענין ההפצת המעיינות חוצה, אחרי הבעש"ט ואדה"ז וכו', אין מקום להגביל את הקערה למעלה, ואילו השולחן והרצפה שעליו עומד השולחן ישארו במקומם למטה, כיון שצריכים לבוא ל"חוצה" כפי שהוא במעמד ומצב ד"חוצה", ולא להמתין עד שיתעלה כו', ובהיותו במצבו צריך להפיץ בו את ה"מעיינות". ואדרבה, הפעולה של גילוי מקצת הפת "שעונין עליו דברים הרבה", שהיו צריכים לעשותה לקראת אמירת ההגדה והסיפור ביציאת מצרים, מקדימים ועושים אותה כאשר אווזים עדיין במעמד ומצב ד"אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כאשר

"הא לחמא", נוהגים כמה שאין מסלקים הקערה "לצד אחר" אלא מזיזים אותה קימעא ומכסים המצות. באמירת "והיא שעמדה" מכסים תחילה המצות ואחר כך מגביהים הכוס. באמירת "מצה זו" ו"מרור זה" אין נוטלים הפרוסה והמרור ביד, אלא אווזים את המצה השניה והשלישית ע"י המפה שעליהם ומניחים הידים על ה"מרור" וה"כורך". באמירת "לפיכך" אין אווזים את הכוס עד סיום ברכת "אשר גאלנו", אלא אווזים את הכוס עד שמסיימים "ונאמר לפניו הללויה", מעמידים את הכוס על השולחן³²⁰ וחוזרים ומגביהים אותה לברכת "אשר גאלנו". אין מרככים החרוסת ביין, אלא נותנים אותו ביין שבכלי שתחת הגביע ובו טובל המרור. ב"מרור" מכוונים להוציא בברכה גם את ה"כורך". ואין טובלים המרור של כורך בחרוסת, אלא נותנין מעט חרוסת יבשה (מזה שנשאר על הקערה, אחרי נתינת החרוסת ביין שבכלי שתחת הגביע) על המרור ומנערים אותה אח"כ ממנה. ב"צפון" אוכלים שני כזיתים ולא רק כזית. בלילה השני אין מקפידים לאכול אפיקומן קודם חצות.

רשימת המצוות השייכות לליל הסדר

מצוות עשה מן התורה: סיפור יציאת מצרים. אכילת מצה. ובזמן בית המקדש קיים (במהרה בימינו) גם: אכילת בשר קרבן הפסח (ונכללו בו שש עשרה מצוות פרטיות), אכילת בשר קרבן חגיגה, וגם אכילת מרור [שבזמן הזה – הוא רק מדברי סופרים].

מדברי סופרים: הבאת שני תבשילין (זרוע וביצה על הקערה), אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. שתיית ארבע כוסות. שתיה ואכילה בהסיבה דרך חירות. אכילת מעט ירקות בטיבול כדי להתמיה את התינוקות. אמירת הלל. אכילת מרור (זכר למקדש. ובזמן הבית זו מצוה מהתורה. ובכדי לצאת דעת הלל, אוכלים את המרור עם מצה, באכילת כורך). טיבול בחרוסת זכר לדם, לטיט ולתפוח. אכילת אפיקומן (זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח). [וזהו נוסף למצוות שבכל יו"ט – קידוש, לחם משנה וכדומה].

רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר

הערה כללית: נכון להוסיף קצת על השיעורים, גם כדי לצאת מידי ספק, וגם מפני שהשיעור הוא לבליעה בפועל, ורגיל שהיין עלול להשפך מעט מן הכוס טרם השתי³²¹. כמו כן יש לקחת בחשבון הישארות פירורי מצה בין השיניים.

שיעור הכוס, לכל אחת מארבע הכוסות, רביעית. ושונה הכוס כולו ובבת אחת. (ואם קשה, די בשתיית רובו. אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם. ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא, והוא שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית³²². ובשני כוסות האחרונים לא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס).

פחות מכזית ל"כרפס" [ובבצלים קטנים מאד – אין לאכול בצלים שלמים אף בפחות מכזית].

נמצאים עדיין בגלות וב"חוצה" – "עונין כבר דברים הרבה", שמגלים את הפנימיות והבלי גבול דתורה שאי אפשר לתאר אותו בתואר אחר מלבד "הרבה".

320) וממילא המצה מגולה. וא"ש להדעות ש"עונין עליו דברים הרבה" היינו גם (תחילת ה)הלל. אמנם, לא ראיתי מפורש לגלות הפת בעת ההלל.

321) מותר לטעום מעט לפני שישב, כדי שלא ישפך, ואז לשתות השאר בהסיבה, ראה בשו"ת באתרא דרב ס' יג'תתנו. וש"ג. וראה להלן בדיני הסיבה, שעיקר ההסיבה משעת הבליעה, אף שדרך בני חורין להסב כבר משעת הלעיסה, ובנדו"ד, במשקין – משעת ההכנסה לפיו.

322) ואם שהה כדי שתיית רביעית חוזר ושונה בלא ברכה. וצ"ל דמיירי רק בדעתו לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני (שלכן שונה "בלא ברכה". ומסך אדה"ז בסתע"ב ס"כ אמ"ש לעיל סט"ו. וראה מחה"ש שם סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סקמ"ט), אבל כשאינן דעתו לחזור ולשתות דינו כב' כוסות האחרונים (כדלקמן בפנים).

והנה, אף להכרעת אדה"ז בסדר ברה"נ פ"ח ה"ו שהעיקר כדעה שהשיעור בכא"פ, מ"מ נדו"ד שאני, הדתם טעמא מאי ד"אין סברא כ"כ לשער שתיית רביעית שבמהרה בכדי שתיית רביעית בשתי' בינונית" (כמ"ש בשו"ת שארית יהודה סט"ו בשם אדה"ז. וכסברא זו מצינו בכ"מ. ואכ"מ). משא"כ בד' כוסות שמעיקר הדין א"צ לשתות רביעית, שבדיעבד שיעורו ברוב רביעית, ודאי אפ"ל ששיעורו בכדי שתיית רביעית.

שני כזיתים ל"מוציא מצה" (רק למי שיש לפניו קערת מצות. ולשאר המסובים שאין אוכלים כזית מהשלימה ופרוסה שבקערה³²³, וכן בדיעבד, ולזקן וחולה³²⁴, "כזית" אחד). כזית "מרור" [שני המינים, חסא ותמכא מצטרפים לכזית]. כזית מצה וכזית מרור ל"כורך". שני כזיתים לאפיקומן (אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה, כנ"ל. ואם קשה עליו, שאז אוכל רק כזית אחד, עליו להתנות שהוא זכר על-פי הדעה שהלכה כמותה).

שיעור כזית: שיעורי תורה הם בדרך כלל בנפח ולא במשקל [לדוגמא: נפח של כזית למשל שוקל פחות במצה מבמים]. בכזית מצה שהוא מן התורה יש להחמיר שהוא מדת הנפח (VOLUME) של כחצי ביצה בינונית. במרור שהוא מדברי סופרים, וכן בכורך ואפיקומן יש לסמוך על האומרים שכל כזית הוא פחות מעט משליש ביצה. [האוכלים שני כזיתים למצה, כנ"ל, יכולים לשער כל כזית בשיעור הקטן³²⁵. אלא, שמכל מקום צריך לאכול במשך הסעודה (ואפשר גם באפיקומן) כשיעור כביצה, וכל כזית ממנו בכדי אכילת פרס, והכזיתים תכופים זה לזה, מחמת ברכת על נטילת ידים (וכן גם בכל השנה כשנוטל ידיו לסעודה בברכה)³²⁶]. מצות עבודת-יד אינן אחידות. [וגם במצות מכונה יתכנו חילוקים הן בשטח והן במשקל אע"פ שאינו נראה לעין]. כן להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מוזר" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – **בהשערה ממוצעת**, כזית הגדול הוא לערך רבע מצה, והקטן הוא לערך שישית מצה. במצות גדולות או עבות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות או דקות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר³²⁷.

אכילת שיעור "כזית" צריכה להיות במשך³²⁸ שיעור "כדי אכילת פרס"³²⁹. בשיעור אכילת פרס במקום האפשרי כדאי לחוש (על-פי ספר המנהגים חב"ד: "למיחש מיבעי") לשיעור של שלוש דקות³³⁰.

323 ולדינא, שיעור פרוסת המוציא בכלל (במשך כל השנה) א"צ להיות בכזית, ודי שתהא כחצי זית שלא יהא נראה כצר עין (שו"ע אדה"ז סי' קסז ס"ד).

ובראשונים שכתבו ליתן גם להמסובים שני כזיתים (נוסף לזה ש"ל דאיהו קאי לדעה קמייתא שבשו"ע אדה"ז שם שצ"ל לא פחות מזית לכא"א מהמסובין גם בכל השנה, או דס"ל שצריך כזית משום לחם משנה, עוד זאת) לפי מצות שלהן עבות, וכולם היו אוכלים מהפרוסה ושלימה שבקערה.

והעיר מל' אדה"ז (סתע"ה ס"ה) "שבשביל ברכת המוציא בלבד א"צ לבצוע כזית מעיקר הדין". ומשמע שלהידור צריך כזית גם בשביל ברכת המוציא. ולכאורה היינו מחמת דעה קמייתא שם בס"י קסז (שלא מסתבר שנתכוון למה שבשבת – ומסתמא גם ביו"ט – מצוה לפסוע פרוסה גדולה).

324 מי שקשה לו לאכול מצה יבישה – יאכל מצה מפוררת אף שהיא קמח ובלבד שיאכל כזית. ואם קשה לו לבלוע ילגום מעט מים בפיו להקל על הבליעה. ובלית ברירה – ישרה במים (שאינם חמים) לזמן מועט מיד לפני האכילה ויוציאנה מיד. אבל לא יטביל במי פירות. וכל זה בשביל מצת מצוה בליל הסדר, אבל לאכילת מצה שבשאר ימי החג (לבד מאחרון של פסח שאוכלים שרויה), יטביל במי פירות ולא במים. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'ת"ה. שם יג'ת"ה.

325 כפשוטו. וכן ההוראה הרווחת. וכן הורו רבני אנ"ש דפקיע שמייהו. ועוד אעירה, ואעידה לי עדים נאמנים, אלו נאמנין בגודלן להעיד מה שראו בקוטנו, עיני דשפיר חזי, את כל ונוכחת, בראיית פני הקודש, שעיניהם ראו ולא זר, כמות המצה שבמקום קדוש תיאל, אפס קצהו תראה, מעט מזער, ולאידך גיסא, משארותם אלו הן שייירי מצוה, הנתורת ממנה משולחן גבוה, היתה בתוספת מרובה על העיקר, באופן שגנאה שקרוב לודאי שלא ה' בשיעור ב' הכזיתים שיעור חצי ביצה לכל כזית (גם למקילים במדידת השיעור). וראה במילואים (לא).

326 וראיתי למי שכתב שמחמת המצוה, מצותה אחשבה, וחייב בנ"י גם בפחות מכביצה. אבל בשו"ע אדה"ז סתפ"ב ס"ג מפורש שנוטל ללא ברכה בכגון דא.

327 ובמק"א הארכנו בכ"ז. ואכ"מ.

328 ולא נהגו להחמיר לכתחילה לבלוע הכזית בבת אחת (ראה א"ר סתע"ה סק"ב וסק"ו). ובכ"מ). ואף שכ"ה גם בכל אכילות שבתורה (ראה שו"ע אדה"ז סתע"ה ס"ד – לענין מרור. שם סכ"א – לענין ב' הכזיתים שבכורך. ואפ"י בפרוסת המוציא בכל השנה – שם סי' קסז ס"ד), ולא רק במצה – למעשה אין המנהג כן בכל הני"ל (זולת לענין ד' כוסות – ראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה בפסח שותה). ובסידור אדה"ז בהגש"פ לא הובא כלל. וגם לענין המוציא, כתב אדה"ז שם שהמנהג שא"צ אפי' לחלק שיעור כזית, והשמיט סו"ד המ"א שם סק"ז להחמיר לכתחילה). ובימינו יתכן דלאו דרך אכילה היא. וראה גם ח' חת"ס חולין קג, ב' עד"ז. ובכל אופן, הרי אינו מעכב כלל, וכל שלא הורגלו באכילה כזו אין מקום להחמיר.

329 ובפשטות, היינו זמן הבליעה ולא הלעיסה. ונתבאר במילואים (לב).

330 אבל באכילת שני כזיתים ב"מוציא מצה" – שכתב הפמ"ג סתע"ה ב"מ"ז סוסק"ב לאכול שניהם יחד תוך שיעור אכילת פרס – יש להקל בשיעור הגדול של 6-7 דקות, כל שאוכל כזית אחד תוך 3 דקות, או עכ"פ 4 דקות. וק"ל.

שיעור רביעי במדות זמנינו³³¹ לערך 3 אונס [מהדעות בזה: בין 2.6 ל-3.5 אונס. החישוב בכוס עגול, נפח של 2 גודלים בינוניים אורך, 21 גודלים רוחב וגבהו – 3.6 גודלים. והוא נפח של כביצה ומחצה].

היין

מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו³³².

לכתחילה ישתה יין שיש בו לפחות 5 אחוז אלכוהול³³³. למי שקשה לו, אפשר להקל לשתות בשיעור 4-3 אחוז אלכוהול. ואם גם זה קשה, אפשר לשתות מיץ ענבים, וכדאי ונכון לערב בתוכו קצת יין³³⁴ אם אפשר.

יין – וכן מיץ ענבים – שמזוג במים אפילו המים הם הרוב מברך עליו בורא פרי הגפן אם הוא יין חזק שראוי לשתיה ע"י מזיגה גדולה כזו ודרך בני אדם לשתותו במקום יין ע"י מזיגה זו. ובכל אופן, אין למזוג באופן שהמים יהיו 85.7% או יותר בתערובת (וחשוב לידע שהרבה פעמים כבר הוסיפו מים לפני זה), שאם היין הוא אחד משהו במים, שיש במים ו' פעמים כמותו, אין מברכין עליו בורא פרי הגפן בכל ענין. וראוי להחמיר בשלשה חלקים מים, שהמים יהיו פחות מ-75%. לגבי הוספת משקאות אחרים שאינם מפסידים טעם היין, אין לברך בורא פרי הגפן אם הם יותר מ-50%, שהולכים אחרי הרוב³³⁵.

מי שאינו מסוגל, מסיבות רפואיות, לשתות גם זה – ישתה חמר מדינה (כגון קפה או תה).

רשימת הדברים שצריכים "הסיבה"

ד' כוסות. מצה. כורך. אפיקומן. (ודוקא בשעת אכילה ושת' ולא בשעת ברכה. ואדרבה, אז אין להסב).

שכח להסב: בד' כוסות – בכוס שני יחזור וישתה בהסיבה. בשאר הכוסות – אין לחזור ולשתות בהסיבה (אבל אם התנה בדעתו קודם שמברך על כוס ראשון שיוכל לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו [וטוב לכתחילה לעשות כן] – יחזור וישתה כוס זה בהסיבה). מצה – טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה. כורך – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. אפיקומן – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. וכל זה לענין הסיבה, אבל ישיבה מעכבת, וגם הפטורים מהסיבה צריכים לאכול ולשתות בישיבה ולא בעמידה.

331) ואין סיבה להחמיר לקחת כוס בשיעור רביעי כשיטת הצ"ח – ראה שו"ת באתרא דרב ס' ג'שמב. וראה שו"ת באתרא דרב ס' יט'תתקנן בנוגע לקבלה מאדה"ז בשיעור רביעי. וש"נ.

332) בפ' משובח – ראה במקורות ועיונים להל' יומית את שעב. וראה אצלנו בלוח יומי לפורים דיני הטוב והמטיב בהערה.

333) מבוסס על שיעור חזק היין בזמנם ואחוזי האלכוהול אחרי המזיגה – ראה הנסמן בשו"ת אתרא דרב ס' יג'תפח.

334) ובאופן שהיין יהא אחד משהו בתערובת.

335) ראה בשו"ת באתרא דרב ס' ז'תשב.

אופן ההסיבה³³⁶: יושב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, ויטה³³⁷ ראשו³³⁸ ורובו על כרים וכסתות (ולא באויר) על צדו השמאלית³³⁹ (גם באיטר³⁴⁰). ואם אין לו כרים וכסתות להסב עליהן, אפשר לסמוך גם על משענת הכסא. ואם גם זה אין לו, יושב על הספסל ויסמוך על ירך חבירו (אבל לא יסמוך על ירך עצמו).

הלכתא למשיחא: רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח ופרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם, ראה בסוף הלוח.

336 ועיקר ההסיבה משעת הבליעה, אף שדרך בני חורין להסב כבר משעת הלעיסה (כפשוט, וכדמוכח גם מזה שהסיבת ימין לאו שמה הסיבה לפי שבמינו צריך לאכול. ולהעיר שאף שבלע מצה יצא, לכתחילה צריך ללועסה עד שירגיש טעמה בפיו. וגם הלעיסה חלק מהמצוה – ראה מ"ח מצוה יסק"כ. שו"ת מנחת ברוך סע"ד. משנ"ב סתנ"ד בה"ל לס"ד ד"ה אין. אבל ההכנסה לפה אינה חלק מהמצוה. ולכאז"ל ז"כ המשנה "לא יאכל עד שישב", שמיסב לפני האכילה. אלא ש"ל דלאו דוקא הוא). וכבר הובא לעיל מהגש"פ עבודת הגרשוני בשם עד ראי' בהנהגת הח"ח, ש"לעת זקנותו קרוב למאה שנה וכו' לעס בעודו יושב לאט לאט וכשנלעס כל שיעורו כזית בלע בהסיבה". (337 בכל כוחו, שאם ינטל הדבר שמיסב עליו יפול.

בנוגע לשיעורו ההי"ט – בכ"מ נזכר שהוא "כשוכב" (וכ"ה הגי' בכ"מ בתו"כ מצוורו יד, מז "כדי שיאכל שוכב וכו' מיסב ואוכלו"), ו"דומה לחולה", ו"רבוץין על מטותיהם". (ובפיה"מ ברכות פ"א מ"ג שלב"ש דילפינן מ"ובשכבך" ש"בערב כל אדם יטה" – היינו כהטייתם להסב. ולהעיר משיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ב). והכוונה שנשען קצת על שמאלו (פירש"י שבת מג, א) בזקיפת אלכסון קצת (רש"י סוכה ג, א. אבל באופן שאינו יכול לדרב עם חבירו הנמצא אחוריו ראשו – פירש"י ברכות מו, ב) ורגליו לארץ (פירש"י שם), ולא ששכיבה ממש (ראה גבורות ה' למהר"ל פמ"ח שהוא מל' ישיבה אלא שצריך לסמוך. ובכ"מ נזכר בראשונים ל' ישיבה לגבי הסיבה (ראה פירש"י שם. ועוד – נסמנו בשב"י פ"ט ה' יד, וט"ג. אלא שש"ל בדוחק דהיינו מל' עכבה. ועוד ששכיבה בכלל ישיבה (רש"י שם) ונמוק"י ועוד ב"ב נג, ב ד"ה צייע. רד"ק תהלים א, ד"ה ובהמובא). אבל בגבורות ה' מוכח דלא כנ"ל. ולהעיר ממשמאת בימינו בחי' לשו"ע חו"מ סענה"ה סט"ו (בסוה"ס) לדעתי קניו ישיבה עדיף משיכבה. וראיתי בכאמות משפט שנהדדני כ, א בהקושיא הידועה איך אכלו מצה בעורה, שאין ישיבה בעורה – שאכלו בהסיבה ודינו ששכיבה ועדיף משיכבה. ודבריו מרפסין איגרו). וראה לבושי מכלול סיח"ק סע"ה. הלולא דרבי ע"ט סק"ד. ויש שנהגו ששכיבה. ויש שהצריכו הטי' של 45 מעלות. ואין המנהג כן. ולהעיר מפירש"י סוכה ב, ב ד"ה ראשו. מג"א סתר"ל סק"א. וראה בכ"ז בקונטרס הערה בענין צורת מצות ההסבה (ניסן תשע"ט).

338 העיקר בהסיבה – הסיבת הגוף, על צדו השמאלית, כמפורש בכ"מ. אבל בכ"מ נזכרה (גם) הטיית הראש – ראה שבה"ל סרי"ח. לקט יושר הל' ליל הסדר ס"ז. משנ"ב סתע"ב סק"ז וסק"י וסק"ג. ויש שפירשו (בחלקם עכ"פ) דלאו דוקא, ושהכוונה ראש הגוף, או להוסיף הטי' קצת גם בראש, וכי"ב. ואכ"מ.

339 י"א שצ"ל דוקא אצל השולחן, עכ"פ לכתחילה (כל' רש"י ורשב"ם פסחים צט, ב. שבה"ל רס"י ריה. ועוד. וראה פ"ה המ"כ במדב"ר פ"א פ"ב. וז"ה במשנ"ב סתע"ב סק"ג. ועוד. וראה חי' הגר"ח על הש"ס ס"ג. שבות יצחק פ"ט בשם הגר"ש א). אבל לא הובא ברמב"ם ובטורש"ב בשו"ת אדה"ז. וסידור השלחן הוא מחמת זכר לחרות ולא משום הסיבה. ולא שנת ממתה וככרים וכסתות שאינן מעכבין. ולהעיר מדין הסיבה לאשוויי קביעות (וטושו"ע או"ח סי' קסז סי"א).

340 והנה ביבין שמועה לרשב"ץ מאמר חמץ פכ"ב כתב שהאיטר יאכל בימין כל אדם (אע"פ שהוא שמאלו), והובא במשנ"ב סתע"ב סק"א ובכה"ל סק"א. ויש שהרחיקו שהוא לעיכובא, ושבוכל בשמאל לא יצא ד"ח (ועי' הטיב בה"ל ס"ג ד"ה ואין חילוק. ובאמת נתקשו מאי שנא איטר מגידם. ואכ"מ). אבל גוף ד' הרשב"ץ לא הובא בשאר פוסקים כלא. אמנם, כ"מ מקושיית הרדב"ב בשו"ת ח"ג סי' א"י, וכן בגבורות ה' למהר"ל פמ"ח, שהקשה ארשב"ם שא"ז דרך חירות. ומוכח שהבינו שאוכל בימין. ועוד, שלשבה"ל סרי"ח עיקר הסכנה כשאוכל בצד שמיסב (אבל בה"ל שם ששום פוסק לא פי' כדבריו). ועד"ה הוא לפי המור וקציעה סתע"ב. וגם לדינא, הרי לכמה דעות באיטר יצא יד"ח גם בהיסב בימין, וכש"כ באכל בשמאל. וראה זכרון יהודה מנהגי מהר"ם א"ש שהי' איטר, והרגיל עצמו לאכול בימין דעלמא לצאת הדעות, שאיטר צריך לאכול בשמאל דעלמא. וכנראה דס"ל דל"ה דרך חירות כשיאכל בימין א"כ כך רגילותו. ועוד, וראה אליבא דהלכתא גל' פח ע"י יח). כן להעיר שאם מחזיק הכוס בשעת השת' בימין, אפשר שישפך, וגז' אינו דרך חירות. אלא שאפשר לשתות קצת שלא בהסיבה (אלא שיש שהנדון בדבר), ועכ"פ רק לשתות ללא בליעה, ולבלוע בהסיבה (כנ"ל).

ולכאורה באוכל בב' ידיו ודאי לית לה בה (ופשוט שאין ההסיבה צ"ל באופן שידו אינה פנויה לאכילה (כמשמעות בה"ל הג"ל לענין גידם), אלא שישנו דרך חירות להסב בכתה אצלו. וראה שו"ת אש"כ פ"א סי' ט. עם סעולה שילב"ר ח"ג סי' קט. אבל ראה קונטרס יושב שמואל. ואכ"מ). והנה מציינו שכמה אכלו בב' ידים לחיובו מצוה (וראה להלן אצלנו בלוח ד"ה מוציא בידו מצוה), ובכורך כו"ע להיגי הכי. ומש"כ בשו"ת תרוה"ח ס' קלו דטעמא קמא [שאוכל בימין] ליתא בשולט בב' ידיו – היינו שאי"ז צער, לפי שיכול לאכול ביד אחר, אבל אין רגילותא באכילה בב' ידיו. ולהעיר שביבין שמועה שם בטעם שאיטר אוכל בימין, שיש בנ"א שולטים בב' ידיהם, ונתקשו בפירושו (ויש שהגיהו), ועכ"פ הכוונה שאינו צער לאכול ביד יח.

[ויש ש"ל שבסידור אדה"ז נקט דרך חרות בכ"ז. ויש שהעמיסו כן גם בשו"ע שלו, שהסיבת ימין אינה הסיבה מצ"ע (שאינו דרך בני חורין ומלכים – ראה פ"ה הר"ש מפליזאו לפיט אלקי הרוחות ד"ה הסיבת בשם רה"ג. שבה"ל ס"ל בשם רה"ג, הובא בב"י או"ח סי' קלא. ערוה"ש סתע"ב ס"ה) ולא מחמת שצריך לאכול בימין, וכל' הרמב"ם חומ"צ פ"ז ה"ח. וראה בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה הסיבה. ונפק"מ בכ"ז גם בנוגע לבדיעבד. והנה במשנ"ב סתע"ב סק"א הביא מפמ"ג שם שם סק"ב שאיטר שהיסיב בימין יצא בדיעבד. וצ"ע שבפמ"ג ציין למש"כ בא"א שהנה שאפשר שלא יצא, ושכ"כ בפר"ח סק"ג. (אמנם, בפר"ח לא קאי באיטר). ובשענה"א סק"ג הביא בעצמו דברי הפר"ח. וכמה אחרונים סתמו ולא חילקו בין איטר לשאר כל אדם. אלא שלמעשה יש כמה צדדי קולא, שנוסף לראב"ה ודעמי' שא"צ הסיבה בזה", איכא שיטת רש"י שיעיקר הטעם מחמת שאוכל בימין ושלפ"ז איטר מיסב בימין, ובשו"ת הרדב"ז שם לדיכא סכנה בהסיבת ימין, ואדרבה אינה דרך חירות. וכן למהר"ל הסכנה כשמיסב בשמאל. ועוד, שגם לדינא י"א שבמיסב בימין יצא דמאי דהוה הוה. ולהעיר מדין אשה שאין דרכה בהסיבה, והירי גם איטר אין דרכו להסב. וראה שו"ת חו"ע ח"א סט"ו. ומהות איש מצליח למשנ"ב סתע"ב סק"א].

לילות הסדר

פעם אמר לי אאמו"ר [כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע]: יוסף יצחק מ'דארף טראכטען – (במשך הסדר) – אף זיין א מענטש וועט דער אויבערשטער העלפען. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות בעט רוחניות³⁴¹.

כתב השל"ה: "קדושת הלילה הזו וכל הדינים הנוהגים היא קדושה רבה במאד כי אז בחר בנו הש"י מכל העמים וקדשנו במצותיו, על כן ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדביקות הש"י רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצות הלילה הזה ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו"³⁴².

בתרגום יונתן³⁴³: לילאי דין עילאי משבחין למארי עלמא ואוצרי טלין מתפתחין ב' [=הלילה הזה העליונים משבחים לרבון העולם ואוצרות טללים נפתחים בו].

בר"ד משיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א: מהטעמים שהפסח נאכל על השובע דוקא (דלא כבסעודת שבת שיש להשתדל ליכנס לשבת כשהוא תאב לאכול ויאכל סעודת שבת לתיאבון) כדי להראות שאכילת הפסח היא לשם מצוה ולא לצורך הנאת הגוף, ועד כדי כך שלא מתחשבים כלל עם הגוף, שאף שהגוף שבע ואינו חפץ לאכול עוד, מ"מ אוכלים הפסח באותה חיות שאוכלים בשעה שתאבים לאכול, ומתוך חיות ושמחה גדולה ביותר כלשון הגמרא "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא". ובעבודת האדם: אע"פ שעיקר העבודה היא בנוגע להגוף דוקא, וידע איניש בנפשי שמצד הגוף ונה"ב נמצא במעמד ומצב שלא כדבעי [וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר שגם אם מתבונן בהתבוננות אלק' אינו פועל הזזה לצאת מרגילותו לצאת ממיצר הגוף ותאוותיו", ויתירה מזה – יתכן שלא התחיל כלל בעבודתו עם הגוף], מ"מ אין לו להתחשב עם הגוף כי אם לעבוד עבודתו מתוך חיות ושמחה, ובמקום להיות עצב בעצבון הגוף, מוטב לשמוח בהנשמה, "נשמה שנתת בי טהורה היא" ובפרט בהניצוץ בורא שמלושב בהנשמה. החשבונות אודות מעמדו ומצבו של הגוף זמנם במשך כל השנה כולה, משא"כ בפסח "זמן חרותנו", "חירות ממלאך המות", "הוא יצה"ר", אין מקום לחשבונות אודות מעמדו ומצבו של הגוף.

ולא רק בנוגע להשובע של הגוף, אלא גם בנוגע להשובע של הנשמה: גם כאשר הנשמה נמצאת במעמד ומצב של "שובע", השובע של הנשמה הוא מצד בחינת הגילויים, ואילו ענינו של פסח הוא התגלות העצמות, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה הקב"ה בכבודו ובעצמו", עצמות דא"ס שלפני הצמצום, ולכן גם לאחר השובע של הנשמה מצד בחינת הגילויים, ישנו הענין דאכילת הפסח, התגלות העצמות. וע"י אכילת כזית פסח, ובזמן הזה ע"י אכילת כזית מצה (וכן כזית מרור), לוקחים כביכול עצמות ומהות א"ס ב"ה, ומצד התגלות העצמות (שע"י "כזיתא פסחא") "פקע איגרא" (הגגין מתבקעין), שאפילו הבית, מקיף הרחוק שאינו עשוי לפי מדת האדם, מקיף דיחידה, אינו יכול לקלוט ולהכיל ("איינהאלטן") גילוי נעלה זה, עד כדי כך, שהגגין מתבקעים מפני עוצם הגילוי. ומצד התגלות העצמות נעשית גם השמחה ("הלילא") באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

וגם כאשר נמצא במעמד ומצב ירוד שיש צורך בציווי והוראה שלא להתחשב עם הגוף (שובע הגוף) יכול וצריך להגויע למעמד ומצב הכי נעלה שלא יתחשב בהשובע של הנשמה, שענינו של פסח הוא דילוג, גם שלא בהדרגה כלל, ולכן מבלי הבט על מעמדו ומצבו יכול וצריך לבוא לדרגה הכי נעלית בעבודה עד למסירת נפש.

כאורה יכול לעשות חשבון ולטעון: היתכן שתובעים ממנו עבודה שלמעלה מהשתלשלות? אם לעבודה הדשתלשלות אינו שייך, לעבודה שלמעלה מהשתלשלות על אחת כמה וכמה! והמענה לזה, שזוהי עצת היצר, שכן חשבון זה שייך לכל השנה כולה, אבל לא לפסח. בפסח "פותחין הדלת", וכיון שהקב"ה מצוה לבני" לפתוח הדלת, בודאי שגם הוא בעצמו עושה כן, "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות", שבפסח פותח הקב"ה את כל הדלתות וכל השערים לכל אחד ואחת

341 הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים, משיחות חגה"פ תש"ב. בשעת מעשה – ליל ב' דחגה"פ תש"ב – אמר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב "נ"ע לכ"ק אד"ש: "אבל איני רוצה שידעו שסיפורתי לך זה".

342 ובסדר היום: ראוי לכל אדם לענג נפשו וגופו בלילה הזה ולהראות חירות בעצמו וירחיק מעליו כל דאגה וצער שיש לו ממקום אחר ואין צריך לומר של[א] יעורר עתה מחדש שום קטטה ומריבה אלא הכל יהיה שלום והנחה ולא יתן פתחון פה לבעל דבר לחלוק.

343 תולדות כו, א. וראה עד"ז בפרד"א פל"ב.

מישראל, וכל אחד בלי התחשב עם מעשיו במשך שנה שעברה יכול אז להגיע למדריגות היותר געלות, בדרך של פסיחה ודילוג, שלא בהדרגה כלל. הגילוי דפסח הוא התגלות עצמות ומהות א"ס ב"ה, ומצד התגלות העצמות לא מתחשבים בשום דבר, לא בהשובע של הגוף, ולא בהשובע של הנשמה, כיון שעצמותו ית' הוא "למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית".

ובאותיות פשוטות: כשיהודי יודע שבפסח יכול להתקשר עם עצמות ומהות א"ס ב"ה, שאינו מוגבל בשום דבר ("למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית") אזי מתבטלים אצלו כל הענינים וכל החשבונות, ואין שום דבר גשמי או רוחני שיכול לבלבל אותו, כיון שכל רצונו הוא להתקשר עם עצמות ומהות א"ס ב"ה, שאינו רוצה דבר, לא עוה"ז ולא עוה"ב, לא ג"ע התחתון ולא ג"ע העליון, כי אם עצמות ומהות א"ס ב"ה.

"עולם"שע אידן" יבהלו לשמע דברים כאלה, ויטענו: יהודי שמקיים תומ"צ, מניח תפילין, לובש ציצית וכו', וגם מחדש חידושים בתורה – מה יכולים עוד לדרוש ממנו?!... אבל חסידים, שזכו להיות מקושרים אל הרבי, ועל ידו אל כל רבותינו נשיאינו עד לרבינו הזקן, למשה רבינו, ולעצמות ומהות א"ס ב"ה – לא נוגע להם שום דבר, מלבד ההתקשרות עם עצמות ומהות א"ס ב"ה!

האמת היא שגם בהיותו במעמד ומצב ד"מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ", רוצה הקב"ה בטובתו של יהודי בעוה"ז ובעוה"ב, בגעה"ת ובגעה"ע, ומשפיע לו כל טוב, געה"ע וגעה"ת, עוה"ב ועוה"ז, בני חיי ומזונא רויחא, למטה מעשרה טפחים (כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הנוכחים, ולכו"כ מהם נתן ברכות פרטיות בהמצטרך להם, ואח"כ המשך:), אלא שהיהודי מצדו הוא אין לו להתנות את המס"ג שלו בכך שהקב"ה יתן לו כל המצטרך לו, היינו שהוא מוכן שלא לחפוף בשום דבר זולתו ית' (מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ"), בתנאי שבשביל זה יתן לו הקב"ה געה"ע וגעה"ת עוה"ב ועוה"ז. הוא מצדו צריך להתמסר לגמרי ("אוועקגעבן זיך אינגאנצן") ללא שום תנאי, והקב"ה מצדו ישפיע לו ממילא כל המצטרך.

קידוש

הכוס טעון הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ לפני קידוש כדי שיהא כוס של ברכה יפה מבית ומחוץ³⁴⁴. וכן יש לשטוף ולהדיח עוד פעם לפני ברכת המזון.

בארבע כוסות של פסח, אף שבני הבית שומעין הקידוש וההגדה מבעל הבית, אף על פי כן חייב כל אחד ואחד לשתות ד' כוסות דרך חירות. וכששומע קידוש מאחר צריך לכוון ולשמוע מלה במלה לכל מה שיאמר המברך. וטוב שיאמרו עמו מלה במלה לפי שאי אפשר לכוון ולשמוע. וכן המנהג³⁴⁵.

הבדלה

בקביעות שנה זו, בליל הראשון של חג, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנה"ז – יין קידוש נר הבדלה זמן. שינה הסדר יצא, אא"כ הקדים ברכת קידוש לברכת בורא פרי הגפן. טעה ושינה הסדר – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

סדר הקידוש: אתקינו סעודתא דמלכא וכו', בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קדש לקדש, שהחיינו. [בברכת שהחיינו בקידוש נפטרת גם ברכת שהחיינו עבור בדיקת וביעור חמץ].

344) ואם הוא נקי מבית ומבחוץ או קינחו יפה במפה דיו. ויש מהדרים, ובפרט בליל פסח, להדיח תחילה, או לקנחו יפה, גם כשהוא נקי. וראה שו"ת באתרא דרב סי' א'תסד.

345) בליל פסח. ושקו"ט בכ"מ בטעם שלא נהגו כך בקידוש דכל השנה (ובפשטות, מחמת שמבינות לה"ק, ולכתחילה צ"ל אחיות הכוס, ועדיף לשמוע, משא"כ בליל פסח שיש לכאור"א כוס משלו. ועוד טעם מחמת חשש בלבול כשכמה אומרים ביחד, ובליל הסדר אומרים מתוך הגדה. ועוד לפי שמזכירים יצ"מ בקידוש (וכמנהג באמירת הגדה שכאור"א אומר, כדלקמן). ויש שר"ל שכששומעים מהמקדש, הר"ל כאילו אמירת המקדש מתייחס לשומע (ולא כאילו השומע בעצמו אומר. וחקרוה שרים בגדר שוב"ע. ובשו"ע אדה"ז סר"ג ס"ו ובכ"מ שהמקדש שלוחו של השומע), וממילא לא נעשית מצוה בכוס השומע. והוא מחודש. ומפורש בכ"מ שאפשר לשמוע מאחר. וכן בשו"ע אדה"ז סתע"ב סכ"ב. ואכ"מ.

נשים הנהוגות לומר נוסח הקידוש לעצמן³⁴⁶, אומרות גם ברכות הנר והבדלה³⁴⁷.

אין מברכים על הבשמים³⁴⁸. ואם טעה ובירך על הבשמים אינו הפסק.

בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. וכמובן – שאסור לכבות הנר אחרי הבדלה. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, ראה טבלא שבסוף הלוח.

אם שכח להבדיל, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש³⁴⁹. טענה ובירכה עוד הפעם – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ורחץ: צריך כל דיני נטילת ידים כמו לפת, רק שאין מברכין. טעה ובירך "על נטילת ידים" ב"ורחץ", ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין להפסיק שלא לצורך בין הנטילה לאכילת כרפס.

כרפס: מפי השמועה במעשה רב, שנוטל באמצעות סכין חתיכה קטנה ממרכז הבצל ומטבילה בידו³⁵⁰, חלקה לא כולה³⁵¹, ג' פעמים במי מלח, ואח"כ³⁵² מברך, ואוכלה ללא הסיבה.

כל דבר שהמלח מועיל לו לשנות את טבעו כגון צנון ובצל³⁵³ אסור למלוח³⁵⁴ מהם בשבת יותר מחתיכה לבדה כדי לאכלה לאלתר ולכן אסור לטבול ב' חתיכות אחת לבדה ולהניחן לפניו לאכלן מיד זו אחר זו³⁵⁵ ואינו מותר אלא לטבול חתיכה ולאכלה תיכף ומיד. ויש מחמירין

(346) כבהערה הקודמת.

(347) שלדינא נשים מבדילות לעצמן, ורק שנהגו שלא לטעום מכוס הבדלה, משא"כ בנדו"ד.

ואין חשש הפסק (אם משום שהכניסו עצמם לחיוב, ומבדילות משום ספק, וגם מעיקר הדין קייל"ן שחייבות, ועוד שמסדר הקידוש הוא. וראה הליכות שלמה פסח פ"ט סקמ"ז. הלכות ליל הסדר אשכנזי סתע"ב סכ"ב הערה 233. קובץ מורי' גליון תו' ע' שסט ואילך).

ואלו שאינן אומרות קידוש, עכ"פ יחזיקו כוסותיהן בידיהן גם בעת ההבדלה (שלא לחלק קידוש והבדלה על ב' כוסות, כוס השומע, וכוס המברך, אף מדינא ליכא חששא).

ובדא"ג ילה"ע שמנהגנו בנוגע להבדלה בכלל, שכאור"ה מהשומעים מברך בפ"ע ברכת בשמים והנר (כ"ה ברשימת מנהגי אנ"ש, "לקוט מספר מנהגים לוח ארעי" שערך הר"ש יעקובוביץ לביהכ"נ חב"ד בשערי חסד והוגה ע"י כ"ק אד"ש (נדפס בהתקשרות גל' רב"י. גוף כתי"ק בתשורה סוסובר-יעקובוביץ סיון תשע"ז). וראה בשו"ת באתרא דרב ס' ל'ערה). אלא שיש שנהגו שהנשים אינן מברכות ברכת הנר. וראה שו"ת באתרא דרב ס' יג'ריא. ואכ"מ).

ולענין ברכת הזמן ("שהחיינו"), עדיף שישתנו מכוס שלהן מיד אחרי סיום ברכת הבדלה, ויענו אמן על ברכת הזמן של בעל הבית.

(348) וראה בארוכה בלקוטי שיחות חל"א ע' 191 ואילך.

(349) ראה במילואים (ג) המקורות לזה, ושם (בסופו) – ע"ד עניית אמן לברכת שהחיינו של האיש.

(350) יש מקפידים לא להטביל בכף או מזלג, שבדבר שדרכו להאכל בכף א"צ נט"ו.

(351) בסדר דל פסח לרבינו שמעי' (שקיבל מרש"י), ובמדרכי סוף מס' פסחים, סדר הפסח בקצרה, והובא בד"מ סתע"ג סקט"ז שצריך לטבול כולו בחומץ. וכ"ה בהגמ"נ טירנא ליל הסדר סקצ"ב. ובשבה"ל סר"ח: ומשקעו שם יפה יפה. וראה משה"ק ע"ז בביאור מרדכי שם. ובבגדי ישע למרדכי שם סק"ה, דשאני טיבול ראשון שאינו משום קפא אלא שישאלו התינוקות ולכן צריך לטבול כולו.

אבל לא הובא בהנהגות הרמ"א בשו"ע. וגם לא בשאר פוסקים (אמנם הביאו בהליכות עולם קאראסיק סתע"ג סק"ו). ונראה שהבינו שדינו כבמרוז, שאין נוהגין לשקעו כלו אלא ביטבול מקצתו, לדידן שקפא אינו מצוי בינינו. ואינהו קאי להשיטה שגם במרוז צריך לשקעו כולו. ודלא כסברת בגדי ישע.

וכ"ה להדיא במאורי פסחים קטו, א ד"ה זה שביארנו. וכן בב"י ס' קנח ד"ה בפ' ערבי פסחים משמע שביטבול במקצתו סגי. ולדינא צריך נט"י גם במטביל רק ראש היק. וראה ט"ז שם סק"ו. וכ"נ קצת שהבין בשלחן תמיד ס' קנח בזר זהב סקט"ז, בכוננת המג"א שם סוסק"ח שמתבטלים בכרפס רק ראש היק. וכן המנהג. וראה גם שו"ת אבני ישפה ח"ח ס"צ סק"ה בטעמא דמילתא שלא יהא הכרפס חמור מהמרוז.

(352) ראה שו"ת באתרא דרב ס' ל'תרסח. ושנ"ת.

(353) וכיוצא בהם מדברים החריפים שכשהם שוהים במלח הם מזיעים ויוצא מרירותם ונעשים קשים.

(354) ולכאורה כ"ה גם במי מלח. וראה תהל"ד ששכ"א סק"ד. כה"ח ששכ"א סק"ב. והאריכו בראיות לכאן ולכאן. (ומש"כ בשו"ע אדה"ז ששכ"א ס"ג בנוגע מי מלח "מפני שאסור למלוח שום דבר להניחו שלא לאכלו לאלתר כמו שיתבאר – קאי אס"ה בדין דבר שאין המלח מועיל לשנות טבעו אלא נותן טעם בלבד כבשר וביצה, ולא אדבר שמועיל לשנות טבעו בשכ"ד, כפשוטו, וכדמוכח גם במג"א סק"ד. ודלא כהערת המו"ל בשו"ע אדה"ז מהדו"ח. ואכתי יל"ע כשמועיל לשנות טבעו עם מי מלח דינו כמלח. ולהעיר שגם באינו מועיל לשנות טבעו צ"ל לאלתר ממש ולא די בזה שאינו מסעודה לסעודה – ראה קצוה"ש ס' קכו בבדה"ש סק"ט). ובדאי יש להחמיר במי מלח עזים. וראה פקודת הלוי (ווייס) הל' שבת ח"ב ששכ"א ס"ג ע' רלט ואילך. שו"ת רבבות אפרים ח"ו סרמ"ט. מנחת אפרים זארגנר סל"ג. קובץ פעלים לתורה חו' לד. צהר חו' ב.

(355) כי עד שיאכל הראשונה תשעה השניה במלחה וכיון שהמלח מועיל לה הרי זה דומה לעיבוד.

שלא למלוח הרבה חתיכות ביחד גם ביום טוב³⁵⁶. וטוב לחוש לדבריהם בדבר שאין בו הפסד כלל³⁵⁷.

אם אירע שאכל כזית לא יברך בורא נפשות³⁵⁸.

מגיד

דרכן ה' שאחד אומר הגדה ואחרים שומעים, שבני הבית יוצאין בשמיעת ההגדה מבעל הבית³⁵⁹. אבל למעשה³⁶⁰ נהגו שכל אחד ואחד אומר בעצמו³⁶¹ בלחש, שמחמת האריכות אין לסמוך על שמיעתה מבעה"ב שמה יפנה לבו לדברים אחרים ולא ישמע, שאין כל אדם יכול לכוון לשמוע כל תיבה ותיבה, ואם באמצע יפנה לבבו ולא ישמע איזה תיבה המעכבת לא יצא ידי חובתו³⁶².

איתא בזהר³⁶³ (בתרגום ללשון הקודש): כל אדם המספר ביציאת מצרים ובסיפור ההוא הוא שמוח

356 שהרי אפשר למלוח כל חתיכה בפני עצמה שאין האחת משבחת במליחת חבריתה.

357 וראה שבת כהלכה ח"ג פ"ב בתוספת ביאור סק"ד* - ע' תכה - שאין להתייר מחמת שא"פ לעשות מעיו"ט ומיילא הותרה לגמרי (ע"פ קו"א סתקי"א סק"א וב'), עיי"ש טעמו.

358 וצ"ע בימינו שהחטא בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה (וראה בשו"ע אדה"ז רס"י קעו שירוקת באים מחמת הסעודה שדרך לפת בהן הפת. וכן בסדר ברה"נ רפ"ד. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ג ס"ב (ושינה מל' המנ"א שם סק"ב). וראה שו"ע אדה"ז סי' תקפ"ג ס"ג. וראה שו"ת באתרא דרב סי' כ"ג רצז - באתרא דרב ה' ברה"נ ט"ז), ונפטרת בברכת המוציא, וא"כ א"צ לכוון בברכת בפה"א שבכרפס על המרור, ויכול לברך ב"ד. וכשאוכל חרין, אף שאינו בא מחמת הסעודה, הרי לאידך חרין אינו טעון ברכה לפניו כלל, שאינו ראוי לאכילה כשהוא חי (ראה אדה"ז סתפ"ג סק"ג).

ואולי יצ"ל שבלדעת הרשב"ם, דעה מקיימת שבשו"ע אדה"ז (סתפ"ג ס"ז), שברכת בפה"א שבכרפס פוטרת המרור, ה"ט לפי שמרור אינו בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה אפי' כשרוגל לאוכלו בסעודה, כיון שנאכל לכוונה אחרת (באמת, ונסתפקו בכ"מ בדבר הבא מחמת הסעודה אם מברך כשכבא הפעם לקינוח. וראה סדר ברה"נ פ"ג סוף ח"ח. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב סי' לא' תרס"א), לפי שנאכל למצוה (וכ"מ בשו"ת הרשב"א ח"א סע"ב. שם סרמ"א. מיוחסות סר"א ואילך. החדשות סל"ח, והובא בב"י סתפ"ג, אם לא שנחלקו בהתם מיירי בדבר שבא לפת הפת ובליל פסח אוכלו ללא פת למצוה, משא"כ בחסא הנאכלת גם לעצמה במשך כל השנה. אבל בשב"ל סרי"ח (דין מרור) נראה דסק"ד שמתחמת שעכשיו בא לשם מצוה אינו בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה. אלא שדחה וכתב לה"ר מק"פ שאין מברכים שהכל אע"פ שאכילתו לשם מצוה. וכן בתוס' ריה"ח ברכות מא, ב. או"ז ח"ב פסחים סרנ"ו. אמנם בתר"י ברכות כט, ב - בדפי הרי"ף, בטעם שאינו מברך על ק"פ שהכל, שטפל לפת שאכל מתחלה כיון שחייב באכילתו. וכת"ש דהה"נ במרור שכיון שמתחלה היתה כוננת לאכלם שיועד שמוחייב באכילתו דברים הבאים מחמת הסעודה הו"ו והו"ל טפילה לפת ואינו מברך עליהם בפה"א. ומשמע שבפסח לולא שטפל הוא מברך עליו, אף שבודאי נאכל לשלש עשרה והוא מחמת הסעודה. ובדוחק י"ל, דשאני פסח שנאכל בסוף הסעודה והו"ל ממשכו ידיתה מהפת, ומשו"ה קס"ד לברך עליו. וכ"כ בשו"ת גוו"ד או"ח כ"ל א סל"ג בדעת ר"י טוב עלם שבתוס' פסחים קטו, א ד"ה והדר, שהמרור נפטר בכרפס ו"אינו מושיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כזית, דהיינו שנאכל שלא לשם לגרר הלב רק למצוה. אבל ראה שם סל"א - באו"א, שבכזית לחוד אינו מגרר הלב. וראה ח"י הצ"צ ברכות יג, ג). ובלא"ה, גם בימינו אינה נאכלת בדרך כלל לעצמה, כמה עלים יחד (ללא שום חומץ ומלח), כדרך שאוכלים למצות מרור (וראה משנ"ב סי' קעו סק"ד). ועוד כמה טעמים מצינו בפוסקים לפטור המרור מברכה, או שלא לברך ב"ד על הכרפס. וסב"ל.

וראה ואנחנו נברך סולמונס סל"ה. עומקה של הלכה בורשטיין ח"א סכ"ז ובנספח לשם. ועוד. והנלפענ"ד כתבנו.

359 ובשו"ע אדה"ז: שכן נכון לעשות משום ברוב עם הדרת מלך. והיינו שאף שאין לחייב אדם שיקיים המצוה המוטלת עליו ע"י שליח כשיכול לקיימה בעצמו - מכל מקום טוב שיקרא אחד לכולם לקיים ברב עם הדרת מלך. אמנם, באמירה ביחד מלה במלה (שה"י כאמריה אחת - אדה"ז סי' קפ"ג ס"י. וכ"כ שם סי' קט"ג. סי' קכ"ד ס"ג. סי' קכ"ה ס"א. וראה גם סי' קכ"ד ס"ג. סי' רפ"ד ס"א. ועוד) ה"ז גם "ברוב עם". ויש להעמיס גם כן בדברי הפמ"ג סתרפ"ט בא"א סקי"א. וראה טו"א מגילה ב, א. ח"י רעק"א על המשנה ריש מגילה. וכ"כ בשבילי דוד כללי ברכות כ"ל ג פ"ב סק"ד. ועוד.

360 וכ"מ מל' הר"ן פסחים טו, א בדפי הרי"ף שדרכן ה' שא' אומר ההגדה. ומינה, שכהיום אין המנהג כן. [ולהעיר מדעת מהר"ם אלשקר בשו"ת ס"ד ל"א סיג בשמיעה. ולא קייל"ן הכי. וראה שו"ת ר"ם ח"א סמ"א, הובא בכנה"ג סתנ"א בהגה"ט. (אבל ראה שבח פסח לבעל זרע אמת מגיד ס"ב). ע"ש סתפ"ג סק"ה. [ועוד]. והעירנו מחדא"ג מהרש"א סוטה ל, ב דמשום פרסומי מילתא לא היו רוצין לצאת בשמיעת השירה ממש. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ג ס"מ: ואח"כ מתחילין שניהם עבדים היינו. והרי ברוב עם איכא גם בשנים. ואולי קאי באמירה במלה במלה, כנ"ל.

כן להעיר מזה שכאור"א יש קערה (ראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה קערה), שכשיוצאין בשמיעה מבעה"ב א"צ שיהיו דברים אלו לפניהם (אדה"ז סתפ"ג סכ"ד).

361 בלחש (כ"ה בלקט יושר ע' 84). וכמוכחו, צ"ל בחיתוך שפתיים וגם שישמיע לאזניו. ובקובץ ליבאוויטש גל' ב ע' 24 ע"ד ההנהגה בשנת תש"ח: ביקש את המסובים לומר את ההגדה בקול רם. אמנם, בד"כ ה' אחד מקריא ההגדה בקול. וראה גם שיחת ליל ב' דתה"פ תשט"ו - נעתק להלן בפנים.

362 וראה ר"ד ששיחא אחש"פ תשל"ב (ונשמט בתורת מנחם). ווי דער מנהג בכ"מ, ובפרט בארה"ב, אז דאס זאגט נאר דער עומד בראש הבית וואס איך האלט נישט דערפון. [לנלאוהו קאי לא רק על "הא לחמא ענייא" כ"א גם על ההגדה בכלל. אבל בהערות המו"ל בתודת מנחם שם: חסר הענין שזנכר כאן אודות המנהג בכ"מ שהפסיקא "הא לחמא ענייא כו"ו נאמרת רק ע"י ראש הבית].

363 (ברע"מ מ, ג) ואילך. [זו"ל: כל בר לב דאשתי ביציאת מצרים ובההוא ספור חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאת דהוא חדי מכלא, דהאי איהו בר שן חדיי במריה וקודשא בריך הוא חדי בההוא ספור. ביה שעתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמליא דיליה ואמ לון זילו ושמעו ספורה דשבתא דילי איהו משתעו בני וחדאין בפורקני. כדון כללהו מתכונשין ואתיין ומתחברין בתהייו דישראל ושמעו ספורה דשבתא דקא חדאן בחדוה דפורקנא דמריהו, כדון אתיין ואודון ליה לקודשא בריך הוא על כל אינון נסין וגבורן ואודאן ליה

בשמחה, עתיד הוא לשמוח עם השכינה לעולם הבא, שהיא השמחה היותר גדולה מכל השמחות, כי זה הוא אדם השמח באדונו, והקב"ה שמח בסיפור ההוא. בה בשעה מקבץ הקב"ה את כל החבורה שלו, ואומר להם, 'לכו ושמעו הספור של השבח שלי שמספרים בני ושמחים בגאולת'. אז מתקבצים כולם ובאים ומתחברים עם ישראל ושומעים סיפור השבח ששמחים בשמחת הגאולה של אדונם, ובאים ומודים להקב"ה על כל אלו הנסים והגבורות, ומודים לו על עם הקדוש שיש לו בארץ ששמחים בשמחת הגאולה של אדונם. אז נתוסף לו כח וגבורה למעלה, וישראל בסיפור ההוא נותנים כח לאדונם, כמלך שנוסף לו כח וגבורה בעת שמשבחים גבורתו ומודים לו והכל יראים מפניו ונתעלה כבודו על כולם].

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשט"ו: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז די הגדה דארף מען זאגען בקול רנה [רם] ובשמחה³⁶⁴. ויש לומר אז מצד דעם פלעגט כ"ק מו"ח אדמו"ר זאגן די הגדה בקול רם, און אין די זמנים וואס ער אליין האט גיט געקאנט זאגן בקול רם, דאס הייסט אז ווי א צווייטען האט זיך אויסגעוויזן אין זיינע חושים גשמיים אז ער זאגט גיט בקול רם, פלעגט ער אין יענע זמנים מאנגען בא אנדערע זיי זאלן זאגן בקול רם. [ועד"ז בכו"ב שיחות קודש].

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ב: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז פסח ביי נאכט – די ערשטע און די צווייטע נאכט – דארף מען זאגן די הגדה בקול רם ובשמחה, און בכלל דארף מען די נעכט זיין בשמחה. ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע שמחה פאר די שכינה ווי פסח ביינאכט. דערפאר איז בא מיר אלע מאל געווען א וואונדער, אז בא כ"ק מו"ח אדמו"ר פלעגט מען גיט זעהן פסח ביינאכט קיין שמחה, ואדרבא, עס איז נאך געווען א ענין פון דמעות, הגם עס קאן דאך זיין דמעות של שמחה, אבער עס איז גיט געווען ניכר עס זאל זיין דמעות של שמחה. אין כתבי האריז"ל שטייט דאך אבער מען זאל זיין פסח ביינאכט בשמחה, במילא זאל מען זאגן א ניגון. אין ניגונים גופא איז דאך פאראן מרידות ניגונים און שמחה ניגונים, זאל מען זאגן א פריילעכען ניגון און זייגען טאקע בשמחה, און מען זאל טראכטען אז דאס איז שייך צום סדר וואס דער אריז"ל זאגט אז די אמירת ההגדה דארף זיין בשמחה. (כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן א פרייליכן ניגון).

בשיחת ליל א' דחגה"פ תרצ"ט: ר' נחמן משרת שמע מאדמו"ר – אדמו"ר מהר"ש – אז פסח קען מען זיך ארויפכאפן אויפן וואגן, און דאס וואס א איש פשוט קען אויפטאן מיט אמירת האותיות פון דער הגדה מיט א תמימות, קען דאס א משכיל און אן עובד גיט אויפטאן מיט 15 הפסקות.

בשיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט: עיקר סיפור יציאת מצרים הוא בעניני הנסים. גם ה' בתוך הדברים: איך וואלט זיך ווינטשן הערן ווי משיח וועט אויסטייטשן די הגדה.

בראשונים כתבו שיש למהר באמירת ההגדה בכדי להגיע לאכילת מצה. והאריכות בסיפור יציאת מצרים היא אחר אכילתו. ובשיחת ליל א' דפסח תש"ח³⁶⁵: ערב פסח איז אלץ וואס מען האט געטאן געווען מיט א מיושב'דיקע געאיליקייט, נאר דאס איז אלץ געווען ביז מען האט אנגעהויבען זאגען די הגדה ביים סדר, נאכדעם האט מען שוין גיט געאיללט, אבער מען האט אויך גיט מאריך געווען. . הוד כ"ק רבינו הזקן איידער ער איז געפארען אין מעזריטש פלעגט ער ערב פסח אויפשטיין פארטאג, און אגאנצען טאג זייער איילען בכדי צו עסען דעם אפיקומן פאר חצות, נאכדעם ווי הוד כ"ק רבינו הזקן איז געקומען פון מעזריטש פלעגט ער אויך אויפשטיין ערב פסח פארטאג, נאר גיט איילען.

אף שמתר להפסיק באמירת ההגדה לצורך גדול³⁶⁶, אין להפסיק לשיחת חולין ודברים בטלים

על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמריהו. כדן אטוסף חילא וגבורתא לעילא וישראל בהאי ספורא יחבין חילא למריהו, כמלכא דאטוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה וכלהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו]. ובפי' אור החמה בשם הרמ"ק: שהמספר ביציאת מצרים גורם לחדש אותם האורות שנתגלו מאז ביציאת מצרים והיינו סיפור הנסים לשון ספריות שמשמאיר ומספר אותם האורות.

364) ובריטב"א סדר ההגדה: בניעימה ובקול רם בכל כחו.

365) סה"ש תש"ח ע' 199.

366) שקו"ט בזה בכ"מ. ואכ"מ. ולהעיר בדעת אדה"ז בנוגע להבדלה באמצע ההגדה שהטעם משום נראה כמוסיף על הכוסות. והוא ע"פ הח"י שם סק"ה. ושם שמצד ההפסק לית לן בה. אבל אין מכאן הכרח גמור בדעת אדה"ז (אף שגם בשנת' היקל (בסתע"ג ס"א וסתעד"ד ס"א) לשתות באמצע ההגדה כדעת הר"ה, ולא כרמב"ן ש"משמזגו לו כוס שני והתחיל לשאול ולדרוש עליו אינו רשאי להפסיק בשנת'!), ובכלל – שאני הפסק לצורך הבדלה, וכמ"ש בכ"מ כן בדעת הח"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ז ריש ס"ט, דמשמע

ח"ו, כי אם לצורך סיפור בעניניו יציאת מצרים או לצורך סעודתו. אין מפסיקים בפירושי ההגדה מהפיסקא "לפיכך" והלאה, וכן בחצייה השני של ההגדה (לאחרי ברכת המזון).

באמירת³⁶⁷ הגדה עיקר הדבר הוא מחשבת הלב, שצריך להבין מה שאמר, ואם אינו מבין כלל מה שהוא אומר אינו יוצא ידי חובתו, שאין זה נקרא סיפור, על כן מי שאינו מבין יקרא ג"כ הפירוש בלשון שמבין (ולא סגי לעיין אח"כ בשעת האכילה בפירוש³⁶⁸). וכשמקריא לאחרים מה נשתנה וכל ההגדה, יקריא בלשון שמבינים, ואם אינם מבינים – יפרש להם הענין שצריך לומר מעיקר הדין³⁶⁹. ואם הם מבינים הרבה יפרש להם הכל. אבל הלל עד סוף ברכת אשר גאלנו יוצאים אף אם אין מבינים הלשון³⁷⁰.

צריך לומר ההגדה על מצה הראויה³⁷¹ לצאת בה ידי חובתו. ולכן יש לזהר שתהא המצה מגולה קצת עד שיגיע ללפיכך³⁷².

יכין כלי שבור³⁷³ עבור השפיכות בעשר מכות.

בקיבועות שנה זו, בנוסח ההגדה, בסיום ברכת גאל ישראל, אומרים הלילה: "מן הפסחים ומן הזבחים". טעם הדבר, שאין החגיגה באה בערב פסח שחל להיות בשבת, ולכן כשחל ליל פסח [גם ליל יום טוב שני] במוצאי שבת, אין אומרים "מן הזבחים (חגיגה הבאה קודם הפסח כדי שיהא נאכל על השובע, ואח"כ) ומן הפסחים", אלא אומרים "מן הפסחים ומן הזבחים (החגיגה שתבוא למחרתו)".

ההוראה משינוי הנ"ל בשנה זו – ראה באורך שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א. ושם: המורם מכל האמור לעיל, שלילה זה – ליל פסח שחל במוצאי שבת, שאומרים בו "ונאכל שם מן הפסחים ומן

שאר הפסיקא לכתחילה באמצע הלל. וראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ג. ועוד להעיר שאין להפסיק מצד קידוש במקום סעודה (שההגדה אינה הפסק לענין זה – ראה תוד"ה רב אשר – פסחים קג, ב. קצוה"ש ספ"א בדה"ש סק"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ה. אבל לא נראה דקאי התם בדין קבמ"ס).

367) בהבא לקמן – ראה פ"י ההגדה לריטב"א ד"ה שאינו. גבורות ה' פס"ב. פנים יפות בא יג, ח. בית דוד או"ח סרנ"ו. דרך פקודיך מצוה כא חלק הדבור ט"ב. מ"ח סוף מצוה כא. נחלה לישראל סל"א. ועוד.

368) שהרי בשעה שאמר לא הבין, ואח"כ מה שמעייני עיון נקרא ולא הגדה וסיפור, ואנן הגדה וסיפור בפה בעיניו.

369) ובערוה"ש סתע"ג ס"ז: עכשיו שנערבו הדפוסים ונדפס ההגדה בלשון לעז וכל הנשים והתינוקות שלנו קוראים מעצמן לא נהגו לבאר להן כי הן יודעות בעצמן לקרות ולהבין ענין יציאת מצרים. וצ"ל, שמקיים מצות והגדת בגוף האמירה בלה"ק. (אבל בשו"ת בית דוד סרנ"ו, שצ"ל בלשון שמבינים שאל"כ אין כאן הגדה והודעה. אבל אפשר דמיידי כשאנים יודעים מעצמן). ועו"ל, שכשהבין יודע כבר, אין על האב חובה כלל, וכדיק לשון הרמב"ם חומ"צ פ"ז ה"ב "מלמדו" "להודיע" וכו' (אבל שם גופא שהכל לפי דעתו של בן, ואם ה' הבן גדול וחכם מודיעו וכו'. ושקו"ט בזה. ויש שחידשו שעיקר המצוה לחדש לו דבר דוקא. ובכ"מ הביאו מספרי דקדוק בפי' הגדה וסיפור. וראה תולדות שמואל מצוה כא סק"ו. שיה יצחק מאלצאן להגש"פ ד"ה בכל דור. ויגד משה ס"ט סק"ח. להורות נתן ח"ט ס"ט סק"ב ואילך. תשו"נ ח"ד ס"י קב סק"ד. אורה ושמה לרמב"ם שם. וראה שבט מישראל פרידמאן ח"ב ע' קנו. אבל ראה קובץ קול התורה חוברת נד ע' סד ואילך). ויש שר"ל, שדינו כמצות ולמדתם את בניכם, שבוזה שהבין יודע לקרוא מעצמו כיון שאביו לימדו או שכל לו מלמד, מקיים המצוה. ולמעשה, המנהג שאין מקפידים שבנים הגדולים יהיו אצל האב בליל הסדר. ולב' אופנים הנ"ל א"ש (אבל י"ל שהחיוב רק עם הבן נמצא אצלו – ראה דרך פקודיך מ"ע כא חלק המעשה ס"ג).

370) שר"ע אדה"ז סתפ"ד ס"ג. וראה שם סתע"ג סמ"ב.

והנה בדרך פקודיך כתב שיקרא בפה גם בלשון אשכנז. אבל אין המנהג כן. וברמ"א סתע"ג ס"ו, וכן בשו"ע אדה"ז (שם ושם), כתב דסגי שיפרש הענין. והיינו שא"צ לומר הכל בלעז. וכן מוכח בהמנהיג הל' פסח סע"ב שמה שנהגו ללעז שני המקראות הראשונים הוא משום היכו ולפרסום הנס. וכו' בהשבה"ל סרי"ח – רק לגבי הא לחמא עניא. וכו' בעוד ראשונים – ראה בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה הא לחמא. וגם בריטב"א שם כתב רק שראוי לפרש להם יצי"מ. ובחיים לראש מז, א, שאם יאמרו כל ההגדה בלעז יצא שכרם בהפסדם לפי שממרהין כרי לאכול. ובהגש"פ שם שמהנהגו שאין לזנוזים כי אם מה נשתנה (שמדקדקין שעכ"פ האומר הפסיקא יבין את הנאמר על ידו, ומה נשתנה הרי שואלין התינוקות) – היינו לענין לתרגם בלעז, אבל ודאי צריך לפרש הענין (אם לא משום סברת ערוה"ש הנ"ל).

371) וא"צ שתהא נאמרת על מצה שאוכל ממנה בדוקא. (ובאחרונים חקרו אם דין לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה הוא דין בהגדה או (גם) במצה. ואיך שיהי' (ובכ"מ היבו בראיות שהוא רק דין בהגדה. ואכ"מ), גם אם הוא דין במצה, סגי במצה הראוי' למצות מצה, שמצד מצות מצה יאמר הגדה על מצה איזה שתהי', כנ"ל. ואדרבה, אין להניח שום מצה אחרת (חוץ מהג' מצות על השולחן) עד הסעודה – ראה מרה"ל הובא במג"א סתע"ג סק"כו. משנב"ב סק"ס). אבל ראה ח"י סקל"ח. ועוד, שבשו"ע אדה"ז לא העתיק דברי מרה"ל ומג"א, ולשיטתו' אויל, שלא הציב מדבריהם לשאלת הבן בטעם עקירת הקערה מחמת שאין רשאים לאכול עד אחר סיפור יצי"מ, והוא רק שמתוך כך יתעוררו לשאל שאר השאלות).

372) שאז נוהגין להגביה כל אחד כוסו, ולפיכך נכון לכסות המצות. וכן כשאומר והיא שעמדה, שנוהגין לאחוז הכוס, נכון שתהא המצה מכוסה.

373) בכדי שענינים אלו – השפיכות – לא יהיו בכלי שלם. א"צ פגימה ניכרת לעין, ודי שיהא בכלי חד פעמי, או כלי שאין משתמשים בו. נוהגים להקפיד שלא להניח כלי השבור על השולחן, וכן שלא להעבירו מעל גבי השולחן. הטיפות שפוכים במקום שלא ידרכו בני אדם.

הזבחים", כיון שלא נוגע שיהי' הפסח נאכל על השובע, שבזה מרומז מעין ודוגמת השלימות דבירור הגוף לעתיד לבוא (כנ"ל בארוכה) – מסוגל ביותר להארת הגילויים דלעתיד לבוא. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יתן הש"ת שבמהרה בימינו ובעגלא דידן יוליכנו הרבי לקראת משיח צדקנו. הולך וקרבו יום אחרון של פסח, שהוא, כדברי הרבי, יומו של משיח ("משיח'ס טאג"), שבו מפטירין "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'". ויה"ר שבימים הסמוכים ממש יקויים יעוד זה, והרבי – שהוא מגזע ישי, ממלכות בית דוד – ינאלנו מהגלות הרוחני ומהגלות הגשמי, ויוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר לחדרו וכל הקהל המשיכו לרקוד בשמחה גדולה. לאחר משך זמן נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לביהמ"ד עם הגדה של פסח, ישב על מקומו ואמר: עיי"ש ההמשך.

רחצה: להזהר שמי הנטילה (שיצאו חוץ לפרק הזרוע והרטיבו את השרוול וכו') לא יטפטפו על המצה (משום שרויה).

מצה: "מצת מצוה הוקשה לפסח שצריך לאוכלה לפני חצות הלילה כמו הפסח שאינו נאכל אלא עד חצות". ונחלקו הפוסקים אם מברך עליה כשאוכלה אחר חצות. וספק ברכות להקל³⁷⁴. זקן או חולה שקשה לו לאכול מצה יבישה (וגם כשנתפררה כקמח), שורים לו המצה במים. וצריך ליזהר לשרות כזית שלם ביחד (ולא פרוסות פחותות מכזית). ולא ישרה אלא במים (אבל לא בשאר משקין ומי פירות ולא במרק³⁷⁵. וכן לטבל המצה במשקין יש למנוע מעיקר הדין³⁷⁶). ויש ליזהר להוציאה ממים במהירות³⁷⁷.

אינו טובל המצה במלח מפני חיוב מצוה.

אחיזת המצות – בשתי ידיים³⁷⁸.

כמה אופנים בחלוקת המצה למסובין בכדי למעט בהפסק. והכי טוב, אם אפשר, שבעל הבית יטול ידיו תחילה ויכוון להוציאם בלחם משנה, ואחר כך יאכל ב' כזיתים. ורק אחרי שגמר לאכול יטלו ידיהם שאר המסובים ויחלק להם. ואפשר גם שיתן להם מראש (לפני נטילת ידים או לפני שמברך על המצות) מצה כשיעור³⁷⁹, ואחרי שאכל כשיעור ב' כזיתים יוסיף ויתן להם קצת ממצה העליונה והאמצעית.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: אין לאכול חלקי המצה השרופים או מושחמים ביותר במינונים גדולים מחמת חומר הרעיל אקרילאמיד שיש בהם.

בלע מצה ולא לעסה יצא אע"פ שלא הרגיש טעם מצה בפיו. אבל לכתחלה צריך ללועסה עד

374 וגם בליל שני.

והארכנו בזה במק"א (נדפס בפ"ע בקונטרס "בירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות", בלוח יומי דפסח שנת תשע"ח, בסוף החוברת).

375 ומכל מקום אם הזקן או החולה אי אפשר לו לאכול מצה השרוייה במים שורין לו בין או בשאר משקין כדי שלא יתבטל ממצות מצה. אבל שאר כל אדם שאכל מצה השרויה בשאר כל המשקין חוץ ממים לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולאכול מצה אחרת בין הכזית של ברכת מצה בין הכזית של אפיקומן.

376 ראה גם שו"ת באתרא דרב סי' מא' תריא במה שאין למרוח ממרח על המצה.

377 משום מצה שרוי.

ואם נשרית במים כ"ד שעות, אין יוצאים בה.

378 לשון אדה"ל בהגש"פ "ויאחזם בידו". וכ"ה בשו"ע שלו סתע"ה סי"ד (כל' השו"ע ושאר הפוסקים). ובהגש"פ עם לקו"ט ד"ה ויאחזם במאר, שבכ"ד שמברך צריך לאחזו בימינו. וכ"ה בלח"מ בשו"ע אדה"ל סי' עדר סי"ב (וכל' רש"י שבת קז, ב: אוחזו בידו. וברמב"ם ברכות פ"ז ה"ד: נוטל שתיהן בידו. וכ"ה בכ"מ).

אלא שבת נז' בשו"ע אדה"ל סקט"ז סי"ז שטוב שיתן ב' ידיו. (וכ"ה ע"פ סוד – ראה כה"ח סקט"ז סקל"ב. ונ"ג). ולכא' צ"ל שאדה"ז נקט כאן רק החיוב מן הדין, אבל עדיף בב' ידים. והאחיזה בב' ידים אינה מבטלת דין ימין (ראה גם דעת נוטה ח"ב סכ"ג ובהנשמן שם. סדר ברכות וינברג ח"א פ"ב הע' ל).

וכ"ה במנהג הרה"צ בעל דברי חיים מצאנו באוצר החיים אות שמה. וכן העידו על כו"כ גדולי הצדיקים. וכן מנהג כ"ק אד"ש (וגם בשעת האכילה משום חיוב מצוה, משא"כ בכל השנה שאוכל רק ביד ימינו הק') – ראה אוצר מנהגי חב"ד ע' קעו.

[ומסברא אפ"ל שהאחיזה בב' ידיו צ"ל רק בעת ברכת המוציא. אבל המנהג גם בשעת ברכת על אכילת מצה. וכנ"ל, גם בעת האכילה].

379 ואף שעליהם גם לאכול מלח"מ – אינו צ"ל יתייב לברכת המוציא שלהם. (ואף שיצאו חובת לח"מ בשמינת ברכת המוציא – כיון שנהגו לברך שוב, ויוצאים רק חובת לח"מ בשמינת הברכה, ולא ברכה"ג. ואכ"מ. אמנם, אלו הנהגים לצאת גם חובת הברכה, או שהניחו ידיהם על הלח"מ ובידו עליהם, כמנהג אחדים – לכאורה צריכים לאכול מהשלימה מיד. ויש שהציע שבכ"ג יניחו הפרוסה שלהם עם הלח"מ, ויכולים לצאת יד"ח לח"מ גם מהפרוסה שלהם, וע"פ שו"ע אדה"ל סתפ"ב סי"ד. וילע"ע).

שירגיש טעמה בפיו.

מרור: בלע מרור ולא לעסו עד שירגיש טעם מרירותו בפיו לא יצא³⁸⁰.

חרוסת: שכח להטביל מרור בחרוסת, יסמוך על הטיבול שבכורך. וכן לאידך, שאם שכח להטביל בכורך, סומך על הטיבול שבמרור. שכח להטביל הן במרור והן בכורך, יקח קצת מרור (וא"צ כזית), ויטביל בחרוסת (ללא ברכה)³⁸¹.

שולחן עורך³⁸²: כבכל שבת וחג, צריך להזהר כשמקלפים ביצים, בהיות והקליפות נחשבות מוקצה, לקלף ישר לתוך פח האשפה, או ע"ג צלחת שאפשר לנער לתוך האשפה, או צלחת חד-פעמית שנזרקת ישר לפח. (יש לוודא שיש כבר אוכל או כלי בתוך בתוך הצלחת).

כנזכר, מנהגו שלא לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור עד אחרי כורך של סדר השני³⁸³. למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו, (וכן כל ז' ימי הפסח, משא"כ אחש"פ **שמהדרין** לשרות).

המנהג שאין אומרים לחיים כששותים יין בתוך הסעודה.

סמוך לאכילת אפיקומן וקודם לה, "יזהר שלא ישתה אחר אפיקומן" – היינו שישתדל שלא יהי צמא, שישתה באופן שלא יצמא אח"כ.

צפון³⁸⁴: אפיקומן צריך לאכול קודם חצות [הלילה] כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות³⁸⁵. חצות בשעה 12:55. שכח לאכול אפיקומן – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יזהר שלא ישתה אחר האפיקומן – משמע: א) שמכל שתי' יזהר, ואפילו מים³⁸⁶. ב) שגם בלילה

380 שהתורה הקפידה למרר פיו של אוכל זכר לומר את חייהם.

381 נתבאר באריכות בכינוס תורה חוה"מ פסח תשפ"ב ב-770.

382 בנוגע לשמחת יו"ט – ראה הלן בסעודת היום.

בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – כ"מ ברשב"ם ותוס' פסחים קה, ב ד"ה ידי, וראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוה"מ תשי"ט. אבל ראה שע"ת סי' תקכ"ט סק"ה שהוכיח ממג"א סי' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח סי' תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמח"ת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג לשתות יין בכל סעודה. [ושקו"ט בזה לענין חובת אכילת בשר בלילה (ונוגע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דרכ"ת ספ"ט סק"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מח, א דבחדא מינייהו – ביים או בלילה – סג].

383 והכוונה גם אחרי מצות מרור בלילה, ודלא כמי שפקפק בזה. וכ"ה בס' בחפזון פסח כג, א בשם שו"ת בית דוד או"ח סרמ"ט. וראה קמח סולת קיב, ג. לקט הקציר סכ"ב סק"א. שולחן גבוה סתע"א סק"ו. ועוד. ודברי הבית דוד צויינו בכת"ק כ"ק אד"ש שרשם לעצמו ע"מ להעתיק להגש"פ. וכ"כ עוד בכת"ק שם: "אסור לאכול פירות שהם בחרוסת לא בליל א ולא בליל ב (הפר"מ)?" ואוצ"ל: "הפס"מ". והכוונה לפסח מעובין (אות קג ואת ששב). והו"ד בבית דוד שם. ועוד. ובזכ"ל א אלקלעי סתע"א הועתק בשם "הפר"מ שם אות קג", ופשוט שהכוונה לפסח מעובין שם, והוא ט"ס. וכנראה ברשימה הנ"ל הועתק משם, וס' פסח מעובין לא ה' תח", כדמוכח מזה שלא הביאו בשום מקום, וכן מוכח גם בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה ויכוון בנוגע להשפכות.

384 בנוגע לאכילת קינוח סעודה לפני אפיקומן – למעשה המנהג שאין מקפידים שלא לאכול קינוח סעודה. ואדרבה, לפעמים עדיף כן כשיש שהאפיקומן בגדר אכילה גסה, והקינוח מועיל לעיכול וכו' ושיכול לאכול לתיאבון. והרי נהגו להביא מיני מגדים ופירות לשדל התינוקות להפיג שינה מעליהן (שבה"ל סר"ח). וגם מדין שמחת יו"ט צריך שירבה במגדנות כפי יכולתו (שו"ע אדה"ז סתק"ט ס"ד). ומפורש בר"ק ס"פ ערבי פסחים, והובא בטור או"ח סתפ"א, שכתב "בתר דאכלין כל מגדני ומיני פירי אכלין בסוף כזית מצה דמיטרא". [והנה, בע"ה הנייר הדי' פסח בהגה כתב, שיש להזהר בליל פסח שלא לאכול בקינוח סעודה פירות ולא מיני מתיקה פן ישכח האפיקומן ויצטרך לעשות הסדר בכתחילה. אבל ראה יוגד משה סכ"ז סי"ב שהוא רק לשיטתו שמיני מתיקה מפיגים טעם המצה, ולדין כל מאכל אסור אחר אפיקומן, והואיל ואכל שולחן עורך אחרי מצה שוב ליכא קפידיא גם בפירות ומיני מתיקה. והעירו מלבוש סתע"א ס"א: ואפשר לומר שאנו קורין את המצה עצמה אפיקומן סתם על שם שהיא במקום הפירות שדרך לאכול אחר הסעודה בפעם אחר אוני חביבותא דמצוה שהיא חביבה עלינו כפירות ומתיקה אנו קורין אותה אפיקומן כלומר לבני ביתו או כל אחד לחברו אפיקו לנו מיני מתיקה והיא המצה שמתוקה עלינו במצותה. ואין מכאן שום ראי' שלא לאכול לפתן אחר.]

אבל ראה הליכות שלמה פסח פ"ט הע' 350, שלא אכל לפתן בליל הסדר ואמר שעלינו להרגיש דאתכא דרחמנא סמיכני וכל צורת ושלבי האכילה מסודרים וקבועים ע"י רבותינו במשנה וגמרא והם קבעו לנו הלפתן בסעודה זו והוא האפיקומן ומה לנו לתור אחר ליפתן אחר. וראה אר"ח ר"ב ע' צ. מנהגי מהרי"צ הלוי מועדים ע' קנה. אמנם, פשטות כל הפוסקים שרק אחרי אפיקומן אין לאכול קינוח. וכנ"ל, מפורש הוא בר"ף שכן בור"ף: והבוחר בבוחר.

ואם הלפתן ברכתו עורא פרי האדמה, אין לברך עליו שכבר נפטרה בברכה שעל הכרפס. (וראה בארוכה אליבא דהלכתא גל' פח ע' ל ואילך).

385 בנוגע לעצת האב"ז כשמתאחר בסעודתו להתנות באכילת מצה – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כ'קה.

386 נכון שלא לשטוף פיו שלא להעביר טעם מצה (אף שמדינא לית לו בה רק במשקין, וגם להמנהג במים – היינו רק שלא להעביר הטעם מבית הבלעיה, שהרי בלע מצא יצא. וכן מודייק בבבא"ט סתפ"א ס"א שהביא מכנה"ג לגבי תיית טוטי"ן ששומר נפשו ירחק,

השני צריך לזוהר. וכן נוהגין.

ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מובא אודות זמן מזיגת כוסו של אליהו: "אחר ברכת המזון (חוץ מזמנים ידועים)". ובספר השיחות תשמ"ט³⁸⁷ נאמר שמזיגת כוס זה "שייכת לחלקו השני של הסדר שקשור עם הגאולה העתידה (שלא כן מזיגת הכוס בדרך כלל היא לאחרי ברכת המזון, ורק בזמנים ידועים היו מוזגים הכוס לפני ברכת המזון)", ושם³⁸⁸: "ולאחרונה – נהגו כן (למזוג לפני ברכת המזון) בכל פעם".

בדך: בברכת המזון – יעלה ויבוא. שכח יעלה ויבוא, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן ליו"ט. מי שהקיא כל מה שאכל לפני ברכת המזון אינו מברך ברכה אחרונה. אבל אם ודאי אצלו שנשאר כזית במעיו, וכן אם אכל מלכתחילה כדי שביעה ועדיין מרגיש קצת שובע מהמאכל מברך אחריו ברכת המזון³⁸⁹. לגבי אכילת מצה, מרור, ושתיית ד' כוסות וכו' – נחלקו הפוסקים אם יצא ידי חובתו. ולמעשה, אינו צריך לחזור ולאכול רק כזית מצה. ואפילו בידך כבר ברכת המזון יטול ידים שוב ויברך על נטילת ידים (באם אוכל כביצה) ויברך המוציא ואחר כך ברכת המזון³⁹⁰.

שפוך חמתך: מנהג בית הרב: (כשחל בחול לוקחים מגורת נרות דולקים³⁹¹) והולכים לפתוח כל הדלתות שבין החדר שבו עורכים הסדר ורה"ר (או החצר), ואומרים שפוך – השלוחים אומרים אותו אצל הדלת.

מותר לטלטל בחוץ נר של שמן, או נר פרפין שנהפך לנוזל, בתנאי שהולך בנחת ולא במרוצה – מכל מקום אסור להעמיד הנר במקום שהרוח שולטת אפילו אין רוח מנשב כלל. ולכן צריך להזהר שלא ילכו בנר דלוק מבית לבית דרך החצר אל הרחוב רק אם הוא בכלל, ויזהרו שיהיו

מדמינא אף שמעביד הטעם לית לן בה, והמנהג רק בשתי'. ולא גרע מלועס לתינוק שאינו מושך טעם – ראה ט"ז יו"ד ספ"ט סק"א ויש"ד שם).

(387) ח"א ע"א 391 הערה 78.

388 בשולי הגליון שם נוספה הערה כבפנים.

389 והארכנו מזה בלוח יומי לפורים.

390 ונתבאר אצלנו במק"א הטעמים להכרעה שבפנים, גם את"ל שבת הנאת גרונו אזלינן, כמשמעות דעת אדה"ז בשו"ע סק"ז ס"ט וסתע"ה סכ"ג. ואכ"מ.

ושבו נעקת כאן ע"פ בקשת רבים: הנה, לרוה"פ (וכ"מ גם בירושלמי נזיר פ"ו ה"א לפי הפני משה, הביאו באמרי בינה דיני פסח סכ"ג) דמיא אכילת מצה לאיסורים, דקיי"ל דבתר הנאת גרונו אזלינן. וכ"מ דעת אדה"ז בשו"ע סק"ז ס"ט ממג"א שם סק"ב בנוגע לברכה"נ (דרבנן) [אבל ראה במחה"ש שם בפ"ד ד' המג"א דה"ט שיי"ב גם הנאת מעיו. ולהעיר משיחת ש"פ עקב תשכ"ג], ובסתע"ה סכ"ג לענין אכילת מצה. [אלא דיל"ד דלא נחית כאן לענין הנאת גרונו או מעיו, ור"ל שאפי" למ"ד שצ"ל הנאת גרונו הרי נהנה, וכש"כ כיון שיש גם הנאת מעיו, ובאמת יתכן דס"ל דלענין אכילת מצה בעי תרתי, כמ"ש כמה פוסקים והוכיחו גם מראשונים – ראה שו"ת כת"ס או"ח סצ"ו. פני מבין ס"י קפה. שם ס"י קפז. ולהעיר גם מרמית לטון רבינו בלק"ש חכ"ו ע"ו ה' 47. 44. ואולי קאי שם לענין אחר – בהשקו"ט בפ"י נהנה גרונו, ובדין מצה מבושלת. וראה גם אג"ק ח"א ע"א מא. ואכ"מ].

ומ"מ לענין מעשה'נ להחמיר לענין מצה מכמה טעמי, והרי דעת אדה"ז סתע"ח ס"א שמותר לאכול מצה שמורה אחרי אפיקומן: 1. כיון שהמדובר בענין דאורייתא, ומספק – הלך אחר המחמיר. 2. וגם, כיון שצ"ל קידוש במקום סעודה, ולכמה דעות לענין זה צ"ל הנאת מעיו דוקא – ראה השקו"ט בפתח"ד ח"ג סרע"ג. [אלא שבשנתה רביעית שלימה יצא יד"ח כבמ"ס]. 3. וכ"ה לענין אכילת מצה דסעודות שבת ויו"ט משום עונג (או שמחה) – ראה שו"ת כת"ס שם סע"א. (אבל י"ל ככה"ל, דרחמנא אחשבי' לאכילת מצה, ויוצא גם בהנאת גרונו – ראה עיד"ז בברכת משה חולין קג, ב. וכע"ז באמרי בינה למהר"ם א"ש יומא עט, ב. נת, א – בדפי הספר) בשם החת"ס. 4. ועוד זאת: בהקיא לפני ברהמ"ז, ובענין ברהמ"ז (גם את"ל דרק הנאת גרונו בעינו) כשהקיא א"י לברך לכמה דעות, שה"ז כנתעכל המזון, ובליל הסדר צריך לברך ברהמ"ז דוקא על כוס ג'. וראה שו"ת תורה לשמה ס"י קכה. 5. עוד להעיר, שאפיקומן צ"ל על השובע דוקא, ובבב"פ – "כדי לשובע ממנו", ולכמה דעות ה"ז לעיכובא באפיקומן (וגם דעת אדה"ז מ' כן – ראה הלכות ליל הסדר אשכנזי סתע"ז ס"ג, אף שבב"פ ה"ז רק מצה מן המבוחר), וא"כ מקום לומר שצ"ל הנאת מעיו (וע"ד ברהמ"ז שלכמה דעות צ"ל הנאת מעיו כיון שצ"ל שביעה – ראה שו"ת חת"ס או"ח ס"י קכז). 6. ועוד להעיר ממהר"ל שאפיקומן צ"ל בשיעור כביצה משום שביעה, אבל לא הביאו אדה"ז. 7. ובכלל, בכמה אופנים אל הגיע אל בית הבליעה ולכו"ע לא יצא – ראה שו"ת מנחת שלמה סצ"א סק"ז.

[ועלה בדעתו דבר מחודש אבל לא מצאתי מקור, שלענין ד' כוסות תיקנו שיהא בכא"א מהן מצה דאורייתא דוקא (קידוש שעיקרו מה"ת, סיפור יצי"מ דאורייתא, ברכהמ"ז דאורייתא, והלל י"א שהוא דאורייתא, לדעת בה"ג וכ"כ בהשגות רמב"ן לסהמ"צ. ובפרט בליל פסח – לפי פירוש"י פסחים לו, א ד"ה שעונין. אבל ראה או"ש חומ"צ פ"ו ה"ד). ולפ"ד בברכהמ"ז צ"ל שביעה דוקא. אלא דאנן קייל"ן שאין מקפידים בהלל שיהא קודם חצות, ועל כרחך ה"ט לפי שהוא דרבנן. וי"ל].

391 נתבאר בשו"ת באתרא דרב ס"י כח"תרד.

הדפנות של זכויות באופן שלא יכבה אף אם יהי' הרוח מנשב אז³⁹².

חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה³⁹³. ואם יודע בעצמו שלא יוכל להתפלל כראוי בתפלת שחרית, ויחלש כוחו, יצא שכרו בהפסדו, ויותר טוב ושכבת וערבה שנתך. והתורה לא ניתנה למלאכי השרת.

בספר השיחות תש"ד³⁹⁴: אה, מ'קען דאך די נאכט א סך מקבל זיין, עס איז דאך תרעין פתיחין, די טויערען אפען, די שערים ניט פתחים³⁹⁵.

אין לזרוק הזרוע לאשפה דרך בזיון.

במענה לשאלת רבים: להוציא האשפה מביתו ביו"ט – באופן שאין חשש משום מוקצה (כיון שהוא גרף של רעי וכו'. ואכ"מ) – הנה, יש שכתבו להחמיר שאסור להוציא ביו"ט כשמטרת ההוצאה רק בכדי לסלק החפץ ממקומו. ולדינא יש להקל כשהריח מפריע, או כשצריך למקומו להכניס עוד זבל. אמנם, בנמצא כבר בחצירו שאינו קובע שם ישיבתו וכל שכן אם רוצה להוציא לרחוב בכדי שיאספיהו ועובדי העיריה למחרת אסור³⁹⁶.

נוהגין שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע³⁹⁷ [עד "ובשערך"] וברכת המפיל אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן, כי לילה זה לילה המשומרת היא מן המזיקין.

יום ראשון, ט"ו ניסן, א' דחג המצות

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:36.

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת שמיני בפעם הראשונה.

שחרית ליום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כשמע כבר ההכרזה³⁹⁸): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מנין. למעשה, אם שמע הכרזה "מוריד הטל" קודם שהתפלל שחרית – **אם אינו מתפלל במנין אחר**³⁹⁹ – יאמר גם בשחרית "מוריד הטל"⁴⁰⁰.

392) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב שם. ושנ"ת.

393) ונזכר שהיו ניגונים כל הלילה בשה"ש תש"ד ע' 81: אז מיר זיינען געווען יונגעלייט פלעגט מען די ערשטע נאכט פסח אופזיין א גאנצע נאכט. ובהערת כ"ק אד"ש שם מציין לפע"ח שחה"מ ספ"ו. ונזכר גם בין הימים שאין אומרים ק"ש שעל המטה, בשה"ש תש"ב ע' 100. אבל בהיום יום כ"א ניסן נשמט "ליל א' דפסח". ומצויין שם בכת"ק לשיחת שש"פ תש"א. ואינו בשה"ש תש"א לפנינו. אבל נמצא הוא בשיחת ליל שש"פ שבתורה גאדאן רייניץ תשע"ח. וגם שם לא נזכר ליל א' דפסח. ודובר עד"ז בסעודת ליל שש"פ תשכ"ט. ובר"ד יום א' דחה"פ בסעודה תשכ"ט – שלא ידוע אם דייקו בוה.

394) ע' 81.

395) ושם: ווי עס איז ידוע דער הפרש צווישען פתח לשער כמבואר במאמר דא"ח של הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי האפרש בזה, שאפי' פתחי היכל אינם עדיין במדרגת שערים.

ובר"ד מסעודת יום א' דפסח תשכ"ט נזכר בקשר לזה, ש"אוצרות טללים נפתחים בזו הלילה" (הובא לעיל בד"ה לילות הסדר מתיב"ע ופדר"א).

396) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כא' תקסט.

397) ענינו – תשובה עילאה (ר"ד הנ"ל).

398) בנוגע לשמע"צ.

399) ויל"ע באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם בכה"ג אומר מוריד הגשם בשחרית.

וכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת טל", שאומר אחר כך מוריד הגשם בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [ומש"כ באו"ז הל' הזכרת גשם וטל סשצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה (ואולי כוונתו שעי"י שמייעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו) – ל"ש לנדוד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכונת האו"ז, שלא פי' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערת המלכה"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביהכ"ג ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר כדבריו בדעת האו"ז].

400) כ"ה בלוח כולל חב"ד (לגבי מוריד הטל) והוא ע"פ אג"ק ח"ב ע' ג בהערות ללוח הנ"ל (ושם הוא לענין מוריד הגשם. ולכאורה כש"כ

הלל

מצוה מדברית סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר **לקרות עם הציבור** מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש⁴⁰¹. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחר גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

כופלין הודו לה' אחר כל אחד מהג' פסוקים יאמר נא, וגם כשמתפללים ביחיד. השליח ציבור מקריא הודו גו' וכל המתפללים⁴⁰² עונין אחריו הודו גו' יאמר⁴⁰³ גו'. וחוזר הש"ץ ומקריא: יאמר

(הוא). ויחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה ואמר מוריד הטל במוסף, אם משער שכבר הכריזו.

ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגדר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי כנסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש מאחרוני זמננו שכתבו לכאן או לכאן מסברא ומד"ע ללא מקור ברור. כן ראיתי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעין בפנים ישר תחזינה עינינו אשר לא מיני' ולא מקצתי'. ולמעשה, יש להורות שבכל אופן יאמר מוריד הטל בשחרית אם כבר הכריזו במנין א', כיון שבאומר מוריד הטל יוצא לכ"ע, ואין כאן בית מיחוש (ראה כע"ז בתהל"ד סי' קיד סק"ב וסק"ג. ולענין אחר – משנ"ב סי' קיד סקט"ז). והרי היחיד רשאי לומר טל במקום גשם גם קודם שהכריזו – שו"ע אדה"ז סי' קיד ס"ב. והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגדר אחר מנין הא', ודיינו להקל בזה ונתו ולא. ובסגנון אחר, שמשנ"ב בפוסקים שאומר מוריד הטל בשחרית א"כ **מתפלל** במנין אחר, מ' קצת שכל שאינו מתפלל עם המנין השני לא סגי, אף ברגיל להתפלל עמו וכדומה, דאל"ה עדיפא הול"ל, וק"ל.

ועוד איכא בגוהו, שיעקר הדין שאין מפסיקין מלהזכיר גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא יאה אגודות אגודות, ובאמת ראוי להפסיק בשחרית, אלא שא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל לגבי היחיד ל"ש דין אגודות אגודות (וראה גם מחה"ש סתפ"ח שם כע"ז. ואפי' במעריב מצ"ע ראוי להפסיק לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדיעבד אינו חוזר אם לא הזכיר גשמים אפי' כשלא אמר טל (משנ"ב סי' קיד סק"ג)).

ולכאן אפ"ל דדמיה לקבלת שבת שנגרר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סו"ס ג' סי"ט במוסגר. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"נ שרגיל להתפלל בו אלא שהעדר הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נקמ"פ במחצה על מחצה. גם י"ל בדעתו דתרוויהו לקולא, שאם בביהכ"נ שרגיל לא קיבלו שבת אינו נגדר אחר רוב העיר שקיבלו). ובאמת, יל"ע בכ"מ שנו' שהתפללו הקהל ערבית ונגדר היחיד (לענין הפס"ט, אבילות, הזכרת יעו"ז בברהמ"ז, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מר"ח מנ"א, איסור בשר ויין בשבת שבתשעת הימים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"נ בעיר. ובפשטות, גם בזה אין ביהכ"נ הא' נגדר אחרי הב'. ולהעיר ממנ"א סי' תקנא סק"ו. וכן הבינו במחה"ש ועוד הבינו בכוננת המג"א. אבל ראה בלבוש' וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתילי זתים שם סק"ז. ועצ"ע כשאינו מתפלל בביהכ"נ בתר מאן גריר. וראה משנ"ב סתקנ"א בשעה"צ סקנ"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכאן תלוי גם אם היינו שלא לפרוש מהציבור (מצד הגביר) או שנועשה לילה (החפצא). וראה גם בשעה"צ שם סקנ"ז עפ"ד הפת"ש. וילע"ע.

לאידך, לא מציינו להדיא בד"ז דין גרירה, ואדרבה – היחיד אינו נגדר אחר הציבור ותליא בשמיעה מהש"צ (מג"א סתפ"ח ס"ד – למנהג הציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרות הש"צ מועלת גם למי שלא שמע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר בישוב שאין שם מנין נגדר אחרי הציבור, ורק בענינו מציינו שגם הדר בישוב מזכיר שם רק אחרי שהזכירו בקהילות. ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (אף שרשאי היחיד להזכיר טל קודם. ואף גם לענין הפסקה, למנהג שא"א מוריד הטל, שלא רק שיוצא בדיעבד כשלא הזכיר לא גשם ולא טל בשחרית (משנ"ב סי' קיד סק"ג) כ"א שמותר לו להפסיק אף שהציבור לא הפסיקו עדיין – ראה פמ"ג במ"ז סק"ד. ומ"מ, יראה דאף בהפסקה ימתין – פמ"ג בא"א סק"ב. ולכאן כוונתו לענין מנחה, שבמוסף עליו למהר להתפלל, כמ"ש בפמ"ג בא"א סק"ה. או דקאי למנהג שאומרים מוריד הטל במוסף). ומוכרח, שאין הגדונים שוים זל"ו.

ולכאן מקום בראש לחלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יאה אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הראב"ד), וממילא עליו להתמתין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות (ואולי איכא למשמע, מהדא, דלא סגי כשרק מנין א' הכריזו, משא"כ בהפסקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (וי"א שגם לרבים מותר וראה בב"י), ול"ח בכה"ג לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי שהציבור הפסיקו (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא חלקה, וראה גם בקיצור שו"ע רס"י ט.

401 ח"ז ע"י סז.

402 ולא הש"ץ. וראה הנסמן לעיל בדיני מעריב.

403 צריך לשמוע "יאמר נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן וגו' יאמרו נא יראה ה' וגו' מפי הש"ץ, ואם לא שמע לא יצא. ומ"מ, אף שיוכלו הציבור לצאת במה ששומעין מפי הש"ץ, טוב יותר שייאמרו בעצמם בנחת (שלא בקול), שלפעמים אינו מכוון.

גו', ועונין אחריו: הודו גו' יאמרו גו' וכן ביאמרו, אנא ה' (ד' פעמים). – אחרי הפסוקים יאמרו גו' – אומרים: הודו גו' כל"ח.

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים⁴⁰⁴.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה⁴⁰⁵. אבל אם טעה ואמר חצי הלל כמו שאומרים בראש חודש וכבר סיים עם ברכת יהללוך, חוזר⁴⁰⁶ ומברך⁴⁰⁷.

לאחר הלל שלם, קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

קריאת התורה

אומרים י"ג מדות פעם אחת ו"רבונו של עולם"⁴⁰⁸. מוציאין שני ספרי תורה.

סימן סדר קריאת התורה של כל הח' ימים של פסח בקביעות שנה זו: "משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא". ונתבאר בשו"ע אדה"ז סת"צ ס"ח ואילך, עיי"ש פרטי דינים.

סדר הקריאה: בס"ת הראשון קורא "משך" – משכו⁴⁰⁹ – חמשה קרואים. אחר גמר קריאת התורה בס"ת הראשון, מניח ס"ת השני על הבימה⁴¹⁰ [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות⁴¹¹], ואומר חצי קדיש. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון⁴¹². [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שישללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה⁴¹³]. למפטיר, קורא בס"ת השני, בפרשת המוספין שבפינחס ("ובחדש הראשון"). הגבהה וגלילה לס"ת השני.

ב"מי שבירך" לחולה אומרים בנוסח של שבת אבל אומרים "יו"ט הוא מלזעוק"⁴¹⁴.

404) בלא ברכה, כמו בשופר לולב ומגילה בביה"ש. ואדרבה, הלל גרע טפי דכתיב בה ממוזח שמש עד מבואו (ראה שו"ת מהרש"ם ח"א ס"א. ושם, שצ"ל דוקא מהנה"ח ולא מעלוה"ש מה"ט. ועפ"ז, הה"נ שצ"ל רק "עד מבואו" ולא אח"כ. וראה כע"ז בשו"ת דברי יציב או"ח סי' קי"ד וראה וראיתי לגבי לאו דלא תבוא עליו השמש. וצ"ע, שפשטות המשנה מגילה כ, ב שכולן משעלה עה"ש יצא, וקאי אכולהו גם האהל. גם במגילה קיילין (שו"ע או"ח סתרפ"ז ס"א) שבקרא מעלוה"ש יצא, ובפשטות – היינו אף למ"ד (שם יד, א) דקרייתא זו הלילה. ובפרט לדעת אדה"ז בסידורו שהכריע כשיטת הגאונים. וראה בסדר הכנסת שבת לענין תפלת מנחה. וי"ל דשאני תפלה דרחמי ניהו. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב פורים ח"א ס"ט.

405) ראה בהערה לעיל בהלל שבערבית.

406) אבל אם לא סיים אינו חוזר ומברך. ואין לומר שברכתו על חצי הלל לא עלתה לו להלל שלם. וראה מעדני כהן ויגש תשפ"ד.

ולאידך, באמר הלל עבור חנוכה ולא עבור ר"ח ודאי לית לן בה.

407) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' כה"ג. ושנ"ת.

408) ב"רבונו של עולם" אומרים "לי עבדך בן אמתך (פלוגי בן פלוגי)" כנוסח בסידור תורה אור.

409) שמות יב, כא.

410) מימין לס"ת הראשון – כן המנהג בכ"מ. ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין (ודלא כשו"ת משגי"ה ח"י"ג סכ"ה. וראה קובץ אבקת רוכל חו' ח' ע' קפג ואילך שהביא מכ"מ (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארוחותיך למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים).

411) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בבי"א או"ח סוסי' קמו. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הרד"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עליו.

412) ואין לסלק ס"ת השני מבימה בשעת הגבהה הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגו שלאחרי הגבהת ס"ת חוזרו ומניחו, נמצא שלא נסתלק הראשון לגמר בשעת הגבהה (לפי שהיא ע"מ להחזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

413) ארוחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בבי"ש. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמו ס"ח. והטעם – בלבוס סוסי' קמו. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ז.

414) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כח'קלד.

מוסף-מוריד הטל

במוסף של יום טוב הראשון של פסח מתחילין לומר מוריד הטל, ואין הצבור רשאים להתחיל עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש מכריז **קודם התפלה**.

דין השוכח ואמר מוריד הגשם ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לימים ראשונים של פסח ("ובחדש הראשון") דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין⁴¹⁵.

הלכתא למשיחא: סך-הכל של הקרבנות להיום [וכן בכל שאר ימי הפסח], שלוש-עשרה קרבנות

415 רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם). מטמאי מו"מ פ"א ה"ב, וכנראה הטעם כיון שזוהרו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירליאו שקלים שם מ"א [לענין רוקים הנמצאים בירושלים]. ובמאירי שם מ"ב [לענינו]: שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטהרה מצוי' לכל. וראה גם [לענין אחר] לקו"ש ח"ז ע' 24) – לדעת הרמב"ם, בסכינים לשחיתת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פי' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסכינים טהורים ביו"ט גם לשחיתת חולין. ואדרבה.

והנה, ברמב"ם שמצא הסכין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנו"כ. וי"ל ע' בדעת הרמב"ם, דמקוץ לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתיד (ס' קכא אות ג-ד), הובא בלקו"ש ח"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א בז"ת ד"ה ויאסוף בש"י הרמב"ם. וראה שיש יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. והתכן שבסו"ד נטה קו במסבר (זו) שהדין שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פ"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולהעיר מלשונו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפני", במצא ביו"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמ"ל ב"ה"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכינים הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משום שבדאי הטבילה לצורך שחיטה, וכמ"ש בפי"ה"ם שם (וכבר העיר בכס"מ ע"מש"כ הרמב"ם כאן לפרש באו"א, לפי ש"ג' על כלים הנמצאים שם ה"ה) – שרק ביו"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סכיניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למימר הכי. אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא ב"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכצ"ל דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכריח מזה, שגם בירושלים גזרו על סכינים הנמצאים, חוץ מהנמצא ביו"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה – קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכא"ז צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שונפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיטלמן) ס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ז סק"ד דמיירי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בענין זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשוקים וכו'), ויש להחשק שמה בזב או במת נטמא (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. [וכמו רוקים הנמצאים בירושלים, דאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל – והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (פי"ה"מ שקלים שם מ"א) – מועטים ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ח)]. (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פ"א ה"ב משמע קצת דשוו אהדדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) – יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולהפוך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ה סק"ג)).

ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים עכ"פ טמא. ולהעיר ממאירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפי' כן משא"כ בפסחים שם "בגזייתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא).

ואף שעה"ה אין בקיאיין דיניו טומאה (ראה פי"ה"מ כלים פ"י מ"א. מטמאי מו"מ פ"י ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פ"ג ה"ד) וכן אין עדיין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאיין ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטא, וברגל ל"ג לחוש לזה. [ודגומא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי סתם של ע"ה חוששינן שמה טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פ"א ה"ב. שם פ"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פ"א שם). וראה לקו"ש שם ע"ב 23]. וכן במכירו שואכל בתורה (פי"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כן, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיסט (לדעת הרמב"ם). ובמק"א הארכנו. ואכ"מ, ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאיין בטומאת היסט, ורק כשמבטא לבד ללא השגחה (פי"ה"מ טהרות פ"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"ח מ"ב (בבועי סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים. ומצינו כמ"פ שנאמנים – נוסף לתקנות מיוחדות בזמנים ומצבים מיוחדים (ראה מטמאי מו"מ פ"א כמה דוגמאות) – ראה טו"א פ"ט ה"ז. שם פי"א הי"א. פט"ז ה"ב. ושם הטעם שאינו משקר אלא דיניו בקי דיניו טומאה – ערוה"ש העתיד סי' קפד ס"ב ואכ"מ]. ויומתק יותר להנת' בלקו"ש שם ע"ב 25, שברגל חל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה – כ' חשוון תשמ"ו – נת' בזה, שהוא מעין **דוגמת** ("כיעין דאורייתא תקון") הדין דטומאה הותרה בציבור).

ובראב"ד (ה"ב) כ' שחוץ לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכונתו דחיישינן לנגיעת נכרים – דלשונו ל"מ כן. גם י"ל דמיירי בישראל החשווד על הטהרות יותר מע"ה, שע"ה רובם נזהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

(ומפורטים בנוסח התפילה, "ונשלמה פרים שפתינו"). וזהו בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראיה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחיוב הקרבנות פעם אחת במשך החג - כתשלומין ליום הראשון).

היום, יום ראשון של פסח, החליל מכה לפני המזבח.

בחזרת הש"ץ תפילת טל⁴¹⁶. ברכת כהנים.

אין הצבור עונים אמן עד שתכלה הברכה מפי הכהנים⁴¹⁷. עם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה. יחזירו פניהם נגד פני הכהנים, ולא יחזירו פניהם אנה ואנה שנשיאת כפים אינה אלא פנים כנגד פנים. וצריך לשמוע ולכוון לברכתם.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך - המתברך ראשו באמצע. ה' - מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך - באמצע. יאר - לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום - ראשו באמצע. אמירת רבש"ע - בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" - אומרים "ותשמרני ותחנני ותרגני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אחר הדוכן לא יאמרו יישר כח כהנים עד אחר כל הקדיש תתקבל. ולכן במקום שנוהגים לומר יישר כח נכון שלא ירדו הכהנים מן הדוכן עד אחר סיום הקדיש כדי שלא יתבטלו מעניית אמן.

שש זכירות אחרי התפילה.

סדר הקידוש: אתקינו ליו"ט. אלה מועדי. סברי מרגן. בורא פרי הגפן.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון וזכר למחר אומר בשעה שזכר ואומרו אפילו בשוק [=שלא על הכוס]⁴¹⁸.

שמחת יום טוב: עיקר המצוה ברגל שיהי' שמח וטוב לב, וכל היום חייב בשמחה וטוב לב. ואינה שמחה פרטית אלא שמחה כללית שמחוייב לשמוח ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. וכל שמחה הראויה לאדם וכל דבר המשמחו חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ושת' וטיול וכל דבר ששמחה היא לו. ואפילו אם כבר אכל ושתה ושמח בשמחת יו"ט כראוי, אעפ"כ כשעושה אח"כ דבר המביא לידי עצב אפילו על שעה קטנה⁴¹⁹ מבטל בזה מ"ע של שמחת יו"ט⁴²⁰.

416) ובישית ש"פ צו תש"ז (בלתי מוגה) ש"פ מנהג ישראל נאמרת בניגון מיוחד, ושלכן צריך הש"צ להכין א"ע לזה מבעוד מועד.

417) ובפשטות, לא סגי ברוב כהנים וצ"ל כל הכהנים.

הארכת הניגון מכלל הברכה היא, א"כ מאריך הכהן הרבה, שאז יענה אמן מיד.

418) ואדרבה, אין לו להמתין ולאומרו בקידוש, שאין בזה טעם וצורך (ורב כהנא מסדר לה אכסא - היינו בקידוש הילה (ולא מחמת שרוב ברכות תיקנו על הכוס, כבלבוש סקפ"ב ס"א לגבי ברכה מ"ז. וראה שאילתות שאילתא נד. מרדכי יומא סתשכ"ז, אלא) ששייכת לקדושת היום (ומה"ט נהגו הנשים לאומרה בשעת הדלקת נרות). אבל להעיר משבה"ל סרפ"ה בשם הגאונים שמה שנהגו לאומרו על הכוס משום דהכי שפיר לאקרובי דעת' טפ. וראה באדרהם סדר תפלת יו"כ ד"ה ערבית. ומצינו במנ"ח מ' ש, שעלה בספק שבפסח שמא ימתין לקידוש בשש"פ. והיינו לא מחמת הכוס אלא מחמת הקידוש. ולבסוף נראה דדחוי' קרי לה. (וראה נתיבות ה"ם אונסבכר מ' ש. שו"ת מנחת חן ח"ב ס"כ. המאור גל' תיח' ע' ל). ומוכח מזה גופא, שלא תיקנו בשכח לאומרו בקידוש שיאמר על הכוס ואומרו בשוק. וראה פ"ר בן חכמון עירובין מ, ב שגם לכתחילה א"צ כוס. ורק לקס"ד בגמ' עירובין זמן בעי כוס. (וצל"ע מש"כ במור וקציעה סתרצ"ב, הביאו בבה"ל שם, דשפיר הוא למסמך זמן אכוס דסעודה למאן דלית ליה מגלה למיפק בה י"ח. וגם לדיד', התם שאני שמסדרו אמצוות היום דמשתה ושמחה. ודוגמא לדבר מש"כ בהגמ"י חנוכה פ"ג שלא יברך שהחיינו על הראי' דנ"ח עד שישדר כולן על הדלקה שבביתו. ראה שלמי תורה שבועות ס"כ סק"ג שחידש שלכתחילה בשכח יאמרו על הכוס. ולא נמצא כן בשום מקום).

וגם איכא חשש הפסק, ובפרט לפמ"ש"כ אדה"ז סתרמ"א ס"א שברכת שהחיינו בקידוש היא בשביל מצות קידוש היום (והארכנו בדבר בקובץ מבית חיינו חו' ט הע' 2). וראה קובץ ותלמודו בידו חו' א' ע' נג.

419) אבל להעיר מהעמק שאלה שאילתא סז סק"א: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא הוי כמו כל מצוה זמנית אכילת מצה ותק"ש שאינו אלא פעם אחד ה"ג מצוה לשמוח שעה א' ברגל. אמנם, התם קאי לענין אכילת בשר ושתיית יין (וראה גם שפ"א סוכה מת, א), ולא בעיקר החובה להיות שמח.

420) ראה סהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. יריאם סרכ"ז. ר"ן סוכה רפ"ד. שו"ת שאג"א סס"ח. חת"ס מו"ק ח, ב. שו"ת מנחת יהודה (לר"ל ברי"ה הלו, פינקרוב, תרפ"ח) או"ח ס"ה סק"ב. שו"ת שבה"ל ח"ה סס"ג סק"ג. ועכ"פ חייב בזה מדברבן - כ"מ בתוד"ה עשה - מו"ק יד, ב.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית⁴²¹] יין⁴²² כל יום (וגם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש⁴²³. כ"ק אדמו"ר (מהר"י"צ) נ"ע שנה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר⁴²⁴ ויין ומגדנות כפי יכלתו.

תזכורת: מנהגנו שאין אוכלים עד אחרי כורך של סדר השני מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור (כגון חסה, חר"ן, תפוחים, אגוזים וכו') וגם תבשיל של מרור בכלל.

ברכת המזון כדאתמול.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין [כל שבעת ימי הפסח] בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות⁴²⁵, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה קדושה (אכילת

ועצ"ע אם הדבר מתאים לגמרי לאיטת אדה"ז – ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב קו"א סק"ב. שם סתקב"ט ס"ז, ונת' בלקו"ש חל"ג ע' 65 ואילך. ואכ"מ.

421) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צ.ט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. [מש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כה ס"א – אינו שייך לדין שמחה, כפשוטו]. ולהעיר מביצה ד, א דרב לר' דאמורא עליו משום שכרות, ועכ"ל שהוא רביעיית. וכן מוכח גם מקושיית מהרש"א שבהע' הבאה. וכ"מ בפסחים קה, ב ששתאן חי יצא משום שמחת יו"ט (ראה תוס' שם), ובפשוטו היינו שגם בכוס אחד יצא (שהרי ד' הכוסות הם בהפסק). ולהעיר גם מיש"ש ביצה פ"ב ס"ה, שבזמן ביהמ"ק ה"ל שותין בצמצום כפי צורך אכילה, או מזוג הרבה, ולא ה"ל שותין לרוות גופו (ראה רמב"ם אבל פ"ד ה"ו. שו"ע יו"ד סע"ח ס"ח) כדי לשמוח ביו"ט, אבל עכשיו וכו' במה ישמח את עצמו אם לא שישתה וישכח ריש"ל. ובפשוטו, ג"ז רביעיית ולא יותר, אלא שאינו בא לשרות רק לרוות. ואף שיש שבתוך הסעודה אינו משכר (ראה ירושלמי פסחים פ"י ה"ו. תוד"ה ויודע – תענית יז, א. מג"א (ושו"ע אדה"ז) סצ"ט סק"א (ס"ב)) – אהני ל' במקצת עכ"פ, ויוצא יד"ח שמחה. וראה שו"ת הל"ק ס"ח פ"ב קכה, "דאינו משכר דקאמר התם היינו דאינו שורדו כ"כ שלא יוכל לומר את ההלל אבל לא יבצר שאין דעתו צלולה". וכדמוכח מפירש"י ביצה שם, שה"ל בתוך הסעודה. וכ"מ מזה שאינו נ"כ במנחה. וראה פירש"י ברכות כג, ב. ובכ"מ. ולענין עבודה – מנ"ח מ' קמב. שו"ת שאג"א ס"ח. אבל ראה סמ"ק ס' קלג והגהות ר"פ שם. וראה רדב"ז ביאמ"ק פ"א ה"ג. כה"ח ס' קכח ס"ק רכח].

422) בנוגע למיץ ענבים – ראה הלכה יומית אות תשל"א ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

ובפשוטו חייב בכך גם כשאינו ערב לו, כדמוכח מסה"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראה גם יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. ומש"כ בחדא"ג מהרש"א נדרים מט, ב ד"ה אלא קידושא, שבאינו ראוי לו (כרי' בר אילעי שה' חונג צדעיו) פטור משתיית יין – היינו כשמיזקו. ובכל אופן, יכול לשתות מיץ ענבים, כנ"ל.

423) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתוד"ה ידי יין – פסחים קה, ב. [ולכא"ל לא שגא משלמי שמחה שא"צ שיהא מהחולין ובה אף מהמעער]. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ה"ל ד' דחה"ס תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

424) בנוגע לאכילת בשר משום שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדרבנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דחה"ס תשמ"ז), אם צ"ל בשר בהמה דוקא (ששק"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותיו תשל"ו. ליל הושע"ה תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה תשכ"ט.

ושיעורו בכזית – כ"ה בכ"מ (ראה ניומקי או"ח סתקב"ט. דרכי חו"ש אות שצה ובהערה שם בשם בעל ד"ח מצאנו. (וראה סדר שנה האחרונה הע' לג). שו"ת רבב"א פרי"ט ס"ש"ו. וכת' להדיא בר"ד בעת הסעודה דיום שיש"פ תשל"ו. וכ"מ בביצה יא, א. ולהעיר משו"ת אבנ"ז או"ח סת"ג. וכת' לענין שלמי שמחה – צ"ח פסחים עא, א ד"ה ובן תימא. שפ"א ר"ה ה, א. ועוד. וי"א לאכול בשר לשבוע (ראה פירש"י חגיגה ז, ב. וראה אבני המקום חגיגה סמ"ח. וי"ל, שזהו רק מצד אכילת קדשים), והיינו כביצה].

ויוצא ידי חובתו גם בבשר שני מימים ויללה אחד משהייתו. (ראה הדעות בב"י או"ח סתקנ"ב. והעירו בזה בכ"מ לגבי שמחת יו"ט (וראה לענין עירוב תבשילין בכלבו ה"ל ע"ת ס"ט ובא"ר ס"ב) – ראה כבוד שור חולין פג, א. שו"ת חו"ש ס' קעה, הובא בפת"ש יו"ד ס"א סק"א. שו"ת תנינא ח"ב סוס"י. שד"ף מערכת יו"ט ס"א סק"ב. שם דברי חכמים ס' קל. והובא במנחת יו"ט סצ"ח סקע"ב. והנה, אף לדעת התוס' תענית ל, א וסמ"ק שהובא בב"י שם שמונים משעת השחיטה ולא משעת מליחתו, וגם לפרישה שם סק"א שגם אם הוא ללא מלח אחר ב' מימים פקעה מעלתו (ודלא כגבורת ארי תענית שם שכתב איפכא שללא מלח איכא שמחה גם אח"כ) – הרי כתבו התוס' שם, הביאו בב"י, שלדין גם מליח זמן מרובה בכלל בשר המשמח. וכש"כ בימינו שנמצא במקרה ולא חלף והלך טעמו כלל. (אבל להעיר שבמהרש"ל על הטור שם שאף אם אין שמחה מ"מ איכא עונג). ועוד, שגם בשהה במלחו ג' מימים יש קצת שמחה – ראה לבוש או"ח סתקנ"א ס"ו. וגם י"ל דל"ד דין אכילת בשר בסעודה המפסקת (שהוא גם מחמת שנתבטלו קרבנות וממילא צ"ל דומה לשלמים) לדין שמחה באכילת בשר ביו"ט. וגם דין שמחה באונן ל"ד לשמחת יו"ט. ובכלל, עיקר השמחה בבשר היא מחמת הסעודה דלא מיקרי סעודה בלא אכילת בשר – ראה יש"ש ביצה ס"ח. מחה"ש סרמ"ט ס"ו. וליקוט הגרשוני שם סק"ב. עשרים גרה ס"ב].

קדשים), עיי"ש באורך⁴²⁶. לקיצור דיני אכילת קדשים, ראה בסוף הלוח.

נוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכול בליל שני לתיאבון.

רחיצה ביום טוב

מים חמין

מותר להחם מעט מים ביו"ט לרחוץ⁴²⁷ בהם פניו ידיו ורגליו⁴²⁸ ביו"ט, כשרוחץ חוץ למרחץ (אבל בתוך המרחץ⁴²⁹ אסור לרחוץ בחמין אפילו פניו ידיו ורגליו בלבד). אבל אסור⁴³⁰ להחם מים רבים כדי לרחוץ בהם כל גופו. ואפילו מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו⁴³¹, אסור לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו הוחמו לצורך שתיה, ואפילו אינו

426 וידועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח - הובא שם הע' 35 - המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. (וכ"ה בשיחת אחש"פ תשכ"ד. אבל להעיר משיחת פורים תשכ"ה (בסרט הקלטה) שפ"ע דין קרבים כבר מעיו"ט (וקאי רק אחגיגה ושמחה, כפשוטו). ומשמע שם שמה שאצ"ל זביחה בשעת שמחה מהני גם למצות הקרבה, או דקאי כהסברא שיש רק מצות אכילה. והאירכו בדיוקים מראשונים לכאן ולכאן, ובכמה אחרונים מצינו שנקטו להדיא שיש גם מצות הקרבה - ראה בכ"ז ב"ח או"ח סי' תקכט (הובא שם ע' 64). צ"ל שם שם ופסחים ע"א, א. שו"ת חת"ס ח"ס ס"ח. מנ"ח מצוה תפח. הגהות אמרי ברוך לט"א חגיגה ו, ב. שפ"א ר"ה ה, א. חסידי דוד חגיגה פ"ה ה"ה). ועוד. ולכא"ו ל"ל ה"ר דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ומצאתי בס' קול לוי בן ס"ג ד"ה ואת זה (בדפ"ח - ק"ג, א ויאכל) שעמד בוה. וראה גם חת"ס שם. משנת יעבץ או"ח סמ"א סק"ו. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תחי' כעת. שוב עיינתי שם וראיתי שלא הביאו כלום וזלת לדי' קול לוי הנ"ל. ומ"מ י"ל שכיון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראי לביאה. והרי אצ"ל זביחה בשעת שמחה. וא"ש גם הקושיא שקל"ל נאכלין בכל העיר (ראה מפתחות הנ"ל). ואכ"מ כעת).
427 וה"ה לענין רחיצת תינוק, שעכשיו בזמן הזה אף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים. אבל תינוק שדרך לרחצו בכל יום, מותר לרחוץ כל גופו בבת אחת אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט, שכיון שהוא צרכו של תינוק לא גזרו עליו. ומכל מקום, אסור מן התורה להחם מים רבים בשביל רחיצת כל גופו, אלא אם כן מחמם לצורך שתיה או הדחת כלי אוכל נפש, או מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובמציאות ימינו, אם פותח ברז מים חמים פעם אחת בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו (ואינו מתאים אחר כך את הטמפרטורה) מותר להמשיך לרחוץ כל הגוף.

428 ונחלקו הדעות במחמם מים לרחוץ שאר אברים, כל שאינו רוב גופו (וכ"ה בגזירת מרחצאות בשבת - אדה"ז טשכ"ו ס"א. ועדיין יל"ע בנוגע לאיסור חימום לרחיצה ביו"ט שהוא משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש. אבל כן מוכח ברשב"א שבת לט, ב, והביאו אדה"ז סתק"א ס"ס"א "שכל אבר ואבר שהוא רוחץ הוא רוחץ בהיתר". וכן מוכרח בשו"ע יו"ד סי' קצט ס"ו. (ואף שלמחבר האיסור רק משום גזירת מרחצאות, הרי שתק"ל הרמ"א שם. ובפרט שהמקור מדברי הרא"ש הל' מקואות סל", ואיזה ס"ל בשבת פ"ג ס"ח לאסור רחיצת כל גופו ביו"ט מה"ה. אבל בשו"ת משאת בנימין סי' ק"ד, א שהביא בש"ך שם סק"ב, כנראה פ' ברא"ש באו"א - ראה שם כנ"ה ג או"ח סכ"ו בהגב"י סק"ב). והביא כל הדעות ככה"ח סתק"א ס"ה, ובמשנ"ב בה"ל ס"ב ד"ה אבל לא. ובמ"מ וציונים (אשכנזי) שם נסתפק בדעת אדה"ז, דשמא מש"כ אדה"ז שרוחץ בהיתר הוא רק לגבי האיסור מה"ת בחימום המים, ושמא רחיצה כשלעצמה אסורה והותרה רק בפניו יו"ד. וברשב"א כתב "שרחיצת כל גופו אבר אבר מותר דבר תורה משום דכיון דרחיצת אבר אחד צורך כל נפש ומותר לא חלקנו באברים שאמר רגליו בלבד מותר אבל זרועו או שוקו אסור". והיינו שגם אבר אבר אינו שוה לכל נפש ומותר רק משום שלא חלקה התורה באברים. וראה קובץ יגד"ת (חובת אירק) חוברת מה ע"ק).

ואם מחמם המים בשביל אברים המותרים לכר"ע כגון לרחיצת פניו, מותר לו לרחוץ שאר אברים כל שאינו רוב הגוף. והנה ראיתי לח"א שכתב להתיר לרחוץ חצי גוף ולהסירה דעתו ושוב לרחוץ חצי השני. ואין לזה שום הבנה, שכל שבעתו לרחוץ כל הגוף ה"ז כדן אבר אבר שאסור בחמין שהוחמו ביו"ט.

429 כגון במקוה וכיו"ב. ואפילו בשבת לא יעמוד מתחת למקלחת (שי"א שדינו כמרחץ. וכש"כ אם נאמר שהאיסור בתוך המרחץ אינו רק משום גזירת הלכות, אלא מחשש שיבא לרחוץ כל גופו - ראה משנ"ב סק"ט). ויש שכתבו לדייק בשו"ע אדה"ז שלשטוף - היינו מקלחת - מותר במרחץ. ודיוקא לא חזינא. וראה משנ"ב סי' תקיא סק"ט.

ומשמעות דברי אדה"ז בשולחנו שם ס"א ש"נתון מרחץ אסור לרחוץ בחמין" דוקא, אבל רחיצה בצונן מותרת במרחץ. וכן הדין נותן שהיה טעם גזירת מרחצאות אינו אלא משום הבלנים שהיו מחמין בשבת, וכל שאין מים חמין אין חשש.

וכ"ז בצננה בבתו, אבל ברבים כגון במקוה, אין להתיר אפילו רחיצה בצונן, כפשוטו.

430 ונחלקו ראשונים אם האיסור מה"ת או מדרבנן, ונפק"מ בנוגע מים שהוחמו מעיו"ט, כדלקמן, שאם האיסור מדרבנן לא גזרו במים שהוחמו מעיו"ט ברוחץ מחוץ למרחץ (וכדלקמן). ולדינא, אף שהעיקר כסברא שהוא איסור מדרבנן, כבר נהגו להחמיר כסברא שהוא איסור מה"ת. (ועוד נפק"מ, שלדעות שהוא מדרבנן מותר לרחוץ תינוק שדרך לרחוץ כל יום אפילו כל גופו בב"א אפילו בחמין שהוחמו ביו"ט (שכיון שהיא צרכו של תינוק לא גזרו עליו). אבל רק אם הוחמו לצורך שתיה או הדחת כלי אוכל נפש (או אם מחמם כל המים ביחד בכלי אחד עם המים שרוחץ בהם פניו ידיו ורגליו. ובמציאות ימינו, שפותח ברז מים חמים פעם אחת בשביל רחיצת פניו ידיו ורגליו (ואינו מתאים אחר"כ את הטמפרטורה)), שאסור להחם מים ביו"ט בשביל רחיצתו בלבד. אלא שלמעשה עכשיו בזמן הזה שאף בחול פעמים שאין רוחצים את התינוק שנים או שלושה ימים, גם לדעות המקילות אסור לרחוץ כי כל גופו בחמין שהוחמו ביו"ט אפילו רוחצו אבר אבר. ולדעות המחמירות, אף תינוק שדרך לרחוץ כל יום אסור לרחוץ כל גופו אפילו בחמין שהוחמו מעיו"ט גזירה שמא יחם ביו"ט בשביל רחיצת כל גופו. אבל מותר לרחוץ כל גופו אבר אבר במים שהוחמו מעיו"ט, כמו לגדול).

431 ראה שו"ע אדה"ז שם במוסגר. ופשוטו, שהכוונה שבאופן זה אין איסור מה"ת מחמת מלאכה שאינה שוה לכל נפש (וראה שו"ת ציץ הקדש ח"א ס"לו סק"ז), אבל עדיין אסור מדרבנן, וכמפורש לעיל שם בסברא הראשונה שאסור מדבריהם. וגם אם נאמר שלדעת התוס' האיסור רק משום מלאכה שאינה שוה לכל נפש, וליכא לגזירת מרחצאות מצ"ע, דס"ל דלא גזרינן יו"ט אטו שבת (ראה שו"ת רעק"א סי"ז. חת"ס או"ח ט' קמו. בית מאיר יו"ד סי' קצז) - הי אנו קייל"ן מעיקר הדין כסברא הראשונה שהאיסור מחמת גזירת מרחצאות, וממילא

רוחץ כל גופו בבת אחת אלא רוחצו אבר אבר, ואפילו חוץ למרחץ אסור.

אם המים הוחמו מערב יום טוב⁴³²: נוהגים להחמיר שלא לרוחץ כל גופו בבת אחת ואפילו כשרוחץ חוץ למרחץ⁴³³. ואין לשנות המנהג⁴³⁴. אבל מותר לרוחץ כל גופו אבר אבר בחמים שהוחמו מערב יו"ט.

מים צוננים

נתפשט המנהג במדינות אלו שלא לרוחץ כלל בשבת אפילו בצונן, וכן ביום טוב⁴³⁵. אבל מותר לרוחץ פניו ידיו ורגליו בצונן⁴³⁶. המצטער בצער גדול⁴³⁷, כגון שסובל מזיעה יותר מהרגיל, או פריחה לוחץ וכיו"ב, מותר לו לרוחץ במים צוננים (או במים פושרים שהוחמו מערב יו"ט⁴³⁸), כל שאינו מרגיש החמימות ואין דרך בני אדם לרוחץ בהן) ואפילו כל גופו. ויזהר שלא לסחוט שערו.

סבון

אסור להשתמש בסבון מוצק ביו"ט. אבל מותר להשתמש בסבון נוזלי⁴³⁹ שלא במקום שיער

אסור גם בכה"ג. (ובציץ הקדש שם כתב כנ"ל מטעם אחר. וראה ציץ הקדש סל"ח).

432) וכמה מהאחרונים כתבו לצדד להחמיר שהמים שבבילע"ד דינם כהוחמו ביו"ט.

(ודעת כמה מהמקילים היא ע"פ סברת רעק"א למנ"א ששכ"ו סק"ד שבלא נעשה בשבת כלל והוחם מאליו דינו כהוחמו בע"ש, וס"ל שהה"ג כשנכנסים מים חדשים ומתחממים ואין כוונתו לכך. (וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כא'רצד). אמנם, רעק"א כ"כ בטעם היותו לרוחץ בהמשך מע"ש צוננים מע"ש צוננים חמים שיתערבו. אבל בשו"ע אדה"ז שם ס"ג כתב בזה ש"מותר ג"כ לרוחץ אפילו כל גופו ביחד באמה או כמו ב שאר חמי טבריא", ומוכח שההיתר כיון שהוא חממי טבריא דליכא בהו משום גזירת מרחצאות, ושוב אין הכרח לסברת רעק"א. וכן מוכרח במהדו"ב לסרנט ד"ה והנה ברמב"ן. וראה העו"ב שם הע' 313. ובכ"מ כתבו להוכיח מראשונים דלא כרעק"א. ויש שכתבו לחלק בין נוד"ד למים שהוחמו מאליהם, דהו"ל מעשה אף שאין כוונתו לכך וה"ז פס"ד. ובלא"ה, ו"א שנקרא כוונתו לכך שרוצה שיהיו לו עוד מים חמים. ויש שדנו מדין קמא קמא ביטל. ואכ"מ. וראה שו"ת להורות נתן ח"י סמ"ב סק"ג. אג"מ או"ח ח"ד סע"ה סק"א. אול"צ ח"ב שבת סל"ה. תשו"ג ח"ב סו"א. שבה"ל ח"א סוסי" נח (אלא שחזר בו א"כ ע"פ רעק"א הנ"ל – ראה שם ח"ג סל"ג סק"ד ועוד)).

ולמעשה, אין להקל בכל אופן, כיון שלפעמים נשתמשו כבר במים חמים בהתחלת החג, ובשעה שבה להתקלח יוצאים מים חמים שהוחמו ביו"ט. ולכן כתבו אחרוני זמננו, שאין להקל שלא יבואו לידי ממשול, ויש להחמיר לדון בכל מים שבבילע"ד כדון מים שהוחמו ביו"ט. (ויש שחשו בדבר מטעם אחר שכשנכנסים מים חדשים הרי ביטול מים אלו אינו בגדר או"ג ושוה לכ"ג, והו"ל כמכשירי או"ג, אף שלמעשה רוה"פ מתיירס לו בפניו יוד"ה, וכן להדחת כלים, ולא חשו בדבר. ואכ"מ. ועוד יש לפקפק, שכיון שאין מתקלחים במים רותחים, הרי בפתחת הכרו והתאמתו לטמפוורה הנכונה, מתערבים הצוננים עם החמים, ומבשל כעת המים ביו"ט. אלא שבוה איכא למיסבר להתיר מחמת הפגת צינה כבהערה הבאה, או"י איפכא שה"ז בגדר הפגת הרותחין ולא ביטול הקרים, אלא שלפ"ז צריך לפתוח תחילה ברז מים חמים, מה שאינו שייך בד"כ כשיש רק ידית אחת).

433) נסתפקו אחרוני זמננו בנוגע לחציצת כל הגוף בימינו אם אפ"ל שהוא בגדר "אינה שוה לכל נפש". וראה בארוכה אצלנו בלוח לראש השנה השתא במילואים אות ו.

434) אמנם, מקום לומר שבמקום צער יש להקל כדעת הרמב"ם ולרוחץ כל גופו בבת אחת במים שהוחמו מעיו"ט חוץ למרחץ – ראה בארוכה בשו"ת דברי יציב ח"ה לקוטיים והשמכות סל"ז. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' נ"קצ. וש"נ.

435) ראה פמ"ג סתק"א בא"א סק"ח. וכן מוכרח במג"א ס' קכח סק"ע ובמה"ש שם. וכ"ה להדעות שאין לטבול גם ביו"ט כשאין בעלה בעיר (להטעם שהוא משום המנהג שלא לרוחץ בצונן).

436) ואפילו כל גופו אבר אבר, ויזהר שלא יסחוט שערו.

437) ראה שו"ת באתרא דרב סי' נ"קצ. וש"נ.

438) כדעת אדה"ז במהדו"ב לסרנט ד"ה והנה ברמב"ן שכל שהופשרו בשבת אסור, אפילו במי הנהר בקיץ, או בחורף כשעמדו קצת בבית (ע"פ טור יו"ד סי' קפח. ב"י ופרישה שם. אדה"ז שם סק"יח. וראה העו"ב בשו"ע אדה"ז הלכות הטמנה בביאור המהדו"ב הע' 312 ואילך). וראה שו"ת מחזה אברהם סנ"ט ד"ה אך בגוף. תפארת צבי ס"ט.

לאידך, בהופשרו מע"ש משמע קצת בדברי אדה"ז שכל שאינו חם שהיס"ב הותר (ראה קצוה"ש דלקמן. העו"ב שם הע' 314). וראה גם משנ"ב ששכ"ב בשו"ע ח"ב סק"ח וסק"ט). אבל ראה קצוה"ש סי' קלג סק"א שמדברי האחרונים משמע שאפילו אין היס"ב מיקרי חמין. ובהכרח לומר כן, שהרי ברותחין (כשיעור שכריסו של תינוק נכזית) אא"פ לרוחץ (בית מאיר יו"ד סי' קצז). ולמעשה, יש להקל באופן שבפנים, שחום המים הוא רק להפיג צינתם.

וראה שו"ת חכ"צ ח"ב ס"יא. שו"ת זרע אמת סע"א ד"ה וכעת. פמ"ג סתק"א במ"א סק"ה. שו"ת רעק"א ח"א ס"ז ד"ה אולם יצא. חת"ס או"ח סי' ח"ד ד"ה ומיהו. א"א מבוטשאטש שכ"ב במהדו"ת. קיצור שו"ע סי' קסב ס"יא. דע"ת סי' תקיא ד"ה ומ"ש. ערוה"ש ששכ"ו ס"ג וס"ו. תהל"ד סי' שכו סק"ג. שו"ת משנה שכיר מהדו"ת או"ח סי' קיה סק"י. אג"מ או"ח ח"א סי' קכו ד"ה ועיין בערוך השולחן. שם ח"ד סע"ד רחיצה סק"א. מנח"י ח"ד סמ"ד סק"ב. אול"צ ח"ב סל"ה ס"ג. תשוה"נ ח"ב סי' רא ד"ה ובעיקר. ואף שכמה מהנ"ל דרכו בשיטה אחרת בכל עיקר איסור רחיצה בפושרין, עכ"פ ללמד יצא בגדר פושרין כשהוחמו בע"ש. ועוד להעיר שגם לדידהו שבד"כ מתחממים המים קרים תחילה ואח"כ מתאים המידה שיהיו פושרין, נמצא שחיים תחילה ביו"ט מים לצורך רחיצת כל גופו. ויש להאריך. ואכ"מ.

439) יש המחמירים להוסיף מים (קודם יו"ט. ואפשר גם ביו"ט. ואין חשש משום מוליד ריח במים). אבל אם הסבון נוזלי ונשפך במהירות, מותר לכי"ע. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ד'קטז.

מקוה

כמו בשבת, גם ביו"ט לא ישוב במקוה רק לטבול תיכף בכניסתו למקוה ולצאת מיד.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (בשעה 4:14), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך.

משחק האגוזים⁴⁴¹: אסור לשחוק באגוזים⁴⁴² כדי להרויח⁴⁴³, אפילו בשחוק בתם וחסר [=זוג או

440 ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' לז'תתקפט.

441 המנהג לשחק באגוזים בפסח הובא בכמה ספרים, ונתנו טעמים לדבר – ראה אוצר כל מנהגי ישורון ע' 151. אמרי יואל (הערצאג – לאנדא, תרפ"ד) ויקרא בסופו (קה, א). ועוד. וראה גם מפיק מרגליות (הרוויץ – ווילנא תרנ"ג) אות י"ד (יד, א) שהתריע על המנהג.

ובאמת, מקורו קדום מאד – ראה בתשו"ר ר"י טוב עלם שבהגהות מרדכי סנהדרין תשכ"ג, שלא הותרה שחיקת [=משחק] אגוזים אלא לתניקות ביו"ט הראשון של פסח בלבד, כדתיאבון מחלקים להם אגוזים כדי שישאלו. ועוד לפני⁴, בתשובות ופסקים מאת חכמי אשכנז וצרפת (ירושלים תשל"ג) בנספח ב' לסס"ד (ע' 315) בתשובה לרגמ"ה (כנראה – ראה שם סס"ד – ע' 109 – בהערות המהדיר): ושולתה על הקהילות שראין ביו"ט של פסח משחקין בשחוק זה ושותקין להם וכו'. ועיי"ש שאולי נשתלשל ממה שמחלקים לתניקות קליות ואגוזים כדי שישאלו, כנ"ל. [ולהעירי מעני"ז ברמ"א סוסי' תריא שנהגו התניקות לשחק ביו"כ באגוזים ואין למחות בידם ונשתרב המנהג מדין הפצעת אגוזים מן המנחה ולמעלה]. ועוד שם, שמה שהזקנים רואים ושותקים כשקלי הדעת מתערבים עם התניקות ומשחקים עמהם (אף שיש בו כמה איסורים, ראה שם בפריטיות) – מתוך שביו"ט שמחה יתירה היא דכתיב ושמחת בחגך, ובאותה שעה מצוה היא בתניקות, אמרין הנח להם שיהו שוגגים ולא יהיו מזידיים, עיי"ש בארוכה. [וראה או"ז עירובין סרט"ז ששיחקו בפסח בביצים].

442 וגם בשחוק דרך צחוק בעלמא (שאי"ב משום מו"מ), אין שוחקין על גבי קרקע גזירה שמא יבואו להשוות גומות שבקרקע במתכוון, ואפילו בשחוק המרוצף אסור גזירה משום שאינו מרוצף. [ואף ברוב בתי העיר מרוצפים אסור – ראה שבה"ש חורש סכ"ח. קצוה"ש ס' קמו בדה"ש ש"ק סק"ס (ע' קל) ש"ש (קל) – מתוך שביו"ט סע"ח ד"ה בענין. ועוד. וכש"כ במשחק ברחוב מחוץ לבית. ואכ"מ]. אבל מותר לשחוק על גבי השולחן או על גבי מחצלת.

אמנם, בפשוטות ימירי התם רק בשחוק שמגלגלין האגוזים ע"ג קרקע (כפירשי" עירובין קד, א ד"ה משחקות וד"ה לאשווי. וכוות' נקטו רוב הראשונים. וכ"ה דעת אדה"ז סשל"ח ס"ו), ולא בזריקתן מעל הקרקע, או אפי' עליו אבל לא בדרך גלגול. (אבל ראה פיר"ח עירובין שם – באו"א, אמנם, גם לפיר"ח מוכח בתוס' שם ד"ה הכי דס"ל להיתרא, ממשי"ב שבאגוזים ע"י זריקה ל"ש אשווי גומות). וראה גם מקו"ח בקיצור הלכות שש"ח סמ"ה (שהמתירין לשחק בכדור היינו ע"י זריקה). משנ"ב שם ס"ק קנח. שו"ת שלמת חיים (מהדורת תשנ"ה) סרפ"ח. וכ"ה בשו"ת זקני יהודה (לר"א די מודינא) סכ"ב שבשחוק הראקטי"א ל"ש חשש השוואת גומות. וצ"ע"ק בשו"ת באר עשק ספ"א (צג, ב) דמשמע קצת שגם במשחק הרקטי"ה (שאינו ע"ג קרקע) דמאי לאגוזים (שאינו משווה גומות מדאורייתא, ומשמע דמדברגן מיהו אסור. ויל"ד). וכ"ז דלא כממנה הלכה שש"ח סקמ"ה. שם ששל"ח סק"ה.

443 ומצד משחק בקוביא – הנה לדעת שלה"ג (עירובין לה, ב – בדפי הרי"ף, והב"ד בב"ח או"ח סשל"ח ד"ה כתב ב"י, ובמג"א ששכ"ב סק"ח) כיון שהמשחק תלוי בחכמה אי"ב משום משחק בקוביא, וחלק שם על ריא"ז שאסר, יעו"ש. וכ"מ בתוס' (סנהדרין כה, ב ד"ה כל כי. ב"מ עד, א ד"ה הכא), שבקוביא לאו בידו הוא כלל. (וראה משה"ק על שלה"ג עירובין בתשו"ר רא"ש סוביני, הביאו בפחד יצחק ערך שבועה שלא לשחוק. ושם: וכמדומה לי שבעל שלה"ג לא ישב בסוד משחקים כי לא בהמה טמון לקולו). אלא שהיתר זה מתאים רק במשחקים התלויים בחכמה (וכשאלו השקא"ק הנזכר שם. וראה אצלנו שו"ת באתרא דרב ש"י יד'שחט. וש"ג), אבל יש במשחקי אגוזים המנוגים התלויים במזל וגורל, ולכאורה ליסתי. וכ"כ בשו"ת תורת אמת למהר"א ששון ס' קפ (הובא במג"א סשל"ח סק"ח) בדעת ריא"ז, שמשחק האגוזים אין בה חכמה ור"ב משום אסמכתא. ולכאורה נראה מדבריו שנחלקו ריא"ז ובעל שלה"ג בהא גופא אם משחק האגוזים בגדר חכמה או לא.

אמנם, לאידך, איפכא מצינו במרדכי ב"מ ששכ"ג בשם הראב"ה (והובא בהגמ"י מכירה פ"ה ה"ג (אות ח), והביאם בב"י חו"מ סר"ז ד"ה וכתב המרדכי (בהוצאת מכון ירושלים – ע' פא). אבל ראה שו"ת הראב"ה סתתקצ"ז דמשמע קצת כשלה"ג. אלא שהיא תשו"ר רבינו אפרים. ואינה שלו. וראה גם שם סתתק"ג), שכל שאינו תלוי בחכמתו גמרי ומקני אהדדי, אבל במשחק בקוביא אמר אנא ידענא בנקיטא טפי והוה אסמכתא. ולדבריו, דוקא במשחק התלוי בחכמה איכא איסורא. וכ"כ כמה ראשונים (ראה רמב"ן ב"ב קסח, ב. ר"ן שם. ר"ן סנהדרין כד, ב. נמוק"י סנהדרין כד, ב. שו"ת הרשב"א סכ"ב הובא בב"י חו"מ שם ד"ה כתב הרויטב"א (שם על סח).) וכ"מ בכ"מ במשחקתא היינו דבר התלוי בחכמתו דוק. וכ"כ שלה"ג עצמו בסנהדרין (ד, ב – בדפי הרי"ף) שכל שחוק התלוי בחכמה אסור משום גזל ושחוקו שאינו תלוי בידו ובחכמתו שרי יגמר ומקני. (וראה שו"ת זקני יהודה שם סע"ח שסברא נכונה היא. אלא שבשלה"ג שם הביא חולקים, מטעם אחר, ולא מחמת שדבר התלוי בחכמה עדיף טפי מגורל. וראה משה"ק ע"ז בשו"ת רב פעלים יו"ד ח"ב ס"ל, שבשבת קמט, ב. מוכח להדיא דגורל (מנה גדולה כנגד מנה קטנה) הוא אסמכתא. וכן נפסק לדינא בטושו"ע או"ח ששכ"ב ס"ו, ושלק לה הרמ"מ. ומכיון שכן כתב שם לחלק, שגם למרדכי ודמ"י שבדבר התלוי בגורל איכא אסמכתא, ואיסורא מיהא איכא. ודוחק קצת. וראה שו"ת תפלה למשה ח"ה חו"מ ס"ח סק"ה שם שס"ו. יבי"א ח"ז חו"מ ס"ז סק"ב. ודבריהם צ"ב. ופשוטות ד' המרדכי בשם ראב"ה שגם למ"ד לאסור משחק בקוביא בכל אופן (גם ביש לו אמונת אחרת) כשאינו תלוי בחכמתו אינו בכלל האיסור. וכן אין ליישב, דמייירי רק כשהמעות על הדף (כדלקמן) דהא לא מה"ט קאתי עלה. ויותר נראה (כעין ד' רב פעלים, אבל באו"א) דס"ל שבמטיל גורל מנה גדולה כנגד מנה קטנה שאני, שנראה כמשחק בקוביא וחומר לטול ממון חבירו – ראה שלה"ג שבת שם (סד, א – בדפי הרי"ף) בשם ריא"ז. או דשאני גורל דהתם שאינו מרצונו, משא"כ בשנים שהמרו זא"ז). ומכיון שכן צ"ב היתר בהנהוג לשחק באגוזים במשחקי החכמה. וכבר כתב בד"מ חו"מ סר"ז סק"י מהגהות מרדכי ה"ל, שכל שחוק דין אחד להם אפי' לשחוק באגוזים. וראה כנה"ח חו"מ שש"ע בהגה"ט סק"ה.

ואכן בהגמ"ר שם כתב, שלא הותר לשחק באגוזים רק לתניקות ביו"ט ראשון של פסח, כנ"ל. וכ"ה בתשו"ר רגמ"ה ה"ל, שאסור משום משחק בקוביא. ובב"ח או"ח סשל"ח (בד"ה כתב ב"י) אכן פי' בדעת האגור שטעם האיסור לשחוק בתם וחסר הוא משום דדמי לקוביא ואף

פרט⁴⁴⁴], מפני שדומה למקח וממכר. ומכל מקום אין למחות בנשים וקטנים לפי שבודאי לא ישמעו ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים.

מנחה: תפלה לשלש רגלים. לא לשכוח "מוריד הטל".

אסור לבשל ולהכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד לשעה 8:16. ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור⁴⁴⁵.

אין להוציא בשר וכדומה מהמקפא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג⁴⁴⁶. כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה (7:33).

ליל שני, ט"ז ניסן, ליל ב' דחג המצות, אחד לעומר

הדלקת נרות (אחרי השעה 8:16) מאש הדלוקה לפני החג [ובשנה זו – מלפני שבת].

הדלקת נרות כדאתמול. פרטי דינים בקשר להכנת הנרות להדלקה – ראה לעיל ליל א' דחג הפסח.

מעריב כדאתמול (חוץ מאמירת "ותודיענו").

ספירת העומר

מתחילין לספור ספירת-העומר תיכף אחר תפילת ערבית [כלומר, אחרי הלל שלם וקדיש תתקבל] ("היום יום אחד לעומר", "חסד שבחסד", עם שאר הכוונות⁴⁴⁷ המפורטות בסידור⁴⁴⁸).

המצוה דכל לילה היא לא רק לספור ולדעת שהוא יום א' וכו' לעומר, אלא גם לדעת (לכוון –

בחול אסור. והב"ד בשכנה"ג שם בהג"ב סק"ב. וכן הביאו לדינא בעו"ש שם סק"ה הביאו לדינא. וכ"כ מד"ע במו"ק וקציעה שם. (וראה ערוה"ש שם סי"ג שכתב ללמוד זכות דליכא משום מקח וממכר, כיון שהוא אסמכתא דלא קניא, וה"ז מתנה בעלמא).

אבל ברמ"א ובשו"ע אדה"ז ועוד הביאו רק סברת הב"י שהוא משום מקח וממכר. וכן מפורש להדיא בשב"ל ס"י קכא (וכנראה לא הי' חלק זה בשב"ל תחי"ב"י והב"ח. וכבר העירו בוה). אלא שאין הכרח שחולקים לדינא, ומיירי הכא רק מצד דיני שבת. והרי כיוצא בדבר ראינו ברמב"ם, שהביא בהל' שבת (פכ"ג א"י) האיסור לשחק בקוביא בשבת משום מקח וממכר, אף שהביא ד"ז ממש גם בהל' גזילה (פ"ו ה"ז) משום גזל מדבריהם. וכ"ה בשו"ע א"ח סשכ"ב ס"ו. וכן מציינו בפמ"ג סש"ל"ח בא"א סק"ח, שכתב בנדו"ד לענין שחוק האישיקאק"י, דאף בחול אסור משום מושב לצים. (והארנו בוה בשו"ת באתרא דרב שם. ואכ"מ). ושור"ר שהעיר בוה בשו"ת שלמת חיים שם סרצ"ט, וכתב ליישב שלא נזכר האיסור לשחק באגונים גם בחול, שבשבת האיסור פשוט יותר מבחול.

והנה, במשחקים הנהוגים ה"ז כמעט שהם על הדף, ולרמ"א חו"מ סר"ז סי"ג ושע"י ס"ג ליכא בהכי משום אסמכתא. אמנם, אדה"ז בהל' גזילה סל"א הביא ב' הדעות ולא הכריע. ואף הוסיף במוסגר שאעפ"כ איסור יש בדבר. ומקורו ממג"א סשכ"ב שם. וראה משנ"ב שם בשעה"צ סק"כ. ואכן בריטב"א שבת שם כבר כתב, דקוביא לאו גזל הוא אפי' מדרבנן, דלאו אסמכתא הוא, ומ"מ אסור לעשותו שאין לאדם לזכות בממון חברו שלא ברצון שלם. ועוד שמה ילמוד לעשות בקבע ולא יעסוק ביישובו של עולם. (וראה גם שו"ת רב פעלים שם בדעת הרמ"א, שמש"כ שפשט המנהג להקל היינו שאינו פסול לעדות אבל איסורא איכא. וכ"כ בביתר"א חו"מ סוסי' רג. ועצ"ע בל' הרמ"א שכתב ש"פשט המנהג כסברא האחרונה לשחוק בקוביא").

444) ראה ערוה"ש שם. ועוד.

445) ראה שו"ע אדה"ז שש"י ט"ח. סשכ"א ס"ו. סתנ"ה ס"ד. סתנ"ט ס"כ. וראה במילואים (לד' עוד מ"מ בפוסקים).

446) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראוי לאכילה בו ביום, אחרי שיופטר, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז ס' תק ס"ב. וראה קובץ הער"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

447) וגם אם אינו שייך לתרוך כוונות אלו – ראה ר"ד משיחת מוצ"ש תז"מ תשל"ט (בנוגע לענינו).

448) במשנת סידורים מס' העומר פ"ח מ"ב משמע שהכוונות צ"ל בשעת אמירת המזמורים. וכן גם בסידור הארז"ל לר"ש מרשקוב בסדר ספה"ע (כז, ג) ובסידור ה"י קאפיל בכוונות ספה"ע (קצט, א). ועוד. וכ"כ בהל"ח סתפ"ס סק"ח. אמנם, בסה"ש תנש"א ח"א ע' 453 העי' 48 ובשוה"ג שם [וכן בלק"ש ח"ח ע' 11 וע' 34 ובשוה"ג] משמע שהכוונות **קשורות** (גם) להברכה.

[ויש שהורו לכוון בעת הספירה גופא. ולאידך, מפי השמועה במעשה רב לכוון לפני הברכה. ואיני יודע מי גילה להם רז זה, שהרי אפי' שההסתכלות בסידור על ספירת הלילה שייכת להידיעה והכוונה "איזה יום הוא מהספירה כדי שידע על מה הוא מברך" (שו"ע אדה"ז סתפ"ט ס"ט), ומאן ספין לפרש כנ"ל, או להעיד שראה בעליל שהסתכל על תיבות הני"ל, שכמעט ואא"פ לעמוד עליו בבירור. והנה, יש מי שפ"י בל' אדה"ז "כיוון לספירה של אותו הלילה" דקאי על מנין ספירת היום, ולא על ספירה השייכת לאותו הלילה ע"ד הקבלה (ז' מדות הכלולות מו'), ועכ"צ דמייירי לפני הברכה, ומזה בא לחדש שבהכרח שגם שאר הכוונות צ"ל לפני הברכה. ולדידי, עיקר יסודו צריכה רבה, וגם אם נניח כדבריו, הרי אין הכרח דכחודא ניהו. לאידך, פשטות הלשון בסידור אדה"ז שמכוון לפני' (בעת הברכה או אחרי'). ואכן מקומן בסידור אחרי הברכה. אבל להעיר שעד"ז הוא בכ"מ בסידור, כגון אחרי ברכת תפלין לכוון לפטור ש"ר, והכוונה צ"ל בברכה) מדכתב "כיוון וכו' (ו)לתיבה אחת וכו'" ולא "בתיבה אחת" וכו"ב. ולמעשה, אפשר לקיים שניהם. ומפי השמועה שכה"כ במעשה רב.]

כחלק מקיום המצוה, ע"ד הידיעה שזהו יום א' וכו' לעומר) שזהו חלק מ(ספירת) ז' שבועות⁴⁴⁹. מותר לספור בכל לשון שמבין, אבל אם אינו מבין הלשון שסופר בו אפילו ספר בלשון הקודש אם אינו מבינו לא יצא דכיון שאינו יודע המנין אין זו ספירה כלל⁴⁵⁰.

עלינו אחרי ספירת העומר. ואם מתפלל במקום שנוהגין לספור אחרי עלינו, יאמר עלינו עם הציבור וספירת העומר לאח"ז.

מי שלא ספר בלילה, סופר ביום ללא ברכה, ושאר הלילות סופר בברכה. וגם אם נזכר למחרתו בין השמשות וספר אז, יספור מכאן ולהבא בברכה⁴⁵¹. ואם לא ספר גם ביום (כולל בין השמשות, כנ"ל), יספור שאר הלילות בלא ברכה. המסופק אם חיסר יום, סופר שאר הלילות בברכה.

בשיחת אחרון של פסח תש"ח⁴⁵²: אין ליובאוויטש האט מען גערופן די טעג בין פסח לשבועות מיט די נעמען פון די ספירות. און מען איז געווען נזהר אין די ימי הספירה צו דערמאנען די ספירות חג"ת נה"מ, עס זאל ניט זיין קיין חשש צו ברכת הספירה.

הלכתא למשיחא: קצירת העומר בעסק גדול, וכל הלילה כשר לקצירה⁴⁵³.

סדר השני

פרטי ליל הסדר – ראה לעיל בליל א' (חוץ מזמן אכילת אפיקומן וסיום הסדר, כדלהלן, וגם חוץ מהשינויים של מוצ"ש: יקנה"ז ואמירת "מן הפסחים ומן הזבחים" בברכת אשר גאלנו).

בשיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שאביו כ"ק אדנ"ע היה נוהג להתחיל את הסדר השני בשעה התשיעית ולסיימו כמה שעות לאחר חצות. וכיון שחייב אדם לומר בלשון רבו. צריכים כל התלמידים המקושרים והשייכים אל הרבי – להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי. ובנידון דידן, בנוגע לעריכת הסדר השני – שיש להתחיל בשעה התשיעית ולסיים כמה שעות לאחר חצות. בסדר הראשון היה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מדייק לאכול את האפיקומן לפני חצות, אבל בסדר השני לא היה מדייק בזה, והיה אוכל את האפיקומן לאחר חצות. וכן היה נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר וכיון שכן נהגו כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אדנ"ע, מובן שכן נהגו גם רבותינו נשיאנו שלפנ"ז. – על"פי נגלה בשו"ע כו', לא מצינו טעם לחלק בזמן אכילת האפיקומן בין הסדר הראשון לסדר השני, אבל, מובן וגם פשוט שכיון שכך נהגו רבותינו נשיאנו, בודאי היה להם טעם על זה על"פי פנימיות הענינים. ומלבד הטעמים הפנימיים שבה, ישנו גם הטעם הפשוט – שבסדר השני היו נוהגים להאריך בביאור ההגדה, ובמילא היתה מתאחרת אכילת האפיקומן עד לאחר חצות.

אחרי כורך של סדר השני אפשר לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור.

בספר השיחות⁴⁵⁴ מובא שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד – אין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמו"ר ז"ל].

ליל ב' דחג המצות קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.

449 לקו"ש ח"ב ע' 235 בהערה: ושם לכאורה המצוה וכו' אבל לע"ע לא מצאתי זה בשום מקום.

450 והנה בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א ס"ה סקנ"ה, דאם הוא יודע כמה ימים היום בספירה והוא יודע שאומר זה עכשיו בלשון הקודש יצא (אף שאינו יודע פירוש המלות). ונסתפק שם, בזמן שצריך למנות שבועות וימים ואינו יודע באיזו תיבות הוא מונה השבועות ובאיזו מונה הימים, שיתכן דגרע ולא יצא. וראה גם בשו"ע אדה"ז סת"ד ס"ח לענין ביטול חמץ, דסגי בידוע כוונת הביטול אע"פ שאינו יודע פירוש המלות. אבל דאה בשו"ע אדה"ז סקפ"ה ס"א מש"כ לחלק בין ביטול חמץ בברכהמ"ז. וגם כאן, בסתפ"ט ס"י, משמע מלשון אדה"ז דקאתי עלה (גם) מדין שאינו מבין הלשון. וצ"ע, דלאו רישא סיפא. וראה מש"כ לבאר בקובץ מגדל אור חו' יא ע' 89.

451 ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב ס' ג'תתעב. ושנ"ת.

452 סה"ש תש"ח ע' 223.

453 פרטים ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז.

454 תש"ח ח"ב ע' 664 בהערה.

יום שני, ט"ז ניסן, ב' דחג המצות, אחד לעומר

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:35.

שחרית (עם "מוריד הטל") ומוסף כדאמול (מלבד תפילת טל).

קידוש כדאמול.

טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן⁴⁵⁵. מסופר שבסעודת חג הפסח תשכ"ט אמר כ"ק אד"ש שאין הכוונה לשינוי אלא להוספה, וכששאלו במה מתבטאת ההוספה, באכילה, בניגון או באמירת "לחיים", ענה: יכולים אתם לעשות את כל השלושה...

הלכתא למשיחא: הקרבת קרבן עומר⁴⁵⁶.

אם שכח ולא ספר בלילה סופר ביום בלא ברכה.

מסכת סוטה, דף ליום. היום הראשון לעומר מכון לדף השער של המסכת "שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער", ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום⁴⁵⁷.

מנחה כדאמול.

מוצאי יום טוב בשעה 8:17.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, (בנוסף ל"מוריד הטל" מתחילים הלילה לומר: "ותן ברכה", יעלה ויבא. קדיש שלם. ספירת העומר. עלינו.

שכח ואמר "ותן טל ומטר" ודין המסופק, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח הלילה ולא אמר "יעלה ויבא", וכן אם שכח בשאר תפילות חול המועד, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והגר. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, וספק ברכות להקל.

בברכת המזון [וכן בכל ימי חול המועד]: יעלה ויבוא. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין אומרים הרחמן של יו"ט.

בסיום ברכת המזון אומרים: "מגדול [ולא "מגדיל"] ישועות מלכו".

חול המועד פסח

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין בכל יום⁴⁵⁸. כ"ק אדמו"ר (מהור"י צ') נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט⁴⁵⁹.

455) ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות כרך ג ע' 1016.

456) פרטי' ברמב"ם הל' תמידין ומוספין שם.

ומה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת קרבן עומר (לבד בחול' ביוט"ש בפרשת שור או כשב), וכן פרשת שתה"ל בחגה"ש, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חגה"ש תשע"ד.

457) נתבאר בשיחות קודש: ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ה. ש"פ קדושים תשמ"ו.

458) ובכ"מ העירו מדברי רש"י (עירו ביו"מ, ב ד"ה מ"מ וסוכה מז, ב ד"ה מ"מ) שאין כוס של יין מצוי לאדם בחוה"מ. וכבר כתבו ליישב בכמה אנפי. וראה במילואים (לה).

459) ראה אר"ח הל' חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשו"ע סתקכ"ט ס"ו-ז. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושע"ר

אכילת מצה⁴⁶⁰ בששת ימים רשות: "כמו שתפילת ערבית רשות, כך מצה זו⁴⁶¹. . לפי זה מובן דגם רשות יש בו קצת מצה⁴⁶². . טוב יותר לאוכלה⁴⁶³, ולא לאכול פירות ושאר דברים שאינן מצה כלל". "ענין רשות אין זה שאין כאן עבודה כלל כ"א אדרבא היא עבודה נעלית יותר ולזאת צ"ל אכילת מצה גם בהשעה ימים ויש בזה קצת מצוה. . שצריכים לאכול מצה ולא רק שאר דברים כמו פירות וכו"⁴⁶⁴".

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב⁴⁶⁵. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתיה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, קניות (שאינן לצורך המועד), תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים. אסור לבשל בכונה בחול המועד בכמות גדולה בכדי שישאר ממנו אחר החג. כל שאסור לעשותו במועד אסור גם לומר לנכרי לעשותו.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהיו אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים וחילוקי דינים בה⁴⁶⁶. ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד⁴⁶⁷.

בספר פלא יועץ⁴⁶⁸: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. . והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים ויגעיים בתורה"⁴⁶⁹.

על-דבר ההוראה המיוחדת מקביעות ימי חוה"מ פסח דשנה זו, שבאין בהמשך אחד שאין יום השבת מפסיק ביניהם (לפי שערב (ושביעי) של) פסח חל להיות בשבת) - ראה בארוכה בלקוטי

תש"נ.

460) ופשוט דהיינו בשיעור כזית דוקא, ובכדי אכילת פרס. ולאחרונה נתפרסם מענה בכת"ק "ימציא להם עכ"פ 6 מצות שמורה וישתדל שבכ"י מימי חה"פ (נוסף על הסדרים) תאכל אחותו עכ"פ כזית מהשמורה".

461) וראה פיר"ח סוכה כז, א (לענין סוכה שהוקשה לאכילת מצה): מכאן ואילך רשות דמצוה. ולהעיר מפ"י הרע"ב ביצה פ"ה מ"ב: משום רשות - שיש בו קצת מצוה אבל לא מצוה גדולה וקורב הוא להיות דבר הרשות. וראה משנ"ב סתע"ה סקמ"ה.

462) וראה שו"ע אדה"ז סתנ"ג סי'ד: לשם מצות שבעת ימים תאכלו מצות. אבל ראה אג"ק חי"ט ע' רלד. וראה שם סתע"ה ס"ב בגדר המצוה "שאם רוצה לאכול פת שנילושה במים יזהר שלא תבוא לידי חימוץ". ושם סתנ"ה סט"ז: מצה שאינה של מצוה שהיא קרובה לדבר הרשות שהרשות בידו שלא לאכול מצה כל ימי הפסח. וראה שו"ת אבנ"ז או"ח סשע"ז סק"ד.

וראה שו"ת דברי יציב או"ח סי' שר"ל שצריך כוונה במצוה זו, ול"ד למצות אכילת מצה בלילה ראשונה. וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו ח"ד ס"ה. וקדמם בגליוני הש"ס לירושלמי סוכה סצ"ח. אמנם, ר"א שבכלל אצ"כ במצוה קיומית. וראה קובץ אור ישראל גל' עו ע' קט ואילך. 463) ומה"ט, מקום ההנדיף שלא לאכול עם לפתן (ולא רק מחשש שרוי). אבל ראה שו"ת באתרא דרב סי' מא'תריא, כמה צדדי קולא. ובפרט אם גדר המצוה במה שאינו אוכל חמץ.

464) ובכ"מ בדא"ח שעי' אכילת מצה "ששת ימים" נמשך הגילוי דשביעי של פסח. וראה לקו"ש ח"ז ע' 275 שמה שאין מברכין "על אכילת מצה" לאחריו לילה הראשון הוא דוגמת מה שאין מברכים על תש"ר לפי שא"א להמשיך בו. וראה שיחת אחש"פ תשל"ח.

465) ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סק"ד. נמוקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ד ג' דחומה"ס תש"מ בהוספות לשיחות קודש. 466) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

467) וראה במילואים (לו).

468) ערך חול המועד.

469) ירושלמי.

שיחות ח"ז ע' 266 ואילך (משיחת שבת הגדול תשל"א). ושם⁴⁷⁰: מכיון שהקביעות דשנה זו היא שכל ימי חול-המועד רצופים הם, בלי שום הפסק זמני הפוסט מחיוב לימוד התורה, הרי זו הוראה על תוקף החיוב של לימוד התורה ביתרון מיוחד בימים אלה. ועיי"ש⁴⁷¹ (משיחת י"א ניסן תשל"א): שבמיוחד ינצלו ימי חג הפסח להוספה בלימוד התורה – הוספה בכמות והוספה באיכות... ובפרט בימי חול המועד שבהם החיוב הוא "לעסוק בתורה יומם ולילה ממש". ועיי"ש השייכות לזמן זה "שנמצאים אנו בהזמן ד"ערב גאולה" ממש – ערב (וסמוך) ממש וגאולה ממש (אמיתית ושלימה)", והשייכות לנשי ובנות ישראל.

בשיחת ש"פ מצורע תשכ"ה⁴⁷² נזכר שבהמאמרים בלקוטי תורה דשיר השירים מדובר בעניינים של פסח, וממילא זה הזמן המוכשר ללמוד המאמרים דשיר השירים, בכדי לסיים כל הלקוטי תורה במשך השנה.

המנהג להקל בריקודים ומחולות ולשמוע כלי זמר (וכל שכן ללבוש בגדים חדשים) בימי חול המועד פסח, אף שהם בתוך ימי הספירה⁴⁷³.

אם לא הגעיל כלים קודם זמן איסורו [=סוף זמן ביעור חמץ] יכול להגעיל רק עד הפסח⁴⁷⁴, אבל בתוך הפסח, פירוש בחולו של מועד⁴⁷⁵, אין להכשיר שום כלי אלא ע"י ליבון גמור באור⁴⁷⁶.

להסיר מכשול: אוכל לבהמות הנמצא בגן החיות ברובו הוא **חמץ גמור!** ולכן, המבקרים בגן חיות בחול המועד, אסור להם לקנות האוכל, ולא להאכיל לבהמות, ויש בזה איסור דאורייתא ממש.

יום שלישי, י"ז ניסן, א' דחול המועד, שני לעומר

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:34.

שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, אין אומרים "מזמור לתודה" (עד סוף החג). יעלה ויבוא. חצי הלל⁴⁷⁷, קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום.

קריאת התורה (2 ספרי תורה. 4 עולים).

אחרי קריאת התורה בספר ראשון ("קדש") מניח ס"ת השני על הבימה⁴⁷⁸ (כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות⁴⁷⁹). הגבהה וגלילה לס"ת הראשון⁴⁸⁰. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני

470 ע' 267.

471 ע' 268.

472 ובשינויים קלים, בתוכן קצו דה"ה שיר השירים תשכ"ה שנאמר אז.

473 ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'תשי.

474 שמליל ט"ו שחמץ אסור במשהו וגם נתן טעם לפגם אסור לפי מנהגנו אינו מועיל הגעלה לפי שחזור וכולנו.

475 שבינים טוב עצמו – אפילו בשאר יום טוב אסור להכשיר. ואין להכשיר כלים אלא על דרך שנתבאר בסי' תקט עיין שם.

476 שאז האיסור נדרף ונכלה לגמרי ואין לחוש שמא יחזור ויבלע בכלי. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'תקיז.

477 בנוגע לברכת הלל כשאר גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

478 שכתב ולא אמר הלל שלם בימים הראשונים, ה"א שצריך לומר בחול המועד. אבל למעשה לא קיימא לן הכי. ולהעיר מלשון אדה"ז (שו"ע סת"צ ס"ז): כולן טפלים ליום טוב הראשון וכו' ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו. ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 17.

479 מימין לס"ת הראשון – כן המנהג בב"מ. ויש שכתבו מחמת כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא דרך ימין (ודלא כשו"ת משנ"ה ח"ג סכ"ה. וראה קובץ אבקת רוכל ח' ח' ע' קפג ואילך שהביא מכ"מ (בכיו"ב) להניח מימין, אלא ששלל דבריהם. וכדבריו, ראה גם שו"ת ארוחותיך למדני ח"ו סכ"ג. ואין דבריהם מוכרחים).

479 מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוס"י קמו. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ס"פ בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שא"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגו היפך השו"ע רח"ל. ומזה שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן – 770. ואין טענה זו כדי להשיב עלי'.

480 ואין לסלק ס"ת השני מבימה בשעת הגבהת הראשון, כנ"ל. ואף את"ל (בדוחק גדול) שלמנהגו שלאחרי הגבהת ס"ת חוזרו ומניחו, נמצא שלא נסתלק הראשון לגמרי בשעת ההגבהה (לפי שהיא ע"מ"ה החזיר מיד) – הרי עכ"פ מיד לפני שמסלקים שוב הראשון (אחרי הגלילה על הבימה) צריך לחזור ולהניח השני.

לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה⁴⁸¹. בס"ת השני, קוראים רביעי בפרשת המוספין שבפינחס ("והקרבתם"). ואח"כ חצי קדיש. [ועד"ז בשאר ימי חול המועד].

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, דינו כמפורט בהטבלא שבסוף הלוח. אם נזכר לאחר שהתפלל מוסף, אינו חוזר ומתפלל שחרית.

אחר קריאת התורה אומרים אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש. מוסף לשלש רגלים (אומרים פסוקי "והקרבתם" בכל יום, "ומנחתם ונסכייהם"). דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. שש זכירות.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך אימתי שנזכר בכל שבעת ימי החג, דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גלויות.

היום מתחילים ללמוד מסכת סוטה, דף ב.

פרטי איסור חדש – ראה בשו"ע אדה"ז⁴⁸².

יום רביעי, י"ח (ח"י) ניסן, ב' דחול המועד, שלשה לעומר

יום הולדת הרה"ג הרה"ח המקובל הרב לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, ויום הברית של כ"ק אד"ש.

בר"ד ח"י ניסן תשט"ו⁴⁸³: (הרא"א הזכיר שהיום הוא ח"י ניסן – יום הברית של כ"ק אדמו"ר שליט"א, שלאחריו בא פדיון הבן⁴⁸⁴ – כך שישנם שני העניינים. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:*) ענינו של ח"י ניסן הוא – "אריינבריינגען א חיות אין ניסן"⁴⁸⁵.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:33.

סדר התפלה – כדאממול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

יום חמישי, י"ט ניסן, ג' דחול המועד, ארבעה לעומר

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:32.

סדר התפלה כדאממול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

כינוס תורה: בבית חיינו "770" לאחר תפילת מעריב (8:15 לערך) בהשתתפות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א.

יום ועש"ק, כ' ניסן, ד' דחול המועד, ערב "שביעי של פסח", חמשה לעומר

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:31.

סדר התפלה כדאממול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

בערב שביעי של פסח מותר להקזיז דם לפי שהכל רגל אחד הוא ואינו ערב יום טוב אלא אמצע ימים טובים הוא.

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת ויו"ט, לא יטלן היום במספריים או בסכין כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב [ובקביעות שנה זו – בערב שבת] (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא ה' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום.

481 ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בבי"ש. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמז. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ט שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

482 סימן תפט. ולהעיר משיחת אחש"פ תש"מ. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ט'תשעח.

483 ביחידות עם הרה"ג וכו' מוה"ר אפרים אליעזר הכהן יאלעס.

484 בהמשך להמדובר לפני"ז ע"ד פדה"ב (לאחרי מסירת מעות פדה"ב).

485 וראה גם ר"ד משיחת ח"י ניסן תשמ"ח.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית (16:4 לערך) למעלה, בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב לתיאבון.

הלכתא למשיחא: תקיעות בערב שבת ובערב יו"ט - ראה בהערה⁴⁸⁶.
לטהר עצמו ערב הרגל.

בספר השיחות תש"ג⁴⁸⁷ מובא: בא אונוזערע רביים האט מען געזען שש"פ גרויסע גילויים. דער סדר האט זיך אנגעהויבן פון נאך חצות היום ערב שש"פ. די טבילת טהרה פון ערב שש"פ איז געווען חלוק פון דער טבילת טהרה פון ערב שבת און ערב אנדערע מועדים, און אפילו פון דער טבילת טהרה פון ערב ר"ה וערב יום הכפורים [ראה שם בארוכה, ועוד שם⁴⁸⁸]. די טבילת טהרה פון ערב שביעי של פסח איז שטארק פארבונדן מיט די ענינים, וואס ווערן דורכגעפירט אין די ספירות פון עולמות העליונים און אין די מדריגות נשמה וואס בכל אחד מישראל.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוט⁴⁸⁹.

במנחה: פתח אליהו (ואין אומרים הודו). ידיד נפש. מנחה כדאמול.

יש לסדר היום אש דולקת [ואפשר אש מהגז] עבור הדלקת נרות בשביל ליל שני של יום טוב. פרטים בנוגע להכנת הנרות, ראה לעיל ערב שבת הגדול.

מצוה על כל אדם שיממשש בגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שלבשו בגדי שבת במשך היום).

לתת צדקה עבור שני ימי החג.

הדלקת נרות בזמנה כבכל ערב שבת, ומברכין "להדליק נר של שבת ושל יום טוב" אחר ההדלקה. **אין אומרים** "שהחיינו". טענה בהברכה ראה בטבלא שבסוף הלוח.

זמן הדלקת נרות שבת ויום טוב בשעה 7:20 (18 דקות לפני השקיעה). אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום.

ליל שבת קודש, ליל כ"א ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר

בספר השיחות תרח"ץ⁴⁹⁰: אמר אאמו"ר: "שביעי של פסח איז אָפֿן פֿאַר אלעמען, כמו שיש הזמנים של התגלות העצמות כמו חשף ה' את זרוע קדשו, הנה שביעי של פסח הוא אחד מהזמנים הללו, וואס יעדערער נעמט. מען דארף מייקר זיין מיט יעדער רגע". [וראה בר"ד ליל שש"פ תשכ"ט שהכוונה שאין שומרים ואפשר לפעול הכל, ושם שהוא ע"ד תפלת נעילה].

בכ"מ הובא פתגם הצמח צדק שביעי של פסח הוא ראש השנה למסירת נפש.

שמחת שביעי של פסח ואחרון של פסח גדולה משאר ימי הפסח.

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). מזמור שיר. ה' מלך. כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. ואומרים בנוסח התפלה ובקידוש: "את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה ואת יום טוב מקרא קודש הזה זמן חרותנו וכו'". דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. ספירת העומר ("היום ששה ימים לעומר"). "עלינו". קדיש יתום. אין אומרים הלל.

486) טעם תקיעות אלו, הימים בהם תוקעים, ומתי נהגו בדבר - ראה במילואים (לז).

487) ע' 85.

488) ע' 87.

489) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

490) ע' 270.

מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב⁴⁹¹.

אומרים שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא⁴⁹² – בלחש⁴⁹³.

בקידוש: נוסח אתקינו ליו"ט. יום הששי, בורא פרי הגפן, ומזכיר של שבת במקומות המתאימים, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים, ואין אומרים שהיינו. טעה בקידוש – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בכמה שיחות קודש⁴⁹⁴ הובאה הנהגת רבותינו נשיאנו שקודם הקידוש דשביעי של פסח⁴⁹⁵ היו מדברים – מזכירים בדרך שאלה – אודות אי-אמירת "שהיינו".

אודות אי-אמירת "שהיינו" בימים האחרונים דפסח – ראה הנסמן בהערה⁴⁹⁶.

בר"ד משיחת אחש"פ תשכ"א: הנהגת רבותינו נשיאנו שבשביעי של פסח היו בתנועה של סילוק והבדלה ("אפגעטראגן"), והשמחה לא היתה כ"כ בהתגלות, משא"כ באחש"פ היתה השמחה בהתגלות מצד גילוי הארת המשיח באחש"פ. ובר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ג: ידוע שבשביעי של פסח היו רבותינו נשיאנו בתנועה של "אנגעצויגנקייט", ואילו באחרון של פסח היו בשמחה.

הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להתיר הטלטול] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאי-עייגול מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי⁴⁹⁷) שהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת⁴⁹⁸.

צריך לזהר שלא ליתן "איטירות" של פסח (מביצים ומטוגנות במעט שמן או במחבת טפלון – בלא שמן כלל) בקערת מרק שהיא בכלי שני כל זמן שהיד סולדת במרק. אבל בדיעבד יש להתיר אפילו בכלי ראשון. ואם נטגנו בשמן עמוק, מותר רק אם הן יבישות לגמרי שאין בהן לחלוחית כלל.

בברכת המזון [בכל סעודות היום]: רצה ואחר כך יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת ויו"ט.

ניעורים כל הלילה

בליובאוויטש היו נעורים בליל שביעי של פסח. וצריכים להתעסק בלימוד כל הלילה.

491 ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".
492 ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעדה בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח ליל א' דר"ה). ואח"כ אומר אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב דלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות זו).

וכבר העירו, שבהיום יום ליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכ"ה גם בר"ד שחוה"מ ומוציא ושחוה"מ"ס תרצ"א ובהוצאות ראשונות הדיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחריו, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני]. וראה בהערה למחר בקידוש היום. אבל יש שפי' כפשוטו משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחלק תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקינו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושולם (מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) את תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת).

בנוגע לזמירות לשבת – אזמר בשבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנוהגים לאומרם בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כחלל בשבת. וילע"ע.

493 בלחש – כ"ה הלשון בס' המנהגים ע' 28. וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הרי"ג ע"ה בהערות וציונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). וכ"ה (לענין שבת חוה"מ), בהיום יום הוצאת תש"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבסוף קונטרס ר"ה תש"י (נדפס בסה"מ תש"י ע' 26 – לענין ליל ר"ה שחל בשבת): בלחישא. וראה למען ידעו (שוטענערמאן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכת"ק וכתב: בלחישא. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (בכמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק.

494 ראה שיחת אחש"פ תשמ"ג.

495 כ"ה שיחת אחש"פ תשכ"ג. ונת' שם בטעם שלא דיברו ע"ז באחש"פ. וראה גם שיחת אחש"פ תשל"ג. אחש"פ תשמ"ג.

496 ראה שיחת אחש"פ תשט"ו. תשכ"א. תשכ"ג. תשכ"ו. תשכ"ז. תשכ"ט. תשל"א. ועוד. לקוטי שיחות ח"ב ע' 545. חל"ז ע' 19 הערה

43.

497 וראה בלקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק בזה.

498 וראה בלקוטי שיחות חלק טז בשיחה ד לפרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

אדמו"ר מהר"ש אמר פעם בשביעי של פסח להיושבים (די זיצערס שלמדו בליובאוויטש אז) אז ביז נאך מקוה זאל מען ניט דרעמלען אפילו⁴⁹⁹.

אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר⁵⁰⁰ כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה למצוה תחשב לו להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקיחא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו.

כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע אמר: לא שמעתי גם סברא לאמר תיקון [בדוגמת תיקון ליל שבעות] בשביעי של פסח.

קריאת שמע שעל המטה: אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט: שביעי של פסח וכו'. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט⁵⁰¹. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשעה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש⁵⁰².

כמובן, אם הולך לישון קודם עלות השחר קורא ק"ש המטה עם המפיל, כרגיל.

אכילה: אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפני מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות⁵⁰³.

עלות השחר בשעה 4:43 לפנות בוקר⁵⁰⁴.

יום שבת קודש, כ"א ניסן, יום שביעי של פסח, ששה לעומר

הכנה לתפלה: מה ששואל, **אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה**, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכוון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה⁵⁰⁵.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישן

499) ספר השיחות תרח"ץ ע' 274.

500) ובדומה לדומה, להעיר מהיום יום כ"א ניסן (ע"ד אדמו"ר מהוריי"צ בהיותו בן תשע): האב איך זיך ניט געלייגט שלאפען. ונתבאר בפרטיות יותר, בהנחה דשיחת ליל שש"פ תש"א (בתשורה גארדאן ריינין אדר תשע"ח): כבר לא יכולתי ללכת לישון (במטה?). הייתי שוכב על הספסל ובאמצע הלילה נופל למטה.

501) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתבי האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לנכדו) מנהיגי בית א-ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדר"ח - ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרישות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל צ"ל ניעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבעות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה ס"ג (וראה שם פ' וארא ס"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

502) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

503) וראה בכל זה באג"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחר עלות, מותר לאכול קודם נץ החמה.

504) 72 דקות לחשבון 16.1 מעלות.

505) אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם ה' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי⁵⁰⁶.

זמן קריאת שמע: כפשוטו, שיש ליזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש **יצא שכרו בהפסדו**, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירנו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 5:19 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר⁵⁰⁷ משעה 4:43). סוף זמן קריאת שמע: 9:30.

נחלקו הפוסקים⁵⁰⁸ אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאינו לו מי שיקיצנו לקריאת-שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישון בלי **לסדר משהו שיקיצנו**. וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר **על-תנאי** שאם יעבור סוף זמן קריאת-שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידיים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרים⁵⁰⁹. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר⁵¹⁰. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר. ברכת ציצית אינו מברך עד לאחר זמן "משיכיר" (5:19).

ברכת התורה: צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך⁵¹¹. ואם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום⁵¹². נדרם באמצע הלילה, אם ישן על אצילי ידיו שינת עראי אינה

506 שם ח"ט ע' רלט.

507 ואפשר להתיר לקרוא מעלות השחר, כשניעור כל הלילה והולך לנוח לפני התפלה שתהא תפלתו בדעה צלולה, ומחמת רוב העייפות קשה הדבר להמתין עד "משיכיר". ונתבאר במילואים (לח).

508 ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' כ"תצ וע"ג.

509 ואם עשה צרכיו תחילה או הטיל מים ושפסף, עדיף טפי. וראה פמ"ג, הובא במשנ"ב ס"ד סק"ג. קצוה"ש ס"ה ס"ב. היכל מנחם ח"ב ע' ריג.

כמו כן, אם אפשרי כדאי לאומרן לאחר השינה – כ"ג מסברא. וש"מ כע"ז במקו"ח סמ"ז סקי"א לענין ברכה"ת. וכן מוכח בסידור יעב"ץ בדני שבועות. והובא גם במנהגי חת"ס החדש פי"א ס"ג (עיי"ש במנהג החת"ס כע"ז). וראה גם ברכת הבית של"ה ס"ה. שם של"ו בשע"ב סקי"ז. אבל ראה שו"ת מהר"ם שיק או"ח ס"א. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. וראה גם שו"ת תשוה"ג ח"ה סוסי' קס. ומצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטו"ד.

510 בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' א'תתקנו. וש"ג. וראה שם ס' ב'עד בנוגע להחידור להביא עצמו לידי חיוב. וראה לקמן בנוגע לברכת התורה בהערה.

511 ואסור להמשיך ללמוד לאחר שיעלה עה"ש ללא ברכה"ת – ראה במילואים (לט).

והחושש שישתקע בשינה, נכון שיברך ברכה"ת מיד ויקרא ק"ש, וליתר שאת יכוון אח"כ באהבת עולם לצאת ברכה"ת למ"ד שמברך על שינת היום.

512 סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר". וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' "אחר שיעלה עמוד השחר". אבל פשוט שהכוונה כן לעלוה"ש דוקא. ודלא כמי שרצה להעמיס באו"א. וכ"ה הלשון במג"א סתצ"ד. וראה שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז ואילך.

ומ"ש אדה"ז בשו"ע שאפשר לשמוע ברכת התורה מאחר – ראה במילואים (מ).

חשובה הפסק ואינו מברך ברכת התורה עד שיאור היום. אבל ישן שינת קבע על מטתו והשכים קודם עלות השחר חשובה הפסק וצריך לברך לפני הלימוד, אף שלא האיר היום. צריכים ליזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

שחרית

המתפללים שחרית בהשכמה, יתעטפו בטלית אחרי השעה 5:19 ("משיכיר"), ויתחילו תפילת העמידה בנץ החמה – 6:11.

נרדם⁵¹³ באמצע פסוקי דזמרה, אפילו שהה לגמור את כולו אינו צריך לחזור לראש.

נרדם באמצע ברכות קריאת שמע, אם שהה כדי לגמור כל הברכות – חוזר לראש הברכה ובין הברכות אינו חוזר.

נרדם באמצע קריאת שמע, אם שהה כדי לגמור את כולו – חוזר לתחילת קריאת שמע.

נרדם באמצע תפלת העמידה ואינו יודע באיזה ברכה עומד חוזר לראש הברכה שבספק אם אמרה⁵¹⁴.

שחרית לשבת ויום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת. חצי הלל. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

אין נוהגים בקריאת מגלת שיר השירים בציבור⁵¹⁵.

מוציאין שני ספרי תורה. אין אומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם"⁵¹⁶ בשבת. קריאת התורה. ראה פרטי דינים ביום ראשון של פסח.

בקביעות שנה זו, שבעה קרואים בספר הראשון ("ויהי בשלח"), ומפטיר בספר השני ("והקרבתם").

בעת קריאת השירה – עומדים.

הפטרה⁵¹⁷: מפטיר בנביא בשמואל "וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו'" שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר בה ביציאת מצרים "וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו'".

בברכות ההפטרה מזכיר של שבת ושל חג הפסח וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים. טעה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יקום פורקן (בקביעות שנה זו). אין אומרים אב הרחמים. אשרי. יהללו.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו'. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל פסח "והקרבתם". ומנחתם ונסכיהם). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי

513 ראה בכ"ז בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' יב'קעה.

514 ראה בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקמה.

515 בלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] "כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

516 פשוט. וכ"ה בלוח כולל חב"ד. וכ"ה ההבנה הפשוטה בהנרשם בסידור אדה"ז במקומו: בשלש רגלים כשחל בחול בשעת הוצאת ס"ת קודם בריך שמי' יאמר י"ג מדות ואח"כ יאמר תפלה זו. וכן יש ללמוד ממש"כ בסידור תורה אור אחרי תפלת שחרית לשלש רגלים: "בשלש רגלים כשחל בחול יאמר י"ג מדות רבש"ע". והעיקר, שכ"ה להדיא בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה). [והנרשם בס' התועודיות במקומו להיפך – אינו בהקלטה. אלא שלפנ"ז בהקלטה באו הדברים סתומים קצת. ויש ללמוד הסתום מהמפורש].

עוד מקורות וטעמים בזה – ראה במילואים (מא).

517 ביחיד יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, פרשת שמיני. אבל אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו, וכנזכר לעיל בערב שבת.

קדשך, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים. דין הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"ץ: ברכת כהנים. ראה פרטי דינים ביום ראשון של פסח.

אומרים "ולקחת סולת"⁵¹⁸. שש זכירות.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים. [לחם הפנים אינו יכול להיות חמץ, כי אם מצה ("חלות מצות")⁵¹⁹].

הלכתא למשיחא: אין מקריבים "שלמי שמחה בשביעי של פסח (צ"ע) לפי שבחינת השמחה של שביעי של פסח גדול כ"כ שאינו יכול לבוא לבחינת התגלות בבחי' פנימית שהוא בחי' אכילה" - לקוטי תורה ד"ה ששת ימים הב'. ואמר כ"ק אד"ש שה"צריך-עיון" הנכתב בסוגריים הוא מאדמו"ר הצמח צדק⁵²⁰.

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשו בלחש⁵²¹. אתקינו ליו"ט⁵²². אלה מועדי. סברי מרגן. בורא פרי הגפן.

מצות שמחת ועונג יום טוב - פורטו לעיל ביום ראשון של פסח.

ברכת המזון כדאתמול.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (4:16 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' שמיני). מנחה של שלש רגלים עם ההוספות של שבת⁵²³. אין אומרים צדקתך. אין אומרים פרקי אבות עד שבת שלאחר הפסח.

תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בני"י שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכוונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני"י שבשאר שכוונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

בשיחות קודש הובאו כמה ביטויים מיוחדים בקשר למעלת התהלוכה וענינה. וכן כמה הוראות ופרטים. להלן לקט חלקי מביטויים אלו⁵²⁴:

○ "דאס איז דאך מיינע א שליחות".

○ אני לא הלכתי רק אני מקנא אותם שהלכו ועל חשבון זה אומר גם אני לחיים. ובהזדמנות אחרת: אני לא הלכתי רק ה' לי תאוה ללכת ולכן על חשבון זה אומר לחיים.

○ רבותינו נשיאנו שמו הדגשה מיוחדת על עניני רגל שבנשמה, ועד לרגל כפשוטו - ענינים שעושים ברגל.

○ ע"י עלי' לרגל זכו להגילוי של והדריך בנעלים, וכן הוא בכל מצוה שעושים ברגלים, ובפרט כאשר משתתפים בתהלוכה שיש בח טרחה יתירה ומהלך גדול.

○ ההליכה למקום רחוק לשמח יהודים בשמחת מועדים לשמחה פועלת מאטו רגלין ברגלין שעלי"ז מקימים השכינה מפילתה, ועלי"ז מגביהים כל סדר השתלשלות, ועד לביאת המשיח שעליו נאמר ועמדו רגליו על הר הזיתים, כיון שביאת המשיח תלוי בעבודת הרגל.

○ אלו שהלכו בתהלוכה ופעלו שמחה אצל הזולת, ועד שרקדו כפשוטו, יתקיים אצל

518 ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

519 ראה מנחות נב, ב (במשנה). רמב"ם מעשה הקרבנות פ"ב ה"ט. וראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

520 שקו"ט בזה בריש שו"ת דברי נחמיה חאה"ע בליקוט. ונתבאר בארוכה - בשיחת אחש"פ תשכ"ד.

521 ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 57 בהערה).

522 ראה בהערה בסעודת הלילה.

523 בנוגע אמירת "שבתות... במ"ל רבים (כבענילה) - ראה במילואים (מב).

524 רובם משיחות קודש ע"פ רשימות השומעים בלתי מוגה. חלקם נמצא בקונטרס "התהלוכה". וראה עוד שם.

ההולכים שלימוד התורה שלהם יהי' באופן מופלג למעלה מכל עניינים ארציים, וכן יהי' קיום המצוות שלהם באופן כזה.

○ תבוא עליהם ברכה, ואצל כולם יתקיים ענין ההליכה באופן דילכו מחיל אל חיל – עלי' שלא בערך מדרגא הקודמת, וברכה שבאין ערוך שיהיו מהלכים כל השנה בעלי' מחיל אל חיל.

○ אשרי חלקם בזה ובבא. אשרי חלקם וגדול זכותם.

○ ההליכה כשלעצמה היא ענין גדול.

○ שלא יחשבו שהעיקר הוא המקום שהלכו משם והמקום שיגיעו לשם, אבל הדרך בינתיים הוא רק בהכרח, והיינו שנצרך לזה כדי להגיע ממקום למקום, על זה אומרים שמכל פסיעה ופסיעה נברא מלאך.

○ יתכן שמקום זה ממתין מששת ימי בראשית שיהודי יעבור כדי לילך לדבר מצוה ולקיים רצון ה'.

○ אין לחפש תירוצים להשתמט מהליכה לתהלוכה.

○ לא שיעשה זה מחמת גזירה שגזרתי אלא מתוך שמחה ובאופן של שירה.

○ שיהי' באופן דמתניכם חגורים, לבוא בזמן, ניט פארשפעטיקן.

○ זכות מיוחדת לההולכים רחוק.

○ המטרה לשמח יהודים, ולעוררם בעניני יהדות, כולל חיזוק האמונה בביאת המשיח.

○ בכל מקום שמגיעים יש לומר חסידות, ויש לומר עניינים קלים.

○ אין להסתיר שבאים בשליחות הרבי. יש לדבר בהרחבה ולא להתפעל, אך להיזהר שלא לפגוע.

○ כשלא מניחים לדבר, אין להתיימש, אלא למצוא עצות שירשו לדבר.

○ אע"פ שהשליח מצ"ע שייך לעניינים שאינם כדבעי וממילא יש מקום לחשש כו', וכמו כן ישנו חשש שיבוא לידי ישות כתוצאה מכך שדיבר היטב, והראי' שהשומעים ניגשים אליו, מען גיט אים א פאטש אין פלייצע, ואומרים לו ביסט א גוטער באי, האסט געזאגט א גוטן דזשאק . . . כיון שהולך הוא בשליחות יש אצלו גילוי האור דהמשלח . . . שלוחים אלו אינם צריכים להתיירא משום דבר ומשום חששות שהם כיון שישנו גילוי האור שמצד השליחות.

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג [ובקביעות שנה זו – ה"ז גם הכנה משבת ליו"ט] עד צאת הכוכבים בשעה 8:23 ואמירת "ברוך המבדיל וכו'", או "ותודיענו" בתפלת ערבית, כדלהלן. ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור⁵²⁵. אין להוציא בשך מבושל וכדומה מהמקפאי ביום ראשון להפשייר עבור יום שני של חג⁵²⁶.

מוצאי שבת קודש, ליל כ"ב ניסן, ליל אחרון של פסח, שבעה לעומר

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (וכן לפני הכנה ליום טוב, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין

(525) ראה לעיל בהערה ביום א' דפסח.

(526) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שראוי לאכילה בו ביום, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב). ובשבת לצורך יו"ט שלאחריו – צ"ל מבושל ג"כ. אבל בי"ט לצורך שבת מותר אם הניח עירוב תבשילין (ראה שו"ע אדה"ז סי' תקג ס"ג). וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

קודש לקודש" (בלא שם ומלכות⁵²⁷).⁵²⁸

הדלקת נרות אחרי צאת השבת – **אחרי השעה 8:23** מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב שבת, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי. למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות: ברכת ההדלקה נר של יום טוב. **ואין אומרים** "שהחיינו". פרטי דיני הדלקה בליל יום טוב – פורטו לעיל בליל א' דחג הפסח.

ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלוש רגלים. **ותודיענו**. אין אומרים הלל. ספירת העומר⁵²⁹. טעה ולא אמר ותודיענו ראה בטבלא שבסוף הלוח.

קידוש: בקביעות שנה זו, בליל האחרון של חג, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנ"ה – יין קידוש נר הבדלה. קידוש הלילה כבליל א' דחג הפסח חוץ מאמירת שהחיינו (זמן), שהרי אין אומרים שהחיינו באחרון של פסח. לפרטי דינים, ראה לעיל ליל א' דחג הפסח.

באחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח.

בשיחת אחש"פ תשד"מ: באחרון של פסח ראו אצל רבותינו נשיאינו גילויים נעלים ביותר כו', כולל הגילוי שהי' בתומכי תמימים בליובאוויטש באחרון של פסח דשנת תרס"ו, כידוע ומפורסם. והנה, מה שנעשה אצל הרביים בחדרם אין אנו יכולים לדעת, מלבד מן המעט שגילה וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. אמנם, באחרון של פסח ניתן ה' לראות גילויים נעלים כו' יותר מבשאר ימי הפסח⁵³⁰.

בסעודת ליל אחרון של פסח נוהגין לאכול שרויה וכן בסעודת יום אחרון של פסח. **ומהדרין** לשרות. בלקוטי שיחות⁵³¹: מ'האט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו אז זיי האבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל. ונתבאר שם בארוכה. ובר"ד משיחת אחש"פ תשמ"ח: ולא רק פעם אחת, כי אם ריבוי פעמים, "מ'האט געהאלטן אין איין בראקן", בכל מאכל ומאכל, הן בדגים והן במרק, וכיו"ב, ללא כל נפק"מ בסוג המאכל, כלומר, גם מאכל שבמשך כל השנה אין רגילים לשרות בו מצה וכיו"ב⁵³². ובר"ד משיחת ש"פ קדושים תשמ"א: געגעסן דגים – האט מען געגעסן שרוי, מרק ("סופ") – געגעסן שרוי, בשר – געגעסן שרוי, וכיו"ב. דעמולט האט מען ניט נאר מתיר געווען עסן שרוי, נאר מ'האט מזכה און מחייב געווען עסן שרוי. ובר"ד משיחת אחש"פ תשי"ב: אזוי האב איך געזעהן בא כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז וואו נאר ער האט געקאנט האט ער ספעשעל אריינגעבראקט מצה, אין די פיש, אין די זוף – ניט באנגווענט זיך מיט די קניידלאך וואס אין די זוף, אין די פלייש – די לחלוחית וואס אין די פלייש, און אין די קאמפאט. קניידלאך: מנהגנו שאוכלים קניידלאך (ובלשון אדמו"ר הזקן "עייגולים"⁵³³).

מה שנוהגים בפסח לכתוש המצות לפירורין דקין מאד, וחוזרין וגובלין אותו במים חמין ובשומן ומי ביצים, ועל ידי זה נמוחו קצת ונעשו כעיסה, וכשלישין ועושיין אותן כעייגולים (שקורין קניידליך או חרעמזליך) ואין עליהם תואר לחם אפוי, מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם, ואפילו לא נתבשלו אחר כך בקדירה אלא טיגנם במשקה.

527) אם טעה ואמר בשם ומלכות ללא כוס חוזר ומבדיל על הכוס.

528) טעתה והדליקה נר לפני שאמרה המבדיל ולא אמרה ותודיענו – תאמר מיד אחרי ההדלקה לפני הברכה – ראה בדיני ליל א' דיו"ט בהערה.

529) ובשיחת ליל ערב חגה"ש תשל"ט (ע"פ סרט הקלטה), שיש לחשוב או לומר האותיות שבר"ת באנא בכה, ונוטה יותר לאמרן. ומשמעות הדברים דקאי בסופי השבוע. [ומש"כ שם בשיחה שלא שמע הוראה מכ"ק מו"ח אדמו"ר עד"ז – אף שנמצא כבר בהיום יום כ"ד אד"ש – לכאן הכוונה, דשאני הכא, שנוגע להמספר דמ"ט ימים, שבל"ז חסר].

530) ועיי"ש שענינים אלו שייכים לכאן"א מישראל.

531) כרך כב ע' 31 ואילך.

532) ונתבאר שם הענין בזה, להורות על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה, עוד פעם ועוד פעם בלי מספר כו', שכן אף שבדאי נעשה הדבר במספר ובהגבלה, הרי זה רק מפני שבעוה"ז הגשמי לא שייך שיהי' הדבר באופן של בלי מספר, אבל מצד פנימיות ואמיתת הענין הרי זה ענין של בלי גבול כפי שנמשכת בנינים של פועל ממש עד לאכילה ושתי' כפשוטה.

533) נתבאר בר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ז.

בכמה שיחות קודש⁵³⁴ שבנוגע לשאר ההידורים דפסח (מצה שמורה וכיו"ב) ה' הדיוק בזה באותו התוקף כבכל ימי הפסח.

במים אחרונים שוב מעבירין המים על השפתים.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. שכת, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן ליו"ט.

יום ראשון, כ"ב ניסן, אחרון של פסח, שבעה לעומר

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת שמיני בפעם השני.

ע"ד ההוראה בקביעות שנה זו מיום ראשון פרשת שמיני והשייכות לאחש"פ – ראה בהערה⁵³⁵. סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:30.

שחרית לשלוש רגלים. חצי הלל. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

מוציאין שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבונו של עולם"⁵³⁶. קריאת התורה. "כל הבכור" – בספר הראשון, "הקרבתם" – בספר השני.

הפטרה: מפטיר "עוד היום בנוב לעמוד וגו'" לפי שבליל פסח היתה מפתו של סנחריב. הטעם הפנימי, לפי שבהפטרה זו מבואר נצחוננו של חזקיה שביקש הקב"ה לעשותו משיח ובאחרון של אחר קריאת התורה והפטרה: הזכרת נשמות. [אפשר לומר יזכור גם ביחיד⁵³⁷]. מדייקין⁵³⁸ לאחוז בעץ החיים בעת אמירת יזכור⁵³⁹.

יש לו אב ואם – יוצא מבית הכנסת בעת יזכור. ונהגו לסגור הדלת. בשנת האבילות נשאר בבית הכנסת, אבל אינו אומר יזכור.

מזכירים שם הנפטר ושם אמו⁵⁴⁰.

בר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ו: מ'זאגט דאך אויך יזכור פאר די נשמות שאינם צריכים כפרה, ווי ס'איז ידוע מנהג החסידים דערמאנען אויך דעם רבי'ן דעם שווער, און אויך די רביים שלפניו פאר די וואס האבן זיי געקענט, וואס דאס טוט אויף פאר דעם וואס זאגט דאס, מ'מוז אבער אויך זאגען אז דאס איז נתן כח אויף פאר די וועמען מ'איז מזכיר, כנוסח אמירת ההזכרה.

בר"ד משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ח: נהוג באמירת יזכור לנדב לצדקה, באופן שתמי או גם לפרש הסכום, נהרא נהרא ופשטי'.

אומרים אב הרחמים. "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר.

אשרי. יהללו. חצי קדיש. מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף לימים אחרונים של פסח ("הקרבתם").

534) ובשיחות קודש שהיו בזה שינויים במשך השנים. ואכ"מ. וראה סה"ש תרצ"א ע' 215 והנסמן שם.

535) ראה בארוכה שיחת אחש"פ תשל"ז.

536) ב"דבוננו של עולם" אומרים "לי עבדך בן אמתך (פלוגי בן פלוגית)" כנוסח בסידור תורה אור.

537) וראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקס.

538) ראה סה"ש תש"ה ע' 20. אג"ק ח"ג ע' רכ. ר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ט.

אמנם, מפי השמועה במעשה רב, שבי"כ כשלא עלה למפטיר, מאז שנת תשל"ט ואילך, לא נהגו ונשאר על מקומו. (ולפעמים גם בשנים שלפניו נשאר על מקומו), משא"כ בשאר זמנים שאמרו יזכור שעלה למפטיר.

ולכאורה פשוט ש(אף שהכוונה גם למי שלא עלה לתורה, כדמוכח מהמשך הדברים באג"ק שם –) אין הכוונה לכל הקהל, עכ"פ במקום שהעם רב, שהרי ל"ש במציאות. וגם יש בזה משום טירחא דציבורא, ולפעמים – גם אינו כבוד הציבור. ובכ"מ שהחזן מחזיק הס"ת (ראה בפמ"ג סי' קמא במ"ז סק"ג, הב"ד במשנ"ב סי' קמו בשעה"צ סק"ח. וראה ס' מטעמים פט"ו).

539) אבל מה "שנהגין שמי שצריך להזכ"נ עולה לתורה בו ביום" – "לא ראיתי מדייקין בזה" (אג"ק שם. ועיי"ש עוד).

540) כ"ה בסידור תורה אור. וכ"ה באג"ק מתאריך י"א ניסן תש"ט (נתפרסם בקובץ העו"ב ש"פ תשא תש"ע). וכ"ה בהערות כ"ק אד"ש לסידור תהלת ה' מהדורת תש"ז. וראה ר"ד בעת הסעודה ליל ב' דחגה"ש תשל"ו. וכ"כ בכ"ה ספ"ד סקל"ז ע"פ זוהר (ח"א לו, א). משמרת שלום קודינבו מהדו"ב סי' ס"ו. ועוד.

קידוש: אתקינו סעודתא. אלה מועדי, בורא פרי הגפן.

ב'לוח היום יום' לאחרון של פסח⁵⁴¹: "ביום: מהדרין לקדש, אחר כך מתפללין תפלת המנחה ואחר כך סעודת יום טוב". בפועל אין נוהגים כן⁵⁴².

ברכת המזון כדאמול.

מנחה: תפלה לשלש רגלים.

סעודת משיח

הבעל שם טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעל שם טוב – משיח'ס סעודה.

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר הבעש"ט באחש"פ היה אוכל ג' סעודות, וסעודה השלישית (שהיתה לפנות ערב) היתה נקראת "סעודת משיח", כי באחש"פ מאיר גילוי הארת משיח.

ב'לוח היום יום' לאחש"פ: בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר [מוהרש"ב] ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ארבע כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח. ובלקוטי שיחות⁵⁴³: מובן, שההוראה היתה לא רק עבור שנה ההיא, כי אם, עבור כל השנים⁵⁴⁴.

נהוג שנוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים מצה⁵⁴⁵ (לפחות בשיעור "כביצה"⁵⁴⁶), שותים ד' כוסות, ומנגנים ניגוני רבותינו נשיאינו.

יש להחמיר כסברא שצריך לבצוע על שתי ככרות שלמות, ואפילו סועד פעמים הרבה צריך לכל סעודה לחם משנה, אלא אם כן אין לו שנים שאז לא יפחות ממכר אחד שלם⁵⁴⁷.

מברכים בורא פרי הגפן על יין שבתוך הסעודה. אבל אין מברכים על כל כוס וכוס⁵⁴⁸.

בכמה שיחות ניתנו הוראות שונות בנוגע לשתיית ד' כוסות בסעודה זו. להלן, ליקוט חלקי משיחות הנ"ל:

541) וב'ספר המנהגים – חב"ד" ע' 43.

542) ונתבאר בעת סעודת ליל שש"פ תשכ"ט.

ולהעיר, שכן נהגו בליובאוויטש גם בשמח"ת [וראה ר"ד בעת סעודת אחש"פ תש"ו]. וכנראה בכדי להמשיך ההתוועדות לתוך הלילה. וכן נהגו ב"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע בכל שו"ט. וקיים בזה ג' סעודות – ראה לקו"ש חכ"א ע' 84 הע' 7. ואולי, זוהי ג"כ הסיבה לההידור בזה באחש"פ. ולהעיר, עפ"ז, שסעודת היום היתה סעודת משיח. אבל, בזמנינו נהוג שבלא"ה נוטלים ידים עוה"פ לפני השקיעה עבור סעודת משיח. ולהעיר ממשנ"ת בשיחות קודש במעלת סעודה זו, סעודה שלישית, ושאוכלים בה רק מצה (ולא בשר ודגים וכו') – ראה שיחת אחש"פ תשמ"ו).

543) כרך ד ע' 1299 (משנת תשט"ז).

544) וראה בלקוטי שיחות כרך ז ע' 277, מדוע נתחדשה הוראה זו דווקא בשנת תרס"ו. ובאג"ק ח"ג ע' קכא: בענין אחש"פ וד' כוסות – נתבארה דעתי בהתוועדות דש"ז [תשט"ז] אחש"פ שעתה שייך זה לרבים. ונימוקי בארוכה אז. וראה ר"ד ליל אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ז ויום אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ט דיון ע"ד מקור המנהג, ואם נתחדש ע"י כ"ק אד"ש. ובארוכה – בשיחת אחש"פ תשל"ו באופן השתלשלות המנהג, ובהוראה מזה שהתחלת הענין היתה בנוגע לתלמידי הישיבה. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו בשלבי התפשטות המנהג. ובכ"מ. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ז בטעם שאין בזה משום בל תוסיף.

545) ואם קשה לו ליטול ידיו לסעודה עוד פעם, לפחות יאכל מיני תרגימא, כמנהגנו בס"ג, או עכ"פ שתיית רביעית יין (שהרי בד' כוסות א"צ לשתות רביעית דוקא). וראה ביומן הנ"ל. ובשיחה שבהערה הבאה: א ברכה אחרונה, ברכת המזון וכיו"ב. ועוד בשיחה הנ"ל בטעם הל' "ד' סעודות", לפי שברביעית יין יוצא יד"ח קידוש במק"ס.

546) ולהעיר מר"ד משיחת אחש"פ תשל"ט: עס דארף האבן דעם שיעור כדי מ'זאל קענען מאכן אויף דערויף א ברכה אחרונה, ברכת המזון וכיו"ב. ובר"ד משיחת אחש"פ תשל"ח (ניתק לקמן בפנים): כזית אדער מער פון א כזית וכו'. ובר"ד משיחת אחש"פ תשמ"ג (ניתק לקמן בפנים): כזית.

547) ע"פ שו"ע אדה"א סרצ"א ס"ז – בנוגע לשבת. ובפשטות, כ"ה גם ביו"ט (שחל בחול) – ראה כה"ח סתק"ט סקכ"א. שש"כ פנה הע' 1. שו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' קז. דברי שלום ח"ה סי' ק. וכ"מ קצת בערוה"ש סרצ"א ס"א. ואולי איכא למישמע הכי גם מל' המנהיג ע' קנב. וכן מל' המ"מ שבת פ"ל ה"ט. וכן מעשה רב. ודלא כמשמעות המשנ"ב סתק"ט סק"ט. ולכאורה כן עולה גם ממשנ"ת בארוכה בלקו"ש חל"ו ע' 79 שהחייב "כל זמן שהוא סועד" הוא מצד דין בציעת הפת. ושם ע' 81, שגדר החיוב דלח"מ ביו"ט הוא מצד בציעת הפת (ונחלקו אם חיוב לח"מ זיו"ט הוא גם מצד החיוב דסעודת יו"ט). אבל ראה שו"ת בעל שבה"ל (ועוד) בס' זכור לאברהם רונפלד ח"ב סל"א סמ"ט.

548) טעם הפנימי נתי' בשיחת אחש"פ תשל"ז ותשד"מ.

○ להשתדל שיהיה דוקא מיין השייך להנהלת הישיבה. ובכמה שיחות קודש, שהנהלת הישיבה ובאי כוחם יתנו יין על חשבונם לכל המסובים. ובמק"א (בשנת תשכ"ב) שאפשר להקנות להנהלת הישיבה במתנה וליקח מהם.

○ לשותות הד' כוסות שלא בבת אחת, ובבת אחת אינו יוצא, ולהפסיק לכל הפחות בניגון⁵⁴⁹. ובמק"א שאין אומרים שירה אלא על היין, ולכן צריך להיות ביחד עם שתיית ד' כוסות גם ענין של שירה, ובדאי ינגנו ניגון שמחה.

○ לשותות ד' כוסות מלאים דוקא. וניתן להוסיף ולומר לחיים על כוס חמישי. ביחד עם זה, צריך להיות באופן דזהירות משכרות על ידי שתיית רוב כוס וכיוצא בה.

○ לא שמעתי שיהדרו לשתות כל הכוס, ואפשר לשתות רוב הכוס, ולהוסיף יין עבור כוס הבא⁵⁵⁰ (משא"כ בד' כוסות דלילות הראשונים דפסח). ובפרט שיכול לגרום לתוצאות בלתי רצויות, ואפילו אם בטוחים שלא יגרום לכך, לשם מה להיכנס לספיקות. ואם בכל זה יש צורך לשתות בדוקא ד' כוסות שלמים, אפשר לעשות כן ברוחניות, לחזור בע"פ ד' מאמרי חסידות, או ד' ענינים בינה של תורה.

○ בכמה מקומות נזכר להשלים גם בשבת שלאחרי מכן.

בסעודת משיח נקבע המנהג רק בנוגע לד' כוסות ולא בנוגע למצה ומרור והגדה – ראה בהערה⁵⁵¹.

בד"ה והחרים תשמ"ט⁵⁵²: נוסף על זה שכל העניינים דתורה ומצוות (מעשינו ועבודתינו) מקרבים ומביאים גאולה העתידה, יש סגולה מיוחדת בעניינים אלה השייכים בגלוי יותר למשיח. ומהם, אכילת סעודת משיח באחרון של פסח ושתיית ד' כוסות בסעודה זו. דכמו שד' הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הם כנגד ד' לשונות של גאולה (הגאולה דיציאת מצרים), עד"ז הוא גם בד' הכוסות דסעודת משיח באחרון של פסח שהם שייכים לגאולה העתידה. זה שבסעודת משיח הוא אותו מספר הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הוא לרמז שבכח כ"א מישאל לבוא מיד מהגאולה דיציאת מצרים (ד' הכוסות דלילות הראשונים דפסח) לגאולה העתידה (ד' הכוסות דאחרון של פסח), גאולה בפשטות למטה מעשרה טפחים. ובהערה⁵⁵³ שם: באמירת המאמר הוסיף כאן בתור ענין בפ"ע: ובדאי שכל אחד ישלים ד' הכוסות, וגם אלה שספק אצלם אם שתו כל ד' הכוסות בכוונה זו (שזה שייך לגאולה העתידה) בודאי ישלימו, דשתיית ד' הכוסות צריכה להיות באופן ודאי וברור, וכאמור, שעי"ז מקרבים הגאולה העתידה. [וראה בשיתח אחש"פ תשט"ז שאף ששתיית יין קשורה עם הנאת הגוף, הרי כיון שמצות לאו ליהנות ניתנו, צ"ל הכוונה בזה רק כדי לקרב ביאת המשיח].

בר"ד משיחת אחש"פ תשל"ו, בנוגע לד' כוסות בסעודת משיח: וויבאלד מ'האט דאס מפרסם געווען איז א ראי' אז דאס איז שייך צו יעדערן וואס האט זיך דערוואוסט וועגן דעם, אדער וואס

549) אבל במק"א, שיכולים לשתות ד' כוסות עם הפסקות, או בלי הפסקות.

550) ובר"ד משיחת ש"פ קדושים תשי"ד (בהמשך להנזכר שם, שאלו שלא שתו ד' כוסות באחש"פ יתנו עתה, וכדלקמן בפנים): לא' המסובים שה' קשה לו לשתות יין אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מצינו שבערב יוה"כ יש לאכול מרק ג' פעמים. אמנם כ"ק מו"ח אדמו"ר לא ה' לו פנאי בערב יוה"כ ג' פעמים מרק, ולכן ה' אוכל כף אחת, והיו מוסיפים בצלחתו עוד מעט מרק, וה' נחשב לו לצלחת שני, וזו ה' אוכל עוד כף, ושוב היו מוסיפים בצלחתו, וה' נחשב לו לצלחת שלישית. וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א, שגם בענין הד' כוסות דאחש"פ אפשר לנהוג כן.

551) בנוגע לענין ההגדה – הרי בברכת הקידוש דאחרון של פסח שאומרים "זכר ליציאת מצרים" נכלל כבר ענין ההגדה. ובפנימיות העניינים, ענין אמירת ההגדה ישנו גם בסעודה דאחרון של פסח – ע"י אמירת חסידות (שבימים הראשונים דחג הפסח שיעקר ענינם הוא יציאת מצרים, ואילו הגאולה העתידה היא בהעלם, מסתפקים באמירת ההגדה מחלק האגדה שבתורה ששדות התורה גנוזין בה, משא"כ באחרון של פסח שאז ענין המשיח הוא בגילוי – ישנו הענין דאמירת חסידות בגלוי). ובנוגע למצה ומרור – לפי שכשקובעים ענין מסויים בתור דוגמא להמעמד ומצב שיהיה בביאת המשיח, שאז תהי' הרחבה אמיתית, יש לעשות זאת ע"י ענינים המורים על הרחבה, ולכן לא קבעו בסעודת משיח ענין של מרור, וגם לא ענין של מצה, "לחם עוני", כי עניינים של מרירות ועוני אינם יכולים להיות דוגמא להמעמד ומצב דביאת המשיח. וענין המצה כפי ששייך לביאת המשיח – הוא בבחי' מצה עשירה (ר"ד משיחת אחש"פ תשכ"ב). ועד"ז בשיתח אחש"פ תשל"ג. (ועוד).

552) ספר המאמרים – מלוקט כרך ג ע' קכד-קכט.

553) בהערה 20.

וועט זיך דערוויסן מארגן אדער היינט ביי נאכט, און אפילו אויב ער וועט זיך דערוויסן מארגן וואס דעמולט איז ניטא דער ענין פון ד' כוסות, ויתירה מזו: אסרו חג טאר מען ניט מרבה זיין בשתיית יין כמבואר אין שו"ע, און ווי ער זאגט אין תניא (פ"ז) אז דוקא בשבת איז מצוה לענגו בבשר שמן ויין יין, משא"כ בימות החול טאר מען ניט טרינקען א ריבוי יין – אעפ"כ איז די תוצאה פון דעם ענין פון ד' כוסות און סעודת משיח איז שייך בפשטות אויך נאך הבדלה, און אויך מארגן ביז אויף גאנצן יאר ביז דעם פסח הבא עלינו לטובה – אויף מוסיף זיין אין לימוד התורה וכו' ביתר שאת ויתר עז ס'איז דאך איינגעוואוינט צו מסביר זיין יעדען ענין בנוגע לפועל . . . די כוונה בזה איז אז דאס זאל זיין א הכשר צו דעם עיקר וואס קומט דערנאך: מוסיף זיין אין לימוד התורה, נגלה און חסידות אין אן אופן פון מועדים לשמחה, לימוד בשמחה און צוזאמען דערמיט ביגייעה.

בר"ד משיחת אחש"פ תשל"ח: אז מ'עסט צוזאמען מיט משיח'ן און דעם בעש"ט און נשיא דורנו וואס האט געהאט מס"נ אויף הפצת המעיינות, און מ'זאגט מיט א ברייטקייט אז מ'עסט מיט זיי דעם זעלבן כוונת אדער מער פון א כוונת וכו' . . . איז דאך אזוי מבואר אין די שיחות פון נשיא דורנו, ומזה מובן אז אזוי איז דער אמת. ויהי רצון אז דאס זאל ממחר זיין מ'זאל עסן מיט משיח נשמה בגוף, און מ'וועט גיין בעגלא דידן מקבל זיין פני עצמות ומהות (אויף וויפל ס'איז שייכות דער ענין הקבלה דארטן, אבער אויף וויפל דאס איז יע שייך – זאל זיין די קבלה), ובעגלא דידן.

בר"ד משיחת אחש"פ תשמ"ג: מדגישים שכא"א מיישראל צריך להשתתף בסעודה זו, סעודתו של משיח, וזוהי זכות הכי גדולה עבורו כו', וזאת – מבלי הבט על מעמדו ומצבו, ומבלי לבדוק תחילה את אופן הנהגתו בעבודת ה', כולל הנהגתו ביום זה עצמו, וללא הקדמת תנאים מיוחדים – אלא כאו"א מיישראל, בכל מעמד ומצב שהוא, צריך להשתתף בסעודתו של משיח, לאכול כזית מצה, מתוך שמחה וטוב לבב, ועד כדי כך שמדגיש בדיבור שסעודה זו קשורה עם משיח צדקנו!

בלקוטי שיחות⁵⁵⁴: עי"ז גופא מה שבזמן הגלות עושים "סעודת משיח", שבזה מראים אז אידן אנערקענען ניט דעם גלות – פועלים שבקרוב ממש וועט מען פארברענען די ווענט פון גלות כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ויתגלה משיח ויוליכנו קוממיות לארצנו.

בר"ד משיחת אחש"פ תשי"ג: די סעודה האט א שייכות צו משיח'ן דארף דאך א ודאי זיין א שמחה גדולה, ווארום איצטער איז אסור לאדם שימלא פיו שחוק, משא"כ אויף לעתיד שטייט אז ימלא שחוק פיננו. אזוי האט מען אויך געזעהן בא דעם רבי'ן, אז צו די סעודה (או שאמר אחש"פ) איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, מער ווי א גאנצן פסח, אויסער די ערשטער נעכט צו די סדרים וואס יעמולט איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, וויילע עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז יעמולט דארף מען זיין בשמחה, אבער בכלל אין פסח, איז אחרון של פסח געווען א שמחה מיוחדת. זאגט לחיים, זאגט א פריילעכן ניגון!

בר"ד משיחת אחש"פ תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג לרקוד באחרון של פסח ריקוד של משיח ("משיח'ס טאנץ"). מאמר זה – "משיח'ס טאנץ" – אפשר לפרש בשתי אופנים: (א) ריקוד ששייך ומהוה הכנה למשיח, (ב) ריקוד שמשח עצמו משתתף בו. וכיון שהדבר תלוי בנו איך לפרש, נפרש כפי שכדאי לנו ("ווי עס לוינט אונדז") – כפירוש הב' – **שמשיח נמצא כבר ומשתתף ורוקד יחד עמנו הריקוד שלו...** ולכן, ניגנו עתה ניגון שמח – "ניע זשוריצי כלאפצי" ותחילה ניגנו הניגון של אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי" (כידוע שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו לפעמים מנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי", ולפעמים "ניע זשוריצי כלאפצי" תחילה ולאחריו ניגון אדמו"ר הזקן), וירקדו עם ניגון זה – "ניע זשוריצי כלאפצי" – "משיח'ס טאנץ". [כ"ק ארמו"ר שליט"א צוה לנגן "א הארציגן ניגון" בתוך הקדמה לניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון אדמו"ר הזקן, ולכפול בבא הרביעית ח' פעמים. ואח"כ אמר:] עתה ניגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", בשמחה רבה, ומתוך ריקוד – "משיח'ס טאנץ". ובהתאם לב' הפירושים הנ"ל – יצייר כאו"א לעצמו, שמשיח שנאמר בו "ירום ונשא וגבה מאד", למעלה גם מאדה"ר (ואפילו כפי שהיה קודם החטא) – רוקד יחד עמנו, וגם, שריקוד זה הוא הקדמה ויש לו שייכות למשיח. [ניגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק' שכא"א ירקוד במקומו, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א רקד על מקומו בשמחה עצומה].

בכמה שיחות קודש נזכר המנהג לנגן "האפ קאזאק" באחרון של פסח.

מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה [וכמובן, לא בכלים של פסח] אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל. ומזכיר בברכת המזון "ביום חג המצות הזה" (אא"כ הבדיל, קרא ק"ש⁵⁵⁵ או התפלל ערבית). [נתבאר בלקוטי שיחות⁵⁵⁶. אבל בהנחה משיחה הנ"ל: איך האב דאס אבער פריער ניט געוואלט זאגען, ווארום דעמאלט וואלט מען מיר מזמין געווען צו דעם, און ביי רבותינו נשיאינו האב איך ניט געזען מען זאל זיך אזוי פירן, אבער ע"פ דין מעג מען עסען חמץ כסעודת שלמה בשעתו פאר ברכת המזון, מתוך שמחה וטוב לבב].

בר"ד משיחת אחש"פ תשד"מ: ההוראה מאחרון של פסח, הממוצע בין חג הפסח לימי החול שלאחריו, שענינו לפעול חיבור בין חג הפסח לימי החול, עי"ז שמשפיע וממשיך את כל העילויים וההפלאות דחג הפסח על כל השנה כולה. ולכן אין ליהודי ליפול ברוחו כו', בידעו שכל עניני חג הפסח נמשכים על כל השנה כולה.

בשיחה הנ"ל: מצינו דבר פלא בהנהגת רבותינו נשיאינו, שמאמרי רבותינו נשיאינו שנאמרו באחרון של פסח, הנה רובם ככולם אינם שייכים להמשך המאמרים דתקופה זו. המאמרים דימים ראשונים דחג הפסח, וכן המאמר דשביעי של פסח, ואפילו המאמר בשבת שלאחרי חג הפסח, הם בהמשך אחד, משא"כ המאמר דאחרון של פסח – הנה רובם ככולם של המאמרים הם ענין בפ"ע ואינם שייכים ל"המשך". ויתירה מזו, כאשר הי' נהוג שהרביים היו נותנים את ה"כתב" לאחרי אמירת המאמר – הנה, בנוגע למאמרים דימים ראשונים וכן שביעי של פסח היתה ההנהגה ע"ד הרגיל, משא"כ בנוגע למאמר דאחרון של פסח, שברובם ככולם לא ניתן ה"כתב" ע"י הרביים, ולכן ממאמרים אלו ישנם רק הנחות שנכתבו ע"י החסידים וכיו"ב (כפי שרואים בפועל בכל ספרי המאמרים שנדפסו). ויש לומר א' הטעמים לכך: כשם שיום השמיני דפסח הוא יום בפ"ע שלמעלה משבעת ימי ההיקף, שמיני מלשון שומן וכו' – מתבטא הדבר גם בעניני התורה דיום זה (ואדרבה – "אסתכל באורייתא וברא עלמא"), שמאמרי החסידות שנאמרו ביום זה הם ענין בפ"ע, כך שאינם מוכרחים לבוא בהמשך לשאר המאמרים דהתקופה זו. וכמו כן בנוגע לנתינת הכתב דמאמר זה – שלהיותו ענין בפ"ע באופן נעלה יותר כו', הרי לאו דוקא שיבוא במדידה והגבלה דאותיות הכתב וכו'.

מוצאי יום טוב בשעה 8:24.

ניתן ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי **מיד** במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב-770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג.

כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, ושם בקשר להתוועדות קודש זו, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

בתפלת ערבית: "מוריד הטל", "אתה חוננתנו", "ותן ברכה". אחר שמו"ע, קדיש שלם. ספירת היום ("שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד לעומר"). עלינו.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר. שכח להבדיל במוצאי יו"ט – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יום שני, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח, שמונה לעומר

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:29.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומו להטבילן ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל⁵⁵⁷.

(555) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כד' תשצג.

(556) כך כב ע' 36 (משיחת אחש"פ תשכ"ז. ועוד).

(557) וראה לקו"ש חל"ז פרשת שמיני באורך.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, וספק ברכות להקל⁵⁵⁸.

תזכורת: ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש).

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֵא חֲסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוֹם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְיִהְיֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם.

חמץ דגן גמור של ישראל שעבר עליו הפסח בין שעבר עליו כל הפסח ובין שלא עבר עליו אלא מקצת הפסח הרי הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל לפי שקנסוהו חכמים על שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו על כל אדם. ולא עוד אלא אפילו היה בעל החמץ אנוס שלא היה יכול לבערו או שלא היה יודע ממנו כלל עד לאחר הפסח אף על פי כן אסרוהו בהנאה. אבל חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה.

להסיר מכשול: אין לקנות בחנויות של יהודים שלא מכרו חמצם לפני הפסח.

למען דעת: ישנם מוצרים רבים שנמכרים בסופרמרקטים עם תווית "אפוי אחרי פסח" וכדומה. כמה תוויות מציינים אפילו שהמוצר נאפה מקמח שנטחן לאחר פסח. הסיבה לתוויות אלה היא כי יש אנשים הנזהרים לא למכור חמץ גמור למשך הפסח, ולכן הם גם לא רוצים לקנות חמץ כזה לאחר פסח מאת מוכר שמכר אותו. עם זאת, המציאות היא כי אין חשש הלכתי במכירת חמץ גמור, וכל שכן שאין שום דבר לא בסדר עם קניית מוצרים שנאפו לפני פסח, כל עוד הם נמכרו בצורה הלכתית נכונה. במקרים רבים, יתכן כי למרות ההבטחות, פריטים אלה נאפו למעשה לפני פסח, ואם אכן הם היו אפויים לאחר פסח, לעתים קרובות הבצק היה מוכן הרבה לפני פסח ורק אפוי אחרי פסח, אשר אינו עושה הרבה הבדל מנקודת מבט הלכתית. ברוב המקרים, הקמח היה טחון לפני פסח – וקמח הוא לעתים קרובות חמץ גמור; גם אם הקמח היה טחון אחרי פסח והבצק הוכן אחרי חג הפסח, מוצרי המאפה כמעט תמיד מכילים תוספת גלוטן, משפר אפייה ותוספות רבות אחרות, כולן חמץ גמור שהיו ברשות המאפייה לפני פסח. כמובן, כיון שכל הרעיון "אפוי אחרי פסח" לא מושרשת בהלכה, לא צריך להיות מודאג לגבי קמח או תוספים. יצוין גם כי ספקים רבים מוכרים את המוצרים "אפוי אחרי פסח" מיד לאחר פסח, ומוציאים את מוצרי "פסח" לשבועות הבאים⁵⁵⁹.

כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתייה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ואין מתעניין תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה [באסרו חג הפסח] אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

יש לזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")⁵⁶⁰.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחר ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) . . . וכפי שכבר הכריו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זזה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר

(558) ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בזה.

(559) והארכנו בהסברת החומרא ושלילתה כנחלת הכלל במ"מ וציונים להלכה יומית אות רפח.

(560) ולהעיר מס' לקט ישר הל' צדקה (י"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרבם ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני החתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפרתי כל זה בכנס תורה דחגה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

נוהגין במדינות אלו שבכל חודש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב' וה' ולא צו"צ [צדקתך־וצדקתך־צדקתך] שבמנחה בשבת ואין אומרים אב הרחמים [ומנהג ספרד שאין אומרים למנצח יענך ולא תפלה לדוד] ואין אומרים צדוק הדין ואין מספידין ואין מתעניין בכל חודש ניסן אפילו תענית יחיד ואין מתעניין אפילו בערב ר"ח אייר ואפילו תענית יום שמת בו אביו ואמו (שקורין יאר צייט) אין מתעניין בכל החדש.

נוהגין שלא לישא אשה ושלא להסתפר בין פסח לעצרת שמתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רבי עקיבא שמתו בימים הללו. אבל מותר לעשות שידוכין בלא נשואין ומותר ג"כ לעשות סעודה לאחר השידוכין אבל לא יעשו ריקודין ומחולות ואין צריך לומר שלא יעשו ריקודין ומחולות של רשות אבל מותר לעשות סעודת הרשות כגון שמחת מריעות בלא ריקודין ומחולות ושמחות יתירות.

נוהגים שאין מברכים שהחיינו⁵⁶¹ בימי הספירה, מלבד ביום השבת, ובל"ג בעומר.

בהנחה משיחת ש"פ אחרי תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר ה' נוהג לברך (בתקופה זו) קיץ בריא ("א געזונטן זומער"). – בשנים הראשונות היה נוהג להקדים ולומר שבפולין נוהגים לברך קיץ בריא, אבל בשנים האחרונות לא היה אומר הקדמה או אמתלא, אלא היה מברך בפשטות: "קיץ בריא". ויש להוסיף, שהכוונה בזה היא לא רק בנוגע לענינים גשמיים, אלא גם בנוגע לענינים רוחניים: בנוהג שבעולם – וכן הוא גם אצל בני" – שבימות הקיץ עוסקים בענינים של הבראת הגוף. וכיון ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) ה' הוא" (כפס"ד הרמב"ם), מובן, שהבראת הגוף בימות הקיץ צריכה להיות באופן שיתוסף גם בנוגע לענינים רוחניים. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): קיץ בריא בגשמיות וברוחניות.

א געזונטן זומער!

561 (בסה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 745: על פרי חדש. [ולפנ"ז שם: יש מקומות שנוהגים לברך שהחיינו על פרי חדש, אבל לא על בגד חדש, ותלוי במנהג המקום]. ובהמשך: אמנם, אלה הנוהגים לברך גם בימי הספירה – בודאי אין למנוע מהם כיון שנהגו בכך, ואדרבה – ימשיכו ויברכו.

הלכתא למשיחא – נספח

אין אומרים "הא לחמא עניא" בזמן הבית, או עכ"פ אומרים בשינוי נוסח [וי"א שאומרים "כל דצריך ייתי ויפסח" מבעוד יום. ושקו"ט בזה בשיחות קודש. בנוגע לאמירת "כל דכפין וכו" – ראה הנסמן בהערה⁵].

בנוסח "מה נשתנה" שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי".

בקטע "יכול מראש חודש", אומרים: "בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך".⁶

בנוגע לדרשת "ארמי אובד אבי", שי"א שבזמן הבית מסיים דורש גם פסוק "ויביאנו אל המקום הזה" שבסוף הפרשה – ראה בהערה⁷.

וראה סה"ש תשנ"ב ע' 247 הע' 32. ובכל אופן, בפשטות ההלכה כחכמים. אבל לכמה דעות הלכה כב"ז (וראה הגיט"פ עם לקו"ט ד"ה מצוה עלינו, ב"ד ואף שמצוה, אות 1 – טו' עו').

וכש"כ בנוגע לסיפור יצי"מ בליל פסח, שנמנה במנין המצוות, וממילא בתכרח שלא בהטבל (אלא שיש מהראשונים שלא מנו מצות סיפור יצי"מ). וכ"כ בחזון יחזקאל ברכות פ"א ה"ב. (וראה בשיחת י"א ניסן ואחש"פ תשמ"ב). וראה גבורות ה' למהר"ל פ"ג. וכ"מ בפשטות בהגש"פ שם. וכ"מ בכ"מ שמצות סיפור יצי"מ דנפקא לן מקרא ד"הגדת לבנך" ל"ש לפלוגתת חכמים וב"ז. (ודלא כשו"ת שאילת דוד או"ח ס"א). וכ"מ ברמב"ם הל' חומ"צ פ"ח שהביא סדר עשיית המצוות בליל ט"ו בזמן הבית, ונכלל שם גם סיפור יצי"מ "את"ל בדרכו של הרמב"ם שהעתיק הלכות שבזו"ב רק כשהוא גם הלכתא למשיחא לעת"ל – ראה מנ"ח מ' רמו. שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. דברי ישראל ח"א סמ"ז בשם התת"ס. ובכ"מ).

אלא שבכ"מ הקשו דמסבירא היינו הך. גם בשו"ת הרשב"א החדשות שספ"ח משמע קצת דהא בהא תליא. וכ"מ באברבנאל בפ"י ההגדה ד"ה הא לחמא ובברכת אשר גאלנו. וראה ישועות משיחו ח"ב פ"ד.

ונפק"מ גם בנוגע לקידוש שבלייל פסח אומרים גם לעת"ל "זכר ליציאת מצרים", ובפרט שי"א שיוצא בזה יד"ח סיפור יצי"מ.

(5) ראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 בהערה.

(6) כ"ה בכ"מ בראשונים. ולהעיר מכלי יבא רק יב, כו.

(7) כ"כ בשו"ת מלמד להועיל ח"ג סס"ה. מאיר עין על סדר והגש"פ ע' 51. והחרו החזיקו אחריהם כו"כ. וראה הנרשם בפסח דורות תבועי ע' צז הע' 2. (וא"ש גם ב' הרמב"ם שהקדים וכתב "נוסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות". וכן העירו על השינוי בלשונן "כל הפרשה", וכ"ה בנוסח המשנה בירושלמי וברי"ף, ולא כבמשנה שבבבלי "כל הפרשה כולה". אלא שבכמה כת"י ליתא. ולכא"ו יש לקשר גם עם הדעות ששותים כוס חמישי כנגד "והבאתי". וראה דעת זקנים לבעה"ת בא יב, ח. אבל לשאר הדעות אינו שייך לד' הכוסות – ראה הנסמן בלקו"ט ח"כ ע' 44 הע' 16. וראה גם תורת למשה לחת"ס ס"פ שלח ד"ה מקושש. ד"ה וידבר אלוקים לתש"ד. וראה הנסמן בהגדה שלימה כתר במבוא ע' 94. כרם אליעזר ובינוביץ פסח ס"י"ב. אלא שאלא נתפרש בשום מקום שינוי במספר הכוסות בזה"ג מזה"ב. (אמנם, בנוגע לגאולה העתידה – ראה להלן). ואדרבה, י"א שד' כוסות נתקנו רק בזה"ג. וכ"מ בירושלמי פסחים פ"ה הא"ב דבעת ר' לוי שהן כנגד ד' מלכות. וראה הר המלך ח"ח הל' חומ"צ פ"ח ה"י. אבל ברמב"ם נזכרו כל

רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח¹

סידור הקערה: בזמן שבית המקדש קיים צריך להביא גם את הפסח שיהא לפניו בשעת אמירת ההגדה². בשו"ע אדה"ז – לא הובא שצריך להביא בשר חגיגה **בשעת אמירת ההגדה**³.

[באם הפסח מוגש חם לשולחן, מומלץ לעטוף את הפסח שבקערה בעטיפות חד פעמיות, לפי שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן].

בזמן הבית מביאים שני תבשילין (זרוע וביצה) מלבד טהורים בריאים שנמצאו בירושלים ונמנו על הפסח שמביאים הפסח עצמו.

לפי כמה דעות, יוצא שהחייבים בקרבן פסח, משתמשים למצה העליונה משלשת המצות בקערה ("כהן") בסופגנין [ראה לקמן].

סימני הסדר: ראה להלן ב"רצחה" לשינויים בסדר הדברים.

רוחץ: בנטילת ידיים לכרפס, לכמה דעות, בזמן הבית נוטל ידיו ומברך (אף לפחות מכזית).

כרפס: מכוון בברכת בורא פרי האדמה להוציא רק המרור של כורך [כדלקמן, דמשמע שאוכלים מרור רק בכריכה].

יחץ: לכמה דעות, מניח חלק הגדול ל"כורך" וכורכו במפה ומניחו בין הכרים, והקטן יניח בקערה לשם מצות הגדה על המצה.

מגיד: מצות סיפור יציאת מצרים היא גם לימות המשיח⁴.

(1) "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". וראה סה"ש תנש"א ח"א ע' 434 הערה 66 על אפשרות לאכול מן הזבחים והפסחים שהקריב אליהו הנביא.

פרטי דיני שחיטה, הקרבת וצליית הפסח, לא נזכרו כאן כ"א השייך לליל הסדר במיוחד. רשימה **חלקית** בלבד, ובכמה פרטים – **כמה וכמה** דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי תרץ ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

עוד שינויים מחמת שלעת"ל הלכה כב"ש – נט"י לפני קידוש "רצחן" ואח"כ "קדש". בקידוש – ברכת היום (מקדש ישראל והזמנים) קודם לברכת היין (בה"ג), ואין אומרים בהלל שבמגיד בצאת ישראל רק אח"כ בהלל.

(2) וצ"ע באופן סידור הקערה, בפרט לדעת האריז"ל שהוא ע"פ סדר הספירות.

(3) וראה יבין שמועה להרשב"ץ מאמר חמץ ספכ"ו.

(4) ור"מ שלכו"ע (גם לבן זומא) מזכירין יצי"מ לימות המשיח.

בקטע "פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן וכו'" אומרים: "פסח זה שאנו אוכלים על שום מה". אינו מגביה כבש הפסח (לדעת הרמב"ם) 8.

פשטות המשנה דתנתי קאמר, "מתחיל גנות וכו'", וקאי אשלפניו – "לפי דעתו של בן אביו מלמדו", ומוסיף בו' המוסיף "דורש מארמי". גם צ"ע לפי שבהגדה שלבן ביקש לעקור וכו' איזה גנות יש בזה (ומש"כ רש"י סוטה שם שאביהו לבן ה' רשע, אינו שייך להפי' בהגדה ש"אבי" לא קאי על לבן אלא על יעקב). ובכלל, הדרשה בספרי ע"פ ויבאנו אינו מסוג הדרשות שבנוסח ההגדה. ונת' בארוכה בדרשה לשה"ג תשפ"ג. ועיקרי הדברים, שבשורת הכניסה לא"י ענין בפ"ע (ראה הנסמן בלק"ש חכ"ו שם), ובליל ט"ו שחייב לראות כאילו יוצא כעת ממצרים אין מקום להוסיף ע"ד בשורת הכניסה לא"י שלא היתה בליל ט"ו. ומה"ט, אף שמישך שייכא לצי"מ, וברבינו פוסקים גם, שמטרת היציאה ממצרים להעלותו מן הארץ והיא אל ארץ גזו, מ"מ אי"ז שייך להגש"פ, ולכן לא נמצא כלל ד"ה בהגש"פ. (ומה ש"צריך שיאמר ואותנו הוציא מש"ם – הוא לכלול עצמו בהיציאה, ככאילו הוא יצא ממצרים, ולכן בגמ' לא נו' סיום הפסוק "למען פסח אותנו" (אלא שבפועל מסיים ואומר גם סוף הפסוק דכל פסוקא דל"פ משה ל"פ). ולהעיר מהשק"ט ע"ד" בנוגע להזכרת קרי"ם כחלק מזכירת יצי"מ כב"י וסיפור יצי"מ בליל פסח. אבל התם שאני שלא נזכרה גאולתו עד קרי"ם).

ולכן, אמירת "כמה מעלות טובות" שנו' בו הכניסה לא"י לא זכרו [הרמב"ם] בנוסח ההגדה וכו' לפי שהוא בלתי מפורסם בכל המדינות ולא הכרחי – מעיק"ש שם, והוא "מנהג שנהגו כל כל ישראל מדינות הראשונים" – ע"פ שו"ע אדה"ז סתע"ג סמ"ג. ונת', שדוקא אחרי החורבן, ובהתקרב יותר לזמן הגאולה, לא סגי בהזכרת וסיפור יצי"מ לחוד, ללא המטרה והתכלית, הכניסה לא"י בזמן הגאולה, וכסברת דעת זקנים הג"ל.

8 כ"מ מזה שכתב כן במצה ומרור ולא בפסח. וראה כרוב ממשח לרמב"ם שם. ועוד. והארכנו מזה במק"א (נעתק להלן). וראה עוד ת"י בס' והארץ עינינו (פרדיליס) ע"צ.

אבל בחי' תל' הרשב"א פסחים קיד, א ד"ה ובמקדש מפורש שמגביהו. וכ"מ בפרש"י ורשב"ם ועוד פסחים קטז, ב.

ומועתק בזה שק"ט עם א' הרבנים שליט"א בדעת הרמב"ם: קראתי מש"כ לפי מיתת פנתי. ואנא טרודנא כמילי דמתא למעלה ראש. ובימים אלו שאין הלבלר יוצא בקולמוסו – אין הזמ"ג להעיר כיז ה' הטובה עלינו – ויסלח לי אדוני לדבר הזה. ואני אמרתי בחפזי, בעיטוי של נחץ:

במש"כ שאין דרכו של הרמב"ם לכתוב דברים מחודשים – דוחק קצת לומר כן בגד"ז שכל דברי הרמב"ם בפרקין – בסדר עשיית המצות בזמן הבית – לא נזכרו להדיא בגמ' ומכללא איתמו. זאת ועוד אחרת: שבגד"ז אי"ז ידן מחודש כ"א סדר עשיית המצות וע"פ דברי הגרמא ממש. וד"ל. [ולהערתו]: אינו מפורש בגמ' שבזמן הבית אינו מבגלי, אדרבה – שמענות הגמ' לחיפוש מש"א שנגרא כמקדיש קדשים. והאמת יורה דרכו שכפה"נ הרמב"ם נוסחא אחרת כאן. ואכ"מ.

ובמש"כ שלדעת הרמב"ם – שכל חבורה צ"ל בפ"ע א"י הקורא להגביה הפסח עבור כלם – לו אי כדבריו (שההבדלות התחלקו לאחרי ההגדה. ואכ"מ) – סו"ס יש מקום שיגביה הפסח עבור עצמו וחבורתו. ולמה יגרע חלקם כיון שיש עוד חבורה אתו עמו.

ומה גם בגד"ז שכל עיקר ענין ההגבה הוא לחשב המצוה כמש"כ בפ"י הרשב"ם ועוד – וכ"פ סתע"ג שו"ע סתע"ג ס"א – ומה לנו אם אי"ז פסח של המסוכים.

ותירה מזו, שבמאיירי כתב שכל המסוכים מגביהים הפסח. ועיי"ש שבם לידיד' ההגדה נאמרת ע"י קורא (כבכ"מ בראשונים – ושם, שהקורא מגבי' תחילה) ואכ"מ שפיר יכול להגבי' פסחו. והמנינים בחבורה אחרת יגביהו פסחם.

הכוסות כחלק מסדר ההגדה בזה"ב, וכן גם במשנה, ובחזקת מחתא עם שאלת כולו צלי. וראה הגדה שלימה שם ע' (ירח).

אבל ראה הגהות יעב"ץ פסחים קטז, א ש"כ"ל הפרשה" לאו דוקא. וראה נציצוי אור שם, שהוא אשיגורא דלישנא במשנה בכורים פ"ג מ"ו. ובהכרח לומר כן שהרי בודאי אינו קורא פסוק ד"ועתה הנה הבאתי את ראשית גו". ומדויקים הדברים, שבהל' בכורים פ"ג ה"י כתב הרמב"ם בשינוי "שגומר כל הפרשה עד אשר נתת לי ה'", והיינו לדחלק גם הדתם הלכה גומרא כולו (ולת המשך הכתובים שאינו בכלל "וענית ואמרת", מתיבות והנחתו גו' כפשוטו. אמנם, ילה"ע שבכ"מ משמע שמשלימים אח"כ ואומרים גם פסוק "השקיפה" שיבדו מעשרות – ראה נתחומא ר"פ תבא (אלא ששם לא נזכר להדיא שאומרים כן. וכ"כ להדיא בבפרישה א"ח ס"י קח סק"א. ולכא"ו כ"מ בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע קלב" ולבקש ממנו להתמיד הברכה", וכע"ז בחינן מ' תרו. (אבל בחינן גופא כתב שקורא עד הנה הבאתי גו", והביא ד"ז רק בפרשי המצוה). וראה גם רבינו בע"ב תבא כו"ב. וגם בבפ"ע"מ משפטיים (כב, כז) משמע שקרא דהשקיפה שייך למקרא בכורים. ולהעיר שבכ"מ נקרא "ידיו בכורים". ושק"ט גם משום כל תוסין. וראה בזה כלי חמדה תבא ע"ד נח סק"ג. רשימות חו' קעה. והארכו בזה. וראה שיש שלום (והטלוי) ר"פ כי תבא, ודבריו דוחקים למענין. ואכ"מ.

גם צ"ב דאי איתא שיש חילוק בדבר בין זה"ב לזה"ג, הו"ל להרמב"ם לאפלוגי בהדיא. ולהעיר גם מל' הרמב"ם חומ"צ פ"ח ה"ג דקאי בזה"ג, ועכ"ז כתב "עד שגומר דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה". ולהעיר מהשינוי בתל חו"מ צ"ב פ"ז ה"ח: עד שגומר כל הפרשה, ובפ"ח ה"ג: שגומר דרש פרשת ארמי אובד אבי כולה).

וראה ביכין שמועה לרשב"ץ בפ' ההגדה ד"ה כמה מעלות (והובא בלק"ש ח"ז ע' 79 הע' 20), אף דס"ל שגם קרא ד"ויבאנו" בכלל מסיים בשבח" כתב שזוכרים שבח ההבאה לא"י באמירת "כמה מעלות טובות". (וא"ש לגירסת הרשב"ץ שבמכילתא, שנמצא שם גם פיוט דינו, ראה אצלו במגן אבות פ"ג מ"ד. וכל' בהמנהיג ס"ג. וכ"מ קצת בראב"ן בפ' ההגדה ב"ה ארמי. אבל בשבחה"ל בפיוט הנ"ל משמע שנתחבר אחר החורבן. וק"ו"פ לאברבנאל, הוא בהגש"פ עם לק"ש שיתקא כמה מעלות, שחיברו ר"ע). וראה גם הגש"פ חלקת מחוקק (פראג, שס"ו) שכ"כ מד"ע. אלא שנוסח הנ"ל אינו ברמב"ם (אף שנהג לומר כן, ראה מעיק"ש נוסח ההגדה בשם הר"ל בנו של הרמב"ם).

גם מה שחידש במלמד להויעל בשבח"ל ההתחלה בגנות היא מארמי אובד אבי (ע"פ פירש"י סוטה לב, ב ד"ה גנותו. וראה גם סידור מקור הברכות ע' 96), וה"ט לפי שאז הסיום בשבח הוא ג"כ בפסוקי ארמי אובד אבי, והיינו בפסוק דיביאנו, עיי"ש – לא א"ש ברמב"ם – שלא חילק בדרו. ופשטות דבריו שההתחלה מ"עבדים היינו" או מ"מתחילה היו" היא גם בזה"ב. [ואכ"מ בטעם שבכלל דורש ארמי אובד אבי ולא פסוקי עבדים היינו וכדומה]. (אלם, קצת סיעייתא לדבריו מלשון הרמב"ם חומ"צ פ"ז שם "והוא שידרוש מארמי" משמע שהדברים תלויים בז"ז. וכן מש"כ "וכל הרעה שנגמלו" נמצא רב בפ' ארמי אובד אבי ולא עבדים היינו. ויש ליישב בקל. ובפרט להשיטות שדרשת ארמי אובד אבי היא היא הסיום בשבח. וראה לק"ש ח"ז שם הע' 16. וראה גם פי' דברי סופרים (לרוב) להגש"פ בבירור הלכה לרמב"ם שם. משמרת ל"ל שימורים סל"ה סק"ג).

ואף שיש למצוא סימוכין לדבריו מסדר ר"ע גאון שכתב בסדר הגדה של פסח "ומתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש מארמי אובד אבי עד שגומר כל הפרשה וזה הוא גנות" – לא מצינו כן בשום מקום. ובכל הראשונים נראה ברור שאין שייכות בין הדרשה דארמי אובד להתחלה בגנות או להסיום בשבח (ופירושו הא דמסיים בשבח בכמה אנפי, ולא רמזו כלל לדבריו המחודשים במה שנהגו בה"ב). וגם בדברי רע"א אפ"ל בדוחק דקאי אשלאחריו – "זה הוא גנות וכך היא ההגדה והדרישה עבדים היינו וכו'". וכן גם

"מוציא" ל"שולחן עורך"), שולחן עורך, קרבן חגיגה ("על אכילת¹² הזבח", בשיעור כדי שביעה), כורך (כזית פסח, כזית מצה¹³ | החלק הגדול ממצה האמצעית ("לוי") שהונח בין הכרים¹⁴). וכזית מרור מטובל בחרוסת ומנער החרוסת מיד). ומברך "על אכילת פסח, מצה ומרור"¹⁵.

בזמן שהפסח נאכל, גם הפטור מפסח, חייב במצה ומרור מה"ת ואוכלן ביחד בכריכה.

אין מתחילין שולחן עורך באכילת הביצה (שהיא זכר לאבלות החורבן).

ברך: מים אחרונים - גם לעתיד לבא.

הלל: נהגו לאומרו על הגגות. י"א שבזמן הפסח, חייב לגמור ההלל קודם חצות.

בכ"מ משמע שישתו כוס חמישי לעת¹⁶.

פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם¹⁷

סתם ידים צריכים טבילה לקדשים¹⁸. מחנכים גם קטנים באכילת הפסח, כל שיכול לאכול כזית צלי. ומותר להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך, אע"פ שלא נמנה עליו, ואינו בר מינוי, כיון שמתכוין לחנכו במצות. בלע כזית קרבן פסח יצא¹⁹. אכילת כל הקדשים, וקרבן פסח

בסדר ההגדה להרמב"ם, בזמן הבית, אומר "מרור זה" לפני "מצה זו"⁹.

בברכת "אשר גאלנו", מסיים במלים: "והגיענו הלילה הזה לאכול בו [פסח] מצה ומרור.

סדר הדברים מ"רחצה" ואילך¹⁰: **רחצה** (על נטילת ידים), **מוציא** ("המוציא לחם מן הארץ", על סופגנין. ויחזיק מצה השלישית בידו (משום לחם משנה)¹¹). ואין נזהרין מהפסק שיחה בין

[ולהערת: אכן המסובים יוצאים יד"ח מדין שומע כעונה. וכמפורש גם בשו"ע אדה"ו. אבל, מהי השייכות להגבת הפסח שאין בזה דין שלחוח ושומע כעונה וכו'. וכנ"ל, שאין גדר הלכתי בהגבתה כ"א חיוב המצוה בעיני המסובין. ומאי איכפת לן מזה שאי"ז פסחם.

ואדרבה, לדבריו תיקשי לי' בגוף האמירה ד"פסח זה", שהרי לכא"א מהחבורות - פסח אחר. ואת"ל כדבריו, הרי גם בכונתו באמירת פסח זה י"ב משום שק"ו וכו'. ואולי כונתו דמיחזי כשיקרא. וגו"ז צ"ב אצלי.

ובלא"ה, כבר כתבתי שהחבורות התחלקו לפני ההגדה. ומפורש בכ"מ לשון (ודין) חבורה בסיפור יצ"מ ג"כ. וה"נ מסתבר בשכל הפשוט. ועוד, שבהכרח לומר כן להשי' שאמירת פסח מצה ומרור הוא דין בק"פ גופא. ואפושי פלוגתא במציאות למ"ל.

וכבר כתבתי שבד' המאירי נ' ברור שכא"א הגבי' פסחו. וא"כ הה"נ שו"ל כן להרמב"ם. ולא הבנתי מש"כ גברא אגברא וכו' - שהרי הרמב"ם לא כתב שאין כא"א מגבי' המצה והמרור (משא"כ הפסח שגם בעה"ב אינו מגבי'). ועיקר כוונתי, שאם חושש ל"שיקרא", הרי אפשר לעשות באופן כזה. וד"ל. (ולעירי שכמדומני שהרמב"ם לא הביא הכרעה בהפלוגתא אי מצה ומרור לפני כא"א. ואכ"מ).

ומיש הו"א ליישב דבריו שר"ל שיש דין הגבה משום "בעבור זה" - וא"כ כשאנו פסחו א"י בזה דין בעבור זה.

אבל לכא"א מ' דלהרמב"ם אין דין אמירת הגדה על הפסח. ולהעיר שלא הביא הנוסחא פסח מצה ומרור מונחים (ויתכן שזהו רק בנוסח ההגדה דזמן הגלות). ועוד, שמחזירים השולחן לאחרי ההגדה. וא"כ גם המצה אינו מונחים לפניך כפשוטו בשעת ההגדה. בנוגע לשי' הרמב"ם בפ' "לא יצא יד"ח" - הנה בלקו"ש (בחט"ז ע' 216. ח"ז ע' 79. ח"ב ע' 48) קט בדעת הרמב"ם דהיינו לענין מצות סיפור יצ"מ.

להסברא שא"צ להגבי' מצד הטיורחא - מהיכא יתתי שמביאים לפניו הפסח שלם. (אף שכן מ' קצת מהל' "גופו של פסח").

ולהחשש שאם יישר - לא מצינו בשום מקום שיש איסור וגזירה לטלטל הפסח לאחרי צליתו שמא יעבר.

9) וכבר העיר בזה מהר"ל בסדר ההגדה. אבל ראה רבינו מנוח להרמב"ם חומ"צ פ"ח ה"ג וכס"מ שם ה"ד. וראה שו"ת כנסת יחזקאל סי' קי. כתר המלך להרמב"ם שם. ועוד.

10) כמה דעות בזה. וי"א כדלקמן. וכן משמע דעת אדה"ו.

11) שיטה אחרת: ממברך על מצה מיד בתחילת הסעודה ועולה לו גם למצה שבכורך. וי"א שאוכל גם בתחילה אחר המצה מהפסח ומברך עליו אז. ועוד כמה דעות בזה. ואכ"מ.

11) וי"א שמברך המוציא על פרוסת סופגנין, שברכת המוציא היא על הפרוסה (משום לחם עוני). ולא ימלא כריסו מזה, בכדי שייאכל כזית מצה באחרונה לתיאבון. ולמנהג מדינות אלו שאין אוכלין סופגנין בפסח - על מיני בצקות של נכרים שנאפו לשם פסח אבל אינן שמורות לשם מצה [וכמבואר בראשונים. וראה בספר המנהגי].

12) וי"א: "לאכול".

13) מטובל בחרוסת - ראה צפע"ג על הרמב"ם חומ"צ פ"ח ה"ח (שכ"ה אף קלעדת הרמב"ם, בזמן הבית). וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 44 ואילך.

14) וכדאי להשתמש גם בכזית ממצה השלישית השלימה, לקיים בה מצות מצה. ועוד, ש"י"א שמברך ברכת המצה על השלימה.

15) עוד גירסאות ושיטות: "לאכול"; "פסחים"; "אכילת פסח על מצה ומרור". וי"א שמברך ברכה נפרדת על כא"א.

16) וכ"כ הדריש והעיון וארא מאמר מג. שופטים מאמר קכט. וראה גם שער ישכר (להרה"צ וכו' ממונקאטש) מאמרי חודש ניסן מאמר ראשון לחודש השנה אות כד. (אלא שדבריהם הם להסביר שכוס של אליהו שייך לכוס חמישי. ועד"ז כתבו כו"כ. אבל ראה בארוכה לקו"ש חל"ז ע' 52 ואילך). וכ"ה בכ"מ. ובתיקון שלמה שפריצר דרוש לשבה"ג דרוש סה בסופו, שכוס חמישי הוא כנגד תח"מ. וראה לבוש סתפ"א ס"א. ולהעיר משיחת ליל ב' דחנה"פ תשכ"ט. וראה גם שיחת ליל י"ב סיון תשד"מ.

ולפ"ז, יאמרו ההל הגדול על כוס חמישי. וי"א שיתוספו עוד ב' כוסות לעת"ל - ראה תורת משה לחת"ס ר"פ וראא ד"ה והוצאתי.

17) ראה הל' - לדיני אכילת קדשים בכלל. ולפ"ז, יאמרו ההל הגדול על כוס חמישי.

וי"א שיתוספו עוד ב' כוסות לעת"ל - ראה תורת משה לחת"ס ר"פ וראא ד"ה והוצאתי.

18) וכבר העירו (מקדש דוד טהרות סמ"ה) שלא נזכר ברמב"ם (חומ"צ פ"ח ב') בסדר עשיית מצות אלו בליל ט"ו. וראה מה שכתבו ליישב בכמה אנפי בס' והאר עינינו (הג"ל) ע' 19.

19) מ"ח מצוה 1. וראה אבן יעקב מעסקין מגילה סי' ז.

האכילה - דינו כדין אפיקומן בזמן הזה. אסור להוציא בשר הפסח מהבית ומהחבורה. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורה נאסר באכילה. שתי חבורות האוכלות בבית אחד - יעשו מחיצה ביניהם, וכל חבורה הופכת פני' לכיוון אחר שלא יראו מעורבבים (לדעת הרמב"ם). אסור להאכיל מבשר הפסח לשלא למנויו [וערלים, וגרי תושב, ומומרים. ומילתו ומילת בניו ועבדיו מעכבתו מלאכול הפסח]. זמן אכילתו עד חצות (ואם איחר, מחלוקת הפוסקים אם לאוכלו, בלא ברכת הפסח עכ"פ²²). אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו עד חצות [וי"א: עד הבוקר]. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלא דנות, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר. הפסח לאחר חצות [וי"א כשיעלה עמוד השחר] מטמא את הידים. ואין חייבים עליו משום נותר עד שיעלה עמוד השחר [וי"א שמחצות נעשה נותר]. לאחר זמן אכילתו דינו כמוקצה. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון. וי"א - כל שבעת ימי הפסח²³]. חגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחד (עד סוף יום ט"ו בניסן. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו), אבל אם עלה על השולחן עם הפסח, מתבערים עמו, וכן כל התבשילים העולים עם הפסח (כמו: מצה, ומרור. וי"א רק תבשילי בשר]. וגם הם אין נאכלים אלא עד חצות. הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. ואין שריפתו דוחה יום טוב. לפיכך, הנותר והגידים והעצמות (גם כשאין בהם מוח) של פסח נשרפים בירושלים בחצרותיהם בט"ז ניסן [יום א' דחול המועד, באה"ק]. כלים שהשתמשו בהם לבשר הפסח והחגיגה בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

22 וראה מה שכתבנו בארוכה בבירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות (נדפס בפ"ע - בלוח יומי לפסח תשע"ח בסוף החוברת).

23 ושקו"ט בזה מצד מצות שלמי שמחה שגם בזה צריך לינה. והאריך בזה בקובץ הערות דשיבת חזון אליהו תל אביב יט"כ תשע"ט ע' 42 ואילך.

וחגיגה בכלל, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים. מותר לטבל קרבן פסח במשקין ומי פירות או "קטטופ" (הכשר לפסח, כמובן), ואדרבה - הרי זה כדרך שהמלכים אוכלים. אבל, כשכורכו עם מצה ומרור אין לעשות כן. בכלל, אחרי שנצלה הפסח כל צרכו מותר ליתנו על הפלטה לחממו, אבל לא יבשלו במים. קדשים קלים, והפסח והחגיגה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. אסור לשבור עצם בקרבן פסח, ויש ליהרר בזה בעת חתיכתו, וכן שלא לעשות בעצם אפילו פגימה כחגירת הצפורן. כל שסופו להקשות, אע"פ שכעת הוא רך ("כל שאינו נאכל בשור הגדול אחר שיתבשל"), אין לאוכלו בקרבן פסח. דבר שאין דרך לאוכלו אין צריך לאכול²⁰. לכמה דעות, נהגו איסור בשמנו של גיד הנשה [ואינו איסור דרבנן ממש] אף במקום מ"ע דאכילת פסח ולא דנותר²¹. אסור לאכול מבשר הפסח **קודם** הלילה [צאת הכוכבים, ג' כוכבים קטנים]. לכמה דעות, הפסח צריך הסיבה [וכל שכן, שאין לאוכלו בעמידה]. ליזהר שלא לאוכלו אכילה גסה. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול הפסח והחגיגה המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. אסור לאכול הפסח בשני מקומות. נתנמנם באמצע

20 לגבי הרוטב היוצא מהבשר - בתוס' (פסחים עו, א ד"ה אלא) משמע שמצוה באכילת הרוטב (שישנו בבל תאכל נא וא"כ ישנו בקום אכול צלי). וכ"מ בפירוש"י שם עה, ב ד"ה נתן. וראה שו"ת שבה"ל ח"ה סנה"ה מה שהוכיח כן ע"פ חו"ד סצ"ה סק"ד (ואבל שם מיירי בבישול שלמים במים. ולא בליחה היוצאת מהבשר). ויל"ע בדעת הרמב"ם ק"פ פ"ח ה"ב, שכתב שאינו צלי. ומשמע שא"ב מצות אכילה. וראה קר"א נדרים נב, ב. ולכו"ע אינו יוצא יד"ח אכילת פסח כשאכל רק הרוטב, שאינו מצטרף לכזית - ראה קר"א שם. קובץ שיעורים דלקמן. שו"ת שבה"ל שם.

[ולכא"ו י"ל ולחלק, דק"פ שאני, ושבשאר קרבנות א"ב מצוה כלל - ראה זבחים לה, א. רמב"ם פסוה"מ פ"ד ה"ז וה"ח. שו"ת ב"צ סי' קי סק"ד. שם סי' קכא. ובקובץ שיעורים פסחים סי' קפח לא נחית לזה. והתם, מיירי בליחה היוצאת מהבשר ולא ברוטב שנתבשל עמו (וא"ש משה"ק בקובץ שיעורים שם). אבל י"ל דרק לענין מגול א חשיב, ומ"מ מקיים ע"ז מצוה, כבשר חי, ראה מנחות צט, ב - במשנה. פסחים מא, ב (שמקיים מצות אכילת קדשים (וק"פ) ולא מצות צלי אש)].

21 ולפ"ז, צ"ע בנוגע למנהג בני אשכנז בחלק האחוריים. (וראה השקו"ט בקובץ שיעורים ח' כב ע' קזו. ועוד). וי"א, שכשאינו ראוי לאכילה מחמת איהו טעם, כיון דאינו עושה מחמת עצלות המצוה אינו בכלל נותר.

אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרד²⁶.

קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים].

מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים].

נותר צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו²⁷.

אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגח שלא יזוהר.

לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים.

מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן. במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליו", משמע שמצוות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן].

שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו ניסן, עד סוף יום ט"ז ניסן).

הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה.

כלי מתנת שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. **וכלי חרס** צריך שבירה. **בכלי זכוכית**, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. **ובכלי פלסטיק** ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

26) ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר - רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א - בקובץ הללו עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקו ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש. 27) לגבי הרוטב - ראה לעיל בדין קרבן פסח בהערות.

קצת דיני אכילת קדשים²⁴

זהירות מטומאה: כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל²⁵.

י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך שיהי', בודאי צריך לזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה.

באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפ"ל הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בודקים מטומאה, שמא נגעו בהם נדה וכדומה.

ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים.

אכילת קדשים: אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה.

אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים.

מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו.

עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה).

אשה: בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים].

קטנים: פטורים מאכילת שלמי שמחה.

24) פרטי דיני שחיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים - כמה וכמה דעות, ולפעמים - שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרו ספיקות, ולכשיבוא - משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים - (משמעויות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

25) לענין קיום מצוות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה - ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. העמק שאלה ס"ל סק"ד. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצווה בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סו"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"ג הבא.

הכשרת כלים לפסח

מה ואיך אפשר להכשיר?

סקירה כללית של אופני ההכשרה¹

ששת אופנים אלו מיוצגים על ידי מספרים בטבלאות למטה.

1. הגעלה² (רותחים) – להכניס את הכלי לתוך סיר מים רותחים העולים אבעבועות שנמצא על האש. אין להשתמש בכלי במשך 24 שעות לפני כן והכלי צריך להיות נקי מכל לכלוך וחלודה³. לפרטים נוספים, ראה להלן: **פרטים נוספים בדיני הגעלה**.

2. ליבון קל (שריפה קלה) – מחממים את הכלי עד כדי כך שאם שמים קש בצד השני של הדופן, הקש ישרף. במקרים מסוימים, מספיק אם הצד השני חם במידה שהיד נרתעת באופן טבעי מהחום (יד סולדת בו).

3. ליבון גמור (שריפה) – מחממים את הכלי עד כדי כך שהוא יתאדם מהחום, בדרך כלל זה נעשה עם ברנר (מבער) (באנגלית: blow torch).

4. עירוי ואבן מלובנת – יוצקים מים רותחים מכלי ראשון (מים שעדיין נמצאים בכלי שבו התבשלו)⁴ על פני⁵ הכלי⁶ תוך העברת אבן חמה⁷ או מגהץ⁸ על פני השטח⁹.

5. עירוי – יוצקים מים רותחים מכלי ראשון (מים שעדיין נמצאים בכלי שבו התבשלו) על פני הכלי.

6. לא ניתן להכשיר.

לפרטים נוספים ראה: Asktherav.com.

המובא להלן הוא רק להכשרת כלים מחמץ לפסח ולא לשאר איסורי כשרות.

מאחר שרבו הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם לפיכך ראוי ונכון שתלמיד חכם הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים.

(1) הכלים שמכשירים צריכים להיות נקיים מכל לכלוך וחלודה. כשמכשירים ע"י ליבון גמור אין צורך לנקות לפני כן, אבל רצוי לנקות ניקוי בסיסי.

(2) במקרה שהגעלה מספיקה, אפשר גם להכשיר עם ליבון קל ולחמם את הכלי עד כדי כך ששני צידי הכלי חמים כך שהיד נרתעת מהחום באופן טבעי.

כאשר יש חלודה או לכלוך או כל חשש שיש חמץ בפועל, ליבון קל חייב להתבצע באופן ספציפי כמתואר בסעיף 2.

(3) חלקי כלים שאינם ניתנים לניקוי, דורשים ליבון קל.

(4) למעשה, הכי נוח לעשות זאת עם קומקום אלחוטי חשמלי.

(5) צריכים לשפוך בזרימה ישירה ללא שום חציצה בין מקור המים למשטח הכלי.

(6) הכלי צריך להיות יבש.

(7) אמצעי זהירות נחוצים: השתמש במלקחיים, שרוולים ארוכים, ביגוד לא רופף (שיהיה צמוד יותר לגוף, כך שלא יגיע לאש) ונעליים סגורות.

(8) שימו לב והזהרו מהסכנות שבשימוש במגהץ חם הנוגע בכלי.

(9) נהוג שלא להשתמש בסיר ששימש להגעלה בפסח מבלי להגעיל אותו לאחר מכן. כדלקמן.

אופן ההכשרה ראה ברשימה למעלה בנוגע לאופן ההכשרה שכל מספר מסמל	מה מכשירים	
1 רק אם נשטף עד שנסתלק ממנו הריח לגמרי	כלי שמחזיקים בו יין שרף (אלכוהול) לקיום [לזמן ארוך]	כלי מטבח
1	סיר בישול, מחבת טיגון, ומכסיהם, וכלי בישול (לאוכלים עם רוטב או הרבה שמן)	
1	סכו"ם (מתכת)	
6	כלי חרסיהנה, זכוכית וכלים המצופים בזכוכית	
6	כלי אמייל	
6	כלים שאי אפשר לנקותם היטב או כלים עם סדקים	
6	כלי המתקלקל ברותחין (כלי העשוי מקרן, ידידות מודבקות וכדומה)	
10 ¹	סכין מקשה אחת עם הידית	
6	סכין שהידית קבועה במסמרים או דבק	
1	כלי מתכת	
11 ⁶	כלי פלסטיק, גומי או חומר סינטטי	
3	סיר אפייה ומכסהו (לאוכלים בלי רוטב או מעט שמן)	
6	כלי אבן	
2	אבנים שלמות (כמו משטחי גרניט)	
6	טפולון	
1	כלי עץ – לא צבוע	
12 ⁶	כלי עץ – מצופים בצבע	

(10) עדיף לקנות סכינים חדשים.

הרבה פוסקים מזכירים זאת לגבי כל הכלים, שעדיף לקנות חדשים, במקום להכשיר.

(11) במקום צורך, יש מקום להקל.

(12) יש לשייף תחילה כלי עץ שיש בהם סדקים או חורים בנייר זכוכית.

4	שלש פעמים ולכסותו עם כיור מפלסטיק ולכסות עם רשת מפלסטיק בתחתית הכיור	כיור של אמייל	כיור
1	אם אפשר להוציאו. אם אי אפשר	ברז (הצינור)	
5		ידיות הברז	
5		כיור של של קרמיקה או חרסינה ¹³	
2 או 4		כיור של מתכת	
6		המסגנת בפתח יציאת המים	
2		המגשים המונחים תחת הגז	כיריים של גז וחשמל ¹⁴
2 ¹⁵		המבערים	
3 ¹⁶		כיריים חשמליות	
6 ¹⁷		כיריים עשויות מאמייל	
6		כיריים עשויות מזכוכית	
3	להדליק האש ולכסותו בפח בעת ההכשרה	החצובות	
6 ¹⁸		הכפתורים	
2 או 4		כיריים עשויות ממתכת	

13) צריך לכסותו עם כיור מפלסטיק ולכסות עם רשת מפלסטיק בתחתית הכיור.

14) אם עושה ליבון גמור על החצובות, אפשר להדליק את האש לזמן מה ולכסות כל החלק העליון עם בלעך (פלטה), ואז הכל מוכשר בבת אחת.

15) יש לנקות אותם היטב, במיוחד החורים שהאש יוצאת מהם ולהחזיר ולהשאיר ולהבעיר האש למשך כשעה.

16) להשאיר בטמפרטורת החום הגבוהה ביותר עד שהאלמנט הופך לאדום.

17) לנקות היטב ולכסות בכיסוי מיוחד לפסח.

18) להסיר אותם ולנקות אותם היטב, ואז לכסות בנייר כסף וכדומה.

בית דין צדק דק"ק קראון הייטס | קה

6	תנור (כולל תנור עם "continuous cleaning")	תנור
ראה הערה 19 לאפשרויות		
ראה הערה 20	תנור עם ניקוי עצמי – Self-Cleaning oven	מכשירים
6	מדיח כלים	
6	מכונת קפה קיוריג (Keurig)	
6	מיקרוגל	
ראה הערה ²¹	פלטת שבת (חשמלי)	
22 ³	בלעך של שבת	
ראה הערה ²³	מיחם	

19) עדיף לא להכשיר תנור חמץ לפסח. אם אין אפשרות אחרת, ינקה אותו היטב עם חומר ניקוי לתנורים שפוגם את החמץ הנראה לעין, ויפעיל את התנור בחום הגבוה ביותר למשך שעתיים, ויכניס בתוכו ארגז פח סגור מכל הצדדים כדי לאפות את האוכל בתוכו או לעטוף את כל האוכל פעמיים.

20) אם החום של מחזור הניקוי העצמי (Self-Cleaning oven) מגיע 900 פרינהייט (483 צלסיוס) יש להפעיל את התנור על ניקיון עצמי על החום הגבוה ביותר למשך מחזור שלם. הדלת צריכה להיות מכוסה בנייר כסף עבה. (תנורים עם "continuous cleaning" מבחינה הלכתית נחשבים כתנור רגיל – ראה הערה הקודמת. יש תנורים חדשים שמשמשים בטכנולוגיית Aqualift המנקה בחום נמוך; אלו צריכים להיחשב כמו תנור רגיל – ראה הערה הקודמת).

21) אם אפשר, יש לרכוש פלטה חשמלית חדשה לפסח. אם אין אפשרות כזאת, ויש בזה צורך, יש לנקות היטב את כל הפלטה, הכבל, הדפנות והתחתית עם אקונומיקה וכדומה. לאחר 24 שעות, יש להפעיל את הפלטה לחום הגבוה ביותר למשך שעה, ואז לשפוך עליה מים רותחים. יש לכסות את הפלטה עם נייר כסף עבה. ליתר זהירות, אפשר להניח שכבה שנייה של נייר כסף או תבנית אלומיניום על הפלטה.

22) ניתן לעשות זאת על ידי הנחתו על האש למשך כ-20 דקות.

23) אין להשתמש בפסח במיחם המשמש כל השנה ללא הכשרה, בכל אחד מהמקרים הבאים:

- אם הוא קטן ואפשר להביאו להשולחן.
 - אם משתמשים בו לחימום משקאות אחרים, או אם אי פעם חיממו חלה או אוכל אחר עליו לשבת.
 - אם ניקה אותו אי פעם עם חומץ (כדי להסיר הצטברות של אבנית).
 - אם הוא נשטף עם כלי חמץ.
 - אם הוא הונח כשהוא חם על חמץ.
 - אם שפכו מים חמים מהמיחם על חמץ (למשל על אטריות או תערובת מרק חמץ), או
 - אם אחד שפך את שאריות המים החמים לכיור חמץ.
- אם בטוחים שלא קרה אף אחד מהדברים האמורים לעיל, לא צריך להכשיר את המיחם. אולם מבחינה מעשית קשה לוודא את זה במאה אחוז.
- אם הוא מפלסטיק, אין להשתמש בו, מכיוון שנהוג בדרך כלל לא להכשיר פלסטיק. אם המיחם עשוי מנירוסטה, או אפילו אם הוא מפלסטיק אבל ממש נחוץ, יש לבצע את הפעולות הבאות:
- להוציא את האבנית הקשה מהכד לפני ההגעה.
 - יש לכסות את המיחם עם המכסה שלו בשעת ההגעה וכדלקמן:

- מלא את המיכל במים והפעל אותו. כשהמים מגיעים לטמפרטורה הגבוהה ביותר, יש להסיר את הכיסוי. ואז לזרוק לתוך המים הרותחים אבן מלובנת [אבן שחוממה עד שקיבלה צבע אדום, או לוח מתכת רותח] כך שהמים יעלו על גדותיו והעבר ברנר (מבער-blowtorch) מעל השפה העליונה של המיכל.

איך להכין כלי מטבח לפסח

<p>4. אם יש לחשוש שיש שם פירוורי חמץ – ימכרנו</p>	<p>ארגז לחם שלפעמים מניחים בתוכו חמץ חם</p>	
<p>ינקם היטב כולל הקירות והפינות שלא יהא בהם שום חמץ שנראה לעין ויפרוס נייר על המדפים</p>	<p>ארונות שמניחים בהם אוכל או כלים צוננים</p>	
<p>לגרד ולנקות</p>	<p>כסאות וספסלים</p>	
<p>ינקם היטב כולל הקירות והפינות, המדפים והמגירות. וכן ינקה הגומי שבמסגרת סביב הדלת, וינגבם במטלית רטובה וכדומה. יפשיר תחילה הקרח במקפיא ואח"כ ינקנו. נוהגים לכסות בנייר או פלסטיק את המדפים והמגירות ששמים בהם את המאכלים.</p>	<p>מקרר ופריזר (מקפיא)</p>	
<p>צריך לנקות ולהדיח היטב. לכסות את המגש עם עטיפת פלסטיק וכדומה שישאר מכוסה במשך כל הפסח.</p>	<p>כסא גבוה</p>	
<p>יכסה אותם. להחמיר, 5.</p>	<p>משטחי שיש מפורמייקה ששמים עליהם אוכל חם</p>	<p>שלחנות ושישי²⁴</p>
<p>4²⁵ יש מחמירים שלא להכשיר קוורץ ובפרט לפסח, ומכיון שכך חייבים לכסותו.</p>	<p>עץ, מתכת, אבן (גרניט, קוורץ (quartz))</p>	
<p>לנקות היטב ולכסות.</p>	<p>שולחן שלא מניחים עליו סירים ואוכלים עליו רק על גבי מפה</p>	

24) מאחר ושפיכת מים עלולה לקלקל את הארונות שמתחת לשיש, מומלץ להניח מגבת מעל דלתות הארון להגנה.

25) מספיק להעביר ברנר (מבער-blowtorch) עד שהצד השני חם במידה שהיד נרתעת באופן טבעי מהחום. המנהג המקובל הוא גם לכסות את השיש והשולחנות לאחר שמכשירים אותם. צריך גם לכסות את הקיר עד הגובה שאליו מגיעים הסירים כשהם מונחים על השיש.

פרטים נוספים על הגעלה

הכנת כלי ההגעלה

שיותר שאותו חלק לא יחזור להיות שקוע פעמיים.

אם יש חלקים שלא מצליחים להכניס אותם למים החמים, אפשר לעשות להם ליבון קל במקום.

כמה נקודות:

- עדיף שלא להגעיל ביחד כלים שבלעו חמץ ברמות שונות, כגון להגעיל ביחד כלי המשמש רק לחמץ קר וכלי המשמש לחמץ על האש.

- הכלי כולו צריך להיות במגע עם המים החמים. אם אתה משתמש במלקחיים, דאג לשחרר אותם ותפוס את הכלי בחלק אחר בשלב כלשהו במהלך ההגעלה. עדיף לשים את הכלי בסל או רשת במקום להכשיר את הכלי חלק אחר חלק בעזרת מלקחיים.

- לא לשים הרבה כלים בסל. צריך שהכלים לא יגעו זה בזה, כדי שכל המשטח יבוא במגע מלא עם המים.

- אם לכלי יש בית קיבול צריך להכניס אותו דרך צידו כך שלא ייווצרו כיסי אוויר.

- מגעילים רק במים נקיים שלא מעורבים בשום דבר.

- אם נעשה שימוש חוזר במים פעמים רבות, החלף אותם.

- אם רוצים להשתמש בסיר שמגעילים בתוכו לפסח והמים שהחזיק לא היו פי שישים יותר מהכלי שהכניסו והגעילו בתוכו, סיר זה צריך הגעלה. אין צורך לשפוף את המים שהוא כבר מחזיק. אלא צריך להוסיף עוד מים וכשהם מגיעים לסף רתיחה, להשקיע בתוכו אבן מלובנת או ברזל כך שהמים יעלו על שפתם. ואחר כך שוטפים במים קרים.

- אם אתה עושה הגעלה בערב פסח, הקפד לסיים לפני סוף זמן אכילת חמץ. יש הנוהגים להכשיר שלושה ימים לפני פסח²⁷.

לרוחץ ולשפשף היטב ובפרט בסדקים וחריצים מכל לכלוך וחלודה²⁶ שיש בו ממשות. כתם, שינוי צבע או צריבה אינם מעכבים.

כל מקום שאינו רוצה או אי אפשר לנקותו מהלכלוך או החלודה, כגון סדקים וחריצים, ילבנו בליבון קל. אם לא ליבנו לפני ההגעלה אפשר ללבנו אחר כך.

ברגים, אזור שמוטבע בו השם או הלוגו של החברה, והאזורים סביב הידיות זקוקים לתשומת לב יתרה. לנקות היטב או ללבן בליבון קל.

24 שעות שלפני ההגעלה אין לשים אוכל חם בכלים או בסיר שהולכים להגעיל.

הכנת סיר חמץ להגעיל בתוכו

יש למלאות את הסיר במים ולהרתיחו. לשים בתוכו אבן מלובנת כך שהסיר יעלה על גדותיו ויוכשר.

לשפוף את המים ולשטוף את הסיר במים קרים.

למלאות שוב במים רותחים ובהם להגעיל את הכלים.

תהליך ההגעלה

כשמכניסים כלי למים הרותחים, המים חייבים לבעבע. המתן בין הגעלת כל כלי וכלי עד שהמים יחזרו לבעבע. הכלי צריך להיות שקוע לחלוטין בתוך המים אבל לא צריך להגיע לעומק הסיר.

יש להשאיר את הכלי לרגע כדי שהמים יספיקו להוציא את החמץ אך לא להשאיר לזמן רב מדי. מוציאים כשהמים עדיין מבעבעים. יש לשטוף במים קרים מיד.

כלים גדולים שאי אפשר להכניס לסיר בבת אחת אפשר להגעיל בשני חלקים ולנסות כמה

26 ניתן להשתמש בחומרים הבאים כדי להסיר חלודה: מיץ לימון, חומץ, אבקת סודה, צמר פלדה או חומר מסיר חלודה.
27 אפשר להכשיר בליבון גמור בחול המועד אבל אין לעשות כן לכתיחלה שמא ישכח וישתמש בכלי לפני ליבון.

קיצור דיני שכחה וטעות

חג הפסח תשפ"ה

טעות	נזכרה/ה	הדין
בדיקת חמץ		
שכח לבדוק	ביום י"ג ניסן קודם שבת	בודק לאור הנר בברכה ואח"כ מבטל
	בליל שבת ערב פסח	בודק ¹ בלילה בחדרים שדולק שם אור החשמל ללא ברכה ² ואח"כ מבטל
	ביום שבת ערב פסח קודם סוף זמן ביעור חמץ	בודק ³ המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות לאור היום ללא ברכה ³ ואח"כ מבטל
	ביום שבת ערב פסח לאחר סוף זמן ביעור חמץ	בודק ⁴ המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות לאור היום ללא ברכה ³ ואינו מבטל
	בימי פסח (חוץ משבת שביעי של פסח)	בודק ⁵ לאור הנר בברכה ואינו מבטל
	בליל שבת שביעי של פסח	בודק בלילה בחדרים שדולק שם אור החשמל ללא ברכה ⁶
	ביום שבת שביעי של פסח	בודק ⁴ המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות לאור היום ללא ברכה ³
	לאחר פסח	בודק לאור הנר ⁷ ללא ברכה ואינו מבטל
הדלקת נרות		
ערב שבת – ערב פסח		
אמרה "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אומרת "להדליק נר של שבת קודש"
	לאחר כדי דיבור	חוזרת ומברכת ⁸
בירכה שהחיינו	-	אינה חוזרת ⁹

1. אם מצא חמץ, משליכו לאסלה או שופך עליו דבר הפוגם.
2. המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות בודק למחר לאור היום. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
3. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
4. אם מצא חמץ, כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב יבערנו.
5. אם מצא חמץ ביום טוב, כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב יבערנו. ואם מצא חמץ בחוה"מ מבערו מן העולם מיד.
6. המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות בודק למחר לאור היום. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
7. אם מצא חמץ, מבערו מן העולם לגמרי.
8. כל זמן שהנרות דולקות.
9. ונכון שלאחר שנהנית מן האור תאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

(* המקורות ועיונים להלכות שבטבלא נסמנו בהערות כאן באותיות א.ב. וניתן למצוא אותן בקובץ המילואים, ש"ל בפ"ע.

הדין	נזכר/ה	טעות
שני לילות הראשונות ואחרון של פסח (שחל בחול)		
אומרת "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של שבת קודש"
חוזרת ומברכת ⁸	לאחר כדי דיבור	
אומרת "להדליק נר של יום טוב"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"
חוזרת ומברכת ³	לאחר כדי דיבור	
ערב שביעי של פסח (שחל בשבת)		
אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של שבת קודש"
אינה חוזרת ⁷	לאחר כדי דיבור	
אומרת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב"	תוך כדי דיבור	אמרה "להדליק נר של יום טוב"
אינה חוזרת ⁷	לאחר כדי דיבור	
שני לילות הראשונות של פסח		
מכוונת בשעת קידוש	-	שכחה ברכת שהחיינו
שני לילות האחרונות של פסח		
אינה חוזרת ²	-	בירכה שהחיינו
קידוש		
ליל שבת - ערב פסח		
אומרו על כוס בתוך הסעודה ¹⁰	לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן	שכח לומר "ויכולו"
חוזר ל"אשר קִדְּשֵׁנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר הנוסח של יום טוב
חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
שני לילות הראשונות ואחרון של פסח (שחל בחול)		
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר קידוש של שבת
חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	הוסיף ההוספות של שבת
חותם "מקדש ישראל והזמנים" ¹¹	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
ליל שביעי של פסח (שחל בשבת)		
אומרו על כוס בתוך הסעודה ¹⁰	לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן	שכח לומר "ויכולו"
חוזר ל"אשר בחר בנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אמר קידוש של שבת
אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו" ¹⁰	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש	לאחר שסיים הברכה ¹²	

10. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן. אלא אם כן שבשעה שבייך על כוס של קידוש היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

11. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור - חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן).

12. לאחר כדי דיבור. אבל תוך כדי דיבור אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא.

טעות	נזכרה/ה	הדין
לא הזכיר של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שסיים הברכה ¹²	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש
הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יום טוב בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש
ליל יום טוב		
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ומברך בורא פרי הגפן וקידוש ¹³
לא אמר "זמן חרותינו"	-	אינו חוזר
אמר "זמן מתן תורתנו" או "זמן שמחתינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"אשר בחר בנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ¹⁴
שני לילות הראשונות של פסח		
שכח ברכת שהחיינו ¹⁵	משך החג	מברך מיד אפילו שלא על הכוס ¹⁶
בירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש	-	אינה חוזרת ¹⁷
ליל שבת – ערב פסח ושני לילות האחרונות של פסח		
אמר שהחיינו	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	אומר "למדני חוקיך" וחוזר ומברך בורא פרי הגפן
	לאחר שאמר "אלקינו"	חוזר ומברך בורא פרי הגפן

13. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב.

טעות	נזכר/ה	הדין
ליל א' של פסח		
שכח להבדיל בקידוש	לאחר ששתה כוס הקידוש ¹⁴	לפני ששותה כוס שני (לאחר ההגדה) מברך עליו ברכת הנר וההבדלה
	לאחר ששתה כוס שני	מוזג כוס שלישי ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שנטל ידיו ולפני ברכת המוציא	מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שבירך המוציא או על אכילת מרור	טועם מיד ואח"כ מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שאכל מצה	מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שאכל אפיקומן	לפני ששותה כוס שלישי (לאחר ברכת המזון) מברך עליו ברכת הנר וההבדלה
	לאחר ששתה כוס שלישי	לפני ששותה כוס רביעי (לאחר הלל) מברך עליו ברכת הנר וההבדלה
	לאחר ששתה כוס רביעי	מוזג כוס חמישי ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה
	ביום ראשון או שני של יום טוב	מבדיל מיד ¹⁶
	בליל שני של יום טוב	מבדיל בסדר יקה"ז ¹⁶ ו ¹⁰ ואם נזכר לאחר ששתה כוס ראשון ראה למעלה
	במוצאי יום טוב	יוצא ידי חובתו בהבדלת מוצאי יו"ט ¹⁶ ו ¹⁰
ליל אחרון של פסח		
שכח להבדיל בקידוש	לאחר ששתה כוס הקידוש ¹⁴	מוזג כוס אחר ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שנטל ידיו ולפני ברכת המוציא	מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שבירך המוציא	טועם מיד ואח"כ מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	לאחר שאכל	מוזג כוס ומברך עליו ברכת הנר וההבדלה ¹⁵
	באחרון של פסח	מבדיל מיד ¹⁶
	במוצאי יום טוב	יוצא ידי חובתו בהבדלת מוצאי יום טוב ¹⁶ ו ¹⁰
ליל א' ואחרון של פסח		
אמר "המבדיל בין קדש לחול"	תוך כדי דיבור	אומר "המבדיל בין קודש לקודש"
	לאחר כדי דיבור	שומע הבדלה מאחר ¹⁷ ו ¹⁷

14. אם שכח גם בתפלה חוזר ומתפלל ואינו הפסק בין קידוש לסעודה".

15. ואינו מברך עליו בורא פרי הגפן אלא אם כן שבשעה שבירך בורא פרי הגפן על כוס השני היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם סעודה.

16. ואינו מברך ברכת הנר.

17. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה חוזר ומבדיל בעצמו וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.

טעות	נזכר/ה	הדין
ברכת המזון		
בשבת ערב פסח ובשביעי של פסח (שחל בשבת)		
שכח רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לרצה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	קודם שקיעה: חותם הברכה ומברך "שנתן שבתות" ¹⁸
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	לאחר שקיעה: חותם הברכה ואינו מברך "שנתן שבתות" ^{19, 20}
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	חוזר ומברך ברכת המזון ²¹
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודה שלישית: אינו חוזר ²⁰
בשביעי של פסח (שחל בשבת)		
אמר יעלה ויבוא לפני רצה	קודם שאמר "ביום חג המצות הזה" ²²	פוסק ואומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	יצא
ביום טוב וחול המועד		
אמר רצה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת ברכה שלישית
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אינו חוזר ²⁰
שכח יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמינו ירושלים"	חוזר ליעלה ויבוא
	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמינו ירושלים"	ביום טוב: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²³
		בחול המועד: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²⁴
	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	בסעודות יום טוב: חוזר ומברך ברכת המזון ²
בסעודות נוספות ביום טוב: בנמשך סעודתו למוצאי יו"ט, ובחול"מ: אינו חוזר ²⁰		

18. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".

ובשביעי של פסח אם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים".

19. אבל בשביעי של פסח אם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומועדים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים".

20. אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב¹⁹.

21. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג המצות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.

22. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים".

23. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה". ואינו חותם.

24. לאחר שיצא י"ח בשתי סעודות של פת כלילה וביום.

25.

הדין	נזכרה	טעות
חוזר לתחילת ברכה שלישית	קודם שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמיו ירושלים"	אמר "ביום ראש החודש הזה" או הזכיר חג אחר ביעלה ויבוא
ביום טוב: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²³	לאחר שאמר "השם" בחתימת "בונה ברחמיו ירושלים"	
בחול המועד: חותם הברכה ומברך "אשר נתן" ²⁴		
בסעודות יום טוב: חוזר ומברך ברכת המזון	לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת ברכת הטוב והמטיב	
בסעודות נוספות ביום טוב: ²⁵ בנמשך סעודתו למוצאי יום טוב, ובחול"מ: אינו חוזר ²⁰		
חוזר ואומר "ובנה ירושלים" ^{כא}	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו" (כבנוסח התפילה)
מסיים "למדני חקיך" וחוזר ל"ובנה ירושלים" ²⁶	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר לתחילת ברכה שלישית ²⁷	לאחר שסיים "המחזיר שכנתו לציון"	
מעין שלש		
בשבת, יום טוב וחול"מ		
חוזר ל"ורצה" או "וזכרנו לטובה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "ורצה" או "וזכרנו לטובה"
יצא ²⁷ ואינו חוזר ²⁷	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
חוזר ומברך מעין שלש	-	טעה ובירך בורא נפשות על היין

26. אם סיים ואמר "בונה ברחמיו ירושלים" יצא.

27. אפילו ב"על המחיי" על פת הבאה בכיסנין וכדומה²⁷. אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת שבת במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיי".

טעות	נזכרה/ה	הדין
תפילת העמידה - ערבית, שחרית ומנחה		
ביום טוב		
התפלל ברכות אמצעיות של חול התפלל ברכות אמצעיות של חול	לאחר שאמר רק "אתה" ²⁸ של ברכת "אתה חונן"	ממשיך "בחרתנו מכל העמים וכו'"
	באמצע ברכה ²⁹	גומר אותה ברכה ומתחיל "אתה בחרתנו" ³⁰
	לאחר שהתחיל רצה	מפסיק ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים ³¹ וממשיך להתפלל ממודים עד סוף התפילה
	לאחר שהתחיל "מודים", קודם שסיים ³¹ כו' "היו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "היו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
ימים ראשונים ואחרון של פסח (שחל בחול)		
התפלל כל התפלה של חול ³⁷	-	הזכיר יום טוב: יצא
	-	לא הזכיר יום טוב: חוזר ומתפלל של יום טוב
	-	ספק אם הזכיר יום טוב: חוזר ומתפלל של יום טוב
	בשחרית: אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ^ל
בשביעי של פסח (שחל בשבת)		
התפלל כל התפלה של חול ³⁸	-	הזכיר שבת ויום טוב: יצא
	-	לא הזכיר שבת ויום טוב: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת
	-	ספק אם הזכיר שבת ויו"ט: חוזר ומתפלל של יום טוב עם ההוספות של שבת
	בשחרית אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ^ל

28. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.
29. בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול.
30. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.
31. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צור") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"אתה בחרתנו"³¹.
32. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"אתה בחרתנו"³².
33. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה בחרתנו".
34. והסיח דעתו מלומר תחנונים.
35. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחרי שאמר "הי רצון... שיבנה וכו"³³.
36. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין^ל. ואם טעה במנחה באחרון של פסח ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי יום טוב מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³⁴.
- ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.
37. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יום טוב יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה כוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

טעות	נזכרה/ה	הדין
ימים ראשונים ואחרון של פסח (שחל בחול)		
התפלל של שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו" ^{לא}
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר "למדני חוקיך", וחוזר "ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית, קודם ססיים ³⁰ כ"ו "יהיו לרצון" השני ³¹	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
הוסיף ההוספות של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ³⁵ לב
בשביעי של פסח (שחל בשבת)		
התפלל של שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר "למדני חוקיך", וחוזר "ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שהתחיל רצה	פוסק ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר "המחזיר שכירתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים
	קודם ססיים ³¹ כ"ו "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
	בשחרית : אם נזכר אחרי שהתפלל מוסף	אינו חוזר ³⁶
לא הזכיר שבת	באמצע ברכה אמצעית	פוסק מיד ומתחיל "אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר "ל"אתה בחרתנו" ^ל
	לאחר שסיים ברכה אמצעית, קודם ססיים ³¹ כ"ו "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶ לד
השמיט הזכרת שבת במקום א' באמצע הברכה	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר למקום שטעה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אינו חוזר
לא הזכיר שבת באמצע הברכה וחתם "מקדש השבת וישראל והזמנים"	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ⁴¹ לה

38. ואפילו הזכיר של יום טוב ביעלה ויבוא לא יצא.

39. אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויוצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר ל"אתה בחרתנו".

40. בתפלת ערבית, נחלקו הפוסקים אם אפשר לצאת ע"י שמיעת מעין שבע מהש"צ. ולכתחילה נכון שלא לסמוך על כך ולהתפלל עוד הפעם. ולמעשה, גם בדיעבד ששמע וכיוון לצאת אינו יוצא ידי חובתו (כיון שאין בה הזכרה של יום טוב).

41. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

טעות	נזכרה	הדין
הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יום טוב בלבד	תוך כדי דיבור	אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	אינו חוזר ⁴²
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ⁴³
ביום טוב		
התפלל תפלת מוסף	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שחתם הברכה	בשחרית: מסיים התפלה ועולה לו למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית
		בערבית ומנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁴⁴ ומתפלל תפלת ערבית או מנחה
הזכיר שם חג אחר	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם שסיים ³¹ כ"י "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
לא הזכיר שם החג	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"ותתן לנו"
	קודם שסיים ³¹ כ"י "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
לא אמר "זמן חרותנו"	-	אינו חוזר
אמר "זמן מתן תורתנו" או "זמן שמחתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	חוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אומר למדני חוקיך, וחוזר ל"אתה בחרתנו"
	לאחר שסיים ברכה אמצעית	אינו חוזר ⁴⁴
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ותחזינה עינינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר להשיאנו"
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	מסיים "מקדש [השבת ו]ישראל והזמנים"
	לאחר שחתם "המחזיר שכינתו לציון", קודם שסיים ³¹ כ"י "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
מסופק אם אמר "השיאנו" או המשך "ותחזינה" ⁴³	קודם שסיים ³¹ כ"י "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶ לח

42. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

43. אם אינו מתפלל מתוך הסידור.

טעות	נזכרה	הדין
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"והשיאנו"
	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "מקדש [השבת ו]ישראל והזמנים"
	לאחר שחתם "בונה ברחמי", קודם שסיים ³¹ כ"ו "יהיו לרצון" השני ³²	חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³ ולט
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
בחול המועד		
שכח ⁴⁴ יעלה ויבוא	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"יעלה ויבוא" וממשיך "ותחזינה" ^מ
	לאחר "המחזיר שכינתו לציון" קודם "מודים"	אומר יעלה ויבוא קודם מודים
	קודם שסיים ⁴⁵ כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴⁶	חוזר ⁴⁷ לרצה ⁴⁸ מא
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁶	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
התפלל של יום טוב	בשחרית: לאחר שהתפלל מוסף	אינו חוזר
	קודם שסיים ⁴⁹ כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁵⁰	חוזר ל"אתה חונן" ⁵¹
אחר "יעלה ויבוא" אמר "והשיאנו"	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר ל"ותחזינה"
	לאחר שחתם "מקדש ישראל והזמנים", קודם שסיים ⁴⁴ כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	מסיים "המחזיר שכינתו לציון"
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר ל"רצה" ⁴⁷
	קודם שסיים ⁴⁶ כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
מסופק אם אמר "והשיאנו" או המשיך "ותחזינה" ⁴²	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁶	חוזר לרצה ⁴⁷ "לח
	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
אחר "יעלה ויבוא" אמר "ובנה ירושלים"	לאחר שאמר "ברוך אתה השם"	מסיים "המחזיר שכינתו לציון"
	לאחר שחתם "בונה ברחמי", קודם שסיים ⁴⁴ כ"ו "יהיו לרצון" השני ⁴⁵	חוזר ל"רצה" ⁴⁷ מ
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁶	חוזר ³⁵ לראש התפילה ³⁶
	קודם שאמר "ברוך אתה השם"	חוזר ל"ותחזינה"

44. וכן הדין אם מסופק².

45. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"רצה" ¹².

46. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"אתה בחרתנו" ¹⁷.

47. טעה ואמר יעו"י וסיים ותחזינה עינינו וכו' יצא¹⁷.

48. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".

49. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"אתה חונן" ¹⁷.

50. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"אתה חונן" ¹⁷.

51. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת אחד מהברכות אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"אתה חונן".

הדין	נזכר/ה	טעות
תפילת העמידה – מוסף		
ביום טוב וחול המועד		
חוזר ואומר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא אמר פסוקי מוסף
אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר ויאמר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	אמר פסוקי חג אחר במקום פסוקי היום
חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית, קודם שסיים ³¹ כ"י"היו לרצון" השני ³²	
חוזר ³⁵ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	
בשביעי של פסח (שחל בשבת)		
חוזר ואומר כתיקונו	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	לא אמר פסוקי מוסף של שבת
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה": אינו חוזר	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה": אומר "למדני חוקיך" וחוזר ל"אתה בחרתנו"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה": אינו חוזר	קודם שסיים ³¹ כ"י"היו לרצון" השני ³²	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה": חוזר ל"אתה בחרתנו"		
אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה": אינו חוזר	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	
לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה": חוזר ³⁵ לראש התפילה		
אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים"	תוך כדי דיבור	הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יום טוב בלבד
אינו חוזר ⁵²	לאחר כדי דיבור	
אינו חוזר ⁷¹	-	חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"

הדין	נזכר/ה	טעות
ביום טוב וחול המועד		
פוסק מיד וחוזר ל"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	התפלל ברכות אמצעיות של חול
חוזר ל"אתה בחרתנו" ⁵⁵	קודם שסיים ⁵³ כי "יהיו לרצון" השני ⁵⁴	
בחול המועד - אם הגיע כבר זמן מנחה: מסיים התפילה ⁵⁶		
חוזר ⁵⁵ לראש התפילה ⁵⁷	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	התפלל ברכה האמצעית של מוסף שבת
פוסק מיד ומתחיל מ"אתה בחרתנו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה אמצעית	
חוזר לתחלת ברכה האמצעית של מוסף של יום טוב ⁵⁶	קודם שסיים ⁵³ כי "יהיו לרצון" השני ⁵⁵	
חוזר ³⁵ לראש התפילה	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	התפלל תפלת יום-טוב ולא מוסף
חוזר ל"ומפני חטאינו"	קודם שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	
אומר קודם רצה "ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבת מוסף"	לאחר שאמר "השם" בחתימת ברכה האמצעית	
אומר "והשב העבודה לדביר ביתך ונעשה לפניך בתמידי היום וקרבת מוסף"	באמצע רצה	
בחוה"מ: חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³	לאחר שאמר "השם" בחתימת המחזיר שכינתו לציון, קודם שסיים ³¹ כי "יהיו לרצון" השני ³²	
ביום טוב אם לא הגיע עדיין זמן מנחה: חוזר ל"אתה בחרתנו" ³³		
ביום טוב אם הגיע עדיין זמן מנחה: מסיים התפילה ⁵⁵		התפלל תפלת יום טוב ולא מוסף
חוזר ⁵⁸ ומתפלל מוסף ⁵⁸	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	

53. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של מוסף⁵².

54. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר לתחילת ברכה האמצעית של מוסף⁵².

55. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת ברכה האמצעית, "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר לתחילת ברכה האמצעית של מוסף.

56. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.

57. ובחול המועד אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

58. וביום טוב אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

הדין	נזכרה	טעות
תפילת העמידה – ערבית, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה		
בימות החמה - ממוסף יום ראשון של פסח עד שחרית שמיני עצרת		
חוזר לראש הברכה ⁶⁰	תוך כדי דיבור	אמר משיב הרוח ומוריד הגשם ⁵⁹ מב
חוזר לראש הברכה ⁵⁹	לאחר כדי דיבור	
חוזר לראש התפילה ⁶¹	אחר חתימת ברכת מחי' המתים	
חוזר לראש התפילה ⁶²	לאחר "היו לרצון" השני	
תפילת העמידה מעריב		
ליל א' ואחרון של פסח		
חוזר ל"ותודיענו" ^{מד}	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "ותודיענו"
אינו חוזר ⁶³	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
בשביעי של פסח (שחל בשבת)		
מפסיק ואומר ויכולו וברכת מעין שבע	לאחר שהתחיל קדיש	שכח ולא אמר "ויכולו" ומעין שבע
ממשיך ומפסיק לפני תתקבל (כמו בחצי קדיש) ⁶⁰ ואחרי ויכולו וברכת מעין שבע אומר קדיש תתקבל	כבר אמר עד "ואמרו אמן"	
אומר קדיש תתקבל עוד פעם ⁶⁰ אחרי ויכולו וברכת מעין שבע	לאחר שאמר קדיש תתקבל	
מוצאי יום טוב		
חוזר ל"אתה חוננתנו"מה	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	שכח ולא אמר "אתה חוננתנו"
אינו חוזר ⁶⁴	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	
טעה ואכל: חוזר ⁶⁵ ומתפלל		
עשה מלאכה: אינו חוזר ⁶²		

59. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אור לט"ו אייר)⁶².

60. בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, לא יחזור. ויכול להתפלל תפלת נדבה, באם אירע בימות החול.

61. אם נזכר לאחרי שאמר השם לפני חתימת אחד מהברכות אומר "למדני חוקיך", וחוזר לראש התפילה.

62. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפילה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפילה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.

63. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לקודש.

64. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.

טעות	נזכרה/ה	הדין
תפילת העמידה – ערבית, שחרית ומנחה		
בימות החמה – מתפילת ערבית אור ל"ז ניסן עד מנחה ערב סוכות		
אמר "ותן טל ומטר" ⁶⁵	תוך כדי דיבור	חוזר לראש ברכת "ברך עלינו" ⁶⁶
	לאחר כדי דיבור	חוזר לראש ברכת "ברך עלינו" ⁶⁵
	אחר חתימת הברכה, קודם שסיים ⁶⁷ כי "יהיו לרצון" השני ⁶⁸	חוזר ⁶⁹ לראש ברכת "ברך עלינו" ⁶⁵
	לאחר "יהיו לרצון" השני ³⁴	חוזר לראש התפילה ⁷⁰
ברכת ההפטורה		
ביום טוב		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יום טוב	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר למדני חוקין וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה	חוזר לתחילת הברכה
הוסיף "ועל יום השבת הזה"	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	חותם "מקדש ישראל והזמנים" ויצא ⁷¹ מח
בשביעי של פסח (שחל בשבת)		
אמר הנוסח של שבת ולא הזכיר יום טוב	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר "למדני חוקין" וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה ¹²	חוזר לתחילת הברכה
לא הזכיר של שבת	קודם שאמר "השם" בחתימת הברכה	חוזר לתחילת הברכה
	לאחר שאמר "השם" בחתימת הברכה	אומר "למדני חוקין" וחוזר לתחילת הברכה
	לאחר שסיים הברכה ¹²	חוזר לתחילת הברכה
הזכיר שבת ויו"ט באמצע הברכה וחתם בשל שבת בלבד או בשל יו"ט בלבד	תוך כדי דיבור	חותם "מקדש השבת וישראל והזמנים"
	לאחר כדי דיבור	חוזר לתחילת הברכה
חתם "מקדש ישראל והשבת והזמנים" או "מקדש ישראל והזמנים והשבת"	-	אינו חוזר ¹⁶

65. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אור ל"ז אייר)²⁰.

66. בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, גומר תפילתו ומתפלל תפילת נדבה.

67. ואפילו כבר אמר שם השם ("ה' צורי") פוסק באמצע הפסוק וחוזר ל"ברך עלינו"¹³.

68. ואם התחיל אלקי נצור ושמע קדושה עונה. ועכ"ז אח"כ חוזר ל"ברך עלינו"¹².

69. אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה (וכן אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות), אומר למדני חוקין וחוזר לראש ברכת "ברך עלינו".

70. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. טעה במנחת ערב שבת ויום טוב, מתפלל בערבית (ליל שבת או יום טוב) שתיים¹⁰.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב) תפילה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.

71. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה.

הדין	נזכרה	טעות
ליל הסדר		
קדש - ראה לעיל בדיני קידוש		
ורחץ		
אומר "למדי חוקיך"	לאחר שאמר "ברוך אתה ה'"	אמר על נטילת ידיים
יעשה⁷² כסדר הזה⁷³: "יחין", מוציא מצה", "כרפס" ללא ברכת "בורא פרי האדמה"⁷³, "מגיד"⁷⁴, ויטול ידיו בלי ברכה, וימשיך "מרור", "כורך" וכו' עד גמירא – כרגיל.	לאחר שאמר "על נטילת ידיים"	
כרפס		
אינו מברך בורא נפשות	-	אכל כזית
צפון		
נוטל ידיו בלא ברכה ואוכל אפיקומן בלא המוציא, ונוטל מים אחרונים שוב ומברך ברכת המזון	אחרי מים אחרונים	שכח לאכול אפיקומן
נוטל ידיו בברכה (אם אוכל כביצה) ומברך המוציא ואוכל אפיקומן ואח"כ מברך ברכת המזון ובורא פרי הגפן על הכוס	קודם שבירך בורא פרי הגפן על הכוס	
שותה הכוס ונוטל ידיו בברכה (אם אוכל ממוזג הכוס ומברך ברכת המזון ואינו שותה וגומר עליו הלל וההגדה ואח"כ שותה הכוס	לאחר שבירך בורא פרי הגפן על הכוס	
גומר ההלל וההגדה ושותה הכוס ואח"כ נוטל ידיו בברכה אם אוכל כביצה) ומברך המוציא ואוכל אפיקומן ומברך ברכת המזון ללא כוס	לאחר שהתחיל לגמור הלל	
בין - ראה לעיל בדיני ברכת המזון		
הבדלה		
במוצאי יום טוב		
מבדיל מיד	לאחר שנטל ידיו ולפני ברכת המוציא	לא הבדיל
טועמו מיד ואח"כ מבדיל	לאחר שבירך המוציא	
מבדיל מיד	לאחר שאכל	
אינו מבדיל ⁷⁵	למחר	
מתקן ואומר "המבדיל בין קודש לחול"	תוך כדי דיבור	אמר "המבדיל בין קדש לקדש"
שומע הבדלה מאחר ⁷⁵ נא.	לאחר כדי דיבור	

72. וזה רק אם היתה כוונתו (בטעות) לטול ידיו לאכילת פת (מצה), או שנטל בסתמא כרגילותו אחר קידוש, אבל אם כיוון לטול ידיו רק לדבר שטיבולו במשקה ולא לאכילת פת (אלא שבטעות בירך "על נטילת ידיים" מתוך רגילות הלשון" וכדומה), צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וליטול ידיו עוד פעם בלי ברכה עבור אכילת פת, ואח"כ ימשיך מ"יחין" ו"מוציא מצה" וכו' כפנים.

73. ואם רוצה, יכול לברך תחילה "בורא פרי האדמה על דברים שאינם באים מחמת הסעודה ויכולן לפטור את המרור והכורך, ואח"כ יקח ירק הרגיל לכרפס.

74. כרגיל עד "גאל ישראל" ומברך "בורא פרי הגפן" על כוס שני, כרגיל.

75. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם ניסן ה'תשפ"ה

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
א'	א' בניסן	ה' ציצית... בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק כג.	מ"ע יד.
ב'	ב' בניסן	ה' ברכות... בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק כד.	מ"ע יט.
ג'	ג' בניסן	ה' ברכות. פרק ד-ו.	פרק כה.	מ"ע יט.
ד'	ד' בניסן	פרק ז-ט.	פרק כו.	מ"ע יט.
ה'	ה' בניסן	פרק י-יא. ה' מילה.. בפרקים אלו. פרק א.	פרק כז.	מ"ע יט. רטו.
ו'	ו' בניסן	פרק ב-ג. סדר תפלות כל השנה. נהגו העם.. ימלוך עלינו וכו'.	פרק כח.	מ"ע רטו. ספר משנה תורה סוף ספר אהבה: סדר תפלות כל השנה. נהגו העם.. ימלוך עלינו וכו'.
ש"ק	ז' בניסן	נוסח ברכות התפלה וסידורן.. (א) ברוך אתה.. נוסח הוידו.. עושה שלום וכו'.	ה' מקואות.. בפרקים אלו. פרק א.	שם: נוסח ברכות התפלה וסידורן.. (א) ברוך אתה.. נוסח הוידו.. עושה שלום וכו'.
א'	ח' בניסן	נוסח ברכת המזון. ברוך אתה.. אשיש ביי. נחלתי עדותיך וגו'. ספר זמנים והוא ספר שלישי.. ה' שבת.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ב.	שם: נוסח ברכת המזון. ברוך אתה.. אשיש ביי. מ"ע קנד.
ב'	ט' בניסן	פרק ג-ה.	פרק ג.	מ"ע קנד.
ג'	י' בניסן	פרק ו-ח.	פרק ד.	מל"ת שכ.
ד'	יא בניסן	פרק ט-יא.	פרק ה.	מל"ת שכ.
ה'	יב בניסן	פרק יב-ד.	פרק ו.	מל"ת שכב.
ו'	יג בניסן	פרק טו-יז.	פרק ז.	מל"ת שכב.
ש"ק	יד בניסן	פרק יח-כ.	פרק ח.	מל"ת שכא.
א'	ט"ו בניסן	פרק כא-כג.	פרק ט.	מל"ת שכא.
ב'	ט"ז בניסן	פרק כד-כו.	פרק י.	מ"ע קנה.
ג'	יח בניסן	פרק כז-כט.	פרק יא.	מ"ע קנה.
ד'	י"ח בניסן	פרק ל. ה' עירובין.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	הט לבי וגו'. ספר נזיקין והוא ספר אחד עשר.. ה' נזקי ממון.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע קנה.
ה'	י"ט בניסן	פרק ג-ה.	פרק ב.	מל"ת שכ.
ו'	כ' בניסן	פרק ו-ח.	פרק ג.	מל"ת שכא.
ש"ק	כ"א בניסן	ה' שביית עשור.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ד.	מ"ע קסה. מל"ת שכת. מ"ע קסד. מל"ת קצו.
א'	כ"ב בניסן	ה' שביית יו"ט.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ה.	מ"ע קנט. מל"ת שכג. מ"ע קס. מל"ת שכד.
ב'	כ"ג בניסן	פרק ד-ו.	פרק ו.	מ"ע קסב. מל"ת שכה. מ"ע קסג. מל"ת שכו.
ג'	כ"ד בניסן	פרק ז-ח. ה' חמץ ומצה.. בפרקים אלו. פרק א.	פרק ז.	מ"ע קסו. מל"ת שכז. מ"ע קסז. מל"ת שכח. קצט.
ד'	כ"ה בניסן	פרק ב-ד.	פרק ח.	מ"ע קנו. מל"ת קצז. קצח.
ה'	כ"ו בניסן	פרק ה-ז.	פרק ט.	מל"ת ר. רא. מ"ע קנח.
ו'	כ"ז בניסן	פרק ח. נוסח ההגדה. ה' שופר וסוכה ולולב.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק י.	מ"ע קנו. ספר משנה תורה סוף הלכות חמץ ומצה: נוסח ההגדה. מ"ע קע.
ש"ק	כ"ח בניסן	פרק ג-ה.	פרק יא.	מ"ע קסח.
א'	כ"ט בניסן	פרק ו-ח.	פרק יב.	מ"ע קסט.
ב'	ל' בניסן	ה' שקלים.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יג.	מ"ע קעא.

Pesach Zmanim

Halachic times for Pesach in New York City 5785

הזמנים הם על פי לוח הברי"צ ד"ק קראון הייטס

Fast of the Firstborn	Thursday	סיום מסכתא siyum masechta	יום חמישי י"ב ניסן	תענית בכורות	
Searching for Chometz	Thursday April 10	אחר תפילת ערבית After Maariv	מוצאי יום חמישי י"ב ניסן	בדיקת חמץ	
Time for burning Chometz (without "Kol Chamira")	Friday April 11	לכתחילה לפני 11:49 am	יום שישי י"ג ניסן	זמן שריפת חמץ	
Erev Chatzeros		כשיש ב' בתים בחצר המטבח לעשות עירובי חצרות בערב פסח ע"י מזה אחת שלימה ומערבין בה לכל שבתות השנה שיתורו על ידי עירוב זה לשלול ולחבא העירוב מזה לזה (פרטי הדינים באופן עשיית העירוב ושיעורו - ראה בשרש"ט סי' שס"ח)		עירובי חצרות	
Shabbos candle lighting	Friday April 11	7:13 pm	יום שישי י"ג ניסן	הדלקת נרות שבת	
Early Shacharis		התחלת המנין ב-770 Shabbos April 12 7:30 am	שבת י"ד ניסן	משכימין לשחרית	
Latest time for eating Chometz	Shabbos April 12	10:42 am	שבת י"ד ניסן	סוף זמן אכילת חמץ	
Latest time for eliminating or nullifying Chometz	Shabbos April 12	11:48 am	שבת י"ד ניסן	סוף זמן ביטול חמץ	
Candle lighting (after Shabbos) 1 st night of Pesach	Motzoei Shabbos April 12 1 st night of Pesach	אחרי 8:15 pm	מוצאי שבת ליל א' דפסח	הדלקת נרות יום טוב	
Midnight finish eating the "Afikoman"	April 13	12:55 am	ליל א' דפסח	חצות סיום אכילת אפיקומן	
Latest "Shema"	April 13 - April 20	9:30 am	ט"ו - כ"ב ניסן	סוף זמן קריאת שמע	
Candle lighting (after nightfall) 2 nd night of Pesach	Sunday April 13 2 nd night of Pesach	אחרי 8:16 pm	ליל ב' דפסח	הדלקת נרות יום טוב	
Yom Tov is over	Monday April 14	8:17 pm	מוצאי יום שני ט"ז ניסן	צאת החג	
Shabbos & Yom Tov candle lighting without "Shehecheyonu"	Friday April 18 Erev Shvi'i Shel Pesach	7:20 pm	יום שישי כ' ניסן ערב שביעי של פסח	הדלקת נרות שבת ויום טוב	
Dawn	Shvi'i Shel Pesach	4:43 am	שביעי של פסח	עלות השחר	
Earliest "Shema"	Shvi'i Shel Pesach	5:19 am	שביעי של פסח	החילת זמן קריאת שמע	
Yom Tov candle lighting (after Shabbos) without "Shehecheyonu"	Motzoei Shabbos April 15 last day of Pesach	אחרי 8:23 pm	מוצאי שבת ליל אחרון של פסח	הדלקת נרות יום טוב	
Pesach is over	Sunday April 20	8:24 pm	מוצאי יום ראשון כ"ב ניסן	צאת החג	

צעות חט"מ

The Rebbe:
**You cannot be happy
if your friend is not happy,**
therefore the first halacha of Pesach
is Maos Chitim.

KerenAnash.Net

Zelle: KerenAnash@770shul.org

